माघमाहात्म्यम्

भा०मा०
१

श्रीमतेरामानुजायनमः नारायणं नमस्कृत्य नरं चैव नरोत्तमम् देवीं सरस्वतीं व्यासं ततो जयमुदीरयेत्
श्रीनारद उवाच संसारेस्मिन्भ्रमतामानां जन्तूनां पापकारिणाम् कर्म्मणां [illegible] नां कागतिः कमलो
द्भव १ सुखमिच्छंति [illegible] दानि [illegible] सुखकारणम् नेच्छंति दुःखलेशं च [illegible] तो सततं यतः २ आलस्या
भिविमुखा विषयासक्तचेतसः तेषां मुक्तिः कथं ब्रह्मन्नाति धर्मः कथं भवेत् ३ कृपाविष्ट [illegible] नरा न
तानसमुद्धर धर्म्मरूपेण वचसा [illegible] भक्तिविवर्द्धिना ४ बहिर्मार्ग [illegible] कामा [illegible] यथा निव
र्तयितास्तत्वं जनयंति फलं यथा ५ तथा भागवता लोके साधवः समदर्शिनः निवर्तयित्वा वेदेन विषया
न्नलमिच्छतः ६ जंतून्नधर्मफलं तेषां हर्षयंति हितेच्छया पितरो मातरो ज्ञानं [illegible] साधवो [illegible] ७
स्मादिव [illegible] धर्म्माणां त्वं सर्ववेत्सि तत्वतः कर्म्मणा केन [illegible] कागतिर्हृदम् ८ धर्म्मास्तु [illegible] संति
श्रुतिस्मृतिदिता अपि तेषु धर्म्मः कश्श्रेष्ठो [illegible] नराः ९ बहुधर्म्मेषु लोपास्यं सर्वं [illegible] ना
शनम् यत्कुर्वंतो [illegible] यमस्त्वं [illegible] मतिरालौकीच १० भक्तिर्हरौ [illegible] सुखं [illegible] तेषां
हितकाम्यया वद इति [illegible] श्रुत्वा [illegible] लोकपितामह ११ सुप्रहृष्टमनाभूत्वा नारदं वाक्यमब्रवीत्
त्वमेतन्न [illegible] भागोनिमित्तं चतुर्मुखो विमानदामास् १२ त्वमेव [illegible] धर्म्मं [illegible] श्रीमद्भागवता राम
१

मा०मा० तस्मायं सकलं घोरं माघस्नानेन नश्यति नमाघस्नानात्परमोस्ति लाभो नमाघस्नानात्परपापरागतिः २६ न
माघस्नानात्परोस्ति धर्मो नमाघस्नानात्परं पुरश्चरणं अकृत्वा माघमासे तु प्रातःस्नानं नराधमः २७ पै
२ शाची योनिमासाद्य तिष्ठत्याभूतसंप्लवम् न पापलेशो न च कर्मबंधः पुनर्भवो वा मनुजेषु नीदृ २८ येने
हभानो मकरस्थिते तेन पेन घां जले स्नातमनूदिते र्के गंगाद्याः सरितः सर्वा देवखातानियानि च २९ पुष्क
रिणो ह्रदा वाप्यो चान्ये चु जलाशयाः सन्निधानं प्रकुर्वन्ति जलमात्राण्यपि मुने ३० प्रातःस्नानं माघमासे म
२ करस्थे दिवाकरे स्नानं करोमि देवेश यथोक्तफलदो भव ३१ माघस्नानं करिष्यामि मकरस्थे दिवाकरे आस
माप्तिमहादेव निर्विघ्नं कुरु केशव ३२ इति संकल्प पूर्वं धुः कुर्यात्स्नानमतः परम् तस्मादु हि जले स्नातामुच्य
ते सर्वकिल्बिषैः ३३ ब्रह्मघ्नं वापि पितृघ्नं गोघ्नं भ्रूणहनं तथा स्त्रीघ्नं सुरापं मित्रघ्नं स्तेयिनं गुरुतल्पिनम्
३४ अभक्ष्यभक्षिणं क्रूरं सदा पैशुन्यवादिनम् अधर्मनिरतं दंभं तथैवानृतभाषिणम् ३५ परस्वस्वकं रा०
देवगुरुद्रव्यापहारिणम् निंदकं साधुवृत्तानां तथैवोन्मार्गवर्तिनम् ३६ हेतुवादरतं धूर्तकर्माणं निंदिताश्र २
यम् अयाज्ययाचकं विप्रं तथा दुष्टप्रतिग्रहम् ३७ परदाराभिनिरतं परद्रव्यापहारकम् हष्यावा बहुहेत्ता

द्विलोके किं वर्णयामि मम भाग्यमहं महात्मा मम वारुणोभाग वृतस्तन्तु इव: १३ तस्य धर्माः खलु पुण्यशीला ये-
ऽमुत्र भागवता हि तास्व हिते कृपानुसंदानां कृतं प्रश्नस्त्वया मुने १४ संतोषितो लोकानेसेतायद्यति मम तु:
पुनाति मात्स्वसं प्रश्नो वासुदेव कथाश्रयः १५ वक्तारं ? कान् श्रोतॄन्स पृच्छां स्तुवत्सान्मुने प्रणम्य दिसंपुरुषं
पुनातं नित्यमद्यं निष्फलम द्वितीयम् १६ वसामि गोष्ठेषु शुभं शुभावहं धर्मं तथा पश्यवा यन्नारायणम् सर्वमासे
व धर्माणां माघस्नानं विदुर्बुधाः १७ विना स्नानं कृतं कर्म गजभुक्तकपित्थवत् तत्रापि प्रातरुषः स्नाया द्विसु धर्म
परायणः नतस्मिन्माघे लघ्यालिकत भसुकृतं यथा यो वै स्नानं न कुर्यात् मातापित्रोस्त्वकर्मणाम् १९ प्रातःस्ना
नं तु पातकसुकुर्यान्मासत्रयं बुधः तुलासंस्थे दिनकरे मकरस्थे च भास्करे २० मेषगे वृषभे कुर्यात्स्नानं तस्मात्तु
नित्यशः ... कार्तिकं सर्वमास
मतिं द्विजः न कुर्यात् त्रिषु मासेषु प्रातःस्नानं नराधमः २१ ... धर्माः संसार दुः
खः सहस्रफलं विदुः २२ तस्मात् ... गतिस्तु यो वै स्नानं न कुरुते दिवाकरे पापानि दलयंत्यात्त
स्तं विनिवर्तितुं कलौ २३ ... जन्मकोटिसहस्रेषु यत्पापं समुपार्जितं २५
मांसीवभगोरक्षे २४ समाग ...

यथांकुशः ५२ हिमानां तु यथा वह्निः कौशिकानां यथा रविः पापानां विष्णुनामैव दैत्यानां केशवो यथा ५३
मा०मा० तथा मनुष्यवंशो नो माघमासे निमज्जकः न सूर्यादिग्रहास्ते न न पिशाचा न चोरगाः ५४ माघस्नानरतं जं
३ ति तुं न स्पृशंति कदाचन लिखितानि च पापानि बहूनि यमशासने ५५ परिमार्जयति हि सं चित्रगुप्तोपमार्ज
या माघस्नानं कृतं तु यजं तु नानेन सत्वरम् ५६ गोनपापानि न ष्ठानि तस्मान्मार्जयपाशनम् यम आज्ञापयते
वं चित्रगुप्तं महामतिः ५७ संगदैवात्प्रसंगाद्वा माघस्नानं करिष्यति तदास्माकमवस्थानं कुत्र स्यादिति महनि
शम् ५८ इति गर्जंति पापानि हत्यादीनि महांत्यपि कृतो बुद्धिस्नानमनन्यमानसा माघे तु संस्थम कोटिशा
करे ५९ भक्त्या समभ्यर्च्य जनार्दनं देवमाधवं मानुषं जन्म नैव पुनः पिबंति संसारसर्पदष्टानां जंतूनामविवेकिनाम्
६० माघे तु परिस्नानस्य करणं परमौषधम् इह जन्मनि यत्पापं यत्पापं पूर्वजन्मसु ६१ तत्पापं नाशमायाति
माघस्नानेन नारद मेरुमंदिरसमं पापं यत्पापं यत्पापं वापिभिः कृतम् ६२ तत्पापं नाशमायांति सज्जसस्वन सं पत्र
शयः माघस्नानं करिष्यामीति संकल्पतोमने ६३ ध्रुवं त्रसंति पापानि चलंति प्रज्वलनतः बहिर्गमनमात्रेण ३
विद्रवंति दिशोदशः ६४ ब्राह्मणः क्षत्रियो वापि वैश्यः शूद्रो यथा सती प्रातर्माघे बहिः स्नानं कुर्यादिति श्रुती
रितम् ६५ ब्रह्मचारी गृहस्थो वा वनस्थो यतिरेव च प्रातः प्रातः स्नाता या माघे सुदितेरवौ ६६ श्रुता

रं वर्णयिष्यं कर कादिनम् ३८ गृहे सन्धि प्रदातारं विषकर्मप्रयोगिनम् पंक्तिभेदं प्रकुर्वाणं देवस्वोपजीविनं बहुम् ३९
एवमादीनि पापानि कुर्वाणमपि मानवम् प्रातःस्नानान्मुनीभीतिर्माघाय नातिगच्छति ४० किंचिदभ्युदिते भानौ नैर
टं स्नापादिवानिशम् अनुग्रुपाणि नवापि प्रातःस्नानात्प्रनीमिते ४१ निष्कलो यदि को स्नातो त्रिभुवनत्रये निरी
क्ष्य माघमासं तु प्रातः स्नानं जलाशये ४२ अजानन्नपि नरं दुर्वा पदं मार्गमनि तिनु अस्नातो माघमासं तु प्रातर्नाद्रीन्त्र
नुष्टये ४३ नरकं जलता ख्यातिनारी यो हि द्रवाभवेत् सर्वेषु चीर्णानि पुण्यानि नारायणपराङ्मुखान् ४४ नोनि:
पुनंति देवं वैसानं समनुमन्यादिनम् अनंतं जन्मानुमतं मरणं तं डुकृत्भमलं प्रतिनु यन्नुमम् ४५ स्नानं त्वाव
भुरि तेन रागाणि निरञ्जनमारुरवि धियात्मिनम् सर्वेषु तमसि वरुणं पुण्यानि हि रागतस्नु वेयुज्जायते ४६
निरूपमं भावनमन स्वभावमुक्ताश्च वाहिः स्नाननयन जायते माघस्नानस्य माहात्म्यं वाच्यमानं हि जात्रमे ४७
नष्ट को तिथिपूर्वा तस्नातजः काषिपूर्वः यदः अन्यांश्च नदीनां सुदेवानांतु यथा हरि ४८ एतासां च यथा श्व
माघ सपर्वा गंगेयं यमुने तथा नैमिषे विमलायामानु नर्मोन मः ४९ देवानांतु यथा साम मंत्राणां प्रणवो य
था मा यत्री छंद सार्द्ध माहिषां नगरं तो यथा ५० वेदानामाय था रुद्रं नैतन्नां मापः देवो यथा मासानां त्र
वरो मासो माघमासस्तदा त्रतः ५१ यथाहीनांतु नरडारी नागामो यथा पश्चानां प्रायमावन्त्रमान गानां

मा०मा० पुत्रस्वर्गस्थैः पितृभिः सह ॥ १३ कूपकुल्यातडागादि जले शौचं करोति यः कल्पकोटिशतैर्वापि नरकान्न निवर्तते
१४ तस्मात्कमंडलुजलेन स्नेजेनतु केदाचनः एकालिंगे गुदे तिस्र उभयोर्मृद्द्वयं स्मृतम् पंचापाने दशैकस्मिन्नुभ
४ योः सप्तमृत्तिका १६ अर्द्धप्रसृतिमात्रं तु प्रथमा मृत्तिका गुदे द्वितीया च तृतीया च तदर्द्धं परिकीर्तिता १७
मृदा शौचं तु कर्तव्यं यथा गंधक्षयो भवेत् मूत्रोत्सर्गे विधिस्त्वेवं गृहस्थानां विधिः स्मृतः १८ एतस्माद्द्विगुणं प्रो
क्तं वर्णिनां ब्रह्मचारिणाम् पूर्वस्माद्द्विगुणं प्रोक्तं यतीनां तु चतुर्गुणं १९ गंधलेपक्षयकरः शौचः स्त्रीशूद्राणां
विधिः स्मृतः वल्मीके मूषकोत्खाते तेसे नौभागो जेयहे २० अन्यशौचावशिष्टां तु वर्जयेन्मृत्तिकां बुधः ना
न्तां वै मृद्मादाय कुर्याच्छौचं हृदादिषु २१ आमकोष्ठकरोद्धृत्य मृत्तिकां तु समाहरेत् पादौ प्रक्षाल्य विप्रेंद्र दं
तधावनमाचरेत् २२ प्रतिपत्सर्वषष्ठीषु नवम्यां द्वादशीदिने दंतानां काष्ठसंयोगो दहत्यासप्तमं कुलं २३
अभिभिन्नदिने यस्तु हाक्रेते दंतधावने भुक्त्वा तु याचनां धारां दारिद्र्यमुपजायते २४ तृणपर्णैः सदा कुर्याद्दमे
मेकादशी तिथ्या गंडूषमष्टवा कुर्याद्द्वादशवारान्द्विजोत्तम २५ संकल्पविधिवत्कुर्यात्सवासा जलमाविशेत् सम
स्तजगदाधार शंखचक्रगदाधर २६ देवदेहि ममानुज्ञां पुण्यतीर्थनिषेवणे यन्नखाग्रसमुद्भूता गंगा त्रैलोक्य रम
पावनी २७ यत्पादे तीर्थजालानि माधवं तं नमाम्यहम् यो सौ तीर्थपदो विष्णुर्मिद्धीप परमेश्वरः २८ सएवह्न ४

तावाप्यन्यत्र माघमासेन तोयदि स्नानयोनि शतं प्राप्य विष्ठायां जायते कृमिः ९७ तस्मात्स्नानं प्रकुर्वीत माघे मासि द्विजोत्तम स्नानं हि परमो धर्मः संसारो घोर कारणम् ९८ न माघसमो मासः न माघसमो हि तपः सर्वतीर्थेषु न माघसमो मासः सर्वदास्ति न माघ
मासात्परं तपोऽस्ति न माघमासात्परं कतुर्वी ९९ इति श्रीवामनपुराणे माघमाहात्म्ये ब्रह्मनारदसंवादे प्रथमोऽध्यायः
श्रीनारद उवाच ब्रह्मपुत्र तस्त्वं गुरुर्मे राम तं सुगोप्यमेतन्मन्मनसोऽतिहर्षणाम् सम्यग्दर्शन वचनं च जातं स्नानं दानं च सर्वजने
प्रहृष्टे १ माघस्नानं कथं कार्यं माघमासे यदेव ब्रह्मं सर्वं पुण्यायतु दर्शितं प्रोक्तं विस्तारात्कमलासन २ ब्रह्मोवाच माघमास
विधिं वक्ष्ये शृणु नारद सादरम् यथा कृतं स्नानं सकलं तीर्थं फलं जायते भुवि ३ पुष्यमासे सितेनैव पक्षे दशम्यां प्रारभेद्
ती माघमासदर्शान्तां भवेत्तत्समापयेत् ४ पौर्णमास्यां समारभ्य पौर्णमास्यां समापयेत् मकरे वा समारभ्य कुंभे वा
समापयेत् ५ दशम्यादि दशम्यन्तः समारभ्य कुंभकस्थिते पौर्णिमादि यानि कानि पितृ तानि सकृन्मादेत ६ एतेष्व
न्यतमं पक्षं समारभ्य मतं वदेत् माघस्नानं करिष्यामि मकरस्थे दिवाकरे ७ अस्मिन्माघे महादेव निर्विघ्नं कुरु करा
व इति संकल्प पूर्वं तु कुर्यात्स्नानमनंतरं ८ अरुणोदयवेलायां समुत्थाय द्विजोत्तमः कृत्वा बहिः स्थलं दूरं मल
मूत्रविसर्जनम् ९ नग्नो ह्यनुत्थितो वनं केदस्ते स्थले न दुर्ल्लांके न कूपे न नद्यां पायां नपुष्ठतो १० नदीतीरे
कर्तेंबमलमूत्रविसर्जनम् कुर्याद्यदि विमूढात्मा रौरवं नरकं व्रजेत् ११ तस्माद्दूरं तु कर्तव्यं मलमूत्रविसर्जन
म् ततः शौचं तु कर्तव्यं पात्रस्थेनैव वारिणा १२ नदीजले न यः कुर्याच्छौचकर्मादि अधमः विष्ठाकूपे पतत्या

सां ४७ द्विजान्सप्तकुगरुडः किंशक्तोस्मिवियसुधाम् अशिरवालितिनिति चोचुर्नेत्तिलोभाद्विजोत्तमाः ४८ तस्मिन्नप
मा०मा० रपत्नेतुपितरो द्विजसत्तमः पूर्वं तस्माद्द्विजानीय सर्वं ब्रूते यथाब्रवीत् ४९ श्रुत्वेति पितरः प्रोचुस्तेषांतुष्टा वरं ददो
५ शिखासंख्या यथाम्भो पित्रो होरोभवत्विति ५० मार्जयंतिशिरो ये तु नविभ्रूपशिखोदकम् अहं कस्याने म
हाघोरनरके ते पतंत्विति ५१ इतिदत्वावरं तस्मै गरुडारकलोचनः दिशाननाशापुरो गणजपाम् मा तेनि कृति
५२ जातापीयूषसंसर्गात् स्याद्धुत्नतभाग्निणाम् नैकमत्पंभवेत्कापीतुक्रोसांतरं धीमतः तस्मात्कि बिंदुकं द
द्यात्तितम्भस्तुष्टिकारणम् ५३ तएवपितरोलोकोस्मिं देवाः प्रकीर्तिताः पप्रच्छादत्रेपरीचाय चौडयितो देवस्त्रके
५४ वामप्रकोष्ठेनिसिप्य सम्यग्गार्भस्थवारिणाः भूमौनिसिप्यपश्चात्तु मंत्ररत्नेन सोधियेत् ५५ यवाद्धोदशपु
द्धा शिखासंध्याकर्म समाचरेत् प्रातर्हेमंत माघादौ बादेवर्णिपितं तप्पणम् ५६ माघमासप्रियंदेवं शार्ङ्गचक्र द्वा
घरम् प्रसन्नंसुस्मितं एणं तेमाधवं पूजयेन्नरा ५७ गंधैःपुष्पैश्चनैवे धैर्धूपदीपैर्मनोरमैः अपुष्पपू
जये घस्तुमाधवमाघवल्लभम् ५८ कुलनाशाभवेत्तस्य पुण्यं तस्यादिनस्यतिः पुष्पेणैकेनमाघेतु माधवं पूज
येघदि ५९ कुलकोटिसमायुक्तो मोदते विष्णुमंदिरे मौल्यादानीयपुष्पाणि घनोपर्यादिद्विजोत्तमः ६० प्रार्थतोः एवं
कारयेत्सर्जांतसमस्तुष्यंहरेः प्रियम् माधवंतुलसीपत्रैः मकरस्थे दिवाकरे ६१ सहस्रं वै देवदानं पुनर्माघेत ५
भुवि पः धूजांतुलसांही नांमाघेमकरगेरवौ ६२ कुम्भाघादिविमृदात्मा हृदयेशल्यमर्पितम् माघेवैतुलसी

रूपेण वसते कृतलाशये संस्मरेत् स्नानकाले तु सदा सन्निहिता सदा २९ नंदिनी नलिनी सीता मालती च महापगा वि
ष्णुपादाब्जसंभूता गंगा त्रिपथगामिनी ३० भागीरथी भोगवती जाह्नवी त्रिदशेश्वरी द्वादशैतानि नामानि यत्र कुत्र जला
शये ३१ स्नानकाले स्मरेन्नित्यं तत्र सन्निहिता भवेत् सा यान्तु वरदा इति मंत्रेण रम्य इति मंत्रतः ३२ नदीनां माघयित्वे वंदे
वाप्यर्घ्यं निवेदयेत् नमः कमलनाभाय नमस्ते जलशायिने ३३ नमस्तेस्तु हृषीकेश गृहाणार्घ्यं नमोस्तु ते माघमासे महा
देव व्रतस्यास्य जगत्पते ३४ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं गंगाया धर्मसंहिते विष्णुपादाब्जसंभूते गंगे त्रिपथगामिनी ३५ गृ
हाणार्घ्यं मया दत्तं जलसन्निहिता भव देवि मानससंभूते सरस्वति पापनाशिनी ३६ गोदावरि गृहाणार्घ्यं त्र्यंबकस्य जटोद्भ
वे कलिंदशैलतनये पुष्करागमगामिनी ३७ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं यमुने फलदा भव देवि मानससंभूते सरस्वति पाप
नाशिनी ३८ गृहाणार्घ्यं मया दत्तं पुष्करागमगामिनी अन्यानदीसमुद्दिश्य दद्यादर्घ्यं यथाविधिः ३९ पृथक्ताग
रमाश्रित्य नैव स्नानं परेण तु त्रिमार्गगे सरिच्छ्रेष्ठे गंगा नदीनां स्नानकाले मंत्र ४० त्रिनिमज्ज्य ततः पश्चात् तु मृत्तिका स्नानमा
चरेत् मध्याह्ने का पृष्ठेन गोमयेन समाचरेत् ४१ पितृन् गुरून् स्वगुरून् हरिं च मन्सा स्नानं समाचरेत् ततोर्घ्यं नक्षत्र स्नानं कु
र्यान्नैवादतिद्विजः ४२ शालग्रामशिलाविष्णोः शिरसा धारयेत्ततः जलेन स्नाप्यते नित्यं यद्वत्तान्तधीन ४३
पितृन् स्नानशिखास्कंधे दत्वा तिलजलं ससेन ततः शिखोदकं पतितं पितृभिः पिबतादिला ४४ पुराणे उभौ तत्र सुधा शाके
सुधा सुमः चित्ते पाद विलोकितं तज्जातं स्पृश्य पापहे ४५ आस्तरणा तालिकादि मासु धारा कोयिनो भवेत् ब्राह्मणा
नां शिरसो विवेक ह्रज लहरा सुधा ४६ भूमौ पतितमात्रेण पितरो भवन्तु पालयाः द्विजानां स्नानजपान्ते ग्राहयासु ३

को
विड्वराहो भवेद्ध्रुवम् ७८ घोरद्याकुकुलं धूपं माधवायात्मने सतीर्थमंडलं सौरं विष्णोः सायुज्यमाप्नुयात्
मा०मा० ६ ७९ धूपहीनां सपर्य्यां तु यः कुर्य्यात्परमात्मनः वि॰ शत्रुमित्वमाप्नोति जन्मकोटिशतेष्वपि ८० इष्टांगंधयु
तं धूपं यः समर्प्पयति विप्लवे न तस्य संततेर्हानिर्न पापी जायते कुले ८१ स्वयं मोहमवाप्नोति मात्र कार्य्या
विचारेण घंटानादं तु यः कुर्य्यात्पूजाकाले महात्मनः ८२ स्तूयमानो देवगणैर्विष्णुलोके महीयते घंटां विना
दर्विहीनं तु यः कुर्य्याद्देवतार्चनात् ८३ सभ्रूक्लानेत्रकान्धोऽपि न मूको वा वधिरो भवेत् दीपदानं तु यः कुर्य्याद्देवा
६ यपरमात्मनेः ८४ अज्ञानाद्धृतमोभिन्नो सालात्यपंक्तिं न हरिः अपि ते पितृगणाश्चापि दीपदानेषु नोत्सुकाः ८५
यः को वास्मत्कुले जातो माधवे मासि हरेः पुरः दद्याद्दीपं तृणं वापि स नः संतारमिष्यति ८६ दीपाय वर्त्तितैलं वा पात्रं वा यो द
दाति वै नारी वा ना पुनः कर्म्मतेषामोत्रं न विद्यते ८७ तैलपात्रं तथा वर्त्तिं यो ददाति स्वशक्तितः स जातस्तोयवेन्मूलं मुक्ता
वे सर्वं नियातनम् ८८ अभक्त्या तथा कुर्य्यात्परदीपप्रबोधनम् विद्धाति हरेः पूजां विना नैवेद्यमल्पधीः ८९ कुंभीपा
केमहाघोरे पच्यते नरकाग्निना अन्नं वा कुगुणं भक्तं फलं नानाविधं शुभम् ९० निवेद्य तिविप्रेंद्र ब्रह्मभूयाय कल्प राम
जे लोकयात्राप्रसंगेन यः कुर्य्याद्देवतार्चनम् ९१ तमाय से महाघोरे यमः पातयति स्वयं स्तोत्रपाठं न तं कुर्य्यान्नि ६
मल्लस्य विसर्जनम् ९२ स चान्मादी भवत्याशु नाज्ञकार्य्याविचारणाः नीयजयति यो विष्णुं माधवं कमलाप्रियं ९३

हीनां पूजां करोति यो नरः ६३ कुलानि पातयेत्सप्त नरके स्थितेऽपि सः यो दद्यात्तुलसीपत्रमपि शालिपमात्रकम् ६४
पादपाद्ममकं शालिनः ६४ कुलकोटिसमायुक्तो विष्णुलोके महीयते यो दद्यात्तुलसीपत्रमपि शालिपमात्रकम् ६५
कोटिजन्मार्जितं पापं तस्य नश्यति [illegible] श्रीमद्वृन्दावने नित्यं कृष्णाय संनिवेदितम् ६६ तुलसीचंदनान्मिश्रं योगं
धं विल्वदर्पयेत्तत्कृते कोटिसहस्राणि कल्पकोटिशतानि च ६७ वैकुण्ठे मोदते नित्यं देवा पूर्वं दयापरे यस्तुल गे
सीपत्रयुतं विष्णवे परमात्मने ६८ लभते [illegible] कृष्णो नानाविधानि पितृन्गुरून्समुद्दिश्य तुलसीवि
ल्वदर्पिताः ६९ ब्रह्महत्याकोटिजन्मसमान्यानि सहस्रकं अर्पितः कोटिपापानि दहत्यग्निरिवेंधनम् ७० यः पूज
यति देवेशं कमलैः कमलेक्षणम् [illegible] कोटिदिवि वसेद्ध्रुवं ७१ कमलैः पूजितो विष्णुः कमलाव
ल्लभो हरिः फलानि कामानि सर्वाणि श्रेष्ठं सज्जायते ७२ त्रिपादं परार्ध्यानि त्वमसि पुरुषोत्तम अर्पितं तुलसीप
त्रे नाथ गोभूमिवत्सलः ७३ अपराधसहस्राणि सहितानि यत्र संशयः यः कुर्यात्तुलसीपत्रैः पूजां विष्णुमहात्म
नः ७४ पूजां [illegible] पूजितो [illegible] आनि पुष्पं तु यो दद्यान्माधवे विष्णुमहात्मनः ७५ जन्मकोटिस
तं हस्ते पुनर्नरो [illegible] नरः विष्णुर्न [illegible] नारीजन्मशतैरपि ७६ नारी वा पुरुषो वापि माघे पुष्पं सुगंधितं
दत्वा चैकं महाविष्णोर्ब्रह्महत्यां व्यपोहति ७७ [illegible] पूजयेद्यस्तु माघे माधवमव्ययम् नारकी यातनां भु

मा०मा० भागिनी सर्वभोगसमायुक्ता विष्णुलोके महीयते १० अलंकरोति पूजायाः स्थलं देवस्य चक्रिणः महाधातुविकारैर्वा रंगवैः
७ पद्मैश्च स्वस्तिकैः तस्य पुण्यफलं वक्तुं न शक्तो रिविदभुवि एवं संपूज्य देवेशं कथां श्रुत्वा हरेर्निशाम् १२ एवं स्नात्वा माघमासे
मेकं समभ्यर्च्य च माधवम् इमां कथां यः श्रुत्वा न गर्भे वसति ध्रुवम् १३ स्नानं संध्यां सर्वधर्मान्परित्यज्य हरेः कथां शृणो
ति भक्तिसंपन्नः कर्मपाशाद्विमुच्यते १४ स्वल्पं पश्यत्यगणानि शांतमुपंतरैः मधुकं स्वल्पं हंति पातकं। एवं कथा श्रवणानि शांति
तं मनो हि नास्ति कर्मद्विरिष्टदैकवर्णने १५ कथानिमित्तो यदि कर्मलोपो भवेज्जने भागवतेन लोके स कर्मलोपो न भवे
7 न्नदीये जनैर्विचार्यैवं मनिघकर्मणः १६ कोटिस्तुतिस्तः कृपयामुनीनां समादिदेशात्मभवाद्भवानाम् यूयं मदीयस्य जनस्य
कर्मश्रुत्वा नितरां पूरयन्ता सुकल्पम् १७ इत्यादिष्टा भगवता ऋषयः शंसितव्रताः सदा विष्णुकथा लोके चेतसां भाविता
त्मनाम् १८ कर्मलोपं पूरयति कृत्वा त्वाप्यहर्निशम् स्नात्वा विष्णुकथां श्रुत्वा तथा संपूज्य माधवम् २० सर्वबंधवि
निर्मुक्तो विष्णोः सायुज्यमाप्नुयात् आदावंते च यो मध्ये यथाशक्ति यथारुचिः २१ माघव्रतिमां दद्याद्धृतस्नातः समाप्न
चे पंचावरान्शतं वापि ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः २२ एवं माघे कृतः स्नानो न भूयो जायते भुवि स्नानं पूजादिकं सर्वं समा राम
प्यमुनिपुंगव २३ एतच्छ्रुत्वा तु सर्वस्वं कालं पापाद्विभवम्बर्जयेत् अपूजयित्वा व कारंयः शृणोति कथानाम् २४ ७
इत्युपन्नैश्चिरस्थित्वा भुवि वा लोहि जायते नश्रृण्वन्ति कथां ये तु वाचमानामि मांद्विजाः २५ अशृण्वन्निजने देशे भवति ब्रह्म

कोटिजन्मार्जितैर्युक्तः स्वस्थानानि च पापान्यन्यानि कोट्यायुतानि यत्पदध्यानात् संशयः ९४ भक्त्या नीराजनं विष्णोः पश्यंति ये
रूपात्मिकाः तेषन्याः कृतिनो लोके तेषां पुण्यमनंतकम् ९५ कर्पूरस्यार्त्तिकं भक्त्या विष्णोस्तु निवेदयेत् स स्वलोकं समाश्रि
त्य सुखान्भोगान्भोक्ता न ९६ कोटितीर्थसहस्रेषु स्नातस्य यत्फलं लभेत् भुक्त्वा पश्चाद्द्विजकुले जन्माप्नोति महायशाः ९७ ना
नाविधासु निष्ठासु तीर्थेषु साधुषु च भुक्त्वा तु यत्फलं भवेत् तत्फलं लभते भक्त्या प्राणान्न धारयेत् ९८ अश्वमेधसहस्रस्य सम्यक् कृ
तस्य तु यत्फलम् तत्फलं लभते सद्यः शालग्रामशिलार्चनात् ९९ अपि धर्मसहस्राणि सदा कृतशतानि च विष्णोर्दर्शन
मात्रेण कलयां नार्हन्ति षोडशीम् १०० आर्द्रं शुष्कं लघु स्थूलं यदि पदं पदं विजानाम् एकपदं स्मृतं यस्य फलं प्राप्नोति संशयं
१०१ यानि कानि च पापानि जन्मांतरकृतानि च तानि तानि विनश्यंति प्रदक्षिणा पदे पदे १०२ तावत्पापभयं नृणां जन्मभू
मृत्युजन्मभयं यावत्तन्न हि कीर्त्यते मुनोऽथ स्तवनाद्युते १ अपि चाप्नुयात्सोऽपि मार्जनं केशवालये कृत्वा गोचर्ममात्रं वा वि
ष्णुलोके महीयते ४ बुद्धिश्चामरवर्णविष्णोर्माजनं कृत्वा स कोटिकुलमुद्धृत्य विष्णुलोके महीयते ५ यः शोभयति देवस्य
गृहं गोमयवारिणा तस्य पापानि सर्वाणि मुक्तिं तस्य करे स्थिता ६ माघे मासि महाविष्णोर्माधवस्य महात्मनः गोमयेनोपलि
प्तं यः स लभेत्फलमेव च ७ आचार्यं रंगवल्लीभिः पंचवर्णैर्गृहे हरेः ८ अलंकरोति स्वदतो गात्रस्य पुण्यमवाप्नुयात्सम्यक् ८ आज
न्मशतपर्यंतं विधिवद्विष्णुचार्चयेत् नापुनर्जायते क्वापि नाप्नोति योनिमन्यतः ९ मातापित्रोः कुलं नेतुः समुद्धृत्य सुभा

माघेमासि कृतंस्नानंफलंदिनत्रयस्यच दिनस्यैकंफलंतस्यजामातुःपूर्व्वकल्पयत् १३ दिनद्वयफलंतत्सापश्चाज्जनयाम
मा०मा० हामुनेः सुंचामृतेतिचम्माधिस्तंभूयमुदजीवयत् १४ तदासुधर्म्मासंतुष्टःपप्रच्छांगिरसंमुनिः केनकर्म्मविपाकेनजामाता
८ मेमृतिंगतः १५ वैधव्यंदुहितुश्चापि केनकर्म्मफलेनच परिहृतासिवैधव्यंदुहितुःकेनकर्म्मणा १६ पुनरुज्जीवितःके
स्त नजामाताचापितद्वयं महत्कौतूहलंमह्यंतुमेतद्ब्रूहितोवद अंगिराउवाच १७ गौडदेशेपुराकश्चिद्द्विजन्मामेघनादकः
तस्यैवदुहिताचासीत्सुरूपानामरूपिणी १८ समानकुलगोत्रायदैवयोदात्कन्यकांस्वकाम् अल्पकालेनविधवावयः
8 स्यासीत्सुरूपिणीः १९ भर्त्तरित्रोमितेकेविधुवानंचकर्म्मकादकम् वृथयित्वाचोपपतिरसमान्याचिरंस्थिता २० अथका
लांतरेपतिताचागतेस्वैरचारिणीः जारस्नेहाद्गृहंभर्तुःसादहत्सहितंनिशि २१ जारेणसहितापापादेशेषुविचचारसा त
तोमृतिंगताकालेनरकेभुक्तवातनाः २२ वेश्यायाःकर्म्मशेषेणचतुर्दशसुजन्मसु अर्जितंपुण्यमतुलं तत्थावेरणांत
जन्मनिः २३ तीर्थयात्राप्रसंगेनसुमेधानामवैद्विजः रंगक्षेत्रंजिगमिषुरिमंदेशंसमागतः २४ स्थितेऽस्मिन्मंदिरेलाना
मैहैहयाधिपतेःपुरि द्वारिस्थिताचसायाह्नेकामुकानभिकांक्षती २५ दिनेतस्मिन्नकमपिकामुकंप्रत्यपद्यत त
स्मिन्नरात्रौमहावृष्टिरभूदेकार्णवंजगत् २६ तदावृष्टिपरिक्लांतःसुमेधानामवैद्विजः द्वारिस्वशालांचलभेरथ्योदेशे राम
स्थितोमुनिः २७ समागमनयाद्विष्ठयोगी तापाठपरायणः सासोऽवंप्रेषयामासः प्रायोपण्डितलक्षणंभवेत् २८ द्विज २
श्रेष्ठनमागच्छकामुकश्चेत्समाहृयः इत्याज्ञप्तानुसादृत्तिगत्वाभाष्यगतापुनः २९ अपिश्रांतोद्विजःकश्चित्तीर्थयात्रा

एतच्छ्रः धर्मोपाख्यमयमकारं सर्वं तां तं हि माहात्म्यम् २६ नित्यानैमित्तिकं जियेद्यस्तु सर्वपापैर्न लिप्यते अनेन विधिना यस्तु माघस्ना
नं करोति वै २७ तस्य पुण्यफलं वक्तुं विष्णुर्ब्रह्मा शिवोऽक्षमः ये ह्यन्ये मुनयो ये तु नाममन्त्राद्याः किमुतापरे २८ माघस्नानं समु
द्दिश्य दद्यादिकं च दानं नरः प्रदेयं यदिह सर्वमक्षयफलं भवत्यसंशयः २९ अतो देवाधिदेवास्य नरयान्ति स्नानमात्रके यथा सुध
र्मस्य सुताः कर्मबन्धान्मुमोच ह ३० इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये ब्रह्मनारदसंवादे माघस्नानादिविधिर्नाम द्वितीयोऽध्या
यः २ नारद उवाच कथं सुधर्मस्य सुताः कर्मबन्धान्मुमोच सा सकर्मबन्धः को वासौ केन मोक्षमागतः १ श्रोतुं कौतू
हलं ब्रह्मन्सुस्रा ह्येतत्तो वद ब्रह्मोवाच पुरा कृतयुगे देवद्विजः सुधर्मा नाम नाम धार्मिकः २ कुण्डिनेन नगरे रम्ये वेदधर्मानिष्ठपालय
न् तस्य काले नरद्वहि जाग्या श्रीरावित्वा नाम्नी सती ३ विदर्भराजतनया वेदमाप्य भवत्ततः सुधर्मो तत्र यां प्रादाद्राजा माहिष्मती
पतिः ४ कृते हि विवाहे स नृपो माहिष्मतीपतिः महोत्सवान्यथा यानि तु मनःपूर्वं चिक्षितोरतु मनानिकामं ५ छायायां गृहे सुप्र
मभाषमाणां जातां सुतं सम्प्रस्थो रक्तो वै सुवासदीजनश्रेष्ठः प्रविश्य तु पुरुषं नम ६ उपाये देहभिर्जीवार रादाराहान्ननं
सुश्रावतन्निमा कं द्वंतस्य रवीभिर्विदे दिनम ७ सखाकानेक सतनाम्न क्रीडामापन्नुतोयमाम् स हि तं पतितं दृष्ट्वा मातारम्य
पन्नातरं ८ सुतं माधुमहादुःखादुत्स्तुपुरवनिनः अकस्मात् गिरा नामयज्ञार्थं द्विजं प्रति ९ अन्या शं नृपतेः जायाः द्
ष्ट्रा वस्था न रागतम् दृष्टा लुसमुनिः प्राह नृपतिं शोककातरं १० अथासा दृष्टुचिंकालं जातान्तास्य कारणम उज्जी वयाम्नि
नृपते मृतं जामातरं तव ११ न कालमृत्युरर्स्या श्रीब्रह्मणो कोऽपि कर्तुमर्हति इत्यास्या स तृपं प्राज्ञः प्रादात्तस्य मृतस्य च १२

मा॰मा॰ द्रुमैः परिशोभितम् वीचीभिर्तेषु शोभाढ्यं जलपक्षिभिरावृतम् ४८ प्राप मामासं विप्रेंद्रश्चुदन्नापरिपीडितः स पपात जले
तस्मिन्भूरिवारिप्रपोच्चयः ४९ विसान्पादाय विप्रोलुब्धको दानसन्नधीः ततो गतश्रमो विप्रः आशीर्भिरभिनंदितम् ५०
१९ आमंत्र्य प्रययौ धीमान्स्वदेशं द्विजसत्तमः तेन पुण्यप्रभावेन लुब्धकस्य शरीरजम् ५१ परस्त्रीसंगदोषेण गतायुरभवन्मुने भर्तु
हननजं पापं परपूरुषसंगजम् ५२ इति तेऽहितः शापं द्युतस्योपशांतये दिनद्वयं कृतं स्नानं माघे माहि महीपते ५३ रजत्पुण्यं
ततो भूपतस्मात्पापं व्यपोहितः असुग्रदुःखमूलोर्थं वाले वैधव्यकारणम् ५४ परस्त्रीसंगजं पापं जामातुर्भेति कारणम् अपमृत्युवि
नाशाय स्नानमेकं कृतं दिने ५५ तेन पुण्यप्रभावेन पुनरुज्जीविता नृपः किं वर्णयामि मनुजेश्वर माघमासं विश्वेश्वरस्य करुणां न यु
याति कोवा ५६ किं वर्णयामि मनुजाः श्रुहितानभिज्ञान् किं स्नानपुण्यफलमंबुजनानवर्णम् नाकिरूपतिनरालोकमायस्तानपु
रायणाः ५७ तस्माद्दुहिता जामाता कृत संस्नानमंजसा तेन पुण्यप्रभावेन दशवर्षसहस्रकम् ५८ भुक्त्वेह भोगान्विपुलान्सुत्र पौ
त्रसमावृतौ भविष्यतस्ततो मोदं दंपती लोकगामिष्यतः ५९ इति सर्वं समाख्यातस्त्वया पृष्टो भवितामम वः तदर्थं दक्षिणां देहि गुरुकान्ता
श्रमभूतले ६० इत्युक्तस्तोषयामास तं मुनिं शंसितव्रतम् सुधर्मोणापरवर्षे तेनानुज्ञामवाप्य च ६१ जगाम स्वाश्रमपदं मणि
रानामवैकृतिः प्रहृष्टो सलिलैर्यौ पांतो जामाता दुहिता तथा ६२ चक्रतुर्माघमासेतु प्रतिवर्षं तु दंपतिः स्नानं पूजां महाविष्णोस्तथा
माधवसंज्ञिनः ६३ देवर्वर्ष सहस्रं तु पुण्यतस्तु पुण्य प्रभावतः भुक्त्वो नानाविधान्कामान्नापतुर्मोहेममव्ययम् ६४ इति श्रीवायुपुराणे एन
माघमाहात्म्ये सुधर्मोपाख्यानं नाम तृतीयोध्यायः ३ नारद उवाच तववागमृतं पिता तात्त्विनो सी महात्मनः विना जडमतिं लोके १९
श्रवणात्को नु तृप्यति १ भूयो माघस्य माहात्म्यं तात विस्तरतो वद ब्रह्मोवाच शृणु नारद वक्ष्यामि माघमाहात्म्यमुत्तमम् २ य

परायणः दृष्ट्वा संपीड्यतात्मिति क्रुद्धपार्श्वमुपाश्रितः ३० इति दूतिवचः श्रुत्वा दयामापन्नदैवतः तदर्थं स्वगृहं सम्यग्गोम
येनोपलिप्य च ३१ तत्रनिति पुसंभारं नाम पात्राणि आसती दासीकृपं सर्वत्याग तानि विप्रमथाब्रवीत् ३२ ब्राह्मणानां
गृहमिदं पांथानामुपकारकम् अतो गृहपतिर्नीयां नानेतं समाश्रयं ३३ गच्छन्नाम ब्रवीद्विप्रः याब्द्मेत्य धृग्गण हे
तेषां त्वं देहि वासार्थं स्थानं भोजनं फलादिकम् ३४ इति मुक्त्वा वचः श्रुत्वा विप्रः भीतिनपीडितः श्रोनिमू वेतनतो गेहे तत्र त्रीन्प
दुसत्वहवम् ३५ पथिमानाश्रयासेनं देवेनालयिके भुवि रत्ना कुलानि चापि द्विजवर्याय सादरं ३६ गीतापाठनतो
नोचागांपहृनानेडिजे नितांतानी वाणी विषं दिने मन्त्र लेखनवादिकाः ३७ तन्न कर्म्मविपाकेन तत्व पुत्री त्वमागताः एवं
कर्म्मविपाकेन वाक्ये देव तथागताः ३८ श्रुत्वा तस्याः पतिं भ्राता ताततद्रूपतिः सभुकोऽयातनाघोरा भुवि चांडाल तं
नसु ३९ क्रमाद्दोषसंयोगजन्मनेकारदागताः लुब्धकोऽभूत्तदा हा घोरामृगहिंसापरायणः ४० कांतारविपिने घो
रे मृगयां च चार न सः तस्यामाध्याह्नवेलायां देशे जलवर्जिते ४१ अपश्यत्तं द्विजं कंचित्तृष्णया परिपीडितः तं दृष्ट्वा
लिन्दयान ज्ञे लुब्धकस्तु निषाधतः ४२ रक्षदीतु वाक्ये नम ओमा भेजिवान्नसः भयादपस मोरा सो कांतारान्नकन्यानेः श
नेः ४३ जंतिकें तागं तं चाहवदवद्वलोनिवृत्य च के स्मात्वलि तिम्भवनेदुष्टमृगाकुले ४४ इति ब्रुवाणं सत्वाह तृष्णयापीडि
तोऽस्म्यहम् नेप जलमंतरि जसंज्ञागार्गा तिरेणुना ४५ नातिभोत्तमभ्यानिन्दहर्षं ज्ञाप्य वीपथे यद्यस्ति नयमोनत्वमयि चेद
स्ति तत्कृपा ४६ इत्थं निशम्य विप्रेंद्र स्त्रीधोद्दात्स्वनरे सरोवरं मनोरम्यं कमलोत्पलमण्डितम् ४७ नीलोत्पलैः कोकनदैः

स्वं मनुष्याणां ब्रह्महत्यासु तं दहेत् २१ पीठस्थः पूजितः शंभो यत्र तिष्ठति नारदः प्रयागसदृशं तत्क्षेत्रं प्राह केशवः २२ यद्गृहे के
मा०मा० शवस्याग्रे पूजितो हि समुद्भवः तेन तेष्टा सकला यज्ञास्तेन तप्तं तु मनुष्ठितम् २३ यज्जलेन सर्ववेदाश्च येन स्नाताः सर्वदेवताः यद्गृहे स
१० र्व तीर्थानि तस्मात्तं तु पूजयेत् २४ संप्राप्य पातकैर्घोरैः प्रायश्चित्तविवर्जिते नृडिंडीरवोदकं धार्यमिति प्राहुर्मनीषिणः
२५ मा काशि मा गया गंगा मा कांची मा च पुष्करं मा केदारं द्वारिकां च मा च धा मा च मानुषम् २६ ते सर्वे संचिता यत्र शालग्रामशि
क लोदके गंगा सरितः सर्वाः साग्रा सम नारदः २७ शालग्रामशिलातीर्थं कलां नार्हंति षोडशीं माघमासे द्विजश्रेष्ठ शालग्राम
शिलोदकात् २८ शिरसा क्षालयेद्यस्तु तस्य पुण्यफलं शृणु जन्मकोटिसहस्रेषु जन्मकोटिशतेषु च २९ गंगादि सर्वतीर्थेषु स्नातो
20 भवति मानवः आजन्मकृतपापानि जन्मांतरकृतानि च ३० शालग्रामोदकं स्पृष्ट्वा भस्मसाद्यांति विश्रुतिः भोजनानंतरं यस्तु शालग्रा
मशिलोदकम् ३१ पीत्वा पुण्यमवाप्नोति चांद्रायणशताधिकम् शालग्रामार्पितं यस्तु तुलसीभक्तये यदि ३२ तेन भुक्तं पंच
गव्यं कोटिवारं न संशयः माघमासे तु विप्रेंद्र यः कुर्यात् विप्रभोजनम् ३३ अश्वमेधफलं प्राप्य विष्णुलोकं च विंदति यः कुर्यात्
माघ मासे तु ब्रह्मपत्रेषु भोजनम् ३४ ब्रह्मलोकं समासाद्य मोदते ब्रह्मवच्चिरम् ब्रह्म... पत्रेषु भुंजानो नरकं नैव गच्छति ३५ आ
तस्नाने पूजने माधवस्य गीतापाठो वैष्णवानां च पूजा शास्त्राभ्यासो भोजनं ब्रह्मपत्रे माघमासे तु मूर्तिदानं च कुर्यात् ३६ स
र्वेषामेव वर्णानामाश्रमाणां च नारदः स्त्रीणां च हीनजातीनामेष धर्मः सनातनः ३७ प्रातःस्नाने माधवस्यार्चने च येषां एम
वुद्धिर्जायते सत्कृपासु तेषां लोके चाक्षयः कर्मपंकुलं तेषां स्थापितं विष्णुलोके ३८ ये पुण्यहीना मनुजाश्च पूर्वेन धि १०
ल

कृत्वा प्राप्यते पुष्टिर्मनुसो महत्तरां गम् माघः प्रति प्रयागा[illegible]ः सोपि गण्कामनुदयः ३ मातापित्रोर्दि घ्नाति योगरदालोक्य
हिताः प्रकापापिनो प्रोताः सर्वे निर्वाहि कृताः ४ माघस्नानाद्धि मुक्तास्तु मानकाम्यपि विचारणाः तस्मात् पंनास्ति लोकेस्मिन्माघे
नापहृतं कलौ ५ कृत्वापापसहस्राणि नपापैर्लिप्यते जनः जलेथ पापानि मज्जानि पद्मपत्राणि वांभसः ६ माघस्नानं समुद्दिश्य
ये गच्छंति पदहिं जलम् पदे पदेश्वमेधस्य प्राप्नुवंति फलं ध्रुवम् ७ माघमासि मुनिश्रेष्ठ योजलस्पर्शमाचरेत् जलस्पर्शमात्रेण मु
च्यते सर्वकिल्बिषैः ८ योगृहे माघमासेतु स्नानकर्म समाचरेत् स्नानं तु जगतं विद्यान्नात्र कार्या विचारणाः ९ सर्वाण्यपि च
पापानि त्रैलोक्ये पातकानि च महत्स्वर्ग [illegible] संक्षालितमकोशयाः १० माघमासि सुस्त्रिनिष्ठन्तयः स्नानात्स्वर्वासिनः
तद्धि राशोमहाघोरे पतत्यघनसंशयः ११ योमाघमासं पुण्यं सांप्राप्य विचारे सकोटिकुलमुद्धृत्य विष्णुलोके महीयते
१२ यतेनस्नापयेद्धस्तु गंगायां सूर्यवति तोनम् वैकुंठे रं तैनिसिंदध्यापूर्वं दशपरे १३ पंचगव्येन देवेशं स्नाप्य तिकेठ भक्ति
धि जीवन्नेव स मुक्तः स्यान्मृत्यौ [illegible] पुनर्भवः १४ [illegible] मासिके शोतिपः [illegible] तिलरसं स्पर्शं तेयां देवासु
वास्तवाः १५ शालग्रामशिलामध्ये [illegible] नारदः [illegible] प्रथमफानोतिमुत्तमः १६ ये माघस्नानरहिता [illegible]
विवर्जिताः [illegible] १७ [illegible] माघस्नान विवर्जिताः ब्रह्महत्ये [illegible]
पञ्चाग्नि [illegible] वृत्तिः १८ [illegible] माघमासि माधवे [illegible] कुलं १९ [illegible] देवे
वेदांस्थापये [illegible] कल्पकोटिसहस्राणि मोदते विष्णुमंदिरे २० [illegible]

मा॰मा॰ स्य धेनुरस्य प्रसम्यां मकूष्मांडप्रदानतः विच्छित्तिः संततेस्तस्य कूष्मांडो भवेद्ध्रुवम् ५५ पुरा मेरौ तपः कुर्वन्स्वभावे पितृदेव
११ ताः स्थितोहं तपसे मह्यं शुश्रूषा त्वविधीयताम् ५६ इत्युक्ते ब्रह्मणा तेन प्रोचुः पितृदेवताः वधमोदाय तपसा हृत्याएध
नो घमाः ५७ अतोस्माभिस्तु शुश्रूषा न यथावत्पाचरितुं तव इत्युक्ते पितृभिः सोपि द्रोणपातीव कोपितः ५८ सततं सोवाभवृन्मो
तो नसुखं वसात्कदाचन अभावे संततेर्यूयमधः पतनमाप्नुगाः ५९ तत्रेपापेप कृजेनसा ह्यसातन्मयाच्चयेन वृक्षपैः कृतेन दो
षेण विच्छित्तिः संततेर्भवेत् ६० इत्याहलोगतिरस्माकं तस्मा हृद्रह्मवरे एवं विज्ञापितो ब्रह्मा प्रसुवाच्चपितृन्प्र ६१ नान्यृतं मे
२२ वचो भूयात्कथयेगतिमन्यथा कूष्माण्डस्य प्रसम्यां यो ददाति द्विजातये ६२ न तस्य संततिच्छेदो भवेति वरं ददौ कूष्मांडानप्रदा
नेन विच्छित्तिः स्यात्स्वसंततेः ६३ इत्याख्यास्य पितृन्देवान्ब्रह्मालोकपितामहः तेषामग्रे च कूष्मांडदानार्थं प्रस्थे नत्वमुः ६४ प्रवा
लमुक्तासहितं घृतगव्येन लेपितम् सदक्षिणं स्तां कूलं देयं संततिमिच्छता ६५ अदानेरस्य सप्तम्यां कूष्मांडस्य द्विजातये अप्र
शापेन संतत्या विच्छेदो भवति ध्रुवम् ६६ मकरसंक्रमणे भानौ सप्तम्यां वा द्विजातये मातुलिंगानि यो दद्यात्पुत्रान्नाप्नुयात्पुत्रो
लभेत् ६७ अदानमेव नं यस्तु मासमेनं व्यतिक्रमेत् सजीवन्नेव चांडालपुत्रस्त्वाद्यरवमश्नुते ६८ अधो लोककुलशतेषु त्रो
सोगच्छति ध्रुवम् अस्तानाचाप्यदत्वा च माघमेनं नयेद्यदि ६९ स्वर्गस्थैः पितृभिः सार्द्धं रौरवं कल्पमश्नुते तस्मिन्मासे मा एम
धवाय यः कुर्यात्कूष्मांडमुष्णमंडपम् ७० श्वेतद्वीपे वसेन्नित्यं सहस्रं पूर्वदैर्णापरैः यश्चान्तपले वैदिभ्यातोरणं विद्धयातिस ७१ न ११
पो लोकं कुलशतेषु क्तो सोगच्छति ध्रुवम् यः कुर्यात्कदलीस्तंभैर्विद्याधितरमापतेः ७२ कमलासनस्य वै लोकं पितृभिः सहगच्छ

त्तिजापेशुद्धिर्विविशिष्टैः तेषां मतिर्माघे वै माघमासि न जायते का धिकृतोन्यधर्मे ३९ यः कांस्यसुम्भे तु माघे सुदुकभवे
कुंभम् तस्मात्कांस्येन भो ... तः ४० तैलाभ्यंगं तैलभोगं माघमासे तु वर्जयेत् । तैलाभ्यंगकृतेवि
प्रवज्रदत्तामदलस्तम् ४१ ... तैलभोजनात् ... पाकेषो माघमासे भवति तं
४२ सुरापेणगतलोकाः ... तथा ४३ उपोद्रकी मलानु वै माघमासे विवि घे
वर्जयेत ... ४४ तस्मात्परायसात्सतं मत्तविष्णुरव्ययः माघवंस निपुष्येस्त
यः पूजयति मानवः ४५ तेन ... यः पूजयति देवेशं न पुनर्मनोरमः ४६ विमा
नपोधमाद सुरलोके ... यदंशं पूजयेत ४७ तस्य पुत्रान्महात्मानां स्वयं यत
तिमाघवः यो धात्रीफलगेषु ... ४८ मुच्यते ... महापातककोटिभिः धात्रीलिप्य धा
त्रीपिष्टेनयः स्नानकर्मणि ... ४९ ... महापातकादिभिर्वैः यो धात्रीफलराशिं तु ब्राह्मणाय प्र
यच्छति ५० ... ... नियमं माघे ब्राह्मणभ्यो विसर्जयेत ५१ न तत्समं त
तिहान्निर्मुक्तिसुक्तिं चद्विदंति ... ५२ कृष्णाद्वकुरु ... ब्रह्मणा निर्मितं पुरा तस्मा
द्यस्य प्रसादेन संतानितं ... ५३ इति ... विधिः ५४

मा०मा० र्मणा तस्मिन्मोनो कथसभूत्कुत्रासीत्कस्य संगमः ६ ब्रह्मोवाच गुह्यकः श्वेतनामाभूदलकाद्वारपालकः कदा
१२ चिद्धिमवत्पृष्ठे रंतुकामोप्सरोगणैः ७ संवृतो मदिरां पीत्वा ययौ गंगातटं शुभम् वने मनोरमे दिव्ये मत्तकोकिल कू
जिते ८ विचित्रविहगैः संभिन्नस्रवद्भिः शीतवायुना विक[illegible]सत्कुंजचलनं शोभया शोभिते शुभे ९ लताकु
२२ टीरकुसुमरसमत्तालिमंडिते लताकुड्मलसंभिन्न तमालहसितांबरे १० तटीविलंबिशाखाग्रतरुपुष्पा र
धिवासिते रम्ये पुलिनपर्यंके रेमे रामाभिरावृतः ११ न किंचिज्ज्ञातवांश्चेतो देशकालादिकं तदा तदा तु रोमशो
नाम कैलासादागतो मुनिः १२ तं दृष्ट्वा मदिरामत्तो विवस्त्रो ज्ञातयोषिद्वृतः नेत्रतस्यो मुनिं गणश्छल प्रजहास च तं मु
निम् १३ तदा स कोपरूपात्तो रोमशस्तं शशाप ह [illegible]पस्माद्भव ब्यालोद्रि कंदरे १४ इति शप्तो मुनीं
द्रं प्रार्थयामास सत्वरम् त्वया ह्यनुग्रहीतोस्मिन्नमन्ये दुष्कृतम् अहम् १५ उपकाराय हि खलु शिष्टो मंत्रक्षान्त
२ र्जानन् कृपां कुरु कृपालुस्त्वं दीने गतिपे मयि १६ धातुनाम्नि संस्कारो यो वा वृदा मलशोधनम् इति प्रसादितस्ते
न विशापमदात्तदा १७ वामदेवस्वर्णिभ्यो ब्याकुर्वा लोककथामिमाम् यदा श्रोष्यसि माघ स्य तदा मोक्षमवाप्स
सि: १८ इति दत्वा विशापं च ययौ वृदरिकाश्रमम् श्वेतस्तु ब्यालदेहे न चित्रकूटाद्रि कंदरे १९ ब्यालोभूद्घोज राम
नामा भयंकरो निलभोजनः स चासीदुर्ग्रसाहस्रं पशुपक्षिमृगान्यतनः २० एकस्मिन्नेव काले तु वामदेवो महामुनिः १२

द्वितीये कुरु मोर्विद्धिरिंद्रैः तेषां भक्तिर्माघधर्मे माघमासि च मानवैः ॥ ति कुर्वीत भंजनं निमोरं तैलाश्चं पुंकगंधितं ७३ तस्य पुण्य
फलं कुमारं वर्षशतानि तु नाकादानं तुर्यः कुर्या कीर्तिं गाढ्यहि जायते ७४ संवत्कं वैरातिकुले भ्रांत दीपं वसायसो याद
घाकंदुरं चैव श्रीमान्नरो हि जायते ७५ सर्वो मोमं च पाणि भकोहि जन्मसु नारद नानादानं तु पुरः कुर्या कीर्तिं नियाय कुर्दति
ने ७६ कृपा वायाः तकांतो निम्बकाशो मोदनं माघुयात् मिष्टान्नं भोजनं पद्मं स्तुत्याकु वीणं हरेः कथां ७७ नृतस्य
लोकाः ह्रीयंते कल्पकोटिशतैरपि हरत्रिमिताच्छन्नं वस्त्रं रात्रौ अग्निर्गजा येरपि विमुच्यते ७८ अ काचमोगु
न्मकं लोके यातिपदं हरेर्वैकुंठ राघमनैः कपूर्धितानुरक्तं रत्नाधर्मं नवकान्नमनंतबुद्धिः ७९ छिन्नानि कर्णे
रं च सुवर्णस्य तन्मात्रं सर्वपापेभ्यः प्रमुच्यते पापे कोशि कामसमं ददात्यपरो नामं प्रपद्यते वा ८० वासो माघे च तमसि निः कृतिर्नास्य
विद्यते इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये स्नानदानादिमाहात्म्यं नाम चतुर्थोध्यायः ४ ब्रह्मोवाच माघस्नानस्य मा
हात्म्यं कथितं विस्मयानां पुरः महात्मन्यस्मिन्नियं धर्मे मयं माहात्म्यं वरा १ मानहत्यापीडितापरे दुःखयावोचमं गजः ततः
परं नकं पापं निर्मोक्षं वाच्यो हि शिवितिति २ शुक्लेन वै च पुत्राय भ्रदक्षाय धीमते ददामि परमं गुह्यं माघमाहात्म्यमुत्तमं
३ माघे मासि सकृत्स्नात्वा तत्र सहस्रसृष्टिं न इतरान्नहि तं चैव कालशतैः भवेन्नरः ४ यो वदेन्माघमाहात्म्यं
वाचकानां प्रसन्नोऽपि यः दुर्मतिहेतु पाचे नयु कोमे ते कोपवा ५ नारद उवाच को नाम मुद्यस्य को ब्रह्मन्मुनिर्मानि केन

शेजस्वाः तदार्द्रवस्त्रोऽक्लितोर्ध्वबिंदुभिः सिक्तो बुटोयं तव दूर्व्वरूपः ३८ प्रातर्जलस्पर्शनपुण्यलेशाद्दंशो गतस्ते जडजन्मसाध
मा०मा० १३ कः हत्वापुनं पापसहस्रमुग्रं गुर्व्वंगनाकोटिनिषेवणं च ३९ तथाप्यशेषाणि च माघमासे स्नानेन नश्यंति समूलघातम्
न पापवुद्धिर्न च कर्म्मबंधो न वा कुयोनिर्न पिशाचदेहम् ४० नाम्नः कृशोमानिलवाधलेशः प्रातर्जलस्पर्शनमात्रतो
गतः जिह्वाग्रवर्त्ति यदि माधवनामधेयं चेतश्च नस्मरति माधवपादपद्मम् ४१ प्रातर्जलं कथमनचमाघमासे स्नानं कृतं
73 तस्यहि कर्म्मबंधः अस्मात्सहागतानां मुनीनां च समागमात् ४२ प्रातर्माघे जलस्पर्शात्प्राप्तः सुसमागमः सर्वदा नैव
यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फलम् ४३ तत्फलं समवाप्नोति माघस्नानेन पंडितः तादृशापन्नाः किल लोके यत्र माघाल्लगच्छति
४४ तस्मान्माघे कृतस्नानः सुखीभव चिरं मुने इति श्रुत्वा वामदेवाद्भाषितं स तपा मुनिः ४५ भूयोभूयो नमस्कृत्य त
माभं अययुयोवनम श्रुत्वा माघस्य माहात्म्यं वामदेवमुखोदितम् ४६ तदेव आलोमुक्तोऽभूद्दुर्योनेर्दुःखकारणात् त
देवाङ्गसुरूपाभूत् न्मतोनाम स गुह्यकः ४७ वामदेवं नमस्कृत्य स स्वर्देवानां तम वादयन् हृतप्रेक्षो वामदेवोह
र्षोत्फुल्लविलोचनः ४८ अनुज्ञातो विमाने नु गतोसावलकापुरीम् वामदेवोपि माघस्य माहात्म्यं प्रसरां सहैः ४९ एम
शिष्यस्तु स्वानुगैर्भ्यश्च दक्षिणाशांततोययौ तदेतन्माघमाहात्म्यं कथितं तत्त्वपुत्रकः ५० अनंतं तत्समाहा
त्म्यं लेशोर्थं कथितो मया शाकेल्पेन मयावक्तुं नालं वर्षशतैरपि ५१ नक्षत्राणि च ग्रहेष्वंते गणयेते च तारकाः १३
ह्यः नरैराणेपि मया लोके न तेन वे दं गणयितां मुने ५२ यथा मुख्यं राशिस्वेक्षु देवेषु प्रवरो मतः तथा सर्वेषु धर्म्मेषु माघध

श्रोतुं इच्छुं मुनिगणोऽपरीतोऽद्रिमसुंदरो २१ सन्त्यालापि [illegible] इनगुहा [illegible] पादपे नीलाराजीवकुद्धिधैः कपालायैः
सुरसावृते २२ ततो [illegible] यातमुनेः मुनयस्तत्र चित्रो नाम मुनयः संसितः व्रताः २३ त्रिकूटाचले देव खाते
मार्कंडेय मुनिरागचो [illegible] गंतुमभ्युदे [illegible] २४ [illegible] प्रतंवदेर्मिदव्रः वट२
स्वायंदीपपाथे [illegible] २५ [illegible] तंदर्शनः तेहृष्टवामदेवस्तुदास्मित वाक्य
मब्रवीत् २६ कोऽसौ कस्यात्मभावो मुनिः कस्मादृहं कौ चिंताकुलः [illegible] तमस्यानन्द इव २७ इतिपृष्टवाम
देवास्तेय [illegible] प्रणम्य [illegible] २८ मार्कंडेय [illegible] नामवेक्षवि सगिकुरा
कलाहं [illegible] चोदितः २९ [illegible] करकौडाव्यजात्सखासहागताः ३०
गंधर्वदेशाच्चिवाहेन [illegible] लोकेऽभ्रात्मा [illegible] ३१ शि [illegible] ब्धातान्नेपितुर्मातापकथंवो
कांक्षसेतु आम [illegible] ३२ [illegible] नवाहंवर्धतायतः नज्ञानकर्म्मणिकनजडतं
जन्मगतंमम ३३ एतत्कौतूहलं श्रोतुं [illegible] ग्नपि [illegible] कोटिशतदपि ३४ नतसदीयतंकस्मा
दिदानीमत्रमाहेशो [illegible] कामं ३५ तेनाप्यलोकस्समेदह्यचारोनिकाशुका
नामिह नास्ति [illegible] ३६ [illegible] तोवाक्यमब्रवीत्
राजा चित्रो नाम पुरा [illegible] ३७ माघे च मासे [illegible] नभोगताः सान्त्वममापु

लुठन्ते सततं मार्गे पि भगवान्विष्णुस्तुलसीकानने मुने ३ अन्यस्येग विदि से प्रभुयथा सन्निहितः सदा तथा माघस्य ति
मा॰मा॰ थिषु प्राप्यसंकल्पते मया ४ स्थानानामिह सर्वेषां व्रतानामिह नारद द्वादशी सर्वतः श्रेष्ठा तिथिर्म्मो विष्णुवल्लभा
१४ ५ तस्यां स्नानादिकं सर्वं कोटिकोटिगुणं भवेत् उपरागसहस्राणि व्यतीपातायुतानि च ६ अमावास्या तथा द्वादश्याः
कलां नार्हन्ति षोडशीम् द्वादश्यां माघमासस्य पयसा शंखवर्तिना ७ स्नाप्यते माधवो देवो विष्णुर्लोकेन हीयते यो माघशु
24 क्लद्वादश्यां शुद्धैः पंचामृतैर्हरिम् ८ स्नापयेद्याति सायुज्यं नात्र कार्या विचारणा . संकल्प्य तेन संस्नाप्य माघे माधवमव्यय
म ९ द्वादश्यां याति परमां तुः परस्मै हृप रां गतिम् द्वादश्यां भोजयेद्यस्तु शुभ भागवतं द्विजम १० कृतं ब्रह्मसहस्रस्य भोजनं
नात्र संशयः देवान्विष्णु समुद्दिश्य ब्राह्मणं भोजयेद्यदि ११ माघस्य शुक्लद्वादश्यां देवानामृणतः शुचिः तथैवासितद्वाद
श्यां पितृणां तु द्विजनारद १२ ब्राह्मणं भोजयेद्यस्तु समुक्तः पैतृकादृणात् सोमानुवारे माघस्य भोजयेद्द्वृद्धपारणम् १३ ऋषी
णामृणं तेनमुक्तो नात्र कार्या विचारणा यद्दानं क्रियते माघे द्वादश्यां च विपश्चिते १४ तद्दानं कोटिगुणितं भवत्येव
न संशयः द्वादशी रविवारेण संक्रमेणापि युज्यते १५ सा तिथिः पुष्कला नाम कृतकोटिशताधिका द्वादशी भानुवारेण राम
व्यतीपातेन संयुता १६ सा तिथिश्च खला नाम तीर्थयात्राफलप्रदा द्वादशी शनिवारेण विष्णुभेन च संयुता १७ साति १५
थिर्वैष्णवी नाम मोदते दुर्लभा कलौ शस्त्राज्जलाद्विषात्सर्पाद्व्याडालाद्युल्कसादपि १८ वृषादश्वाद्गजाद्वापि कुरुशब्दोः पा
शबंधनात् जिह्वा छेदात् स्याहादकस्मात्पतनादपि १९ इत्यादिहेतुभिर्लोके दुर्गतिं ये गता नराः तेषां गतिर्विहीनानां
तेजो

र्मोत्रिभिर्यान्ते ५२ सुरोचनस्तोमहापुण्यःफलदःपापनाशनः तस्मात्कार्ष्टसमोधर्मो नभूतो नभविष्यति ५४ इंद्राद्याः लोकपाला
श्चादित्याद्या महेश्वराः माघस्नानप्रमाहात्म्यादापुः सिद्धिं परां पुराः ५५ देवतानामृषीणां च माघस्नानमभीप्सितम्
संसारे लोकरत्नानां माघस्नानं तु का कथा ५६ अहो माघवनस्नानमहो स्नानमलं पिदम् तस्मात्पापमनुजा लोके कलि
कं तीर्थमिदं स्मृतम् ५७ [illegible] स्नान[illegible] माघमासस्य [illegible] जडा अहो ५८ यदा नंदहा क्ते
पदाद्विज [illegible] हीकरणमृत्युनिः तदेव नरं पदभिनितव्यं [illegible] जनानबोधि ५९ कृपाज नमनुष्याणाभना
राधयतां हरिम् [illegible] ६० सर्वे वेदाः सर्वधर्माश्च लोके सर्वाणि तीर्थानि च यानि लोके दा
नानि [illegible] ६१ [illegible] दत्तानि च माधवभक्तिहीनं
नं नु पुनोति कदाचन ६२ माघस्नानं विष्णुभक्तिश्च [illegible] सहस्रनामपठनेन [illegible] स्नातपुंसः फलम् ६३ नित्यं
सहस्रनामा [illegible] माघे [illegible] पठितान्तु [illegible] ६४ [illegible] माघमासे संपूज्य के मुला
यतिम् [illegible] ६५ [illegible] भागवतं [illegible] पठितामोत्तमा भाति
नात्र कार्या विचारणा ६६ इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये माघस्नानमाहात्म्यं नाम पञ्चमोऽध्यायः ५ नारद उवाच स्नानस्नना
घमासेपि [illegible] स्नानानि कानि शस्तानि कार्याणि पि [illegible] नानि च एतन्मे [illegible] ब्रह्मन्वद त्वद्यपि
रोचते ब्रह्मोवाच [illegible] सर्वदेवानि [illegible] २ [illegible] कदापि [illegible]

टिवारं कृतं तेन न संशयः ४० गयायां पांडवो त्वं श्रीसमभाङ्मेनीश्रियाः सचेन्माघां कोटिगुणमिति प्राह जनार्दनः ४१ माघे शुक्लत्र
मा०मा० योदश्यां फलराशिविमोचनम् नसवैसंततेहीनिराकल्पं नैव जायते ४२ माघे शु त्रयोदश्यां सरूकं तालपत्रकम् सांजनस
१५ फलं सूर्य्ययुग्मं कार्य्यं ससंयुतः ४३ प्राजीवत्सतिपुत्राद्याद्द्यात्संपूज्यतांसतिः नतस्याकंठसूत्रस्यहानिकापिनजायते ४४ मा
येना मासि चतुर्दश्यां यो घृतान्घृतसंयुतान् दद्याद्द्विजातये भक्त्या ज्ञानं भोगं च विंदति ४५ माघेतु रथसप्तम्यां नारी त्वष्टफले
15 स्याः उत्थाय पश्चिमे यामे स्नात्वा धौतंवरासती ४६ इत्थमाराध्य सवितुर्गौरवं दादनेपिवा रथं प्राच्यामष्टदलं पद्ममारभ्य लि
थातुना ४७ सूर्य्यमंडलगं विष्णुं तत्र पद्मोपपूजयेत् दत्तैः पुष्पैः कमालैः रक्तचंदनवाससा ४८ गुग्गुलेन च धूपेन पायसस्थाप
हारतः तांबूलं च ततो दद्यान्निद्रां कुर्यात्ततः परम् ४९ सूर्य्यमंडलगो विष्णुः सर्वकीर्तिहिताहितम् इदानींष्टांस्तत्प्राक्कामान्तान्य
भेदं कविद्वेषं ५० स्नात्वातु रथसप्तम्यां दद्यात्कूष्मांडभक्तमम् नारी सुतमवाप्नोति नरोहलाक्षपोहति ५१ द्विजेंद्र रथस
मम्मां पायसं भोजयेद्यदि ग्रहपीडादिभिः सर्वैर्मुच्यते नात्र संशयः ५२ योदद्याद्रथसप्तम्यां तिलपात्रं द्विजातये विमुक्तस
र्वपापेभ्यो ग्रहपीडाक्षयोहतिः ५३ यः कुर्याद्रथसप्तम्यां हिरण्यश्राद्धमेजेसाः प्रीणंति पितरः सर्वे नैकस्मिन् कदाचन ५४ पि
तृन्तुद्दिश्य पयो दद्यादन्नश्राद्धं तु तद्दिने तदन्नं मेरुणा तुल्यं तेषां भवति निश्चयः ५५ योमाघे रथसप्तम्यां भेदीनं करोति च सको
ठिकुलपर्य्यंतं विष्णुलोके महीयते ५६ रजस्वलोऽप्यलेथास्यामाप्तो लोकोहि दीयते हीयते रथसप्तम्यां सदा नाभान्वेकश्चित्
५७ योमाघसितसप्तम्यां दद्यादन्नं द्विजातये तदन्नं कोटिगुणितं भवत्येव न संशयः ५८ योतुलसीपुष्पमालाभिः सप्त राम
म्यामर्च्चयेद्धरिम् भस्मसाद्यांति पापानि इंधनानीव वह्निना ५९ चतस्तिथ्यां योऽष्टम्यां ड हिमालकृतानाम् द्वादश्यां सम्भि १५

द्वादश्यां विप्रभोजनम् २० माघे मासि द्विजश्रेष्ठ गणितः कामनीयिभिः ये च लोके नु मे पिंडक्रिया लोपगताश्च ये २१ तेषां वरषेनके ना
पि द्वादशीभोजने कृते माघे मासि गतिस्तेषां भवत्येव न संशयः २२ असंस्कृतप्रमीतानां त्यागिनां कुलस्त्रियः पतितानां माघमासद्वा
दशीभोजनं गतिः २३ न द्वादशीसमं दिनं न भूतं न भविष्यति माघे स्पन्दुतु [illegible] दानादिकाः क्रियाः २४ पितृन्नुद्धिरूपकुर्वंति ला
कृतकृत्याः कलौ युगे अमासोमे न भौमे न रविवारगुरुवासरे २५ स्याग [illegible] नामशताद्यपि श्रद्धायिकाः स्याग माघमासे
चेत्कोटीदुग्धसंफलः २६ माघसंयुक्तगुरुणा पूर्णिमा यदि जायते यदि स्वयोगपोडुकोनामकलौ सत्तानेदायकः २७ याम घायु
क पौर्णिमास्यां गुरुणा च सुलीम्बर भूमिमाविश्य मारसास्तु विंशता मोदसुतिश्च २८ मृतापतास्य [illegible] मुच्यते नात्र संशयः नमः सर्व
ग्रहाधारे लोकानुग्रहकारकः २९ तद्दिने [illegible] समाननिषु [illegible] इतिर्यात्र पत्तन [illegible] भविष्यति ३० पौर्णि
मां माघमासस्य [illegible] दिजैश्च [illegible] ३१ अमावस्या [illegible] लस्याद्धामुनी
श्वरः न कुर्यात् माघमासे तु स्नानदानादिकाः क्रियाः ३२ माघमासे [illegible] फलमस्तु तत् यो मातुलिंगं प्रददाति मा
घे शुद्धिप्रमायां [illegible] हेतुः ३३ स कीर्तिमंतं तनयं [illegible] हृदयं [illegible] राजः यः पौषमासांपित [illegible] दद्दाति
गंधं सु [illegible] ३४ [illegible] नीलं [illegible] पितृन्समु
द्दिश्य [illegible] ३५ [illegible] कुर्याद्दिपणा
विधिः ३७ [illegible] ३८ [illegible] लोकेकृ
[illegible] ३९ माघे पितृन्समुद्दिश्य [illegible] गयाश्राद्धको

 माघेपुष्करस्नास्याघमः स्नानं कर्तुमिच्छसि १६ तावत्तामुच्यते पापैः किंमुस्नानैर्मुनीश्वर प्रभाते स्नानमात्रेण माघे मकरगे रवौ
 १७ सर्वेश्वजिघ्रफलं दिनमात्रेण यश्नुते माघांबिंदुसरे विप्र गंगासागरके तथा १८ स्नानं शतक्रतुफलं सर्वकर्म
विमोचनम् कुरुक्षेत्रे तु यः कुर्यात् सम्यग्भानुवासरे १९ सम्पूज्य माधवं देवं कुष्ठरोगाद्विमुच्यते योभानुवारे सम्प्राप्य
पुष्करे मकरे रवौ २० स्नात्वा संतर्प्य च पितॄन् मुच्यते पैतृकोद्धृणात् स्नात्वाङ्गार चतुर्दश्यां माघे माघसरोवरे २१ गलत्या
 भक्तिलां दत्वा मुच्यते च ऋणत्रयात् माघे माधवमभ्यर्च्य स्नात्वा माघसरोवरे २२ माघे शुक्ले चतुर्दश्यां पर्वते श्वरनामके
के स्नात्वाच्छश्वेन सरसि श्वेतद्वीपेव समप्नो २३ माघे हास्तिगिरौ पस्तु स्नात्वा नंतसरोवरे दत्वा च शय्य प्रतिग्राह्यचिरे
गाद्विमुच्यते मूकां दिके गिरौ यत्र स्नात्वा कामसरोवरे बालदुर्गा तथा पूज्य सर्वसिद्धिं तथाप्नुयात् १५ माघमघास्त
हायेतु स्नात्वा दुग्धनदी जले तीरा व्याघ्यादि न पूज्य ते नेक्षा मुज्ञमाप्नुयात् २६ माघे पैठीनसे तेत्रे गोदा प्रथमत्मकल
रः पिप्पलेश प्रसादेन सुज्ञानि जायते भुवि २७ ब्रह्मेश्वरे तथा रौद्रे तेत्रे गोदानदी तटे स्नात्वा ब्रह्मेश्वरं लिंगं दृष्ट्वा मातमवाप्नु
यात् २८ राकायां माघमासे तु श्रीकस्मा सागरे द्विजः स्नात्वा श्वेतवराहं तं दृष्ट्वा स्नातमना प्नुयात् २९ स्नात्वा शक्रो माघमासे प्रति रक्षा
युक्त वाससी प्रयागस्मरणं कृत्वा माघस्नानफलं लभेत् ३० प्रयागदर्शनात् मुक्तिर्न जाने स्नानजं फलम् तत्रापि माघमासश्चेत्
कोवर्णयितुं क्षमः ३१ प्रयागे माधवं दृष्ट्वा माघे स्नात्वापि तत्र यः ज्ञाद्यश्वमेध ... चक्रांकसो भवेन्नरः ३२ व्यतीपाते रवौ माघे राम
ब्राह्मणान्भोजये द्यदि पायसेन घृताक्तेन वंध्यापुत्रमवाप्नुयात् ३३ रविवारे कृतं स्नानं रात्रौ भोजनवर्जितम् पायसं भोजनं द १६

हर्षितः पापमुक्तो मानवो दिवि ६० भुक्त्वा दिव्यं स सम्भोगं माघे चेयं गतस्तथापि पापं न नश्यते भूयः कल्पकोटिशतैरपि ६१ माघे तु रथस
प्तम्यां स्नानं कुर्वन्ति ये स्त्रियः तस्याविद्युत्खं पं राजेर्जो महत्कोटिदान जम् ६२ एष च्यावनहरः पुनाः पृष्टो कोपि गर्भं न जायते माघवार
स समागमं कुर्वन्ति आनन्दे ६३ बालं कर्णीनि पिनद्धके चास्मकुलेविति इति श्रीब्रह्मपुराणे माघमाहात्म्ये तिथिमाहात्म्यं
नाम षष्ठोऽध्यायः ६ ब्रह्मोवाच माघस्नानं प्रयागे तु पुरा स्नाति मनीषिणः तुलास्नानं तु रेवायां पृथ्वीकाकर्कटे तथा १ स्नानान्येतानि
निशात्यनि प्रातः स्नानं तु नारद नद्यः समुद्रगाः सर्वाः तासु स्नानं प्रकाशयेत् २ त्रिरात्रिफलदाः ऐन्द्याः काश्चित्समुद्रगाः पञ्चरात्रि
फलस्नानफलं सागरगाः पृथक् ३ साग रोमास्त्र सवनं सांगर सरिता गतिः गोदावरी मास सवन फलदा च सरस्वती ४ वसन्तयाग
फलदा कालिन्दी मासवद्भव नोऽप्यलवासराजसूय स्यफलदा ... मता ५ पयाफु रं पञ्चकान्त सवन स्य फलमक्षय
तथा सर्वमेव फलदं देवनदीमुतीश्वर ६ सौवर्णमुत्पन्न फलं रत्नडागं पल्वलं तथा वह्निदीप्तोसुलभं यज्ञफलदाः परिकीर्ति
ताः ७ तन्नस्थानफलं यत्तु माघे कोटिगुणं भवेत् माघस्नानतीर्थं दर्शनं नारङ्कुरुजे नरः ८ राजसूयाश्वमेधानां फलं प्रा
माप्नुयात् प्रयः यः कुर्यात् मम गङ्गायां पुण्यायां माघं सुमानवः ९ माघस्नानं मुनिश्रेष्ठ तेषां पुण्यमनन्तकम् जाह्नवीवच्च गङ्गा
च कालिन्दीवत्सरस्वती १० कावेरी नर्मदावेणी सप्तगङ्गाः प्रकीर्तिताः माघे मासि सुरा स्त्रावा गोमतीं च समन्विताः ११ सायुज्यं
च गतिं यान्ति दुराचारा नरा नराः स्नानमाघे स्नानं ह्यघमोचनी संसृतेर्घोर १२ गोमती स्नानफलं प्राप्ति किमु सेवया ताम
माघं च सेयं तु गोमतीं कुम्भसन्निधौ १३ माघे मासि मुनिश्रेष्ठ सर्वयोगी भवति ध्रुवम् कावेर्यां माघमासे तु मकरस्थे दिवाकरे १४
त्रिरात्रिस्नानमात्रेण मुच्यते पापकोटिभिः कावेरीसलिले स्नात्वा माघमासे द्विजोत्तम ः १५ ब्रह्महत्यासहस्रैर्विमुच्यते नात्र संशयः

मा॰मा॰ मोविप्रो स्त्वल्पायुष्यमवाप्य च ५२ त्वं त्वारिंशत्तमायुः मम वशिष्ठ मम्नृतः तथापि मातृदोषेण मृत्तो भावल्पमृत्युना ५३
९ इदानीं त्वत्सुतोऽभूत्वानीतमायुः स्वषोडशितम् इतोयामन्नुपादूर्ध्वं मरिष्यति न संशयः ५४ इति तद्वचनं श्रुत्वा नृपः शोकपरायणः
पादौ प्रगृह्य तस्य वै वृद्धधात्रा ध्ययदुःखितः ५५ यथा मे स सुतस्यायुरभिवर्द्धयितुं पुनः इति चाभ्यर्थितो राजा मुनिश्चिंताप
रायणः ५६ स्मृत्वा शिवोक्तं पार्वत्यै तं जगाद कृपाधरः श्रृणु भूप प्रवक्ष्यामि शिवोक्तं गिरिजाकृते ५७ माघमासे कु
17 जपंचम्यां स्नात्वा माधवपूजनम् कृत्वा द कानि षोडश खंडयुक्तानि च ५८ दत्वीर्वदेनोहितानि मन्मुजयतिनि
श्चितम् राजन्नेतव पुत्रस्य यदि कल्याणमिच्छसि ५९ तद्दानंतत्तो देहि मत्सुं जित्वा पुरे ति माघे तु कुजप
चम्यां सुस्नात्वा पुनरीजले ६० दानं दापय भीष्टं तं मा विलंबितुमर्हसि इति तद्वचनं श्रुत्वा राजा च स्नापयत्तीजले ६१
स्नापयित्वा विधानेन पूजयित्वा च माधवम् तुवर्णयुक्तान्यत्र दृष्ट्वा भो दाहिता सुतः ६२ दापयामास विप्राय तेनत
त्सुतश्चिरायिनः षट्षष्टिवर्षमायुष्यं वव्रधे स्वानुदानतः ६३ ततोऽयं स्मदः प्राप्य तत्रूपमानः स्वमाश्रमं तस्मात् कुजपंच
म्यां माघे स्नात्वा पुण्डान्वितम् ६४ आट कृष्णमे निहिंस तवंहि नभिच्छतां माघे तु कुस्नां स्वनप वैकानि कान्यानि सद्यःफ
लानि सत्तम ६५ अप्रावृद्धि जानि फलंति काले कालेवलीयान्नितिसाधुवादः निकामवासकामं वा माघनिवासमानवः ६६ एव
मासान्मरा कोटिषु यत् फलं तं वनसंशयः अवचूर्ण कामुकः कृत्वा माघव्रतमनुत्तमम् ६७ माघमासि मुनिश्रेष्ठ फलं प्राप्नोति
निश्चितम् इति श्री वायुपुराणे माघमाहात्म्ये कुजपंचमी माहात्म्यं नाम सप्तमोऽध्यायः ७ ब्रह्मोवाच वसन्तस्य यामा १०

नाधमसंहतांव्यपोहति ३४ पुष्पैः कुजवारे प्रारभ्य सायमाधवपूजनं मल्लिकाकुसुमैः कुर्यात् सौख्यमवाप्नुयात् ३५ यो
माघे कुजपंचम्यां माधवं मालतीस्रजाम् संपूज्य कदाचिन्न कुर्यात् मूर्तिमयेन्नरः ३६ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरातनं
कालम्बनहरं सौम्यं महापातकनाशनम् ३७ पुरासीत् द्विजो वसुनाम्ना यमुनातीरवासी तस्यासीत्तनयो नाम्ना विचित्र
रथ इत्यथ ३८ धार्मिकः सुभिक्षाजीवी देवीवल्लभितः बाला सुलक्षणा प्रत्यादितो यद्वद्भास्करः ३९ तत्पिता तु द
शोऽजितात्कर्तोनिन्द्यजितं मरणम् सर्वं संदर्शितं रत्नाकरं सर्वमनोरथाः ४० एकस्मिन्नेव काले तु मुनिर्देवलमाहूयः
आजगाम स्वमित्राय वेदज्ञस्य गृहे स्थितः ४१ अनेन वसुमातिष्ठ मधुपर्काद्यैरर्चकः पुत्रकुशलं पृष्टवान् तत्र तप
सो मुने ४२ अथ मे सफलं जन्म पावितं सकलं कुलं भवत्पादाम्बुजाभ्यां देवा दृष्टिपथं गतः ४३ अद्य मे पितरस्तुष्टाः सुकृ
तं फलितं मम यन्न्वांघ्रिसरोजेन पावितं मम सदनं ४४ भवदागमनं मन्ये पुण्यानुगम्यताम् इतितद्वचनं श्रुत्वा मु
नीशो वाक्यमब्रवीत् ४५ आगमं यत्तु मित्रार्थं तद्वत्त्वंप्रपन्नया को अभिस्नेहस्तवदत्ताशाहि मोदाम्रमायसा ४६ मुनी
न्द्रोऽजपामासग्रामं गत्वा स भद्रमुद्रा अतोऽपृष्टे तु वेचपुत्रः प्रत्यहं मुनिम् ४७ सुतस्नेहात्कात्तके तु दृष्ट्वा द्विभिकांतया इति प्र
ष्टवान् राजा किं विज्ञानाज्जगादह ४८ अयं पुत्रः सुखं नवे सुखः कर्मनाम द्वैहिजः सुमंतसाल्कजः प्राज्ञः स्त्रीजितः स्त्रीवशे स्थितः
४९ पितासंन्यसमानः सन्मार्गोपजीविनिर्धायच्च तामपुत्रीन दीक्षा पुत्रो तस्य मार्गमुपेयिवान् ५० ततः सभार्या वचनं श्रुत्वा
मातुः करोति च विशेषं तज्जेना यैमकृष्णानि राहिदुःखितम् ५१ नमस्यति चाहारं दुःखान्यतिमवापसा रोषात्काशिष्टस

द्रविणाभावात्सुभद्रो वरजंस्तथा याचयित्वा दापयितुं सो हि त्रीन्यान्तिकं ययौ १९ ग्रामोनं द्विवरो नाम पंचयोजनदूरतः चंपा
मा०मा० यां ब्राह्मणावासो यत्र चंपावती नदी २० तस्या तीरे महारुद्र चंपकेश्वरसंज्ञकः नित्यं सन्निहितस्तत्र कलिंगानां कुले श्वरः
१८ २१ दिनानि त्रीणि च गत्वा स्तद्ग्रामे भद्रसुभद्रकः ब्राह्मणाद्रविणं प्राप्य भूरि वा तो लोवलीयसः २२ तदासीन्माघमासे पि सदैव
मौलयो महान् ब्राह्मणानां प्रसंगेन जातबुद्धिः सपादजः २३ चंपायां स्नानं च त्रिदिनं माघस्नानं चकार सः ततः चंपापुरी
न प्राप्य सुभद्रेण समन्वितः २४ जन्मभूमिं प्रति पुनः प्रयाणं योपचक्रमे गच्छन्मध्याह्नवेलायामरण्ये जनवर्जिते २५
18 श्रान्तो भद्रसुभद्रेण कस्मिंश्चिद्गिरिगह्वरे उपविश्य क्षणं किंचिज्जलार्थं च सरो ययौ २६ गह्वरस्यो महाव्याघ्र सुभद्रकालोचो
दितः कंठे ग्राह भद्रोपि जलमादाय सत्वरम् २७ आगतो भ्रातरं दृष्ट्वा व्याघ्रग्रसितमग्रजम् विह्वलं खड्गमादाय व्याघ्रं ह
न्तुमुपाद्रवत् २८ तं दृष्ट्वा कुपितो व्याघ्रस्तं विहाय भयावृतम् तं जग्राह गले तद्वत्सोपि विव्याध खड्गतः २९ त्र्योपिम
रणं जग्मुर्व्याघ्रो भद्रसुभद्रकः त्रीन्नेतुं नेतुकामास्तु यमलोकं यमानुगाः ३० आजग्मुः सहसा क्रूराः दंडपाशासिपाण
यः पाशैरेव बध्नाने तान्मृत्युर्म्मि(?) केतनम् ३१ आज्ञापयत्तदा [illegible] सुः पुरुषानस्तत्पुरः स्थितान् भद्रमानयतः शीघ्रं
मायस्थानपरायणाः ३२ इत्याज्ञा भगवत्ताविष्णुदूतासमागमन् संध्यारूढां वराविता आनुर्विहन्मनोरमान् ३३ एम
उद्भुर्भयतो विप्रजान् दृष्ट्वा विष्णुपार्षदान् तान्न्चुर्भगवद्दासा धर्मशास्ता यमकिंकरान् ३४ भद्रं मुंचत निष्पापं नारे १८
मर्हतियातनाम् इत्युक्तायमदूतास्ते भगवत्या त्रैवर्तिभिः ३५ प्रत्यूचुस्ते यमभटा विस्मयोत्फुल्ललोचनाः नायं पापी

घस्य माहात्म्यं पापनाशनम् अनुष्ठानवतां भूयः कर्मबन्धविमोचनम् १ जन्मप्रभृति यो मर्त्यो दुराचारी निराश्रयः वर्णाश्र
मविहीनो पि भाग्यस्नानेन शुध्यति २ अत्रैवोदाहरन्तीममितिहासं पुरातनम् श्रूयतां सर्वपापघ्नं शृण्वतां पापनाशनम् ३
पुरा परान्तविषये सह धर्मविवर्जितः लोभी कुकर्मी कर्कशः क्रूरस्त्यागविवर्जितः शठः ४ तेनार्जितं धनं भूरि दानभक्तिविवर्जि
तम् जातौ तु तस्य पुत्रौ द्वौ शुभाशुभसंज्ञकौ ५ तयोः पितानुमृतिः प्राप्तो नरकं पापपीडितः तौ तावुभौ वानोरूपा लोल्कुतौ
धर्मविवर्जितौ ६ अवाच्यकर्मनिरतौ सदा परपराङ्मुखौ वैरिणौ कातिरोगौ नित्यं चौरौ लोकगर्हितौ ७ ब्रजखेटकु
पत्तनेषु नगरीपत्तनेषु च प्रातिलोम्येन पिशुनौ दुःखसङ्करकारकौ ८ एवं तु कियता कालेन तद्धनं निधनं गतं पितृार्जितं
तयोः पापबुद्ध्यान्धिःसौ ततः परम् ९ अथ धैर्यैश्च दस्यावोः पुरदा पाप्मिकौ तु तौ बोध्य धर्मो वनस्थानौ जहतु धर्मसंचयं
१० ताम्रां भीतान पापः कोपि नु वर्तते हि पद्धतौ ततो गङ्गयुधर्मेण चतुर्थिषि ताम्रशयो ११ तद्वनेषि मृगान्हत्वा तस्मां भ्रातिमृ
पागताः सम्पर्काप्यपि नो भूमावन्यात्रिविम्बुवहः १२ दुर्भिक्षमतुलं जातं सदेशो विजनो भवत् नष्टं तत्र तौ तन्त्राश्चेन्द्रयेण हि
वाद्विपुरः सह सारानु १३ शूनोवधाभार्यमांसश्चविट् वराहांश्च कुक्कुटान् तद्वने तेपि नीललागतस्तौ विषयान्तरम् १४ जग्मतुः
पापनिरतौ कर्तव्यधर्मविवर्जितौ ततः कलिङ्गदेशान्तौ प्राप्य चंपापुरीं विदो १५ बौद्धसमन्वापसेश्चैव न यान्तु दैवस्थानि च
चंपायां ब्राह्मणः कश्चिद् वलुधायु सपीडितः १६ सञ्जधर्म्या चिकित्सार्थं जीवने कुशलो तदा तौ चक्रतुर्महाव्याधिः पीडि
तस्य महात्मनः १७ चिकित्सामौषधैर्वैद्यैः सुप्रयासादितमाभवत् तदाविमं पयावात्तौ धनं च प्रतिश्रुतम् १८ सविप्रो

मा०मा० शाकवर्ज्जितः दधिपयोद्वितीयेतु तृतीयेतु पयस्तथा ५६ चतुर्थे वकुबीजादि दलानि विवर्जयेत जयंतीनिरतायेच
१९ नरा० ५७ येगुमहापिनो लोके मोक्षजलशायिनः प्रीतिकंवलशायेचनरा० ५८ तुलसीमणिमालांतुये बिभ्रति
गलेमुदा पद्माक्षमालांधात्रीवानरा० ५९ इत्याद्यावहवोधर्मा अस्माकंतुयमोदिताः नैतेषुयत्किंचिदपिकृतवान्भद्र
संज्ञकः ६० कथंचायंभवद्भिस्तु नेतुमर्हति पापधीः न्याय्येनैवपथावभवतेजोहतावयम् ६१ इति तेषांवचःश्रुत्वा
विष्णुदूता अथाब्रुवन् विस्मयोकिमत्रवानोकवान्धर्मीराडुत्तम ६२ अयंभद्रः कृतस्नानो माघेमासि दिनत्रयम्
73 मायस्नानंहि पापानांप्रायश्चित्तंपरं स्मृतम् ६३ नचास्मिन्पापलेशोस्ति नोयेमर्हयातनाम् तस्मादेनं विमुच्यैव यूयंगच्छत ति
सत्वरम् ६४ इतितेरुदितेमार्गेयमदूताविहायच भद्रंसुभद्रोव्याघ्रघ्नोहरिशोनेतुमुद्यताः ६५ तेविष्णुदूताभद्रं म
धिरोप्यपुष्पकम् आदायगंतुमुत्सुका भद्रोदेवाक्यमब्रवीत ६६ भ्रातरः तुल्यपापानो व्याघ्रायं प्राणिहिंसकः तन्म
ध्येसुगतिर्मेचमतयोर्दुर्गतिः कथम् ६७ वैषम्यंभवतांकापितदुक्तुमर्हथ नाहमेतत्सुखंमन्येसहायौत्तौ विहा
यच ६८ तस्मात्स्वहेवानयतां मातिमुच्यांतगच्छथ इत्युक्तो विष्णुदूतास्तंभद्रंवाक्यमथाब्रुवन् ६९ श्रृणुभद्रप्रवक्ष्या
मोलोकावैत्रिविधामताः अधोमध्योर्द्ध्वसंस्थास्तेऽधोलोकास्तुनारकाः ७० मध्यालोकास्तुस्वर्गाद्याश्चोर्द्ध्वसंस्थाद्योम
ताः सर्वेलोकाः कर्म्मीचेतास्तत्कर्म्मत्रिविधंस्मृतं ७२ पापंचैवकाम्यधर्म्मश्चनिष्कामोधर्मएवच पापेनतिर्यालोकाःका राम
म्येनस्वर्गगामताः निष्कामेनैव सत्याद्रिरितिवेदविदांमतम् वयाततमाञ्जितंपुण्यं ब्राह्मणानांसमागमात ७३ दिनत्रयं १९
माघमासेस्नानात्तेनेदृशीगतिः पापमेवार्जितंताभ्यां नपुण्यंलेशमात्रकम् ७४ तेनोगतिस्तयोर्भिन्नातववैसमुपागताः

दुराचारी भवद्भिर्नेतुमर्हति ३६ भवद्भिर्नैव नेतुमर्हा सो येन धर्मपरायणाः अपि यत्नेन मात्रेपि धर्मो नानुष्ठितो मुना ३७ इति
तस्य दिनाविष्णुपार्षदान्मुनर ब्रुवन् यदि स्वयं धर्मभ्रष्टा व्रतः धर्माद्धर्माद्दितान ३८ इत्युक्तो विष्णुदूतस्तु यमकिंकरान्प्र
ब्रुवन् श्रुतिस्मृतिपुराणोक्ताद्दितो धर्माच्च्युताः ३९ श्रुतिस्मृतिपुराणानां विरुद्धे तदिहपर्ययः ये नित्यकर्मनिरता ये च
श्राद्धकरा नराः ४० प्रातःस्नानरता ये च न ते यान्ति यमालयम् येषां गेहे च तुलसी रोपिता वर्द्धते निशम् ४१ शालग्राम
शिलावापि न ते यान्ति यमालयम् ये च विष्णुकथासक्ता न ते जनाश्रयाः ४२ गायत्रीजपनम्रा स्नानतो यान्ति यमाल
यम् सहस्रनामपठने निरतास्तोत्रपाठकाः ४३ गीतापाठं तु नित्यं न ते० एकादशीव्रतस्था च द्वादशीनाति लंघिता ४
४ दर्शश्राद्धपरा ये च न ते० नमंत्रिसकृद्वापि विष्णुनारायणम् ४५ प्रदक्षिणं वा कुर्वन्ति न ते० येषां जिह्वा वदत्यहो गो
दा सुतमाधवम् ४६ ये विष्णोर्दीपदा लोके ये च तुलसी शुध्यन्ति धूपदा ये च न ते० ४७ ये तु धर्मं चरन्त्यत्र पूर्वे
यां च प्रवर्त्तकाः ये वेदशास्त्रनिरता न ते० ४८ अन्नदा प्रदातारो गंगास्नानपरायणाः गोपी चंदनलिप्तांगा न ते०
४९ ये साधुसत्तिथिं प्राप्तं भोजयन्ति स्वशक्तितः ये मातापितृभक्ताश्च न ते० ५० येषां गेहे भागवतं लिखितं वर्त्तते य
दि गीतायाः पुस्तकं वापि न ते० ५१ ये च माधवदेवं जावानामयेनापि लिप्य च रंजयन्ति प्रपद्यन्ते न ते० ५२ ये वाशिशुभ्यो
पञ्चीतिपयो घृतसमन्वितम् ये दीपकर्मकरा लोके न ते० ५३ तुलसीकाष्ठमालिका ये तु स्नानं प्रकुर्वन्ति ललाटे तिलकं
धारिणो न ते० ५४ एकादशी कुर्वन्ति जागरं केशवालये ये रामकथया जाननं न ते० ५५ मातुर्गर्भे ये व्रतं प्राप्ते मास्याधे

हरिः

२

गा०म० त्कस्मात्सोऽपि ख्यातोऽभूः १ अनिंद्यं तं गुरुं कस्मात्तां विख्याप्यमेवदः २ ब्रह्मोवाच कोशलेशस्य तीरे भृगावोनामवैऋषिः
२९ शांतो दांतस्तपस्वी च वेदवेदांगपारगः ३ यदाश्रमे विरूढानां नाम्रहेरमहात्मनः सर्वर्तुफलसंपत्तिसहिताः पादपाः
अपि ४ अभ्युत्कृष्टफलिताभवंति च तपोबलात् तस्यासीत्सुरभिर्नाम शिष्यः कौशिकगोत्रजः ५ वेदाः सा
गाः ससोपांगाः कलाविद्याश्चतुर्दश अधीत्य स्नातकव्रतेमकरोद्गुरुसेवया ६ जगाम तीर्थयात्रार्थं तीर्थं दंडाजिनांबरः
20 सर्वविद्यासमाप्त्यर्थं भृगावपुत्रं पासेस्थितः ७ दूर्वामूलानि चादाय पक्वयित्वा च तद्रसम् आहारार्थं कल्पयित्वा स च कुर्यात्त
पो महत् ८ वर्षांते परिधिं रम्यां गडुरो रंतिकमेव सः तदागमनवेलायां गुरुशायाद्भि कः क्रियाम ९ कृत्वा दूर्वामूल
रसं फेनिलं स्वपपौ मुनिः तं दृष्ट्वा परिधिर्महास्सुरापी त्वं विनिश्चितम् १० तन्नामगुरोः पादौ नत्वा तातमवोचत जह्यान्वारी
५ष ऽस्पृष्टपाति वृणीगुरुस्त्वकम् ११ इति धर्मविदः प्राहुस्तस्मादेनं त्यजाम्यहम् भृगावं नाभिमं अव सुरापीती च निश्चयन्
१२ स्वदेशं प्रययौ पापी गृहाश्रममुपेयिवान् ततः भृगावो देवेंद्रसभां प्राप्तिप्रयो मुनिः १३ देवानिवारयामासुस्तु नेनार्हसितांस
भां प्रवेष्टुं निंदितोयस्मात्सुरापीतीति शिष्यतः १४ सभावाह्य सभावाह्यानिंदितायोजने भुवि नतेषां मर्त्य लोकः सुतस्माद्भूमिं
पुनर्विश १५ सर्वेषां पुरतः पिष्ट्वा दूर्वामूलरसं पिब इति ते वारितो भूयः भृगावो व्यावनिंगतः १६ ततो भूमिं पुनः प्रा प्य
प्य स्वतपस्तप्तुमथो यतः जनानाह पेशिरी यानुवाचजठरोस्म्यहम् १७ नमे भूरवनमेधनित्ति दूर्वामूलानि भोजनम् आदत्त २०
तद्रसाहारं तद्रसाप्यायनं व्रतम् १८ तस्मान्न दूर्वामूलानि मुन येजठरायमे आनेपयित्वा तन्मूलं रसं दास्यध्यमत्स्यहम् १९

साधूनां समचित्तानां येन माघ प्रयोगतः ७४ अतो भुवं कं न तोगके ना च पापिनो ७५ इत्युक्ता विप्रदूते स्तु भद्रादैत्यारथा
वुवन्रे साधूनां समचित्तानां येन माघ प्रयोगतः ७६ नानेयां दृष्टिः का पित्रस्मादे तो द्विमंच ये स्तु काक्षिप्र दूतास्तं तु भद्रमणवि
प्रदूतो मध्य भुवन् ७७ इयं च ललितं स्वगंरिष्ट यसमुद्र नम माघ स्नानान्नयो रहितत्वा तु कि भविष्यति ७८ इति तेषां
वचः श्रुत्वा भद्र रूपं दृष्टेत तौ तेन पुण्य प्रभावेन लोमशो ऽथ माघ पापतः ७९ मघो विना नेत्र माहेतु प्रदारित्य सन्निभं इया
तु नाश्च भावो हि यामह तेरिस क्रिया ८० शार्दूल स्यात तो भद्रा दद्रो पुण्य मन्तमम विप्रदूता तथाज भाज्ञप्य तरगत क्रि
लिम्रा: ८१ माघ स्नान प्रभावेन त्वेनात्पदयापरः स्वयं गके न स्वर्ग लोकं नयाम इति तेवुवन् ८२ स्वर्गे वयनमा
लोको ऽग्रजामो मद्यपतः पुण्य स्नानात्तु गणत्रम् तो पुष्टि जन्मतु ८३ ततमाघे पुनः कुतो नानदा नादिका क्रियाः
तेन पुण्य प्रभावेन विष्णो लोकमवाप्नुयात् ८४ इति विज्ञापितास्ते तु रक्षोपि जन्मच धर्म मतिस्यादतावं
पुण्य क्रिमहे तु कीन ८५ विप्रदूतायवु लोकं विष्णो रत्नमहात्मनः तेयां प्रसादा माघस्नानं जातफलादपि ८६ च
कुमा येन ते स्नानं ध्रुवि यो पि जन्मसु नतो ज्ञानसमाश्राद्ध मोक्ष माघ स्नावोपि च ८७ आहासमिमं तु एत्य त्राता तेसमी
रितः नक स्या पि समां स्वेयं गोप्यं माघ स्नानेन मुम ८७ यद्दृष्टं पापि यं माघ स्नानपरायणः सकर्मबंधान्मुक्तः स
विष्णुलोके महीयते ८८ इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये सुभद्रा स्नानाख्याने नामाष्टमोऽध्यायः ८ ब्रह्मोवाच स्ना
नानां ये माघ के पो सीमांविप्रसुन्तरः सर्वं तत्तापानां ज्ञात्वा दृष्टि मेघा १ नारदुक्तव कोपापरिषि नामासी

वृनिरत्तं कर्म्मजातं त्यावैनैंदुष्पानि ३७ महतांयेनोपकारस्याद्दुहिंसायुगेववा साधवः सम्यचिंत्तानांत्तेनकुर्वंति दुर्ज्ज
मा०मा० ने ३८ दधीचिर्दुर्म्मर्तिं प्राप्यदेवार्थे सिद्धिंतियशो शिविर्मांसान्यदात् गां कीर्तिंचसद्गतिम् ३९ हत्वावृत्रं द्विज
१२१ लिंङ्गो वृत्रहेतिचविश्रुतः पित्रर्थेभार्गवो रामो हत्वामातरमंगनात् ४० अतीवकीर्तिमाप्येदेरामो राजीवलोचनः
पुराकश्चिद्द्विजवरः सत्यवादीजितेंद्रियः ४१ तीर्थयात्राप्रसंगेन विपिनेष्वचरत्क्वचित् दिगंबरो निराहारो मांसरक्तविव
21 र्ज्जितः ४२ पल्वले वेणुगुल्मे तु निषसाद मुनीश्वरः तदानीं लुब्धकः कश्चित्शस्त्रोग्गाहूजान्वये ४३ तेगुल्ममूलेली
नास्युर्नेपशुपहलुब्धकोप्यमून् निषसादपल्वले दृष्ट्वाव्याधोवा कृपमुवाचतम् ४४ किंनुजानासित्वंविप्रद्विजेंनात्रगताःक्व
राम चित् वृत्तांतमेत्तमेतस्यंतनोपराधुराः ४५ तेविप्रायल्ममध्येतु निषसाद इति चाब्रवीत् अधुनालुब्धकोदृष्ट्वाहत्वा
दायगृहंययौ ४६ साक्षात्ब्रह्महत्याविप्रेंद्रंपीडयामासचांजसा देशकालानुगंवसुं कीर्नंवेदवादिनम् ४७ कुर्वंस्तु लो
ख्यमवाप्नोतिसर्वसज्जनसंमतम् अवृष्टिविरूढं तपीतदर्वार्त्संभया ४८ ममायमपराधोहिनकस्यापिहतोहसः नपा
पलेशोभवतामितितेंभांवदंदो ४९ ततोभूमौहतानिंदांपरिहृत्यमहामुनिः देवेंद्रस्यसभांप्राप्तादेवाद्यैरपिपूजितः
५० परिधिस्तेनदोषेणस्कुत्क्षामन्वंतरेषुच चतुर्दशस्वनिर्वाणांप्रापनारीरवेतः ५१ अरण्येनिर्जलेदेशेवृजेकंटकपा राम
दपैः छायाहीनेमहाघोरेसोभवद्ब्रह्मराक्षसः ५२ तत्राक्कोनियतीतानि वर्षदाम्भित्रिसमत्व आजगामवनंतत्रदेवात् १२१
ह्यि

तपस्वीनां ब्रह्मणां सेवां कुर्वन्ति ये नराः तेषां दानात्स्वर्गं विन्दुर्भुक्तिं मुक्तिं न संशयः २० विप्र ऊचुः पंचालो को ऽत्र द्विजस्त्वाख्यालवः
तद्ब्रानस्य द्विजं कश्चिज्जोतिकार्णदत्संज्ञिकम् २१ स वै पंचकल्पमामासु ऋग्वाचस महात्मनः ऋग्वाक तपसाभागा त्वगतो वै जातिका
र्भवः २२ हृतमुल्लानि वाल्लस्या प्राह तां गुलूखले नरहत्य चपि ह्वा चरले पात्रे निवेशपत्त २३ ऋग्वागम पश्यंतं तद्बहेस्याद
पत्यको स चद्वरस्य पात्रे फेनिलो जायते ततः २४ सायमम्बं तत्कुलं वामृग्वोऽस्य पिबद्रसम् तद् हृतीवत्रिवेदस्यायवो ज्यो
वार्णवः २५ दृष्ट्वा योनिहितो स्माभिः सुरा पीतिव चोवलात् पृष्टिः स्वस्याशिष्य सहजनां स्मानिति चाब्रवीत् २६ पुच्छतां पुत्र
सखा पृष्ठा सुतो भीच्यो वृत्तस्या क्रिर मिथ्याभिशापान्माभिर्निदितोऽयं महामुनिः २७ धर्मार्थकामनस्त्यमतिर् वि चारितकारिणा
र मे लोके पुत्र कांक्ष्यमाहा रमपि वारिणाम् २८ मिथ्याभिहितं पापं सत्यं वस्यभागिनः को लोकः परिपृष्ठस्य
शिष्यस्यास्य प्रवादिनः २९ पारिकः पापिनस्तस्य दोषिकं भयाद्यम ऋषिनि यमहात्मानं पापभाजो भवाम हे
३० इति निर्वेदसापन्नाः भार्गवास्तु जग्मस्तु ऋग्वाघतनयो भद्र सम्मत्स्व पाहि पापिनाम् ३१ अस्माकं तत्त्वमिथ्यातृणादयां
कुरु दयानिधे इति तेषां वचः श्रुत्वा ऋग्वाघातनयं ब्रवीत् ३२ सुखं दुःखं न ध्यानिं दावकुं मानजयाजयौ भयशोक
श्रहानिश्चलाभालाभौ जरामृती ३३ पूर्वकर्मानुसार तेरा देवैर्भव दत्तानि हि यस्मिन्देश यदा काले वयसा यावदृशे
न च ३४ यावद्ग्रोप कृतं कर्मजीवैः संसारवर्तिभिः तस्मिन्काले च देशे च वयसा तादृशेन च ३५ भवेष्प तज्जो न्ये
रवतादशे वानुभूयते अस्मिंल्लोके विदितं धर्मप्याचरेत् ३६ सुखानत्कर्मा प्राप्नोति तस्मात्कर्मं तं चरेत् ऋती

मा०मा० २२॥ निंदा न यासस्त्वाप्नुहृयणं ७१ देवस्वहरणं चैव ब्रह्मस्वहरणं तथा तडागसेतुभेदश्च ब्रह्महत्याधिका नृप ७२ तस्मात्पापं
ताद्दृगपि माघस्नाना व्यपोहति इति संबोध्य परिधितेन सम्यक्च दर्शितः ७३ पांचेशानगरं प्राप्य स्वशिष्यैः सह मुद्गलः परि
ष्यैः पापनिर्मुक्तोप्ययौ वदरिकाश्रमम् ७४ तदेतत्कथितं पुत्र माघमाहात्म्यमुत्तमम् यद्ब्रह्म हरिणा पूर्वं महालक्ष्म्यै पयोनिधौ
७५ मया चालोडिताः सर्वे धर्मशास्त्रेषु चोदिताः न माघस्नानसदृशो धर्मो दृष्टः कदाचन ७६ बहुकर्मविपाकेन जा
तावक्रविधा अपि माघे माघि जलस्पर्शान्मुच्यंते गतकिल्बिषाः ७७ प्रथाष्टविंशतिपुराः पिशाचा वक्ररूपकाः शापितकु
22 श्यादानपरास्तु धत्तादेववैमुनिः ७८ इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये परिधिमोक्षो नाम नवमोध्यायः ९ नारद उवाच
सुयज्ञः कस्य शिष्योभूत्स कुत्रासीन्महामुनिः पिशाचानां कथं तेषां संगतिर्भावितात्मनः १ किं वा कर्म तु यज्ञोपि तेषां निःकृति
कारणं शिष्यायप्रश्रद्धानाय श्रोतुं कौतूहलाय च २ पुत्रायैतद्विचित्रं कथ्यं भूयो विस्तरतो वद ब्रह्मोवाच पुरा वा नृप मन्वंत
द्वापराख्ये युगे तथा ३ जाबालिर्नाम तत्रासीन्मुनिर्नैरायणाश्रमे सुयज्ञो नाम तस्यासीत्तनयो वेदपारगः ४ सचोपनीतो वि
द्यार्थी सुमनास्सबवाखिकः शांडिल्यं गुरुमासाद्य चकाराध्ययनं ततः ५ तवं स दश वर्षाणि गुरुशुश्रूषणे रतः शमित्कुशप
लाशार्थं कदाचिदटवीं ययौ ६ तत्राश्वत्थं महावृक्षं सप्तशाखा समन्वितम् विजने निर्जले देशे ददर्शोर्वरमुत्तमम् ७ ततः
सप्तभृताः क्रूरास्तं दृष्ट्वा ब्रह्मराक्षसाः तदाभक्षयितुं बालमाजग्मुस्त्वरयान्विताः ८ नीलांजनचयप्रख्या भयदा लोककर्कशाः
दृष्ट्वार्कशालवद्नाश्च केकंठोष्ठतालुकाः ९ घूर्णमद्भुतमत्ताश्च ह्राहा ऊर्ध्वकेशा ह्रदोदराः तान्दृष्ट्वा भीतभीतः सन्स प्राचीं दुद्रुवे भया एम
त १० अनुजग्मुर्भयात्ततं नजक्रुर्भयविह्वलम् रुरुधुस्तूर्णमागत्य प्राचीमार्गं ततोर्भकः ११ उडुम्बरद्विगणाम्येते भक्षणाप २२॥

मोद्गलनामकः ५३ यज्ञार्थं पांड्यराजस्य तस्मिन्मार्गे ददर्श तं आहारार्थं प्राद्रवंतं तेजसा चवनी कंपतः ५४ ऊर्द्धकेशं विरूपं च ज्व
लज्जिह्वं दिगंबरम् तं दृष्ट्वा मोद्गलः प्राह कोसि त्वं वद मेनघ इति तद्वचनं श्रुत्वा सोब्रवीद्गुरुसत्तम अहं व्याघ्रपादस्य शिष्यः प्र
सिद्धिनामकः ५६ अत्रागतस्तवाहारं स्वयं प्राप्तोस्मि निर्द्विजः गुरुणा शापितः सेन प्रसिद्धो लोकविश्रुतः ५७ तेन कर्मविपाके
न जातोहं व्याघ्रपादेशः अत्रागतो निवसामि नाम्नि ज्ञानेनिर्जने वने ५८ वद मुक्तिकरं धर्मं यादनाम्नासनेन कर्मणा छायावि
पाय्यते मे रांजलमेज्वलनायते ५९ कालायते पादपुष्पं बुद्धमे पर्वनायते आहाराय मलमूत्रेण शवासम्गात्सीम तुगाम
६० ग्रणेशोशिन दृष्टे ग्रामे पापानारीरजो मलम् अहो पापुचिनाकर्तुं न शक्नानि कृतिमेया ६१ दयांकुरु दयाहीने सा
धवो हि दयालवः आचोहि विलिखोहं प्रमुक्तोजज्ञरान्ततः जगाद परमा वाणणार्मभैवीरितितं सुधीः इत्यतानानि दूरत
म काबेरीनाम वेनदी ६३ तस्याहं कथितं भिश्राधमा सरूपाव्हयं प्रातःस्नानं मासमेकं भीतेस्नाय वसंमेनः ६४ त्वंवाग
० कुमया सार्द्धं कथितोमिवत्सकृते आबोसमीकृतं यातेन सार्द्धनिशाचर ६५ यतः साताक्रियाके मुनिशार्दूली
ति शाप्तवीत इत्यास्यसनततैन सार्कं कीनाप्राप्तापालिताम ६६ दिघांवयोमुनी दृष्ट्वा सो कर्मात्कृतिपर्यो दिनेः कावेरी प्राप्य
माघे सो प्रातःस्नानं विधाय च ६७ आवाहितक्रूराक्षपिः सहितः सतभागृषाः देवर्षिपितृन्तर्पयित्वा नुदकांजलिम्
६८ मासमेकं तु कारैतं कुशाग्रं विलसम्नितिः ततो मुनिश्च प्रदिवं कुशाग्रं च सम्मज्ज्य नात ६९ किंसाता कृतनाघसमु
क्तिरिति ... तस्मान्माघसमा ह्यान्या को वेदेषु वनवषे ७० गुरुनिंदासमं पापं न क्वापि श्रूयते क्वचित् गुरोर्निंदाहरे

नरीगच्छज्ज पन्मंत्रं नकेस्वरी तन्मंत्रं तेजसा हृताग्नि दृष्टं नेतेमुदारत्मा: ३३ तेजसा हृत्ततेजस्का विविरं तत परस्परम् एतस्मिन्नंतरे वंच
मा०भा० निमज्ज च नदीजले ३४ उन्मापयामासि तं च पिशाचानागतानिमान् तेभु क्रास नेसंदेह स्ततः सुखमवाप्स्यसि ३५ वाग तेग
२३० लि प्रमाघो यमि तु क्रा विरामस्थाः ततः पिशाचा वृत्तएव विमोना सिंहवी जातरं मंत्र पुक्रम ३६ जपन्नदी माप च कौशिका हृयां
निमज्जत स्थाः पय स्वासि मेचे नेवे वटस्थाः पपसा निबिक्रा मुनींद्र पुत्रेण दमान्वितेन ३७ तेषु दुर्भावाः शिरस्नाय पापाः पूर्वदु
संकाशा मुखंयहातम ज्ञानणता मुक्ता निजस्वभावान् वेगतः लोशभवो महात्माः ३८ के के भवंतो भवतां च कर्मकेकेन
23 दृशी येन समागता वयम् वृत्तेहन्न तम यागे वमदंक मानुजं जे मपतञ्जानेः ३९ इत्तीरिता स्तनुनिपुत्रमच पुपाक तेक
र्मपथ्या नुपूर्वी वम राहस उवाच श्रणमानव वा पामि: समानां पापकर्मणां ४० दग्धपाणि र हं पूर्वो दग्धजिह्वस्तथाप
रः श्रमा घोपं तृतीयेस्तु चतुर्थी दूति को मतः ४१ निरकः पंचमास्तेषां षष्ठो वेमलभोजनः सप्तमो देवतो नाम सप्तानां चारि
तं भ्रणु ४२ माथवोहं पुरा कश्चं ब्राह्मणो ग्राम ज्योतिषः वेदवेदां न ... सर्वधर्म परान्मुखः ४३ परेरहं कालपित्वाश्राद्धक
र्मणि शोभ रिपोः प्रय हतत्रमो काहं नराहे कापि भोजनम् ४४ नदीतीरे जले शाल्तयाम पूजां करोम्यहम् धनस्यार्जन चिंतेन न
न पुण्यं धृकितं मया ४५ लोभेन धूपदीपो वा देवाय न निवेदितः वेदिकायां गृहे क्वापि पूजितो न च केशवः ४६ पूजितो तु गृहे
विप्रो नैवेद्यादि भवरितिः सेकते नो दके नैव पूजयित्वा तु मानसः ४७ वस्त्रेण बंधयित्वा तं लदे निक्षिप्य दांभिकः पुनर्गोत्रा
प्रवर्ते हं श्राद्ध दाना हि कान्तया ४८ पाप्यहं तत्र तत्रे स्थं न जमं नहू तंमया मातापित्रोर्दिने प्राप्ते यथा तृप्ता द्यामप्यहम् धर्म राम
श्रामां तरं यती सैव पुनर्यामि च मद्यहम् नयाख्यातं मया कापि नाध्यापितम् मध्यापि वा ५० श्रादूरादि कादिग्ण काधिनश्र २३०

रीसुकः तत्रापरपदं कंचित्कालशाकिनमुत्तमम् । अद्रमानं ततोऽदृष्टावदत्सादयापयुः पिशाचाः सप्त कूष्माण्डा भुजारागतमूर्द्धि
काः १३ स्ववद्धककयं त्वा निजान्दृष्ट्वा विह्वलः । प्रतीचीदिग्भागे पुरे तस्याः पालपुरी स्मृता १४ शाल्मलीयोजनायामां दृष्ट्वा तां सम्भ
प्रपतः । तस्माद्वायव्यः सप्त पिशाचा डाकिनीगणाः १५ जाड्ये राशि राकाभिदृष्टे दृशिरापराः तपदभुजरक्त्वकटिमूर्डा तथा
पुरः १६ तपाश्रकोरमूर्त्तत्त्वलनमूर्द्धि तत्पापुरः पालिमूर्द्धि चसमेतडाकिनीयोनिमाश्रिताः १७ दृष्ट्वा ततदूताकारो नुदी
वीडुदुसंभ्रमात् तत्राम्बुधिमहावर्त्तं दृष्ट्वा समनपश्यतः १८ तस्यापरपतमुद्भावक वायुसमन्वितः आगच्छ तो दुर्धराद दृष्ट्वा शानी
दिशंचलो १९ दृष्ट्वा कदंतं तत्रापि तन्नलं मत्तपथगः तस्मात्तत्पलाज मर्त्यभूयो भयंकराः २० नराकारा दीर्घदन्ताः शाकिनी
योनिमाश्रिताः तत्रभर्के महायितुं तीक्ष्णा डाभयंकराः २१ तान्दृष्ट्वा तीव्रदिशाः प्रपदशाहि पालिताः तत्राद्गुरमासो पद्मचास नि
भृपाच्छो २२ अन्ताबाहारनिरतो निरंगमा सर्पपांसितो तावन्मासमभूतदेति स्वधामा वाल्लिकाश्रितो २३ तौ दृष्ट्वा ती वनिविलम्दुद्धवच
रिपोत्थाः धावन्तिवंभृनि स्तुति पिशाचाः सपुरस्सरं २४ अहं गुरोगाम्भीर्याद् मिमास्तत्र त्वमनामकः भमाय्यं तु समं मा पंचमनाथामिति
चापरे २५ मयापूर्वं तदृष्टो यमुजास्त हवः पुराविद्वत् इतिति वामम्भृदुःदत्त दृष्टाहृदेकवाकावि २६ नकेविदस्य पान्नत्पुरस्सरवृथेकु
कः ततो निर्वेदमापेदे नुद्विग्नो भयाकुलः २७ अनन्तत्वात्पलसन्त्वाभजनाकर्त्तव्यमूढधीः परस्परं चिंतयामासदुःखादाप्य जलाकुलः
२८ दिग्गेहजानेन सभवन्ता सर्वपश्यामिकं वायुरूपदप्रालयं नान्योऽहि दिशाः पश्यामि दिरातास्तु सस्पदुःखस्वविमातृगास्य २९ तस्मा
द्धि सुंधरायतं भकदन्तस्तमत्युत्तम तस्याकारादृश्यान्तरोत्ते तमः स्तितंयतः ३० तेनेदमुदितं लयातं जगत्स्थावरजंगमम् कौतोकार
चिंताविलुः प्रेतकः सारिचेतरः ३१ ... एवं विचार्य मायामायमनम्बरं दग्धर वाद ३२ मुनिपुत्र

मा०मा० त्रैलोक्ये भया जिह्वां लालसे नडुराम्नना ७० आर्यै वृगुरुस्मि श्रेवबकुधा वोधितोप्यहम् जिह्वाचापलदोषेण गन्नात्पजंन भुभंल
५५ तम् ७१ दध्यजिह्वोस्मि तेनैव नाम्नाहं ब्रह्मराक्षसः इत्युक्त्वा दध्यजिह्वस्तु सिद्धांतं प्रणम्य च वाचाहि प्रशस्यापि विरराम
सत्तमः ७२ इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये सुकृतोपाख्याने दशमोध्यायः १० अभोप उवाच अहं पूर्वं द्राविडेषु नो १
न्तापार्थ्यद्विजोत्तमः जमदग्निकुलोत्पन्नो वेदवेदांगपारगः १ लिंगभस्मजटाधारी रुद्रपाखंडमार्गगः ब्राह्मण
24 दुत्तममन्ये वर्णधर्मविवर्जितः २ नीत्वा कौतुकविद्यासु वाचालो गायकः शठः अशंकरैभैरवाद्यैर्मंत्रैर्वेदविनिंद
कैः ३ कदाचिद्रागतोवेषि मिलिताकोतीचमकृहं कौतुकं दर्शयामास येनलोको वशोभवेत ४ मिलादत्वा मयातस्मै रहीत्वा
तस्थीयतः ततोमहत्वबुध्यास्मि मन्त्रणम्ततमथाकृतः ५ अलुवंकपटवेषं तं दंडवत्सतितोभुवि तेरद्वासिनसंदेहोभ
ग्याहृष्टिपथंगतः ६ कस्मात्त्वं नरदृश्यो सिकृपां कुरुकृपानिधे तवं वागम्य तैः सम्यक्स्माभुजीवयतापृथः ७ नाफला
दृश्यते कापि जाता हृदिष्टिर्महात्मनाम् त्वद्दर्शं जीवनं चेदं रत्नवाभसवा प्रभो ८ पश्चाहाविरम्त्मापीजदिलस्संदूपादुकः
कृत्वानुपादयोलेपंतारितामेरुपर्वतम् ९ जगामतत्र सर्वाणि हिरो भाग्गीवमानिचः दर्शयामासाविप्राय स्वयंदेवानुज्ञ
नैनापि १० हिमवंतंततो गत्वा मकृहं पुनरागततः भुक्तानुमकृहे पश्चात्स्वयंगंतुमुपक्रमत ११ पादोग्रहीत्वात पाप
गेहस्यानुसमर्पयम् प्रार्थितस्तुमयासोपि तत्रस्थोवार्षिकमासकम् १२ स्थितोपापाखंडमार्गेणमामवोधितु नृत्यसः तेन २५
नाहंबोधितः शीघ्रं पाखंडेनिरतोभवम् १३ मांविधायततःशिष्यंस्वागमद्दिषमांतरम तस्माद्दनुगतं माघमासोपि सम्य ग

यो

नात्तुहे कल्पाः यान्मार्गेषु नुडाहंराज्ञान्यामि चैवहि: ५१ प्रतीतनेमया कालोम्दता हमभिकांतिगः तिलभारकुशान्भा
र इति लोकाव इति भाव ५२ कुमाराणि: द्विरवादं धौतं वस्त्र सराणुचि दत्त्वाजाकल पाणिः कदे पाणि कमंडलुं ५३
वुलंर इत्यथ धर्मावादी दंभ कूइत्ल हम् वंचयित्वाजनान स दोन कोपित्वाधमेवहः ५४ नभुंक्तन्नेच दत्तं चुपाधिता नुसुहेन
जनान् पश्चादागतकालोहिजानोहं भ्रमरन्तः ५५ प्रति गृह्य पद्मो पंचपार्तिमेतिन कल्पता दग्ध्वा माणिरि निरक्षाकोना
माहमंभ्रहरहुसः ५६ लेदा गिनी त्यपनीतानिमम वृयोप्यसंनते तदा यद्दर्शनादेव जातं दुःखविमोचनम् ५७ इति संवमया
ख्यातं [illegible] म हदो नंजुगुप्सितं [illegible] नाकं द्विजपुत्रानंदो मार्गे मुहुल गोन्नज: ५८ वेदवदार्थतत्व
ज्ञहनां कांक्षविकहान् मांमा सूकमिनामाहंसम नमलणेदनः ५९ ननमंत्र हुतं जाप्ये न च किंचिदनुष्ठितम गृहा [illegible]
योन्मानिविश्व गणकाम्लरलकम् ६० हृतां कानि कालिन्म नि [illegible] संचितानि कुरंगाम्गा बिंदुविल्वाभिवर्तिताः
६१ उपो द्वका द कोशुमं हतंकोशमते कौन्या धांवंडकुवरी चैव शुक्लाकं तथैव च ६२ तंडुलीयकुष्मांडं चवु ढितानिग्र
हे मेया मद्गेहादुद्दिंग हेम्नुदुरूयो नसंस्थितः ६३ सोयं गणान्यपतीत्स्व पाप्यहालाइतवाबुना भूमिचारी सगंधर्वो गतागोदाव
रीनदी ६४ माघे मासानामस्नेक मद्गृहं कमनोस्थितः तेन लब्धप्रभावः सुम्न हलोकयमो नुसः ६५ चातुर्मास्य द्वादशी
वृत पापुण्यं नृहीवुच त कमेवु चसर्वगुनमान्यदित्व येवुच ६६ भक्तिनाति मया तानि पितकं नेव हस्तितम् प्राचित्तं तारना
लन मुक्तम न्मयानिराम ६७ मृदानमा उशानं वन मापनार देकं तथा वहुधा पुण्य मनीतं विल्व मोदुंवरं तथा ६८ पिशा
चेभ्य मनाम्भं [illegible] भोजानि नि वेदितम् तचान्यदेवता भक्त मयाभक्तं सहस्रशः ६९ भोनवादेपदं गीचतं तथा श्राद्धदिने च रा

पुष्टीलोनिराकुलः ३२ नदापितं चवस्मापिकापि पुण्यदिने ह्यपि मदीयाः पोषिताः सर्वे तेनराजा महात्मना ३३ नंगत्वाकेना
मा०मा० पि अधर्म्मो धर्म्म इत्यपि साधयित्वाक्कचिद्धर्म्ममधर्म्ममिति चावदत् ३४ आचारा व्यवहारो ह्यामपा सर्वे विनिंदिताः नको
२६५ पि सदृशो लोकेनभूतो नचवर्त्तते ३५ इत्यहंकारमूढेन महात्मापि विनिंदिताः कदाचिद्गुरुपुत्रोपि प्रजार्थी पुत्रमंदिरम्
३६ आगतो ममसत्वेन समयापि निराकुलः दाबितोवक्रदृष्टिघातं प्रसंगेनदुरात्मना ३७ सतत्क्षीमगमद्देहं मयासौवि
25 मनिकृतः ततोमृतिं गतः पापी कर्म्मणानेनदुष्टधीः ३८ नाम्नापि निंदको नाम जातोहं ब्रह्मराक्षसः तस्यवाक्यं श्रो
पुरामांतिशठो वाक्यमथाब्रवीत् भूर्ण देवपालितनाम्नाहं बंगदेशे धनाधिपः अगस्त्यगोत्रो चाप्तो ग्रामे मंडलसंज्ञ
के ४० दृष्टिहीनो महात्मानो जरठो पितरौ मम नाचितोपि तरौ तौ तु कं त्राधीनचेतसा ४१ कष्टं लब्ध्वा तताभ्यां निष्टम
स्नामि साभकः अयः श्वोवामा रिष्यामः ह्यादुः किंचित्प्रदीयताम् ४२ आवयोरिदमत्यंतं प्रियमित्युदितोपि च नरतंचमया ल
किंचिद्दत्तितौ च पुनः पुनः [illegible] नागतो विप्रेशो न्नमन्य त्रदीयते मयाचमुत्वतेमि ष्टनार्च्चितामित्कामया ४
४ तेनकर्म्मविपाकेनमहतामुनिपुत्रकः नाम्नापि कर्म्मणा चाद्विजातोहं मलभाजनः ४५ मलभाजनवाक्यांते देव
तोवाक्यमब्रवीत् [illegible] ब्रह्मन्नवतामिनिदानंममजन्मन ४६ पुराहंगोपालक्ष्मालिका श्वपाक श्वपगोत्रजः नाम्नापि एम
हृतहत्यासंवेदवेदांगपारगः ४७ राज्ञादत्तोधिकारस्तु ततोदेवालयेमम हृतं देवस्वसर्व्वस्वधान्यं तैलं घृतं पिच ४८
विष्टाशाके गुडे चैव तंडुले मरिचादिषु कुर्य्यारंभकालेषु जीवकार्थ मभ्यादनम् ४९ गृहीतमतुलंद्रव्यमतिक्र २६५

नसा १४ आर्ष्यभि मौख्यानुकामा तपसा वै मया पुनः पुनः नाप्तिमाप्नुयाद् जावेदभार्गवि विनिंदका १५ सापि मां बोधयामास भ
र्मवाक्यैः पुनः पुनः वेश्यासीकुलीनस्य यस्य मूढस्य कुलोद्भवः १६ कथं पाखंडमार्गेषु वर्त्तसे त्वं दुर्बलः मां निःशब्दसि वाक्
स्मान्माघस्नानादि धीरनाशन १७ इति ब्रुवाणां तां भार्यां दुर्नाहंन्य वर्त्तताम साद्यः स्नानं जमाघस्नानं वाक्या नु लक्षणाः १
४६ ८ नहैतं मयास्नानं विनिंतु पुनः पुनः तेन दोषेण चाल्पायु तस्मात्सागान्तं नोस्मि हम १९ जातो हं गुणनाम्ना वै पिप्पल
ब्रह्मराक्षसः अमाघे नैव स्नाने कुतः तिको वाक्यमब्रवीत् २० अहं कार्यादि दर्शी च ब्राह्मणो वेदपारगः धनी शीलगोत्रोहं ना
ना ब्राह्मकलस न रुः २१ म नो पितृश्चे वासी कालः मालशार्वापिकः पितुः सकाशाच्चाधीतो वेदः वेदांगपारगः २२ विस्तृतं च मेया
स वै न पुनस्तहिं मर्षितुम ज्ञानेषु मततः पृथ्वादासी जगत् तस्मि हम २३ न कृष्णा वृत्तौ भा व्याकोक पत्तस वान्मजाः
कालेनालुप्ति ने किंचिन्माघे दारिम पाकृतम २४ आध्यात्मिके लिता द्वासीदासी नि चकु लां गनाः रासी पुत्राष्व मे पुत्रा श्चचार
ति मम नुगाः २५ एवं कालेन धानी तोसर्वपेषु दुरात्मना तं मामुतिमवाहा हं सर्वपञ्चेद हि कृतः २६ कर्मणा तेन जातो
हं दृति को ब्रह्मराक्षसः इमु का विरवा माघ निंदको वाक्यमब्रवीत् २७ अत्रापि मम वृत्तमासि सुमं वृत्तांतमंजसा पुरा हं म
गधे देशे ग्रामे पंचज नामके २८ ब्राह्मणः काश्यपो नाम पिंगो ब्रह्म समुद्भवः सर्वकर्मा च शिष्यो हं तत्रधीना स्ह शः २९
वेदाः षडंगाः स्मृतयः पुराणं चेतिहासकं आन्वीक्षिकी न याविद्या मीमांसा द्यमकं च ३० गीतं वाद्यं चकलाः सर्वा नाधीतं विद्य
तेन मे ह्यापरा खेदुग स्याते राज्ञो नातिष्ट्यनीशिन् ३१ अन्मा धीकार मापन्नः पोराहित्येन पूजितः लोपामुद्राप्रसादेन ज

तिम्प्रवृत्तिरहानिंजायतेपूर्वजन्मनः ६५ अयमेनोभागवांस्तु रोगाति अथप्रविश्यति नक्वापि च पापानि महतां दर्शनं शुभं
मा०म० ६६ इत्येतत्समाख्यातं चोदितं पापकर्मणा अस्माकं तु निशा ईश्वर ततः कष्टात्कलात् ६७ इत्युक्तास्तेप्रयोनुभ्यसर्वे
२०६ प्राञ्जलयोभवत् इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये ब्रह्मनारदसंवादे नामैकादशोध्यायः ११ कूष्मांड उवाच अयुग्मा
मानिशापीनिनुः कर्माणि गुरूणि च कारणानि चतुर्थीनेवदनां पापकर्मिणां १ उच्छिष्टभोजनश्चाद्यो द्वितीयो भद्रसंज्ञकः
26 लक्ष्मीयोनीरतो नाम चतुर्थो हीननामकः २ पंचमो निष्ठुरो नामः अष्टमश्चापि निरो भ्रयः कामसोद्धकः सप्तमस्तु कर्माणपृथि
श्रमयः ३ उच्छिष्टभोजनस्तुवाच ब्राह्मणोहं पुरा चासं तैत्रि कान्याः महाहूदे वीतिहोत्रस्य तनयः कालिंग इति नामतः ४ चामु
ण्डादेवताभक्तो वेद कर्मवहिष्कृतः पिशाचाश्च तेनागा नांगरीमान्त्रजं के पुरे ५ पिशाचाश्च नागा देवैर्वै घंमु
कमेन्वहम् हरेर्निविदितं क्वापि भुक्तिं नमयाहिजः ६ पिशाचारेश्वदासानां हीनेजानां मुनीश्वर निंदितानांच
दासोहंजातंडो उच्छिष्टभोजनः ७ तेन कर्मविपाकेन जातो स्मि वृद्धपाद्ये कूष्मांडस्वगणो विप्र शिरोहीनेश्च जातके
८ निशाम्यो उच्छिष्टवाक्यं तु ब्राह्मणोवाक्यमब्रवीत् पुराभीमरथीतीरे देवे नीलाहूयेपशुने ९ जैमिनेगोत्रजश्चाहं एम
नाम्नाजैत्रो महात्मनः निःशांकोध्यस्य तनयो वेदवेदार्थकोविदः १० पाखंडिनांच संसर्गात्स्थिताश्वेदु रागमाः व्याख्याता २०६
श्रमयानेव बहुशो पथनिरंकुशाः ११ करोमि भैरवी चक्रं कारयामि परैरपि यस्मिन्सुवर्णजेविभेद्र सार्द्धानामन्न प्रतिपद्यते

मेव चेतनं राज्ञ्येवमनुमानं देवसंदोय नेमया ५० अपि शार्यपमात्रं वा यश्चा पि नोपपादितम् स्वयं कृतं तु देवस्व मया त्रे कीर्ति
मि कृता: ५१ नाहं हि चम्पं करु विद्यामेव हि देवतं नाप्यापः पूजिताः कापि पूजिता स्मिनु दारया: ५२ पञ्चात्रा गोन वैवासी
न्मेनाना लुट्टामिमः देवद्राहात्रे द्रविन्यास हानि गीतास को न त्यवि द्यारजि भे ५३ भोग सोल्यकर्माणां दृष्या बाधि या निजो मे
पापिनो नेनिशंच तन्मात पदश्रीम्द रस्य महतः सर्व्वापि नष्टु हिताः संतः कोपिन सेविता महदपि स्या नूनं जातं मया ५४ नो देवाः
परि पूजिता अपि मया देवः धर्मो पि नो पार्जितो न त्यावास तिर्थ धर्मो वनकरी विद्यामया साधिता: न नचाद्दवृत्ता नाम जातो
हं यस्य सुतः ५५ मित्र हेतम् तानाच संयुगे नोवदाम्यहम् पुरा समापितं द्रव्यं निक्षयाम्भि पुनः सुताः ५६ सुवाहु अभिरवाहु
श्च दीर्घवाहु दिली वेदः दीर्घकायो दीर्घ ज्ञ घो दीर्घोष्ठ इति सत्तमः ५७ एते वराः ज्ञाप्य कर्मनिरताः पाप कारिणः आलि
न्यते सुमृतं तस्य यमदूताश्च दारुणाः ५८ एतद्वचनम् तुक सा विद्वेषपदु जनकाः मानिता धर्मो स्वामि वुगपत्सम तेवतः
५९ ततश्च कियता काले स्वामि तेन मन्त्रितेन मम गया तामातुलाहितेर स्माभिशुभ कर्म्मणा ६० कार्त्तिकं कीर्ति काये गृहा
सी सुप्रवृत्तः ततः स्वामिः हतं स्वामिः चैतुमानातमः ६१ तेन स्वामि सुपुण्ण पेनजातं स्वकुले यापि पूर्वकर्मानु रोधे
न ना स्मोभिः सुकृतं कृतम् ६२ तद्दिशना हरा काले स्वस्मिन्नो पिष्प लङ्के तीर्थयात्रा प्रसंगेन मिलितानां च कर्मणा ६३ चौरे
रुम्न तिप ना यसा मो नन तोश्च न पूर्वि दृष्ट यु सोपेन —— ६४ स्वामि दर्शन पुण्य पर्व फलितं तत्र वर दर्शने जाते स्व

मा०मा०

२७ ~~ 27

स्काषिनंस्वादितोरसः तथाचाराघ्रतादीनांस्वादंनक्रोपतेमया २८ अजाविगोमहिष्याणांक्षिप्येतेऽस्मवि
क्रयो क्रयविक्रयदुग्धानांगणनानैवविद्यते २९ एवंकालोमयानीतोनध्यातोहरिरीश्वरः कर्मणाते
ननाम्नाहंजातोनीरसनामकः ३० तृष्णींस्थितेनोरसेनहीनोवृत्तमवोदितः पश्चात्पुष्कलदेशेषुयामेषु
स्वामिभेदेद्विज ३१ जातोहंचपृथोपुत्रोनाम्नाविश्रमसंज्ञकः वासाय्यनकुलोत्पन्नोग्रामीणाविलसंश्रयः
३२ चौरोहितोनिपुणश्च तथैवाग्रजपत्राजकः विप्रेषुतत्रेषुतथैववैश्यशूद्रेषु ग्रामेषुतत्रयाविकेषु
३३ कुलालहेमेषुस्वकारकेषुसुरोपजीविष्वपि पुल्कसेषु दासेषुचैवरजकेषुचनापितेषु तथैव
मत्स्योद्भिवतीरासीत् ३४ मौञ्जीविवाहादिषुजातकर्मणि पट्टिकं देहिककर्मजातम् तथैवसंक्रान्तिरा
शिग्रहादिहोमोहितेषांचमया विधीयते ३५ क्रान्तिश्चपौषिश्चभवेह्रितिस्माचिन्ताकुलाबुद्धिरहर्निशंच
श्राद्धेषुदर्शादिषुजन्मवारेष्वशेषयोगादिषुतेप्रतिग्रहः ३६ तथैवसंक्रान्तिदानतर्पणीगोदानानिह्य
नेकशः प्रतिगृह्यप्रतिग्रहसुरवमासंनिराकुलं ३७ एकोद्दिष्टतथाश्राद्धभोजनंतुकृतंमया शूद्रादिजा राम
तिश्चहाराणांग्रहाणांचैवचिन्तनम् ३८ प्रातःसेवाज्ञानसाय्यंसायाह्नेनैवमुञ्जते रात्रौगृहाणांसर्वेषांबला २७

१२ अगस्त्यनामा ऋषिनामा बहुतसमाप्तम् मोचिह्नितिमयो पुनरन्फलं पापकर्मणः १३ कांडालो ब्राह्मणी
गर्भे च पचौगपितो द्विज स्त्रीहत्तुं लहृश्यां जानी गिराधाति कल्मिनाः १४ इसमो गान्नतु देहः सुमर्ग्गोत्मा वात्म
निवेमतिः कर्ण्णम जायते जंतुर्न पराक्षितिहि कर्म्मणः १५ उपादानं प्रधानं तु कर्ता कर्म्म निगद्यते वरात्वं इत्थमा
नं जगद्देहत्वं नीश्वरम् १६ वेशजायद्मोग्न्याजांचि इंद्रस्नेकः मास गोजायन्तेमोतो विकल्पोयत्रनसपतिः
१७ इत्यादित पश्चिमे देशान्ते बोधितं मया कुतर्के वेदविद्या चमत्काधा श्रुतिदर्शिनाः १८ मरावासेनतंद्रे
त्रयी तत्रभिधीयते हतो भूतिर्भवपञ्चोत्तरकान्यतिपद्यते १९ तेनाभिद्रुतमाती हं कर्मणा कटपादपे त्रि
शाखोभद्रसंतोहं कूष्मांडानांगणात्मसि २० इसमद्देवैः श्रुत्वा व्याजहारमुनीश्वरः हिमानं समुत्वोदीनस्तु याग
ऋद्मापुरा २१ पुराप्यवनदेशे कुसुमलक्ष्मीनामपुरी तस्यासुद्युम्न इत्यासीत्कापयो ब्राह्मणात्तमः २२ तस्याह
मभवंपुत्रो नाम्नोतिस्मश्रुतिस्तथा गतेतु पितरि स्वर्गे सर्वकर्मविवर्जितोऽभवम् २३ व्रजात्तु गोमहिष्याश्च यथा संप
दि ताडिजः तेषां रक्षिच तं त्रीरं निक्रीतं भृदिशौसमुक्ता २४ दन्तेन च यत्सादं मातापितो नैवकोपदः नदीपोज्ज्वालि
तः क्वापि हव्यपरमात्मने २५ नदुनीतदधोतोरं शिरसोनो पणादितम् ब्रतं विंशतिमस्याहि घृतं मानायतेन च
हम २६ इत्थं पयसा वै गुणा ... वेशिया ... वर्तमानाहे नैव विप्रने २७ विनाशिपरस्यं हे केन्द्रि

न्त्व

मा०मा० पादेपमनर्थवस्तु इत्युवाचस्वकूपंतंमूहगत्मागतुकाँक्षोवरवाकिमासीत् ५३ अहंचभार्यामम चैवमाताल्व स
२९८ दीपताभ्रे त्पवसामगोहे इत्युक्तो गरूडेणात्वहंवाक्यमुदाहरम् ५४ त्वंभार्यासुरवांतिष्ठन् चरन्कापिचमदूरगम्
प्रतिदिहितं सदा स्वमांसैर्थाविधिपत्तम् ५५ तदेतद्वचनं श्रुत्वा विस्मितो मुनिपुत्रकः मातेभ्रात्वावचो
त्वात्तसिर्धंपुत्रेणपुष्पति ५६ किंनजानासिनन्मूढ भवतेयांगृहेतव भार्यामेतिष्ठतांनादघावन्मे ऋणं
28 निःकृतिः ५७ इत्युक्ते मुनिना तेन तत्र स्थित्वातिमयोदितम् श्री स्थितास्म दूतेत्गुणत्रिदिनंचपातिभ्रता ५८ श्री
हरे मुनिश्चसोपि सगत्वा राजमंदिरं स्नानंत्रिरात्रं कृत्वा त्रिदिनांते ऋणादृते ५९ मोचयित्वा तदाभार्यांजनक
28 स्यचकारसः भार्याचसमहात्मासौ सकलंभारलौकिकम् ६० तेनकर्मविपाकेन कूष्मांडोनिहुतोभवत् ए
वंनिष्करवान्तंश्रुत्वा चाहंनिराश्रयः ६१ सुनित्रस्यास्मुनेः पूर्वंनाम्नागोपीपसंज्ञकः गार्ग्यगोत्रसमुत्प
न्नंउग्रभागाहूयेहितम् ६२ विद्याभ्यासंसंपूर्णमुपाध्येद्धार्जितम् धनंपश्चाहित्त्वेचवस्तुविवपितु
र्मम ६३ ततस्तद्धनलोभेन मद्गृहामूढधीरहम् निष्कासितौ च पितरौ बांधवाश्चममराश्रयाः ६४ नौ एम
२ ऋः हृतिनोकाच्चिनचमिक्षाशनौ पुरे पितरौ तुमयात्यक्तौ मृतौ स्वर्गपुरंगतौ ६५ तत्तुमत्रेणसकलं हृतं २९८

चलत्रिचिंतनम् ३९ त्रियामांतेमयासंध्याकार्येजातस्त्वाकुलम् मातकाशोहरेर्ध्यानैचिंताकुलितचेतसः
४० तेनकर्मविपाकेनमहीनकूष्मांडकोद्विजः जातोहंमुनिनादिव्यंवनेस्मिन्वदपादपे ४१ इत्याकर्ण्यादितंहीनंनिषु
रोवाक्यमब्रवीत् पुराहंदैत्यकोविप्रकोशाम्बीकुलोद्भवः ४२ सुनामानामपुत्रोयस्याहंतोवेदपारगः वृद्धगोदानदी
संगेजातोनिपुणमन्मथः ४३ वैदवद्वौप्रवक्तोत्तरदत्तानीवकोपमः भोगोमुखसमेत्यासीन्मगुरुर्वानवासुहृत्त
४४ सद्दार्थेद्विकाकृतःकैमकोपदुम्मद्भोः कदाचिदृवदत्ताश्नात्द्दोषकोसपाः ४५ तद्रूहीत्वागुरुः
प्राग्मस्तुगंगेशोनामवैद्विजः अकांमार्येकास्यदुत्सेभार्यांत्रिधाप्रस ४६ प्रभग्यागतुतमंतेतुंगत्वाकतिपयेदिनैः
पंचत्वमभिपद्यातकोसुभागेमुदेदिवान् ४७ भार्याचवंधुभिःसार्द्धंपुत्रांतिकमुपायमो तस्यसूत्वातथावृत्ति
त्सुतुःसंगमहेतुभीः ४८ पितानिस्वर्गमस्यैवसुखेनासोन्तलाभोवनम् अत्रांसदद्धिकंदेहिमातितंवितुमर्हसि
४९ अत्रांनदीयतेपुत्रमागरोदीनानगम्यते रक्षुकेवतुशिष्येणगुरुशिष्यःसमेवदत् ५० कृतौदं
देहिकंकर्म्मयदत्यंतत्वदीयते तुनंतांधन्महापमोत्याहयाःस्वलुबांधवाः ५१ इत्युक्तेतुउनम्नाकंमयापापेन
चेतसा तस्मभ्कोनार्तपितुःक्रियादिगवाग्देवातिपितृम्पर्यदत्तं ५२ नादिम्बसेत्वांचपलंपुवानंतस्मात्वं

मा०मा० डाकिनी त्वमवामानांशाल्मलीतरुमाश्रितम् १ जातुशिवरात्रेश्च ब्राह्मणोहं पुरा ह्यभूद्देशे कौण्डिन्यगोत्रजः सुव
१२९ र्णे सतनयो नाम्ना वर्द्धिष्णुरिति विश्रुतः २ दरिद्रकर्म्मभिः पूर्वैः परितो दुर्गमं हूली कुटुंबभरणे सक्तः कुलैर्विकु
विधोपि ३ पश्चात्कुमतुरीपा ज्ञाममया ह्यापण्जीविनाः भयाद्द्वादशपुर्भक्त्या कास्चैकादशीव्रतम् ४ दानयज्ञतपो
भिश्च तीर्थयात्रादिभिस्तथा यत्पुण्यमधिकं प्रोक्तं वेदैः स्मृतिपुराणकैः ५ अकृत्वा पापमाप्नोति सर्वाधिकमसं
शयम् वरं स्वमातृगमनं वरं गोमांसभक्षणम् ६ काश्यां विप्रोववधश्चापि तत्याहत्यादिपंचकम् गोवधादिमु
हा पापं स्त्रीवधाद्युपपातकम् ७ अनेनस्त्रीजीवहननं भेभ्यः श्रेष्ठतमं मतम् श्रुतिस्मृतिपुराणेषु नैकादश्यां भो रा
जनम् ८ शास्त्रिहिं पापिनां लोकेकलावेकादशीव्रतम् एकादशीव्रतजपुण्यमनंतरा [illegible] धसः श्रीशैवहृतापितन
क कुलोत्तरणैकहेतुः ९ क्रीतं मया सुतेनस्वव्रतस्य कारणं मोहादिदिव्यपुरुषा धृकृतस्य चारणवनम् इतंवणि
प्यावन [illegible] कां ह्लिगामना ह्विषट्सुवर्षेषु कृतं तु भूरिशः १० तेनैवपापेनकुलंचनकुलंचस्वत्सरके निपा
तितम् [illegible] तंतुभपाभूरिधनंपापेन सदृशः ११ गृहीत्वा शाल्मलीमारू [illegible] जाता चौराः समागताः निह
त्य मांडुमे दासिन्धनमादायते भयः १२ डाकिनी सम्भवो नाम्ना जातोस्मिन् शाल्मलीद्रुमे अपःस्थलेवितकं राम
लं प्राप्तिं तु एव विक्रयात् १३ अनंतः पुरुषोत्तमैः हत्या पंचस्त्री स्वतान भ्रातृ तेरथोदेशजानो मे शिरः श्री २९

वैपारलौकिकं कर्म नरकान्तं वमन्नाम्नि काशीतीर्थेष्वेव च ६६ तेन कर्मविपाकेन कूष्माण्ड मुनिसत्तमः निराश्र
यो दितं क्षुधाशाङ्गोह तेन मध्ये च ६७ अयाहं न चाहं देशान्तरे कुक्कुटसंनिभिः शुक ६८ इति का ज्ञाहं सुखाय
ससुतोपहाम ६८ सर्वे वेदान श्रीमान्निहितिहासपुराणकम नरकान्तश्च सर्वं विहितं तान्तापि मयापुने ६९
धर्मा सर्वे कालं देशा न ... चरः तेन कर्मविपाकेन कालोऽद नेत्रं वामहम ७० एतयामेवस
मानां आनादेवनर्मगतिः वृद्धिवृद्धि ने ... ७१ वृद्धेकूष्माण्डता जाताः सप्ततनिध नंग
ताः पुराणो ... ७२ कुबुद्धिमः हाविपस्वसुतो समापिमानद वाहिर्जनपद
गन्धहता वीरैः कराचनः ७३ पूर्वसुखा ... मीताः वीरा वृद्धे दास्ति नि ...
न कर्माणि ७४ अनानु लिङ्गा ... अता ... ताच्चि ... शस्त्रैः सन्मार्गवर्तिनः ७५
श्रीशपुत्रे महानानोदृष्टि चारगमनम ... ७६ अस्मिन् वटे सुस्निग्ध
सुकालं मृतिं ययुः ... ७७ पुत्रपुत्र ... तास्ते वटे वयर्ह
सुतं कथितं सर्वे मस्मा नु दूर ... ७८ ... इति श्रीपद्मपुराणे ... मा ...
हात्म्ये कूष्माण्ड ... समाहितः

मा०म ३० कूपेष्वरौरवे ३० ब्रह्मकल्पसहस्राणि स्वयंभुकाच्चयातनाम् डाकिनीभवेत्पापी मतं वेदविदां विदम् ३१ तस्मा
द्यं महापापी क्रीतां वै वाडुजायते ॥ हीनवाधनमत्यंतं भपाशाकं महाद्रुमम् ३२ चौरं प्रभ्रमतियातः पापोन नैव
कर्मणा अयंजातो भुजाधिराडाकिनी शाल्मलीद्रुमे ३३ तुर्य्यश्चैव पठेस्मोम मामीणोद्रुरात्मवान् भार द्वाज
कुलोत्पन्न सुविचित्रस्य सुतो बलः ३४ नाम्ना हरिद्रः पापात्मा वेद शास्त्रविशारदः मया हेमपुरीं प्राप्य वै रूपेभोद तमौ
ल्यकः ३५ तेभ्य एव प्रतिगृह्य संभोग कुलपांशनः मन्त्रान्बहुविधान्कृत्वा प्रतिज्ञातं च भौल्यकम् ३६ प्रोतग
सा मुनि क्रीतं तत्सुपुण्यं बहु स्पोभुवे उरूजेभ्यस्ततो दत्तं पूर्वपापत्रयादपि ३७ यतो लब्धोपतत्स्याच्चकोटिदेशा रो
रौरवम् शाल्मलीं प्राप्य चास्याभिर्मौरे भूम्य प्रमतिं गतः ३८ पंचमो मातृष्वसेयस्तत्या संकृतिगोत्रजः अनयेस्पत
पुत्रो नाम्नासंकृतिधिमापि ४० प्राप्य हेमपुरीमेभिः सहायैर्मनकानदः तुलामासे मकमासे माघमासे द्विजाधमः प्रा
तः स्नानं तथा सम्यक्कृत्वा पंचापि वार्षिकं तज्ज्ञात मतुलं पुण्यं कुलकोट्युद्धरक्षमम् ४१ क्रीतवान्भज्यतेभ्यश्च गृहीतं म
रिवै धनम् धारापूर्वं यतो हस्ताद्गृहीतं प्राप्य नाडुना ४२ ततः प्रकोष्ठमूढीयं डाकिनी शाल्मलीद्रुमे अस्माभिः प्रेततान्मृ
ल्प चौ रंभो निधनं गतः ४३ षष्ठो यं मम दौहित्रस्त … सौत्र लगोत्रजः सनामतो महापापी प्राप्तो हेमपुरीमिमाम् ४४ राम
… पुण्याः कुलोद्धरणहेतवः ४५ क्रीता योनौ रसाद्रुपुण्याक्ति ३०
श्रुत्वा सत्रयः पुत्राः क्रीतापापेष्वेतेनसा गुणोत्तमा …

गतम् १४ द्वितीयोऽस्य स्वामी गुरुदेवो शिवा त्र्यम्बक नाम लोकेषु पापात्मा क्रूरः शान्ति स्वयोऽजनि १५ नानतो देवकीर्तेश्च
तनयो धनवैश्यकः हेम नाम्नी पुरी त्वेवं ब्रह्मा सा वैश्यपत्नी द्विक १६ द्वादशाब्दे स्वतन्त्रैर्भगवान् अहं द्विजो नाम कुटुम्बभरणा
सक्तो धनस्य पत्नीनां नृप १७ अनुजा तनवकीं भ्राता रश्मा रक्तनाशि च कीर्तितः सामहासुरूपं अनुजे मस्तजो सवयम् १८
उरुदेवो शिवा ज्ञाताङ्गा किन्नी शिल्पसत्तां दुर्गे भक्तिं कस्मा कभया ज्ञानं गोरम ब्राह्मण तिगतः १९ तृतीयो पद्मभुजः शिवपुराण प्रोक्ति
चाभिधाः अतु नमो नमस्तु नमो नाथ नमो भक्त तत्त्वक २० भागीरथ्या भुवनात् उद्धृतो हेमपुरी द्विज शिष्यान आपया मा
स द्वादशाब्दं प्रतिष्ठितः २१ कीर्तितस्तु पदं सद्विकल्पं तीर्थानुसंगं भवकाम धर्मं हेमपुरी द्वे वै शिष्योऽयो गुरुदक्षिणा २२ दु
ताम्रबिम्बमासां दृष्ट्वा तेजाः ल्लली दुर्गम कौरभ्य कमलं तिब्रह्मा ददौ भीम भुजश्रीधकः २३ वाङ्मयं आपयत कौन्तेय तस्मात् कुंजे शि
राज्ञः पदम् विद्योपजीवितं वदन्ति शास्त्रमानां अन्तरीक्षाः २४ आधायि तस्मै शिष्येभ्यः पृथक् पृथक् समानं दक्षिणागुरु
देवता: सर्वतुः श्रुतिवोदिताः २५ ब्रह्महत्यादि दोषमोचनार्थं स्वान्यासं तस्मिन् वेदाध्ययनशीलेभ्यो व्याख्या तस्यो मुनीश्वरः
२६ कदाचिदेव ह्रस्व चोदिताश्रुतिचोदिताः अनेकानां तत्त्वशंसाः स्वाधिया तां संयमं कृत २७ कृष्णो ब्राह्मणानां च
क्रियां ब्राह्मणानां भवेत इति विद्योपजीवितं द्विविधं श्रुति चोदितम् २८ कालं कृतमिति कृत्यायां आपयति स्वधीः
शिष्यान् आपुनान् रामं श्रेयं २९ वेदविदो नाम तेन पात्रतां भुवनं शतकुलानि रक्षेविशा

म०भा० मपाः कलाविद्यासु वैरताः ५ मन्मथस्यापि मुनिना मतंगेन महात्मना संनिदिते न मया दृष्टं चित्तेनात्मप्रशंसिना
६ कपोलोऽश्याशान्तः क्वं चक्रवालस्य कलाशुभ्राः कपालमान्तरं शिप्रो हा दृष्टो विदशानः कचः ७ कवाटसिक
३९ द्वयासाक्षेयमान्निवृत्तीर्कि कलाः कवास्तु कामप्यामाला कोच यास्तामृगघ्नलः ८ जरत्कर्कशदुष्टांगस्त्वयमेको
गुहाशयः सुस्थितिन्न सहाभ्यासीस्वालन्नपरीहकः ९ लतु लत्तालान्नंवेतातार्दृष्टोऽहं सभांतरे अनात्मजेन मु
32 निनाः प्रसवस्यापि कोऽन्यपः १० तदासावृषपुंगवं हमहंकारदुषितम अमहंकारमुक्त्वा त्वंभूत्वोत्तिष्ठो भ
page 31 वः ११ इति शप्ततत्तस्तेन मुनिनातिदयालुना भोजवंशे त्वहं नाम्ना भ्रातः कीर्तिरहं हामणत १२ बलीस्वरूपो विद्या
डोजातो रूपरूप्या मजः ब्राह्मणानि चुरं गादे सदाहंकारदूषितः १३ मादृशेन मया लोके कर्म्मविशोदिनः
ये कृतं किंचिद्द्विजसेवात्मकाद्यावज्ञया १४ तेन कर्म्मविपाकेन जातोदकसमानकः अभया शाखिनं जा
प्यग्राक्किनी मया भवान् १५ पुरा द्विजवरे कालेकान्तवीर्य्य गुणोपवलोः भोजेश मागमज्जो तुं मा महंकारदू
षितम् १६ प्रत्युषितं मया शौर्य्यमदोन्मत्तेन श्रीमता अभूतोऽहं महायुद्धे हेहयाधिपतेर्मृधे १७ तदार्जुने
नविद्वेषणा दौ मे युधि निष्ठुराः एतदन्तरलेख महंसाति दैवेन चोदिताः १८ रणरंगे हतस्तापि न स्वर्गो मे दुरा राम
३९

यंयेस्त्तन्मूर्द्धकः कृपामवं धनंमूर्ध्नि हीनासा निरेव च ४६ चौरैर्भुः [illegible] प्राप्य शाल्मल्यां डाकिनीपतिः सख्वा
यंसमिमोन्म [illegible] श्रीवासगोत्रजः ४७ तावत्सत्ते सप्त पुत्रः आसो हेमपुरीनिवासः अन्नादप्रेतसंस्कारं प्रेभ्यो मोल्पमाप्य
च ४८ [illegible] हैमपुरे वेनसा अकालप्रेतसंस्कारात कोटियज्ञफलंलभेत ४९ इति ज्ञात्वा पितुः पुत्रः मूर्द्धि
पादौ निधाय च तस्मादयंपापसिंमूढो [illegible] महामया ५० [illegible] डाकिनी शाल्मलीद्रुमे दत्वा मोल्यं
पुरोकेभ्यः पापेभ्यः पुण्यमन्वमम् ५१ [illegible] मोक्षमादाय [illegible] पुण्यं पापेन च
नसा ५२ [illegible] पुरा [illegible] ५३ पुराकेला
शशिखिरे [illegible] ५४ एतत्स्वं [illegible] जातमुत
मम त्वया [illegible] ५५ इति [illegible] मुनिपुत्रकः इति श्रीवायुपुराणे
माघमाघमाहात्म्ये डाकिनीगणमोक्षणंनाम [illegible] ॥ उदमिक ऊवाच ॥ पुराहं तुदिलोनाम्ना गंधर्वो देवगा
यकः [illegible] सदा [illegible] मुने [illegible] द्विजपुंगवे [illegible] द्वादशाब्दं [illegible]
व लया २ एकादशाब्द [illegible] देवर्षिर्नारदः [illegible] यमुने ३ [illegible] कर्म
जाःपितरस्तथा विद्याधराः किन्नरा [illegible] ४ [illegible] तदा प्रसंगात्

मा०मा० सः श्रमसमाख्यवाग्वादिकैर्बहुभिर्व्रणसमाश्रितः ३३ अस्मैकृपयाम्बैवजालाभिर्देकूद्राख्यैः चरंतोधावन्तोली
३१२ नांस्खलितान्पतितानपि ३४ भग्नान्नाना विधान्दृष्ट्वाना गृहीत्वा भरान्विताः ग्रामं णेगात्तदं भुंजे अस्माभिर
नुगैःसह ३५ तत्र देवालयं दिव्यं विस्तीर्णं वस्त्रचामिराः तदृष्टुं गतमस्माभिर्लीलाया चानुगैःसह ३६ तदाविप्रा
स्तु बहवो अयोध्याः संस्थिता जनाः आजग्मुर्देवसेवार्थं विविशुश्च तदालयम् ३७ मानिता स्तत्र दादेवेऽस्मै चित्रा स्था
नेऽवः तदा दैशिकमाहूय कृत्वादेवालयेवयम् ३८ अवदाम तदा एषा हिंसति सुकुंतलः न ज्ञातं किं त्वया
लोकपत्नयो ह्यागता इति ३९ भिक्षु कामानिताः पूर्वं त्वं भावयसम्मानिताः तस्मात्ते विहितो लोके दंडो स्माभिर्विधीय
ते ४० अनात्मज्ञां रुतमाश्वेनदाहेकादर्शिताः राजालोकपिता ज्ञातदाताभाता चुशितिकः ४१ अस्माभिः शिखि
नोयेते कथ्यते तच्छ्रुत्वा तत्र इस्तु कोवाहि राज्ञ भ्रकुदृष्ट्वा प्रणिपत्योचिताः ४२ अहराम वदेवस्त्वं ब्रह्मस्वमखिलं
ततः स्वदत्तं परदत्तं वा भूमिधान्यधनादिकम् ४३ तस्मा द्दोषान्महातें प्राप्ता अनुभूय चयातनाम् वहुधाकसाहस्रं
पश्चादेतत्केरवकोः ४४ शाकिनी योनि माश्रित्य गे भूशीर्षभिया न्विताः तिष्ठामस्तु चिरं कालं वह्निज्वाला समा राम
कुलाः ४५ पूर्वजन्मनि चवयं यवनाधिपतेः सुताः आसि न्केदं वे चास्माभिर्गर्भितोऽस्मा हृता सदा ४६ जन्मन्यास्मि ३२
न्निपतिताः कदं वेस्मिन्महाद्रुमे वसंतेरं तुकामैश्च वने स्मिन्भ्रमदा गताः ४७ उपविष्टं सहास्माभिर्भीकुं वरि स्तराभेद

त्मनः विस्मयघ्नमेघ्यके प्रसौ वैत्रि दिनात्मके: १९ शिराकल्पद्विजान्सर्वान्कृतेन होरकर्मणि [illegible]तिवाचोविप्रमे
नुतुं रिलसंभ्रमात्मनः २० आभ्रान्मेन्नतुनयोखेद सांनमुखारयत मत्स्यदेशपतिर्म्याहं दुर्मितोनामको र्ष
वान् २१ धूम्रकेतुसुतः पापी वीर्यैश्वर्यमदान्वितः [illegible]मालादेन पवनेनबाधितामया २२ हृतं वैकुंठदिव
सेनात्मकोपापकर्मणः मेनदापेनभग्नजालोव्याघ्रसमाननः २३ भवनाम्पालयाद् दृष्ट्वाले वसंतिकारणम्
एतद्देशपतेकन्यानाम्नाश्रेष्ठनरसा २४ [illegible]निमनिमाम[illegible]देहा[illegible]वरे भयाद्दत्तानुसाकन्यातदाराजास
भोंतरे २५ विदेहाधिपतेर्नसौलिवनसानुगोवलो [illegible]गंमहा [illegible] त्वदनदलमंजसा २६ हयान्रथानुग
जान्पत्तीन्निःशेषंनमयेरतः गेहीमायांतथादधाकृत्वापुंनाशिरच्छिरात् २७ पिताचमांप्रवीकन्यामादायपु ख
रीमतः श्रीडपामेश्वरीमाग्नेमत्न श्वालीनजातुविर २८ [illegible]कार्केप्रमाणस्तुवृन्त [illegible]मुपाश्रितः रात्रौवृन्देणपा भू
नेचसिंहोभामवश्चीद्दलीः २९ मैत्रभंजनदोषेणविश्वः पुण्यदिनत्रये [illegible]कितीपोनिमाश्रित्यःजातोव्याघ्रसमान
नः ३० इतिदुर्गेलवामात्तेश्वपऊचुःकदंवगाः [illegible]यहा [illegible]पादःकुंतिभोजसुतात्मजः ३१ नीलकेतुरपिनु
केतुश्चित्रकेतुरपिस्तथा शोर्यैदार्यादिसद्गुणैः महेंद्रसदृशावयम् ३२ कदाचिदत्ववीशामन्नगयासलचेत

मा॰मा॰ तुहत्याद् ६१ शिरैस्तयोः शिरः छित्वाताभ्यां शेनोहृतोततः आवयोस्ते नदोषोगतानाभूसंतानसुत्तमम् ६२
३०३ निःसंज्ञानोस्ततः कालाकालधर्ममुपागतो मेनावौदुंबरे दत्ते वृद्ध दुःखसमाकुलो ६३ मतिरोदुंबरे दत्ते
चावयोकारणंतुराह् पुरानुकौशिकोनाम्नायजार्थमहमागताः ६४ ममाशेदूविशांनोनु आवाभ्यांच निराकृतः
आवांलोकेग हीतावैन्मानारोकदाचनः ६५ मदीयं चेदलिधनेदनागकेनिवैमुनिः सकोपाद्रामनौचम
33 दविस्मृतसज्जनो ६६ आवयोदुंबरेदत्ते मतिवैसादयादितस्ततम् पुत्रोचित्ररथस्याम्यगंधर्वसमहात्म
नः ६७ आजग्मतुःस्वनारीकावस्मौक्रीडावनेशुभम् तच्चुत्वावनयोःशीघ्रमावांकुद्धौततःपुरम् ६८ जाम्यांकुद्ध
चक्रदेहैःसुतोदुंडुवतुर्भयात् नागुद्वहस्ततःपित्रेदुःखंचित्ररथायच ६९ आवांपराभवं क्रोधादस्तोहांगप
नैःगंधर्वमायया निश्चित्य दोस्मिन्कंटकावयोः ७० छित्वावयोस्ततशीघ्रंशिरसिपुत्रयोर्गुरुः निधायसुतमाप
देदिव्यलोकेमहामतिः ७१ तस्मादौदुंबरो दत्ते आवयोराश्रमोभवत् श्रीरामकंततोराज्यंपरैरक्रांतमाव
योः ७२ पुत्राभावादावयोश्च प्रेतत्वं दुःखदूरितम् नानिवर्तामिदंचिन्तकर्त्तव्यंभवताद्व्यात् इति श्रीवायुपुरा राम
णे माघमाहात्म्ये पिशाचोपाख्यानेनाम चतुर्दशोध्यायः १४ अथध्याय ततः संभूय तेसर्वे पिशाचा गतकल्मषाः ३०३

न् सदाचारानुनिपातेन स्तुतिर्मता दुरात्मना: ४८ तस्मादेतं ममेवासौ मृगिताकर्म्मवशो महान् वा क्षांतिगृ भंशिरसां
प्रेमावौ दुर्वरात्मकौ ४९ पुराजन्मनि तौ वीरौ वणिक्कुले जन्म हीन्मतः समाचारे तमेकारो दुःखितौ सुविभीषणौ ५० सुमा
वरोक्षमुख्यौ सनामानौ वत्सान्वितौ सुघोषाद्वितिविख्यातौ कालमतस्तु स्वापुरे ५१ वंगदेशपति आवाप्रजोपीडा
परायणौ नंदवाना महाधुर्म्मस्थितौ लोकस्यकंटकौ ५२ आचाभावालितरात्मेनासीत्कोपिसुधिजन: विनाय
तद्धसर्वेपि दण्डिता विभयांतरे ५३ भोगेश्रीपितकस्यापिनासीद्धर्मेमुनीश्वर आवांकदाचिदट विमापत्तुवि
प्रयेहया: ५४ वसंते कोकिलाराव कोमले कुसुमाकरे जृंभेचंपकमाला दे किंशुकाशोकमंडिते ५५
मुल्लापी नीलसंगजभाजत्कु कमलौ कुरै: भ्रमद्भमरझंकारजनिताटोपभीरे ५६ कोकिलाकलकलाराववमिलनि
गौगृहावन शुभे रेमातेमतिमालोकुटीरे सत्यगोहया: ५७ तत: सापंपुरीगंतुमुद्यतावुद्यताउ यामं धै
गानोक्ष्मलाहं नानाजनपदाश्रयम् ५८ यूपकारवसातरदूसत द्रामाधिपते सुतौ क्रीडतो मृगमा
र्गेणसेनानाम्नांतौ महावटौ ५९ मसस्यांकलविंकारि शिरसामधुगुर्धहः आवाभ्यां पापचित्तो स्पनो
क्रीडनोपद्रवजक: ६० [illegible] नौ मद्यादन्नीय

34

विसोः प्र॰ सादो वंधमोचनम् अचिरेणैव कालेन कृतामेतां पुरीं गतः १५ आत्मानं विज्ञातेति संबोधन् हृदि
भा॰म्मा॰ तुम् उपरि वृक्षस्य वृक्षधाम्नो वक्रं फलं दृष्टुभम् १६ माघोऽपवर्ते मासो मघासु फाल्गुन्यां नदी च कौशिकीं
३५ म प्राप्तः कालो महानयम् १७ ततः सा तं भवान् पूर्वं पश्चादेना असिं वपुः नेष्यते गुरुः सा वाः सुमेव तस्य यशोम
लम् १८ अथैवं भगवान्विष्णुः प्राप्य अपो विधास्यति. इत्याश्वासितस्तस्य स्मार्ते कौशिकां मुनोऽन्वह १९
विष्णु प्रत्येकं नामधेया कृति मुनेर्वचनं सा समुत्पत्स्यते नात्र संदेहलिप्समहामुनिः २० पुरे तत्कर्मजं पुण्यं तस्य
भुक्ति तस्माद् भूतं भारीरामपतेरस्य वैपूर्वकर्मार्जितानिव २१ विहाय पूर्वदिहां अथ प्राङ्मुखेन चेतसा ततः
पुरस्पराला पमुदितेंद्रिय गात्रकाः २२ सा स्वर्गते पुण्ये मुनिजं प्रोषित प्रेतम् तं तु ज्ञायस्य पञ्जरं पिहिता
जै प्रेमकातरः २३ एतस्मिन्नान्तरे वासीदुर्निमित्तं महाद्भुतम् उल्कापाता निपेतुश्च दिशोऽभूतानि सर्वशः २४
श्री गोमाय वो दिवा कौ॰ कुर्वन्तः इत्युक्ता तथा रजोवृष्टिः तदा चासीत्सिंहरावो गुहाशयाः २५ चलंति वामगा
आस्थिता गांडिल स्य महात्मनः तथा दक्षिणगात्रा स्निग्धस्यापत्नी महात्मनः २६ तदा भयाकुलापत्नी अथा
अस्तेजातमद्भुतम् दृष्ट्वा सर्वमिदं प्राह पतिं संध्यागरायणम् २७ मुनेद्रुतो नास्त्र भवति चाग्ने नभ तद राम ३५

आनन्दवाष्पमनुषोन्तं प्रणम्य शिरसा मुनिः १ तुष्टाव विविधैः स्तोत्रैः संतोषाय गुरुर्गुरुः नमस्ते मुनिशार्दूल नमस्ते करुणानि
धे २ महापातकेनाप्युसंसारोत्तारणकोविद अस्मत्प्राणसखि निशाकराय नमोस्तु ते कालिकवीरजेन्द्र ३ नमोस्तु
ते हन्तादिवाकराय नमोस्तु ते भूतिविभूतिदाय संसारसागरमग्नानां दीनानामसहायिनाम् ४ कृपाम्बुधाय धर्मं हितकृ
पालो त्रातुमर्हसि पुरा महान्तकारि भवद्भ्यानिधाय धीराः सुकवाभिधानधाम ५ एवं परमागवतानामवादशास्त्री
नी स्वयं तारकाय तापत्रयी भवादृशानां खलु दर्शनोपि ह्यनेकजन्मार्जितपापनाशनम् ६ समस्तपुण्योदय पादपाश्च
फलं सदा हाकानामुपाकेत्य महानुभावाः समदर्शिनो वै सुदुर्लभा भवन्ति हि लोके ७ दुरात्मनां संगवतां हि संगं सम
स्तपापे पतनाय लोके भवेत् गुरो भवत्कामजसंगलंभितोभोगमूढवस्तालुखदेहनाशनः ८ यथा तिकालतेन वलांनि
दानसपराक्रमम् कुमुदानि दानंतु महस्रवा समीरिता १० तेनाभितो योनिदरेषु तानि पुनन्ति चासु खलु स्त्वपत्ते
गतां हि योगिनो रासु शान्तिमाः पुनन्तु लोकान्खलु दर्शनाद्वै ११ तीर्थानां सेवया कर्मकरणात्संगतः सताम् सत्सं
गतास्मात्सदेव पुनातिघनसंशयः १२ निर्दग्धपापानन्दात्मनर्जितज्ञानसंपदः गतागतखभावाभ्यागतमुत्तमिहा
हैति १३ इतितेनार्चितः सम्यक्तानुयुक्तानुकीर्तनाः मातिमकं तदम्भमाविविधिरपवाकवित १४ भवतांभविता

35

शां०मा० शांडिल्यं तं महात्मानं पप्रच्छ मुनिपुंगवम् दिव्यदृष्टाप्रभुः रिच्छास्माकं रितो मुक्ति एसी जातं दुःखदूर्शनं

विश्ववर्ष्म ४ बंधोपधानस्तृष्णानेजाहि तुम यो नालंलभ्यतेज नाजातम् केनवा जायते जंतुः केनवा बाध्यते पुनः ४१

३५ केन वा मुच्यते बंधादेतद्विस्ताप्य नो वदः इति नम्नधियां ते वां तुचः श्रुत्वा महामतिः ४२ तानि सुवाच शांडिल्यम

हत्ने नानतात्मनां शांडिल्य उवाच बंधमोक्षावि रहेषा प्रकृतिश्च गुण त्रयम् ४३ मूलं मात्राशिफा स्तसूपुण्पपा

पफले स्त्वथा परिणामस्तथा सत्वाध्यवहारो निजस्तथा ४४ ह्रास वृद्धि युता तासां समे दोस्थि स्नायु शिरा लीच त्वक्स्नायु

चर्म णी मज्जा धातवो विरचास्तथा ४५ देवदानवगंधर्वा तिर्यक् नर पिशाचकाः राक्षसाः स्थावराश्चैवकोट

35 रं त्वत्तमो लक्षम् ४६ दशेंद्रियाणि पंच प्राणि कु मूलं भूत पंचकं ति... त्रोत स्पर्श रागाद्याः कर्त्तुं न्तं परिकीर्तितं

४७ ततश्चैव प्रकाशाख्य स्वर्गमोक्षनिवासुरपः तथैव कर्म्ममूलानि पंच प्राणाः प्रकीर्तिताः ४८ शोकमोहजरामृत्यु

पिपासाश्रनानि च एतत्खड्लाकुंडाधिधातवोभूतपंचकम् ४९ मनोबुद्धिरहंकारो तवष्टौ च विदिपाः स्मृताः राग

व्यवहाराः कोटराणि द्रष्टाप्राणाः छिद्राणि च ५० अविद्याकामकर्म्मादिबंधसेतन्कारणम् जगद्बीजप्रधान ३५

वोगिभवंतदहानि अन्ना कृष्णैर्मे सुरक्ष्ये पुवांतः समाकर्ते सन्कृतयेनिमुक्ताः २८ पिवाद्र्मेपादपाश्वगान्नास्ति
ल्लवौषधीः त्रिष्वेव व्यंगोकाव्यनाकोत्रापृथ्वानाहोकनः २९ किंवाश्चैः पीडितो बालः किंवाभन्ते गजेभनः
अथिदंसाद्दनैरास्स नान्युमानद्रत्ताभवेत ३० इति स्वावचः श्रुत्वा शान्तिस्तोमुनिसत्तम सद्दृष्ट्वा तान्यभ
द्रागिनीमान्यपुत्रिकामिव ३१ शिष्यसंभिरं भने स्वयंद्र शुभगान्मुनिः पुत्रो कतिपयैर्गिवैस्ततः शंकाकु
२१ लेहृयाः ३२ दृष्ट्वादृष्ट्वा हरिभ्यम्भयपान्मैवचरद्भुतो गङ्गां के गेहमार्गे गाद्विजः पुरुषं लेवितम ३३ शिष्यंदद्
र्श्र्वाशुं शंकुमुक्तामिवाद्भुतम आलिम्य पिव्यतं शिष्यमूर्द्धन्याघ्राय वत्सलम ३४ वंघमानम्ब्रतेः सांद्र
कंठेलोचनमब्रवीत् कुतस्त्वाशीद्रियाकालं पूर्वंनैवविलोकितः ३५ दुर्निमित्तान्यहं दृष्ट्वा त्वयि शंकाक्षमा
कुलः मागतं तु मुखारत्नं इच्छितस्त्रिनांदरः ३६ अथायाद्वयनं पूर्वं वृत्तांतं तत्र चोदयत् ते प्रोत्तुश्च स्व
वृत्तां प्रणम्य तु पुनः पुनः ३७ श्रुत्वा शिष्यविपत्तिं च श्रुत्वा नात्तोभाच संस्थितिम दुर्निमित्तं ततः श्रुत्वाभन स्रा
विस्मितोभवेत् ३८ तां स्यमंत्रेतताः शिष्यं समाहितो गंतव्युधनः शुभंजं तेपुरस्कृत्य सुवन्नादिवपुरुषाः ३९

मा०मा० सम्मूलकम् श्रीष्मघर्म्मपंकमिवनीहारमिवभास्करः ६५ तं दानं कर्म्मणा साध्यं कर्म्मशास्त्रचोदितम्
३०६ उत्पादयति सद्ज्ञानं तस्मात्कर्म्म समाचरेत् ६६ विना कर्म्मणैतो ज्ञानं न साध्यं नाभिपद्यते कैकारविहीनस्य पुरु ह
षस्य फलं यथा ६७ विना कर्म्मएण जीवः फलं नाप्नोति किञ्चनानुचित् उत्पादयति तज्ज्ञानं तस्मात्कर्म्म समाचरेत् ६८
भि विना कर्म्ममतो ज्ञानी न साध्यानि पद्यते सहकारिविहीनस्य पुरुषस्य फलं यथा ६९ कर्म्मणैव न धाय तात्फलं
नाप्नोति जगत्नुचित् शास्त्रम् लीफलमासाद्य मोक्षकामि क्रोर्य्यथाक्रियाः ७० विद्याविधेन तेनेपेत स्याद्धितमभीप्सु
३८ ना अनुष्ठानविधिज्ञेन योगिनां चरितेन च ७१ कर्मणा गीयते मृत्युः संसाराख्य महानुगः योगी मोक्षम
वाप्नोति ज्ञानविज्ञानसंपदाः ७२ कर्म्म कुर्यात् सदा विद्वान् कर्म्मणां संविहाय च कर्त्ता कारयिता विष्णुः मेव
कः स्यादि चेतनः ७३ कर्मणा फलरोधो नास्ति तः कर्म्मणा कर्म्मणिः एवं जानन्सदा कुर्वन्न स लिप्यति कर्म्मणा
७४ यथा ब्रह्मशिशुं माता पाययित्वा तनौ स्वयम् पुष्णाति तथा विष्णुर्दाता कारयिता स्वयम् ७५ कर्त्ताहमिति राम
मत्वा संजीवः संसरति ध्रुवम् यां तदा तं विनीतं च सर्वविद्यासु कोविदम् ७६ निःसंशयं गुरुं प्राप्य श्रुत्वा शास्त्रा ३६
णि चेतसः विधानं कर्मणां ज्ञात्वा ततः सम्यक् समाचरेत् ७७ कुर्वन् कर्म्म फलत्यागं कुर्वन्निर्व्याणं तथा ततो

सत्त्वः सत्त्वादयो गुणाः ५१ विद्धि भिन्नौ गुणे जीवकर्मणो च प्रधानयोः अहंकारनिदानेन कर्मसंसर्गनिर्भवेत्
५२ प्रकृतावाकृतेष्वप्स्व जीवो जातो म्रियतेऽसतः ५३ भ्रमत्यथ महाघोरे संसारे वै पुनः पुनः ५३ सतुषं तुषवा
वीजं पुनर्वीजत्वमेति च तथाऽकृतिवीजस्तु पुनः संसृतिमेति च ५४ यथा दग्धतुषं वीजमुप्तं नैवाधिरोहति ए
वं दग्धप्रधानो यं लिंगदेहो न जायते ५५ महाभिपुनतत्त्वा वा मनो वुद्धिरहं कृतिः महत्त्वं प्रधानं च प्रधानं
चैतदात्मकम् ५६ सत्त्वं नित्यं जगद्व्याप्तं तत्त्वानां च विभुत्वम् अपृथग्विभुरं नित्यं च सर्वं त्विति चापरे ५७ पं
च विंशति धा केचित्त्रयोविंशति चाग्रजाः हिनुवा सत्त्वमात्मानं तत्त्वानि ऋक्मितिस्मात्त्व ध्यानान्निवि...
न्नोऽहं मलिष्यते तथा महाविद्धा च तत्त्वभितात्मभूकर्मभिः ५९ प्रधानाद्याच्यते जीवस्तस्माद्दुःखानि
विरतिः तत्संयोगस्य जीवकर्मणां सम्यानन्तेकारः ६० देहान्तरारंभकाणि करोत्यहं पुनः पुनः मु निस्तु कर्म
मीलोऽपि जीवन्नेकाहिनेन वै ६१ देहान्तराणि देहानां देहिनां धियते पधते तदहं वंधमहागुल्ममूलं सत्कर्मसंगतिः
६२ अनिम्नं दहतेऽत्मा वेणुगुल्मामिवानलः कर्मक्षः कर्मणां जातु न सान्तिकनिष्कृतिः ६३ आयम्भि
तानि चोक्तानि मुनिभिर्भावितात्मभिः तानि लोके जंतूनां जातानां जडजन्मनाम् ६४ ज्ञानयोगोदहत्याशु वंधमूलं

हि म

मा०भा० संमतम् स्वातंत्र्यात्सर्वकर्तृत्वाद्धार्यितव्यं नृणाम् ९३ कारयित्वा प्रेरयित्वा कृत्वा कर्म च तत्फलम् दद्रा
३७ तिसद्गुणोकारं नानुयथानुक्रमाच नः ९४ कर्तुमिच्छोः स्वयं विष्णुः कर्ता कारयिता सदा स्वयं गंतुमशक्तस्य शातुर्मित्रः स
स्तनं शिशोः ९५ कर्तृत्वं मातुरेवस्यात्तदधीनं तदात्मकं तत्कर्तृता तदाधीना तस्या जीवस्य कर्तृता ९६
यथा प्रकृतिर्जीवानामिच्छा संजायते सदा यथेच्छं पतयादि विष्णुर्जीवं कारयति ध्रुवम् पिपीलिकां ब्रह्माद्याजी
वाये पृडगोचराः तेषु कोपि क्वचित्क्वापि न कर्तृत्वं मतेनरः ९८ यदा स्नाति तदा स्नाति यदाचक्षित्तदैव सः यदा
जि घ्राति जिघ्राति तदा जीवः परानुगः ९९ यदागच्छति वा देव तदा गच्छति देहभृत् शृणोति च यदा ब्रूते तदा तु
37 कृष्णो ति च १०० यदि वस्तु एति किंचित्तदा पश्यति जनः किमत्र बहुनोक्तेन ना कृतं क्रियते जनैः १०१ एवं
कर्त्तरि देवेशे कर्मणीह मितिर्मनाते तेन संसरते जीवो दुःखी जन्मसु जन्मसु १०२ एवं विद्वान्विनीतः सन्नित्यः स्वहेतुक
फलेषु च अनुध्याय सदा विष्णोः स्वातंत्र्यं सर्वकर्तृताम् १०३ फलदत्वं तदीशत्वं कुर्यात्कर्मविचक्षणः अनु
न ष्ठानं पत्नी च सर्वं धर्मं पतेः प्रिया १०४ विनानुग्रहं स्वामिनः फलं नास्ति संशयः देहिनां या भवंति मात एव
राम्पवे क्रियाः १०५ ना च विश्वरूपं कुर्व कर्म पाशादिसुखानि सेवार्थं भगवानिस्सुर्दिनकालक्रियाम ३७

नः करोत्येषु दिं तद्द्वारा ज्ञानमाप्नुयात् ७८ कर्माणि विविधान्याहुर्गुणभेदान्मलान्यपि गुणानुगं गजीनाश्च बद्धिया
परिकीर्तिताः ७९ सात्त्विकाः शुद्धसत्वाश्च राजसाः शुद्धराजसाः तामसाः शुद्धतामसाः तामसाल्लिङ्गानुगे ८० भावाद
नादिनारकाणां संगात्कर्मसंगात्संसरेत् योनिकामांश्च निजात्मा स्वस्वलोके जीवः स्वयम् ८१ दितौ मनुष्याणां धर्मादेवाश्च
पितृमनुष्या भूयो निजात्कर्मणा देवाद्यपरलोकिकामताः ८२ सात्त्विकाद्यतो मैथुनाद्भवस्य भासयाः योग
ज्ञावबद्धः शुद्धसत्त्वा इमे मताः ८३ सात्त्विका निर्नदेवा सत्त्वा परिकीर्तिताः रजोभिः स्वस्वभावाये भजन्तु दीक्ष
कर्मभिः ८४ ... शुद्धभावेशुद्धजः जीवस्य राजसाः ... मुक्तिगामानुबोद्धमा ८५ तामसेन च दया
हीनाये सदाहि प्रभुद्वेषः कुत्सावने ... ८७ तामसस्य निर्वृत्तौ जीवा मानुषसन्ति
नः कूराचारदैन्याहीनाभक्तिलेपाविवर्जिताः ८८ ... लोकगमे ... तामसाः तेजोवायातथाना
घादैन्यदानवरावसाः ८९ एवं जीव स्वभावादि आत्मनोपि गुणाश्रयात् दैवि ... नवप्रत्येक घडि धानि विद्दुयाः
९० प्रकृतिस्था इमे जीवाः स्वानुरूपगुणोदिताः स्वानुरूपाक्रियाकृत्वा प्रप ... यते निजां गतिम् ९१ तत्र यः
सत्कृतिं प्राप्नुं ... ... पंचमेन कर्मसु ९२ कर्ता कारयिता विष्णुरिति यद्य

मा०म० पुर्वायुः स्वरूपवान् ९ तेजस्तत्वात्मको वह्निर्जलात्मा वरुणो महान् पृथिव्यात्माधराचैव देवा विष्णोरधीनगाः १०
३९८ भक्तिमन्ति प्रसंविष्टमतिः स्फूर्तिरेव च कालोपि यामसंज्ञो मायानियतुरेव च ११ कालस्य पुरुषस्येति हो
दृणामाह हरिः स्वयम् अस्मात्काद्याः पृथिव्यंताः येन ता हाः सुराः स्मृताः १२ शरीरिणां शरीरस्थास्तेन तत्स्वाम्य
38 नियंत्रः विष्णुना प्रेरितास्सर्वे कारयन्ति निजाः क्रियाः १३ तेषु स्थित्वा स्वयं विष्णुस्तत्वाद्येषु शरीरषु तत्ताहि का
रयत्यजः पृथक् सत्तानतेषां यतः १४ विष्णुर्वायुपुरस्त्वेते सर्वे देवेषु संचरन् करोति कारयत्यजः जगत्कार्य
ह मतीन्द्रियः १५ राजाज्ञा सज्जनाधीशः प्रजाधीशः जगत्क्रियाः तथा विष्णुमरुत्तेजः प्रतिजीवं कृताः क्रियाः १६ ए
तेजीवावि हस्तेताकर्तारं चोत्तरोत्तरम् जीवं विनातत्तत्वेशाद् तजीवा क्रिया पुनः १७ तथा तत्वाधिपानुहि वादतो
वायुमतः कृतौ विनावायुस्तत्वरत्तस्तत्सर्वक्रिया ध्रुवः १८ विष्णु विना तथा सर्वे नापि किंचनतेतस्मात्
धिकारस्य हेतुत्वात्तेषां मुक्तोनत्याहरिः १९ अधिकारं प्रापयित्वा ततो मोक्षं ददाति च तत्त्वाहा नां देवतानाम
नारायः स्वयं हरिः २० एवं ज्ञात्वा च कर्तृत्वं जानीयाच क्रियाफलम् तत्तत्कर्मफलं ज्ञात्वा ब्रह्मवायुपतेः नः राम
२१ ब्रह्मा जनित्री धर्माणां ब्रह्मा मातापरमता ब्रह्माहीनाः किमास्य वानफलंतिक दाचनः २२ नांबुद्धिमान्ति ३९८

मान् १०६ स्तुत्वा भगवानात्मेत्यस्मान्मूर्ति तु रे तुलम् इति संकल्पयोगाद्यावत्सर्वं कर्म समारभेत् १०७ विशेषार्थे
रिश्यामि चाहं वाभिरहामिन्तु आत्मार्पितिनि देवापि वदेत्कर्म्मकर्त्तत्त्वविः १०८ श्रुतिस्मृति हरोत्वेतस्या इमन्तु
गः हृदा तस्मादासाधयाम्भूत्वा धावत्कोऽयं तु साम्यहम १०९ इत्येवं त्वमत्त्वदा कुर्वन्नात्मावे विष्णुप्रतिष्ठितः कर्म्मासिद्धि
मवाप्नोति नात्मात्मानुकरदायन: ११० इति श्रीविष्णुपुराणे सा ख्यात्माहात्म्ये पिष्टा चतुर्क्लनोम पंचदशोऽध्यायः १५
शांडिल्य उवाच स्तवेऽनेन सर्वे विष्णुरूपे सन्ताभिमानिभिः कथं तेऽनिरुद्धः कर्म्मराज्यं तोरिवमूर्तिपः १ अथ केत
त्वरूपिण्योभारति सुरस्वती शब्दानामहात्मानो च हमत्वाभिधायकौ २ शोषवह्निमूर्त्त्वाशितेनहंत त्वाभि
मानिनः मनस्तत्त्वरूपेणो गन्धी प्रतिभगवान् ३ भूतात्माकालात्मादेवीलक्ष्मीरुदाहृताः महत्तत्त्वात्मको
ब्रह्मा मत्तोऽहंकृतिरूपवान् ४ मन्मतं त्वं पार्वती विचकोले ज्ञानपरूपितो इन्द्रस्तु नाम्नानाम्न तो ये तत्त्वाभिमानिनः ५
प्राणात्मा लगात्मा सर्वे मनुस्थिरिद्र पदेवता जिह्वात्मावरुणो प्राणस्वरूपव अश्विनौ तथा ६ वाक्त्वात्मा तथा वह्निः त
पाण्यात्मा इन्द्रसंज्ञकः पादात्मा हृत्ययन्तस्मिन्विवाचात्मकं तथा ७ उपस्थात्मा मनुश्चैव तथा ज्ञात्मा चवहस्तोनिः
अपानस्पर्शनात्मा त्वात्मा नसंज्ञकः ८ रसात्मकं उरानश्च समानो गंधव्याते व्योमात्मा गजदक्षश्चवा

पदम् ३६ प्रयत्नसौभगं पश्चात्तस्येत्युक्तितीरिताः सोऽतिहास्तुरणानिपश्चान्निःकामचोदना ३७ अ
सा०भा० र्थविदाश्च सर्वत्र क्रियातात्पर्यकायुताः नचैवानुष्ठेयारत्नादेवनाहितारत्नवपि ३८ सर्ववेदाः सघोऽश्च
सर्ववर्णाः स्वरा अपि समाम्नायाश्च विसर्गाश्चस्थानुस्वारपदानि च ३९ गुणसांद्रमहाविसौमहातात्पर्य
३९ गौरवात् प्रतिपादयंतिते सेषामुख्यो विज्ञतत्त्वः पदम् ४० तदधीनो देवतोऽथ पश्चात्कर्मप्रयाक्रमम् इ
तिज्ञात्वा वेदविधिं यश्चाचरतिसत्तमाः ४१ सकर्मफलमाप्नोति नान्यथानुकरोत्यनः तावैवकुर्यात्क
39 र्माणि यद्यस्मात्फलमाप्नुयात् ४२ तस्माद्गुरुकुलेवासः सर्वज्ञादौ विधीयते यज्ञादि सर्वधर्माणां गुरु
सेवापरास्ततः ४३ ततो गुरुं समासाद्य सेवयातं प्रसाद्य च ज्ञानयोगं क्रियायोगं साक्षाद्गुरोरनुत्तमाः
४४ क्रियायोगात्तु ज्ञानयोगं साधयेत्सुसमाहितः ज्ञानादेव हि संसारात् मोक्षमाप्नुयात् ४५ भुं
जंतं पश्यमेवान्नं न तु देवं तेजोऽयथा नेंद्रियाणि तु देवं नेदानैयत्प्रकारणम् ४६ इंद्रियाणि प्रवर्तंते विष ३९
येषु स्वभावतः तेषां जयप्रयत्नो ज्ञानं पश्चाद्योगमवाप्नुयात् ४७ सहायं मनएतेषां दुर्जयानां स्वभावजम् म एम
नस्त्वापि दुर्जयं वायुवद्बहुदुर्ग्रहम् ४८ सततंश्रवणेनैव मननेनैव जपतिभुवं नाम्नोऽत्र यापोमन

कीमनुर्विंशः कर्मफलं त्यक्त्वा न नाशयामि किंचित् नकुर्यां कर्मणः फले २३ क्रियाफलानि सर्वाणि दानेदं तिन राघमा
नेसर्वं निदकुं यांति यावदाचंद्र तारकम् २४ मत्सत्त्वं त्वं किंचित्किंचित् नेच भविदम् किंचित्सम फलं कर्म
ग हेनाकर्म च्यतिः २५ धुनिश्च निद्रा रागा कं भद्रे मंदिरं निकृताः कर्मणा रगव्यमानेन निविंशाम्भ किः सदा
भवेत् २६ षडेकं मानि वैशानिक्रिय नाशस्य कर्मणः श्रुतिस्मृतिविचारण्य श्रुत्या संगति तथा २७ आरभ्येदेव
नाम किल यावत् त्वद कौनम् नित्य मध्ये निवर्तारि निम्नाम वेगमिमानिनु २८ कालेकाले प्रबोधश्च तथा
शक्ति दिमर्जनम् मनः स्वास्थ्यं पुनिश्च च प्रधानांगं मिदं मनम् २९ त्रिकोर्यं यामे वैकं सर्वं वाक्य लगां मतं निः
कामत्वं हरेः प्रीतिः कामनाशे चनइ मम ३० नपेवाहं पांमनि नाम्ने नामि विदोति दुः मंडपं दंतकाष्ठं चशौचाचा
मेनथैव च ३१ स्नानं च परिधानं स्नानं पुंड्र धारणम् एवं कर्मविजानीयात् सामध्यात्क मिसमाचरेत् ३२ कर्मणाने
न च स्नानं जायते नमोनु साधनं रत्न दानं विना कर्म कांचा वर्ण धोनरैः ३३ नतेनव ई ने कापि भोक्ता नीयान्कोचि
उवेन वेदस्मृति पुराणेषु यानो कर्मले चोदना ३४ एकर्मैविद्यु त्वा कंदा नो मायादौ प्रवजपे त्वच्चर्यमुदिता
सा च च निःसंगः सदंतः सुखी ३५ यथामानात्हिसोदारोमहारोगोपशांतये ... सौषधं दातु कामान्यगुडं रत्नातनः

मा०मा०
६१

Page
80

40

नात्र कार्या विचारणा ॥ ६३ ॥ एवं विज्ञानयोगेन यत्कृतं कर्म विद्यते तदेवं ज्ञानमुक्ताय कर्मणो त्यागकस्तते ६४
इति श्रीवायुपुराणे मोक्षमाहात्म्ये कर्मयोगो नाम षोडशोऽध्यायः १६ शांडिल्य उवाच एवंभूता कर्मयोगी महात्मा
ज्ञानं प्राप्नुयात्स्वयं सद्गुरुं बुधो तत्र ज्ञानं लभते साधुसंगान्नै साधवः समचित्ता महात्मनः १ इन्द्रियाणि नियम्यापि सर्व
वै कार्यं मुनिस्पृहः श्रद्धावाननसूयश्च भक्तिमान्यथा भजेत् २ जिज्ञासवो जना विप्र सर्वे धर्मपरायणाः गुणाप
णं दोषदृष्टमुपासीत ज्ञाप्यमंजसा ३ श्रवणं मननं ध्यानं जिज्ञासोस्त्रिधीयते आदौ शास्त्राद्युपायेण महात्मानां ज्ञो
ज्ञानाद्धृदयाम्भोजनेस्वैः ४ तथा वेदाननुवर्तितयानि शास्त्रेषु नैर्णयिकं वेदवेद्यः सा ज्ञाने न नानुमानाद्वनतर्कान्न वे
दस्य नैर्णयिमानां तत एव ५ अलभदेवो जीव एव कदाचिद्वा तु चैनं वेदयन्ति वेदाः उपक्रमादिलिंगैश्च तेपि सम्यग्
विचारिताः ६ त्वार्थं तु ज्ञाप्यं तत्त्वज्ञातान्येनानिबोधय उपक्रमोपसंहारौ पुनःक्तिरभ्यास एव च ७ अपूर्वता फला
र्थवाद्यचोपपत्तिः प्रकरणं यथा फलं दैन्येन महाविस्मृतामर्थं नाज्ञेन बुधैः ८ जिज्ञासुरिह गिरिशो नाम जिज्ञासुरुदाहृतः स
अस्माकं ज्ञानेनाशा दुष्टत्वाद् त्यक्तिनः ९ मानं मे देव जिज्ञासापराणपि पदान्यपि तत्र स्थैर्यं लवाहिं वान
गैर्ज्ञेयोविदो समन्वयः १० सत्यं तु रक्षितः ११ दैवं विचारको जना दैनः मुख्यया परयात्म सा ज्ञानं बुधा ६१

ति

सोचिताश्रुतमंत्राद्राज्यं अर्थं इंद्रियाणि पुरस्कृत्य यो यज्ञांगं पूजयेच्छ्रुतम् अनागतानि विकर्माणि नोवाच विंतुत्तमः ५० य
द सप्तद्वीपां जिगीषुश्चाहरन्नाकमनाकमेव पुत्र प्रभावं पुनर्याति दैवं लोकं यत्र तिष्ठति ५१ कृष्णाद्विगीर्भु दिवं दानैर्मोहा
ये कल्पते तुल्यं नुत्तमः अंगैः समग्रं कर्म नित्यं बलात् ५२ नानिर्जिता कर्मणो योगी योग्यमाप्नुयात् कर्मणा पु
यि कृतं च दैवैः तस्मात्कर्मणि ता ५३ विनायि स्वार्थं सर्वे सर्वदा पूजयेत्तो जनाः तानुचः पालयंतद्दासं सोऽपि तांश्च
पुनः पुनः ५४ देवान्यज्ञैर्यजंति ये स्वयं विभु जिताः देवैर्विष्णुर्विभुः सोऽपि पार्जितम् ५५ किंचिद्वा ये
दंडयंति संसारं पुनः पुनः सानिभकालयात्सरोगं प्राप्नुवः ५६ निर्वैरं सामिनेसर्वं दंडयंति यथाम्
वि तस्मात्कर्मणि त्यक्त्वा पूजयंति सुरान्हि ५७ एवं यत्नस्य दैवस्य हारं निष्क्रमवाप्नुयुः देवान्हित्वा य
जंतो पिरि सुदेशमक्षम ५८ आश्रित्य कीर्तिं विश्वंभरमात्मनो सवाधुनम् अपूजिता यथ मादिदाता राजज
तां सुराः ५९ यथा प्रजाः पालयंति भानवैरपुत्र कृताः बद्धाना राजन्या मे छंति स्वामिसेवनम् ६० हरिर्हि देवम
का हरिभक्ताः सुरहिताः उभये ते दुःखं तु द्वारारण्यानुयाचना नयान् ६१ यथा भूति स्त्रपावारः कर्तव्यो हितमिच्छुभिः
तस्माद्विष्णुं तु मान्देवान्विष्णुं दैवद्याक्रमम् ६२ एवं येन मार्गान्तेन नियंते न चैवं नरः निजां गतिमवाप्नोति

मये २६ तद्ब्रह्म परमं ज्ञेयं स विष्णुः परिकीर्तितः सर्वज्ञानामज्ञानानां प्रकाशो यस्य जेतया २७ यं समोत्त
मा० मा० स्मृतं प्राकृतान्तो भिन्न प्रमस च तद्ब्रह्म परमं ज्ञेयं नान्यं ब्रह्म समीरितम् २८ कर्म्मविद्याप्रधानं च तत्र यात्कालोद्भग
४१ मत्रे तत्र तेषां कर्त्ता नान्यापि प्रस्मादेते दचेतनाः २९ यत्र प्रत्यादयः श्लोकाः कर्त्तारि इति श्रुतौ तत्र ब्रह्मादिश
वेष्णोर्लिङ्गादिभ्यो हरिं वदेत् ३० नान्यस्य केतुविगतस्य विष्णोः पुराणसूत्रज्ञानात् सूत्रशक्तेः सदापि लीलादेवा
पूर्णकामस्य को वाकांक्षा च स्यात्सैवत स्वभावः ३१ जातायस्मा ब्रह्मरुद्रेन्द्र पूर्वाः कथं ते सांप्रत वे कर्तृतो च
हश्शू यस्तेनानन्तु विष्णव सर्वं करोति सृष्टालोक श्रेष्ठ समस्तम् ३२ ब्रह्मेशाद्याः प्रेरणा यस्य विष्णोः कृत्स्नं सर्वक
41 र्तुं समर्थाः विना विष्णोः प्रेरणां क्वापि तेन सर्वं देवा स्वालने चाप्यशक्ताः ३३ सूत्रप्रोता प्रतिमा चालनादि कर्तो
गुं न तुं समर्थः यद्वत्समस्तम् विश्वं चेतनत्वेरितं विष्णुनैव करोति एवं सर्वहिंतकर्म्म जातमे ३४ यदि नाम परो नन्दस्य कथं ते
स्य वाकर्म्म यद्वत्समस्तम् बसेय दिजगन्नस्या निसानंद कथं नहि ३५ प्रभवाज्जगदेत च्च नितानंदक थं भवेत् जानीयात्ते राम
त जगद्बुद्धे वशेय दिजगन्न स्यानि त्यानंद कथं न हि ३६ औषधव्याधिराम मोक्त यादिशं क देहयोः जानीयाद्धि लस्वयापारम्भि- ४२
नजीवान्यं कर्म्मी रूपरमेश्वरम् ३६ कुर्वन्नयं जगत्सर्वं तत्र स्थोपि महाप्रभुः नालिप्यते स्वतंत्रत्वात् संगत्वाद्धि सुव्रतः
त्वादेवास्य सकाशतः ३७ कुर्वन्नयं जगत्सर्वं तत्रस्थोपि महाप्रभुः नालिप्यते स्वतंत्रत्वादसंगत्वाद्धि सुव्रतः २६
पृथिवीवद्वीजं वसेक उमानचेव्य कालस्वयं जंतेयापि न प्ररोहति चांकुरः ३८

मनो ११ कथं कृतं हरेरेतस्य च यत्र समन्वयः कुतो समन्वये प्येवं नान्योजिज्ञासुर्दर्शने १२ समस्तनामधारि
णुः सर्वदोषविवर्जितः नान्वतः कैश्चिदित्यत्र चाधिकारी हि कुजने १३ अतः सर्वं किल नानानि चिंतयेन्मे तंगुणाकर
समन्वयात्तु तास्तस्मात्सिद्धा सा सुगुणपूर्णता १४ अथाधिकारं वेदेषु सायं तेनाधिकारिणः ये यावद्रुविधा
तत्र वेदे योगतसंशयः १५ सज्जा सतोनि साहू ब्रह्म दृष्टं भक्तिईदृशतः विष्णर्थमर्थयन्मोदं न मोक्षार्थं विष्णुकासः
१६ सउत्तमोधिकारी स्यात्तेषु देवानवेपरे हरभक्ति नकुलोपेतो मोक्षार्थी विष्णुमर्चयन् १७ समध्यमोधिकारी:
स्यात्सोपि लोकेषु दुर्लभः वैराग्यज्ञानशील स्तु पूर्वोक्तगुणसंयुतः १८ अथमं तं विजानीयात्सोपि मोक्षाय कल्प
ते नारीणां चैव यत्र शूद्राणां तत्र ज्ञाने धिकारिता: १९ तत्र ज्ञाने पिय द्वाणां ननु श्रेयपुरःसरम् तं न्यायाज्ञाज्ञमीना
दैतयाग्रयपुरःसरः २० तं च ज्ञानेधिकारोस्ति केचित्सक्तजातयः एतेषां चानुरूपेण कथामात्रेधिकारिता २१
चंडालपुक्कसादीनां नाममात्रेधिकारिता: नताधिकारिताः सर्वे नभ्यामानुषो नमः २३ विष्णुभक्तिविहीनायेन
तेषामधिकारिता म य साधुरिप्रसादेन लभ्यो मोक्षदातृतः २४ जिज्ञास्यो भगवान्तस्मात्तत्वालतमतोहरिमे जन्मा
दि जगताय स्मान्नद्रु द सहरिः स्मृतः २५ यस्मादिमानि भूतानि जायंते तद्भवानि च जीवंति येन विष्णुनासंहृतायुग्म

मा०मा० ४३२ पापस्मादस्मादमर्थदात नारायणस्तु जिज्ञासा प्रथमो विष्णुरव्ययः ५५ प्रसादकर्मणाजातः सहदैत्यैर्महत्तमः जा
यत्तु ब्रह्मणो द्वितीयो मध्यमः परिकीर्तितः ५६ अपरोक्षाज्जातः स्मृतो रुद्रस्तमोगुणः अधमास्त्रयो लोकादिर्मध्य
मांत्यसंज्ञाः पृथक् ५७ उत्तमाधमोत्तमा मौ निप्रसादाद्वै ऋपाणिनः गुणो कर्म हरेज्ञानुरागो हंभवेद्ध्रुवम् ५८
न ज्ञायते गुणो कैर्मो विनाशाद्समन्वयम् तत्समन्वयविज्ञानं विबुधा श्रवणेन च ५९ मननेन भवत्स्यात्मगुणा
42 नस्तततत्ततः ब्रह्मादिमानुषांतानां हेयास्तरतमाक्रमात् ६० ज्ञानेतरत्र भेदो विष्णोर्मोक्षसंजसा जायतेनिःक लं
कं ततस्माद्वेतन्निशाम्यताम् ६१ कोशशोर्ध्ववयःपुत्रदेहसौंदर्ययुतस्य च सप्तद्वीपवतीभर्तुर्यत्सुखम् जाय
तेतुलम् ६२ स एको मानुषानंदो मोक्षे च प्रतिपद्यते तस्माच्छतगुणानंदो गंधर्वा मानुषात्मकाः ६३ तस्माच्छ
तगुणानंदो गंधर्वा देवसंज्ञकाः तस्माच्छतगुणानंदो भवेत्पितृगणस्य च ६४ पितृभ्यश्च शतानंदकर्मजा
ना मितो रिमत् कर्मजेभ्यः शतानंदयुता आजानजाः सुराः ६५ आजानजेभ्यो धनदविप्रकेतनगणाधिपाः श
तानंदास्तथैतेभ्य ऋषयस्तेभ्य एव च ६६ शतानंदास्तन्निर्दिष्टाभ्यश्च वह्निमरुत्तयः तेभ्यस्तु नारदोऽस्मादि राज
शतानंदो ततोऽपि च ६७ चंद्रसूर्यो मानवी च यमो वायुस्तथैव च शतानंदास्ततोदक्षधिषणौ मनुरेव च ६८ ४।२

संस्रतीज्ञानवतां त्रनिस्पृहेनाप्रकर्मणाम उर्गनामिर्यथास्ह तंतुवायुंचतद्भ्रनः ४० अवड एव सर्वान्स्जंतू
न्यथ्यतिस्वयम प्रभ्रान्तदेवमसतितद्एव हरिः स्वयम् ४१ तेन विरता नद्रोपिकर्त्ता येवं न लिप्यते निद्दर्शना
र्थं भजानांश्चारकार्णं वर्हिता परे ४२ आतीवाकृतिनः शक्ते आत्मीप्रभृमहात्मनः तेन तद्ध एजीवसग्राक्रिवैं नादृशी
खलुः ४३ किमुसपुतिजातुं स्पृष्ट्उगादयोपदः यथा इगमने चैव चलुषीभवनोपिच ४४ दृशांनायकः स्वैस्व
प्रेमहाकर्मेमहात्मनाः दृष्टुं विनापिदैवतुः सम योर्हपितिस्फुटम ४५ नाप्येनासृजनक्रकृमिंचवृविवर्जितं तस्य ना
नि सुरभिर्लोके गिलतुरिं लतिस्वयम ४६ स्वान्निमित्तायकेनांस्तु यादृभगवान्हरिः अतिदीर्वितुकरणानापनाय
वर्तेप्रभुम् ४७ नथा दमस्कृलक्रमुनायैं कस्जवान् अदैश्वनम्भकृसाति चेतनेभ्यजडक्रियाः ४८ अहंका
रायिगुंदर्षणिज्ञाना घस्तभ्रुः चिंतामणिं कल्पतरुस्वयंतःस्वयवान्हरिः ४९ जडंच चेतनं कर्तुं चेतनंचजडं
तथा कर्तुंसमर्थोभगवान्विनाऽुनक्रिमानन ५० गुणस्तुमंगलाः पूर्णा सुविरूढात्मलोकतः संतिविष्णो
जगत्साक्षिज्ञानानाः श्रुताश्रुताः ५१ अनन्तक्रमवाताननमयंपमिनिर्मितिनः सर्वे देवा विष्णुमेववदंत्यनान्यमु
च्यतः ५२ एकेकेरणमयोगेनशुद्धैः कीर्तिमद्भिः परैः ब्रह्मान्विष्णुमाचात्माजितासाविनभ्रोनच ५३ उःखे
करूणां सेतारो ब्रह्माहा दस्य चक्रिणः मुच्यते कर्मपाशैस्तु मान्नोपापैः कथंचनः ५४ तस्मान्मुमुक्षुभिःकर्म्म

श्रीः

मा०मा स्वंजगदीशमच्युतं पश्यंति निर्भेदमनंतरूपम् भूतेषु देहेषु तथेंद्रियेषु चित्तेषु जीवेषु च योगमुख्याः ८२ तथैव देवे
४७३ ष्वपि वस्तुजाते सत्वादि हेतुर्भगवाननंतः अंतर्व्यापि स्वरूपेण विंवता वाह्यतो हरिः ८३ स्थूलांशुष्यसमांशेनात्त
ह. तथैव सत्यधर्म रे हे पुरुषनामासौ स्थितवानेत्यति प्रभुः तस्मात्सर्वजित्नास्य परमो मोत्तमि कुना ८४ इ
ति श्री वायुपुराणे माघमाहात्म्ये शांडिल्यगीतायां सप्तदशोऽध्यायः १७ शांडिल्य उवाच निमित्तत्वेन सज्ज्ञेयः स्र
ष्टादीनां जगत्पतिः तस्मात्तत्वं स्वकीयेषु जंगमाजंगमादिकम् १ बंधं च बंधकं चैव तत्कर्तारं विचिंतयेत्
43 जीवानां च जडानां च जीवानां परस्परम् २ तथान्यानं जडानां च तत्त्वमाजीवेशयोरपि भेदं ज्ञात्वा तु मोहे पुनर्भे
वजडजीवयोः ३ तद्भेदप्रतियोगित्वात्स्वतंत्रत्वं तदंजसा स्वतंत्रपरतंत्राभ्यां द्विविधं तत्त्वमीष्यते ४ परान
पेक्षं यत्तत्त्वं रूपतोऽनव्ययादिषु स्वतंत्रं तत्त्वमित्याहुः स विष्णुर्भगवान् हरिः ५ परापेक्षं स्वरूपे च भवतौ प्रमितौ च राम
यत् अस्वतंत्रं द्विधा तच्च भावाभावस्वरूपतः ६ विधिमतीति विषयो भाव इत्यभिधीयते अभावस्तु निषेधा ४७३
त्मा तत्राभावस्त्रिधा मतः ७ प्रागसत्तोत्कार्यनाशः सदानाश इति त्रयः चेतनाचेतनत्वेन स भावो हि द्विधा मतः

रत्निप्रान्चालिरू ब्रह्मानंदालतः परम प्रमानंदाचिंद्रकाभैतननस्ह मानवाकृती ६।७ सौपर्णीचमता नंदाविंद्राद्री
द्रुमडास्तनः सतोनंदास्तनोबु द्धिशीकान्तात्मानतः परम १० विचित्रत्रोपत्नामंदोलन्ती:कोटिगुणाधिका एतेभ्यो
भगवान्विसुरनंतगुणवान्विभुः ११ अनंतशक्तिर्भगवाननंतगुणसंनंतनामा नतरूपधामा सर्वेषु रूपेषु समानशक्तिर्गुणैः
समानोखिललोकभर्ता १२ भर्मकयोगु रुमात्मा भास्करे संगमित्रि सर्वदाः जानामि शक्ति यत्राापि ह्यनंतात्म्यब सं
शयः १३ सत्तादिगुणहीनत्वान्निर्गुणो हरिरीश्वरः अप्राकृतशरीरत्वाद्रूपीभगवान्प्रभुः १४ अतं व्याव य
वैर्यागात्रिर्गुणत्वं विदुर्बुधाः व्यक्तिरेक रसांद्विस्तुरके मस्मि धीयते १५ ज्ञानानंदस्वरूपस्यनानाह्नकदाचनः व
उदुत्विच्च बैलविदुवहुलकीर्तन १६ श्रीपरंपरा सुधाः पद्ममायचायत्य चेतसः न कश्चित्ततोवेत्ति पूर्णपा
दुर्णविग्रहः १७ सर्वदेवेषु ये चो क्ता गुणादिस्तोःसुभगत्ता: तानन्नभगवान्यद्र दितिलक्ष्मीस्ततोधिकान १८
अज्ञानाश्चतस्यालक्ष्मीकोटिसः संतिते गुणाः श्रीनैनूसहरः कश्चित्ततेनात्माधिकोपिवा १९ अतोभावेवनेमानो
हरूपनेकप्रनेतिपिता विभत्ति रूपाणि सह सहस्रशो धं [illegible] निना नावतारुरूपम २० अभिनवत्संगगुण
निविदुर्नित्यानिदोषैरहितानिमन्त्र अचि दो पासंबर्ततेतसोचे पुर्वपत्ति नानाह्यवतारूपम २१ विपश्चित

तेनयत्क्लोकसचुपवत्से २

धं तत्र भवत्स्वमनुभागमो ह्यानंतचैवच १९ ज्ञानं चत्रिविधं तत्र तत्राद्यं परमेश्वरे द्वितीयमत्र ज्ञानं दुः
मा॰ भ्या॰ खसृष्टं तृतीयकम् २३ योगिजायोगिजं चैव तद्दुःखसृष्टं द्विधामतम् तत्रैव ज्ञानं स्वपराखिलगोचरानि
५५ ष्यतेः २४ सुखस्तादेश्च तत्रं च स्वपराखिलगोचरम् द्वितीयं तु तृतीयं तु त्रिविधं परिकीर्तितम् २५ अ
जूनां नास्तिकानां च तत्पत्तिकानां च भेदतः आलोकसर्वविषयमीशाद्यन्यत्र चार्जवम् २६ तत्र स्वरूप
वाह्यं च द्विविधं परिकीर्तितम् अनादि नित्यं तत्राद्यं क्रमाद्योगाद्विवर्द्धितम् २७ प्रवाहतोनादि वाह्यं
44 विनाशपरिकीर्तितम् नास्तिकानां च पूर्वस्मात्क्रमात् ह्रासेन संयुतम् २८ पूर्वस्माद्द्विविधं ते च स्वरूपं नि
त्यमेव तत् वाह्यत्वनाशानित्यं च साधनिमन्म योगजम् २९ एतत्क्रमात्पंचमितं विस्वधीनमिदं
जगत् वैराग्ये संभवतियेन मोक्षाभवामलम् ३० नित्यानित्यविवेकस्तो समस्तांतु परित्यजेत् प्रसक्तै
सा २ [illegible]भवन्तेषानिंदानंसुखदुःखयोः ३१ महीयमितस्मि मतेग्यारिपुष्टेषु मोदति ह्रासे दुःखमवाप्नोति च ५५
कीयस्वजनोदयम् ३२ क्रमात्परेश्वर्याताते मदीयं तं न गच्छति अनुतुष्यत्तसो वृद्धौ ह्रासात्र सन

८

८ दुःखस्य हेतवः स्वं द्विविधं वेदनं भवेत् दुःखस्य संतता देवाः सप्त दुःखान्तवादिरे ए मुक्तात्मस्वभेदेन
दुःखस्यात्र द्विधा मतम् तत्रापि मुक्तिर्मुक्तियोगश्च मोक्षप्रमिति त्रिविधाः १० मुक्तियोगं पंचविधं देवता अनुमस्तथा
तथैव श्रीनरोत्तमैः यथा बंधवेद्यानुयोगमताः ११ द्विविधं मुक्तियोगं पंचधा लोकयोगं स्मृतिस्थितम् चतुर्विधं तन्मो
योगं पदैस्तत्र तत्त्वप्राचकाः १२ भर्ता धर्मो भगवानेतेस्तत्र वै प्राप्य के द्विविधाः मताः प्राप्तं यत्तमसः केचित्स्थिति संख्याल
यार्थे १३ निःस्वस्तिस्या द्विविधाः स्वर्गोऽप्यनरकश्च पुनर्नास्ततः केचित्तर्गोऽपि नरकेऽपि च १४ अचे
तनं तत्र निःस्पृहं निशं तु द्विरूपवत् इति द्विधेयं तत्र मतं भिन्नाभेदाः सप्त रूपाः १५ नवावृत्तिसमस्ता यत्र पा
ना योऽकृतयो भवः नित्यानित्यं द्विधा प्रोक्तं कालः प्रकृतिरेव च १६ वेदानुकूलाः स्मृतयः सेतिहासपुराणकाः
दीर्घाकारेण नित्यत्वं महत्त्वादिरनित्यता १७ कालस्य प्रकृतेश्चैव विकार्यं कारणं रूपतः स्वतन्त्रा … पतेनोनि
त्यानत्वात्ते विनाशिनः १८ असंसारं तु संसारं नित्यानित्यं द्विधा मतम् प्रत्यक्षेत्र … मुक्तेतिमा … त्वाति
योजनाः १९ सृष्टिः स्थितिः संहृतिश्च नियमोऽज्ञानबोधने बंधो मोक्षः स्मृतिर्दुःखमादिनिर्ज्योतिरेव च २० विस
नासमनस्तस्य स्मृताभ्यासयोगतः अस्वातंत्र्यसातत्यस्वभावं मनसः संशयः २१ एतत्सर्वं मानवे यं मानं तत्तु चतुर्वि

मा०भा० केचनजगतो हृद्दशानवद्भासयैव च कथोक्तुं कथ्यास्वैंधनवद्रूसा किंकयाः ४७ राजाधिराजं जनकं
४५ धनवद्धं महामभुमं संकोधयत्न सोकस्मादिहकं श्रीरवासिनः ४८ यातिंगतितनोनात्वा कुमहैव
पायिनोमुनिः स्फुटीकृतंमुनीनां सावितकालुब्धमंजसा ४९ मनःशु...दिं नृपस्थापितनो माधां सस्तं
पः मायया मिथिलायां चुवहितधामहत्तमम् न ५० नदाव्याख्यानसदसि श्रोतुसेको रापालकाः द
हृन्नमिनःपुरीसर्वां कोपणेदग्धो धुनोति च ५१ नचकुवाजनकः साहनमे किंचनदह्यति नक्कुलावरितं जगद्
पतपोरासिमानिनः ५२ महशालादिरत्नार्थमानिमंत्र्युरुत्नपम् भत्वाभ्युनरप्य चुदंग्धुमंतःपुरंति
ति ५३ नक्कुवाजनकः साहनमे किंचनदह्यति पुरेप्यागमनतंश्रो चुदंग्धासौधादिकालेति ५४ न
कुवाजनकः साहनमेकिंचनदह्यति नहाभिश्भतेसर्वेचन्याननुमोदिताः ५५ वह्निज्वालाविलंवी
हम्यंखर्वहितुःखिताः गत्वागत्वापुनःश्रोतुं संनद्धंवरयोविताः ५६ अस्माकं च मदः या हिदग्धा
चेवाकमंद्दलुः स्रोपस्करालिधान्यानितावनाखिद्यतेमनः ५७ पुरकोशौगृहः सर्वंदह्यते... चापितेन
पः यस्मिंस्थितोमवान्नृपनदेवाघनुगच्छति ५८ श्रोवाचिरावते श्रोतुं धाम्यामिजं जनैःसह एग रा० ४५
45

दुःखिता ३३ यथा प्रजा न सृष्टा सैव मम तान् परित्यजेत् योगी नाम महाप्राज्ञो महान् पर्वतायुतान् ३४ प्र
भेदमिति कृत्वानु हरिस्तान् नरेश्वरः यत्नु आमन्त्र भेदाभेदौ हरि तान् अमृता युतान् ३५ निमिः कृष्णो नरहितो
निमिर्हि ममतां त्यक्त्वा अतेन्तर कोऽपि ज्ञानभुञ्जन्ति स्मृतरोः स्थितः ३६ यस्य प्रकौशिकी या स्वान्ति यथा विष
सन्निभाः तुल्ये भेद सरासेह कुनको हितानिकेता ३७ प्राणिनद्ध त्रीनिवितृ न तु इच्छा तथमिति तेजसि स्वपू
नादित्यवद्धारेश्वरः क्षेमविश्रामदेवान् ३८ भुक्तिनिर्मोक्ति संयाने पुरान् प्रतितविदुः तदुःखः विमर्षत स्माद्
स्मः सौ नभुरक्रियः ३९ सर्वस्मादधिकोऽन्ये नाम किंचित्तु चानतु यौ सावेन भूरनियति साक्षात्कारयति स्व
जम् ४० तस्मात् पुत्रभूसर्वमुक्तिः सेकाधिः श्रवणविपलम् भक्ता तु ममता सा निजी पतेनात्र संशयः ४१ पुरानु
जनकोनाम राजर्षी लोकविश्रुतः हरेर्भक्तिः समन्ताता त्यक्ता लितसंपरि ४२ पुरा तु मिथिलायां पार्थ सराजर्षि
महामुने क्वासा चान्द्रायणवत्तस्य हंसमेव ततमहम् ४३ युक्तस्तेन साकं च तु तपोऽपि तथात्म तथः विद्यमाने
भूपतिर्भगवान्वाहराचमः ४४ जनकं तु निरीक्षैव आजिहारमताम्नतिम तद्वान्तुपतपः सर्वदर्शिवं परस्प
रम् ४५ यस्मात्त्वा जनकं श्रीमान् प्रणम्य योगी महात्मनाम् अकिंचनान्यथावात्मान्कुनो स्मान्नोधमतयम् ४६ ये

मा०मा० कुमारिकायां द्वीपे च लोकतमसं च निरा विकीर्षुः ७१ त्वमेव साक्षाज्जगतः प्रसूतिः स्थानं त्रिधा नं भवदा
श्रयस्य भाविद्यया संवृतमानसा ये दोषाविलं त्वां न तु जंमु हांनम ७२ तस्मादहं तत्र विदाम मोहनाकृता व
४६ तारं जगतो हिताय व्यासोस्मि भगवान्स्वा त्वां कृष्णद्वैपायनो हरिः ७३ नतस्स मनुजैः कृतं च यास्मामिस्तु द्द
र्थितः मुने पाहि मुने पाहि पाहि नो भवसागरात् ७४ वयमेधा दुरात्मानो दयार्द्रं तमा मानिनः कराव लंबनं
46 दत्वा वृत्त्यां मानिं घव क्षीनि ७५ अभिस्तुतः स मुनिभिर्भगवान्बादरायणः पुष्यन्ननस्य कालुष्यं परिहर्तुम
थाशुभा ७६ स्वस्थमायाम च्चो वा हिस्त्वया वो हृष्ट जितात्माः ममता खलु सर्वत्र निदानं सुखदुःखयोः ७७ म
र योगं ममताहीनो मयि संन्यस्तमानसः तस्मात्प्रियतरो व्यासीद्देवश्रमहीपतिः ७८ श्रेहं ज्ञानि प्रियो नित्यं ज्ञा
निनोपि मम प्रियाः ज्ञानं प्रतिष्ठितं तत्र स्मि न्ममताहीनचेतसि ७९ इतः परं च तत्स्माहि त्वा तु ममतामतिः भज
ध्वंमा ततो मोक्षमवाप्स्यथ नसंशयः ८० इति तान्बोधयन्स्वं पं तत्रैवासीच्चिरं मुनिः तस्मात्तु ममताहीनो ज्ञानी
योगी त्वमाप्नुयात् ८१ इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये जनकोपाख्यानं नामाष्टादशोध्यायः १८ श्रीः एव
व्यास उवाच एवं निःस्पृहज्ञानः सन्योगिध्यानसमाचरन् यमनियमासनप्राणप्रत्याहारैश्च पंडितः १ ध्याने ४६

तेमेनोनोव शिरं च किंचिद्दाधिव्यजेन्नप पूर्वं स्वार्थं चापि परार्थं च गन्धारी प्रसुपद्रवम् शामयेति च तत
द्वाकेन्द्रसोप्याह च नालुनीन् ६० ते मस्त्री यमितं सर्वं कोशस्त्विह धनादिकम् पूर्वकर्मविपाकेन द्रं तंतदरिणा
पुरा ६१ मयएवहतं वेदानीं मे किं वेन द्युति सामानामुत्तमो लाभः कथवैकैः क्रमाद्विषः ६२ कौटिल्याभेनु
सोलागोमतिमध्ये ग्रामिष्यति अन्यासे नवतुने स्माद्दीपं वनेति सिल्पं ६३ मिथिलादद्दाना नापिन मे किंचन
दह्यति वागीयति गता श्रैव स्त्रमैतम्य पावति ६४ हाकष्टमनुलंभास्ते हाकष्टमनुलंतिति पृथ्वा गांशमत
ममाभमायांसम्बद्धती सुतः ६५ पुनरागमनं जम्पाः मातुः कान्तं पुगकुम् अतिन्यो नागताः सर्वा न किंचिद्दुष्य
भिव्यति ६६ न चहुत्वानमुमोदा सोकृत्वा पूर्वं निषेधकत्वान् पतिव्योद्दाजा मामस्ति च नयुदं महात्मनः ६७ व्रीड
यानतम् ओनो यत्र सोजानता वसाः तमस्तेतिवदं सस्तेनवैभं जलयोभुवन् ६८ गुष्टवर्धिविधे लोत्रैमेहपुरू
षमव्ययम् भूमन्त्रिमोवयमितं न विराम याक्कि वेदे कगमय सरवो नम विन्दरूप ६९ सतोनिवृत्तितनोः कु
तएव तेसाहे मम्मस्य जगतो हितमि कुमत्ले लोके महाउत्पत्यै तमया पुनरा सन्ज्ञानसंततिरप्र किल दिं
कालम् ७० कर्मचिंतः सुलशौर्जयमोहिनाथ नारायणः पुरका रमिकोजगमाम जनमेवान किलकांलंद

भा० मा० ४७ 47

तेनेदं रूपे धारणेत्यभिधीयते १५ अनंतानंतरूपेषु विशेषोऽमिततेजसः यत्नेष्टं रूपमव्यक्तं प्रतिमां तु सकारयेत् १६
पुष्टां सुलक्षणां रम्यां प्रसन्नां यत्र प्रसीदति प्रतिष्ठितां त्वर्चितां तां पुरस्थाप्यावलोकयेत् १७ तां मूर्तिं तु हृदि स्था
प्य ध्यायेद्धृदि नेत्रे द्वितः पुनश्च चालिते चित्ते प्रतिमामवलोकयेत् १८ इत्येनाभ्यासयुक्तो हि स्वपुनर्ध्यायेद्धरिं हृदि
पश्येद्वा विकलांगः स्यात्तथा ध्यायेत्समाहितः १९ अथ क्रमेण सर्वांगं आनुपाद्यो यदा तदा ध्यायेदंगु
ष्ठमेवादौ पादौ गुल्फौ च जानुनी २० क्रमादूरू कटिं नाभिं स्तनौ हृत्कंठमुख्यकम् कंठं च वदनं चक्षुर्नासां
श्रोत्रे ललाटकम् २१ शिरो ध्यायेत्क्रमादेवं ध्यानेद्धि स्मृतिदृढतः हृदि स्थानं यदेवांगं दृष्टं यावद्दृढं
२२ तावत्तदेव संध्यात्वा पुनरंगांतरं व्रजेत् यावत्सर्वांगसंपत्तिस्तावदार्पयेद्विचक्षणः २३ एवं सर्वांगसंपू
र्णो भगवान्हरिरीश्वरः यदा चलति चेदात्मा नात्मनि मामवलोकयेत् २४ पुनरभ्यासयुक्तो हि तु ध्यायेद्देवम
धोक्षजम् सैषा तु धारणा प्रोक्ता सर्वाहितफलप्रदा २५ कृत्वैवं धारणामेतामनुजन्मांतरेष्वपि च सैव गच्छति सं
स्कारे दृढसंस्कारात्पुनः पुनः २६ अविच्छेदेन दृष्टानि जन्मान्यस्य निरूप्य च यः पुमान्धारणासक्तः सततं जन्मां
तरेष्वपि २७ स धर्मवान्सदाचारः सुस्नातः सुतपाः स्थितः गुरुशांतं समाराध्य धारणापात्रं च बलः २८

पन ४७

नधारणेनापियुक्त्यापिसमाधिना: योगंगच्छेत्तुसिद्धिंविद्वान्योगीसिद्धिमवाप्नुयात् २ दुर्जयानांमहाव्रतै
रिंद्रियाणांसुसंयतः बलान्निवर्तयेत्यश्चतंयत्नेनाहितोहितुः ३ समासन्स्वयोवंचनयैरिंद्रियनिग्रहः मनसोनि
ग्रहश्चैवयमेणसमुपेयुः ४ तत्राभ्यनदत्तारीणिनियमैनंप्रवर्तते पद्मस्वस्तिकपूर्वाणीआसनानिविदोवि
दुः ५ प्राणायामंद्विधाप्रोक्तःपूरकोरेचकस्तथा कुंभकोरेचकस्तत्रनासापुटाभ्यांविदेत्तिलात् ६ निरुध्यवामरं
ध्रंचवामेनकोयांगुसिसर्जनम् निरुध्यदक्षिणंरंध्रंवामरंध्राचपूरणम् ७ नपेदुनार्विकोगुल्यापूरकोनुतदु
च्यते रेचकान्तरंगान्सुस्थाहितुंटेनात्मोक्षसाक्षा ८ सनिरुद्धदृरिस्थाप्यवायुंनिश्चेतसुकुंभकः अगर्भश्च
सगर्भश्चप्राणायामोद्विधायुक्तः ९ अगर्भोध्यानहीनस्तुसगर्भोध्यानसंयुतः योगाभ्यांकोटिगुणितः
प्राणायामःसगर्भकः १० [illegible]इतिहिधाः निरुद्धकुंभकाद्याप्रमावस्कसंह
रिंहरिः ११ आत्मेतंमनसाविष्णुंमूर्तनासाग्रहस्थितः इंद्रियाणिजयंतेतोविषयेषुसमावृतः १२ प्रत्याह
त्यपुनस्तानिस्थापितंधेयवस्तुनिः विषयाहृत्यतेतत्रप्रत्याहारस्तुउच्यते १३ विसारंतत्स्वरूपेषुयदि [illegible]
ध्यानमनः तविमाध्यानमिश्रास्वयेनविष्णुःप्रसीदति १४ पुनःसंचारितेरूपेमनसास्थापितेहरिः यथावति

(वेला)

भा०मा० ४४ ब्रह्मणाद्याः क्रमादेते आत्मरूपं मानुषोत्तमैः गुणैश्चतुर्भिश्चोपास्यो नान्यत्किंचिदुपासयेत् ४५ निर्दोषः सच्चिदानंदात्मा
नः स्वामी ममेति च अलिखास्त्रपितेजेयारुणाः णान्नानुसारतः ४६ सोपास्यः सकलैर्विष्णुर्मनुष्यैर्भावितात्मभिः यथा
४८ योग्यं क्रमादेव गुणैः सर्वैः सुमंगलैः ४७ देवैरुपास्यो भगवांश्चतुर्भिर्मानुषैरपि विशेषारूपासनादेव नाशो लिंगस्य तेः परम्
४८ स्वस्वरूपचिदानंदगुणाविर्भावलक्षणम् मोक्षं प्राप्नोति योगी वै जन्ममृत्युविनाशनम् ४९ अपरोक्षदृशेः प्राग्वै
योगी कर्माणि संत्यजन् नरकादिमहादुःखं प्राप्नोत्येव न संशयः ५० न प्राप्नोति कर्मलेपमपरोक्षदृशेः परम् त
48 स्मापिता दृश्यो योगी वा कर्म कुर्यादतंद्रितः ५१ मर्यादार्थं तु जगतः कुर्याद्विष्णोरनुज्ञया तेनानंदस्य वृद्धिः स्यात्तो त
गस्य महात्मनः ५२ तथा हि महतां द्रोहे कुर्वतोपि त्वकारणं तु रमः आनंदस्य भवेद्ध्रासो नान्यत्कर्मे विलिप्यते ५३
ह्रासो नाम नाभिव्यक्तिर्विद्यमानस्य तस्य तु अभिव्यक्तिस्तु तस्यैव वृद्धिरित्यभिधीयते ५४ वृत्तादिर्जातिजीवानां स्थानि
नैव यतस्ततः मुक्तिं ते नैव रूपेण यांति ते कामरूपिणः ५५ संभ्रमतीमास्य यो भावस्तेषां तनुभृतां किलः तत्र स्थावरमु
क्तेभ्यश्चराजंगममुक्तिगाः ५६ तेभ्यो मानुषमुक्ताश्च तेभ्यो मुक्ताद्विजापराः तत्रोपदेशकर्जाणे मुक्तास्तेभ्योधिका मताः ४८
५७ तेभ्योधिकास्तु भूपाला मुक्तिगाः परिकीर्तिताः भूपेभ्यो प्यधिका मुक्ताः पितरस्तेभ्य एव च ५८ ऋषयोप्यधि राम
काप्रोक्तास्तेभ्यो वै कर्मजापराः तेभ्य आजाननादेवास्तेभ्यः समर्षयः पराः ५९ तेभ्यो वह्निस्तथा सूर्यस्तस्मात् वा च

परस्मो धारणाहीनो दुष्टकामहतः सदा ड्डष्टजन्मांतरं प्राप्य हानिं याति सुभाजनम् २९ अतः कादिमहांतात्माज्ञानात् ज्ञाना
दि संपदः धारणानुततः कार्या गुरुसेवे हितमिरुतास् ३० धारणाभ्यसमनसि हरिर्देवासनात्मकः निश्चलो स्फुरति ल्लेखा प्र
धोतु वै हृदये पुनः ३१ तत्रानिश्चभुजाम्भ्रात्ता ध्यायेद्देवं जोहतजम् एवं ध्यातुर्महाविष्णुः स्वरूपं चिंतसंज्ञितम् ३२ कृपया द
र्शयन्द्राग्वे ध्यायेथ्यमनोरमम् निर्दीपं मप्रकाशं च सच्चिदानंदविग्रहम् ३३ सूर्यकोटिप्रतीकाशं स्मितानन सुंदरं
मृतपश्चंतपनलुब्ध न यजन्मानंदनायकः ३४ सदा पुष्टवपुः श्री मुंदरहरोमा चुकेशुनिः तन्निविष्टमनाम्रू तो पूर्ण
संतोषसंस्थितः ३५ नवेत्ति बाह्यं किमपि कुहा देहाभिव्याहृतः नस्पर्शं सुखमाप्नोति न म्लोनाति न पश्यति ३६ न तु दे
लिपिवहाचानम्लानि नैव चिंतनात् विस्तृतसवाह्य भवति वैनिर्वात नस्थदीपवत् ३७ यावत्स्फुरति वै विष्णुतावद्दे वृहिति
स्मृति एवं साक्षात्कृते विष्णौ संचितागामिकर्मणाम् ३८ सचूर्णवभवेन्नाशः प्रारब्धं चावशिष्यते प्रारब्धकर्मणोप्य
सज्ञानोरक्षत्रुयोभवेत् ३९ प्रारब्धकर्मभोक्ता यं शुभं वाशुभमेव वा तत्रप कुम्भमारभ्यमनुभावमतिद्युपन् ४० के
माद्विष्णुः स्वयं श्रीमान् तथैवाद्युभमद्भुतम् दत्वानावैतिजन्मानियुगपद्भगवान्विभुः ४१ कैनुभावपतिर्वाद्रूपश्चात्
मोहं ददाति च अवस्थानंहरिं द्रष्टुवाद्युज्ञानविवर्जितः ४२ तदेकतामनः प्राप्तिः सम्माधिरूढहृतः प्रारब्धस्य त
पेभोगाद्विरजात्मा ततो मुनिः ४३ लिंगदेहं विसृज्यैव ब्रह्मणा सह मुच्यते गुणैरूपाधिनो विष्णुय. पायोग्यंमहाप्रभुः

मा०मा० निर्गच्छन्तः कलेवरात् गच्छन्त्यर्चिषमेवाद्यौ ततश्चैवातिवाहिकम् १४ ततोहः पूर्वपक्षं वा देवसंवत्सरं तथा तडितं
वरुणं चैव प्रजापं सूर्यमेव च १५ तथा वैश्वानरं चेन्द्रं ध्रुवं चैव दिवं तथा ततो वायुपुरं प्राप्य तेन वपुरूत्तमम्
१६ अनेन विधिना येतु क्रमाद्यान्ति हरेः पदम् देहान्निष्क्रमणादस्तु मुक्तिगाः प्रथमं हरिम् १७ योगयुक्ता महात्मानो
४६ मनश्चाविष्य चात्मनि पृथिवीमप्सु संयोज्य तथापोग्नौ तं सदा गतो १८ संयोज्य वायुमाकाशे तन्मात्रा अपि वै क्रमा
त् आकाशं च मनस्तत्वे संयुज्यात्म महामतिः १९ मनस्तत्वं बुद्धितत्वे बुद्धितत्वमहंकृतौ अहंकारं महत्तत्वे तत्
49 त्वाव्यक्ते महामतिः २० तत्वाभिमानिनो देवांस्तथा संयोज्य वै क्रमात् ततो दत्तस्य हे[illegible] साकं विष्णुपुरं सताः
२१ निर्गत्य ब्रह्मरंध्रेण यान्ति विष्णोः परं पदम् एतन्मार्गं तत्र यं ज्ञात्वा मुच्यते सर्वकिल्बिषैः २२ तत्तुष्टा नव तोतां
ण्णां मुक्तिः करतले स्थिता सतां च मुक्तिसुलभा दुर्लभा दुष्कृतात्मनाम् २३ इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये
मुक्तियोगो नामैकोनविंशोध्यायः ॐ शांडिल्य उवाच ज्ञानस्य कर्मणश्चापि श्रवणं कारणं ततः संकुच्य सर्व
कर्माणि श्रवणं चास्य सत्सुधी १ कार्याणि सर्वकर्माणि कथाभावो हरेर्य[illegible] कथासुधानदी यत्र प्रवहेच्छुभमहा राम
रिणी २ सपापघ्नो शोच्यं यतेन संकेचेतर कर्म च न यत्र गोविंदकथामृता नदी न यत्र नारायणपादपाश्रया ३ न
वर्त्तते यत्र हरेर्महोत्सवो न जातु हो ब्रह्मपदं हि सेव्यतां तत्रैव काशी यमुना च नर्मदा गोदावरी तत्र सरस्वती च ४ ४६

स्तिःपूर्वः तस्मादिंद्रपरोक्षं कीर्त्यते ह्यर्चिर्गतो हरः ६० दग्धदुःखकालो ज्ञानामृतौ जीवात्मिकोमतः तत्रस्थानपूर्वकः को
पि मुक्तोर्चिर्विष्णुलोकगमः ६१ ब्रह्मणः परमस्थानं प्राप्य दिव्यं गच्छतामुः देहान्निष्क्रम्यतां पुंसां मार्गौ द्वौ परिकीर्तितौ
६२ संसारं च भ्रमतां तेषां मार्गौ देवदक्षिणायनौ धूमादिर्दक्षिणः प्रोक्तः पितृयानं स्मृतं विदुः ६३ विपश्चितां तत्र या मा
र्गो द्वितीयश्चोत्तरायणः अर्चिरादिरिति प्रोक्तः स च वेदविदां मतः ६४ देवयानं तथा तं पितृयानं च विदो विदुः
देहे तिस्रस्तु नाड्यस्तु पिंगलेडा सुषुम्निका ६५ दक्षिणा पिंगला सर्वा इडा वामा प्रकीर्तिता नाड्यो मध्यमा
र्गेण सुषुम्ना देहमार्गैः ६६ सुषुम्ना नाडिका मध्ये इडापिंगलसंज्ञके पिंगला दक्षिणा नाडी वामेडा परिकीर्ति
ता ६७ पिंगलाख्यस्तु पंचनाड्यो वै दक्षिणायना नाड्यस्तद्वदिडाया नाड्यस्ते चोत्तरायणाः ६८ दक्षिणायनना
ड्यस्तु निर्गच्छन्ति प्रकाशिताः उत्तरायणनाड्यस्तु निर्गच्छन्ति तमोमताः ६९ उत्तरायणमार्गस्थानि क्रान्तस्य कलेवरा
त् गच्छन्ति दक्षिणाङ्गं कीलेदामुक्तो मेदरादिगः ७० दक्षिणायनमार्गस्थानि निर्गच्छन्तः कलेवरात् गच्छन्ति वामकर्णं
ते पुनर्निरयमूर्तिगाः ७१ तत्र धूमादिमार्गेण निर्गतास्ते हि निर्मुक्ते पितृयानसमाख्ये स्वात्रिंशद्वाहुयानराः
७२ पितृमेघजलादीनि कर्मण्यस्मात् पुनर्भुवि जायते कर्मभिर्घोरैर्नानायोनिषु योनिषु ७३ उत्तरायणमार्गस्था

म०मा० तौ नु पुण्यधामा गृहं प्रति: २० दिवाकरास्तसमये श्रान्तो दूरपथेन तु आगात् पुण्यकथाम्भुर्वा पुण्यधामापि स्वं गृहं २१ ततः प
५८ श्चान्महात्मा नौ ज्ञानसिंधुः ततस्तौ संतोषमतुलं लेभे मतः प्राण इवागतः २२ तयोर्वन्दे वराणां सततं स्वपतन्मनः संतो
षोतुलकांगः स्वतः पाणू हृदमागणः २३ सम्पूज्य च निर्णम्य पादौ भक्तात्सु चेतयोः तत्रलं शिव साधुः ताकृत कुसुमैवाभवत्
२४ संपूज्य मधुपर्का घैर्यथा विभवं गन्धेशाः तौ द्वौ तु भोजयित्वा सूपविष्टो महामतिः २५ तयोः पुत्र कुकुसलं भसने तौ
तयोर्नाम दिष्ट्या च वां प्रसंगेभ्यः सार्वितं च कुलं मम २६ अथ तः पितृ [illegible] छामाध वैपि प्रसादितः वकुजन्माङ्गितौ पु
रौ गृहं तां संगमो भवेत् २७ दुर्लभा साधवो लोके सदा विष्णुकृपारताः [illegible] लभेनावतपुं [illegible] सा सर्वाघानां निकृन्तनं
२८ गृह [illegible] गेन महत्माये नात्मासु प्रसीदति: आर्षा याति [illegible] समाने नु पादौ संवाद्य सांकमोः २९ पीड्या मासह [illegible] या
व [illegible] शिवारण्यात् तां ताद्भुत तुः पुण्यधामानं मुनिपुंगवम् ३० किंवा करो [illegible] प्रियामे [illegible] तरम् दूरे कि
यति सा गगां वनं ते स्यधनाशिनी ३१ पृष्टः स्वाम्यं स्वकं तां तं पुण्यधामाप्यथाब्रवीत् [illegible] तिष्ठतो वै मया
लये ३२ वहन्नपादी [illegible] गावद्दिं स्थितिं [illegible] ३३ अहं विष्णुकृपालापलो
लुपकल्लसादतः अम्पएवं दीर्घतमसा शाकं दीर्घेणातं तहम् ३४ दूरे कियति सा गंगा न जाने नग तेमया कदापि श्रुनि शार्दूलो
श्रुत सा सारुयोजनैः ३५ ति इतीति महापुण्याज नानां वार्त्तयामया [illegible] वगति [illegible] सदा विष्णुकथामृतिः ३६ पांच

50

नद्यः समस्ता ऋषिवेदजाता वसंति यत्रा चतुराननस्य परे । यथा प्रयागं कुरुजांगलं च क्षेत्रं ... तत्क्रमं ५ प्रभासके
दारमुखानि यत्र संति स्मृतौ यानि वदंति लोके । देवाः सर्वे सह ... पुरोगमाः सुराः समस्ताः ६ स लोकस्य योगात् अपि
मासमुखानि त्रिलोके ... यत्र संस्थितं च ... नरकं ... नस्य जन्मयोगः ७ नमस्तपश्चादितिपिण्डचपीडाय
क्रातुमोदारककथाप्रसंगः ... तीर्थमितिहासपुरातनम् ८ ... द्विजसत्तम पुण्यधाम्नो महात्मनः पुरस्कृत
पुरःस्थितपुण्यधामा द्विजो नरः ९ ... योजनद्वयं ... सर्वं सत्ययुगे पुण्ये तत्रैवासीद्धि तत्तपः १० ... तत्र
... दीर्घरोमा ... महात्मनः ... तपसा ... ११ ... नाके ... विप्लुकम्पा ...
सः पुण्यधामा पितृ ... मुकयायुतम् १२ ... मुने । ... दीर्घतपसा ... मु
निपुंगवः १३ ... सर्वकर्माणि ... तः १४ तीर्थयात्रापरायणं
... नाम १५ श्रीरामचरितं पुराणं शतकोटिप्रविस्तरं ताबूते
... महात्मनाम ... इतिहासास्तथा वेदा कृतासीच महात्मना । ... दीर्घतपसा ... महामतिः १६
... पंचरात्रं पुराणानि ... कर्माणि ... १८ मार्गे ... सदा विलो
शोकरोदनमाय ... १९ एकस्मिन्नंतरे काले स्नानं ... जन्म ...
कथाश्रुतिः पुण्यधाम्नो द्विजात्तस्य ... गतिः

रीसीजलंशर्षपमात्रकम पश्चाद्दुःखेनमहतापापौहिमवनसत्तम ५३ नपश्यतांचतत्रादिपथ्यः कारणमथापिवा पुनरासागरां
मा०मा० तंचगताभ्यांनाममंतुभिः ५४ काशीतांचपुनःप्राप्य दुखाकुलितमानसौ श्रेष्ठेनतांजतोगंगांस्तोत्रैर्बहुविधैरपि ५५ हृष्ट
५८१ पिभगवानंदायां कृत्वावैशिरोमणिम् हृष्टांपुष्टसमुद्धृतां ध्यात्वालोकेशिवोभ्रमत् ५६ सागरात्प्रिभूपालास्त्वत्तःप्रापुःशुभां
गतिम नमःसकलकल्याणिनमस्तेलोकपावनि ५७ सुभगेत्राहिनौपापौकृपालुत्वंनसंभवे उद्धरस्वतामहोत्साहोत्वारितो
त्वत्परायणौ ५८ कृतार्थेनाम न्यमानोद्दूरादावांसमागतौ त्वंमातासर्वलोकानां त्वमेवजगतांपतिः ५९ नत्वात्वंज
नकोविसृसेप्यात्वंजनरत्तका अपराधकोटिमानाणिपुंनिर्भत्स्यवैपुनः ६० कस्मान्निष्टान्ददासिवनहितंशापरिग्रजेत्
तस्मादिदंजगद्धात्रियत्कृतंतत्क्षमस्वतां ६१ इतिताभ्यांस्तुतागंगाप्रत्यक्षंसमजायत लनुभारनमकथारणकेक
णानिःस्वनाः ६२ जितेंदुवदनप्रदापावरदाभयपाणिना तौदृष्ट्वाचकतुर्दंडप्रणामंतौमहामुनिः ६३ दुःखाद्व्यानिह
कृतौतथागद्गदभाषिणौ उवाचसुस्मितागंगाभेघगंभीरयागिरा ६४ भवन्तौनिंदितौपस्मात्सुरापैधामामहामतिः श्रो
कांत्वमाणायत्सादरोनिंतिष्ठाम्यहर्निशम ६५ यत्रविष्णुकथालोकेसाधवश्चतदाश्रयाः तत्रतीर्थानिसर्वाणिनात्रकार्या रम
विचारणाः ६६ विरोधिविष्णुकथालापोनिषेधस्तस्यविस्मृतिः विधयश्चनिषेधाश्चतयोरेवतुकिंकराः ६७ ब्रह्मह ५०६
त्यासहस्रेसपापंपाप्मेकृपंचनः निंदनाद्धिसुभक्तानांजनानांपापकारिणाम् ६८ पापंननरपतेतमकल्पकोटि

५

सत्पुरुषाणांच्छ्रेयो दत्त्वनरो व्रजेत् इतिहवचनंश्रुत्वाज्ञानोसिंधुर्धरातलः ३७ अन्योन्यमर्चनुस्मैवानिंदयंतौमहा
मुनिः पापसंहासुरमहेत्वावधकावालंखक्षेमंजसा ३८ गोनेन सहरा: पापीयन गंगानुसेविता गंगगंगेतिपापूपाद्यो
जनानांयानेरपि ३९ पुण्यतेसर्वपापेभ्योविष्णुलोकंसगच्छति कथंनस्थाविनागंगगंगाहृष्टौलोकपावनी ४० पापं
कुर्वन्दासंतिपितरोयदुरात्मनः कथंदत्त्वानुष्यतिपंचमहासूदनः ४१ योयंतुभूत्वाहेमापीगंगा लोकेकपावि
नीम् हत्वार्दकुलवर्द्ध सविष्णुलोकेमहीयते ४२ सनिर्भीविपाप्मा नोगंगागत्वानरोवति आलहासन्तुविजेयः सर्व
धर्मवहिष्कृतः ४३ सनिर्धीविधर्मानेविगंगासेवांनरोगति पितृदेवतानांनाद्य आपाकेद्रीभवेद्यः ४४ क्रोहोत्राध्य
धर्मंकृतंलेभूदयप्यानापिनोकृतम् गंगाचगाहनं कापिकस्यदेहकर्णिताःकलम् ४५ भिलष्यतोवद्धविधं नीविनिंधपुनःपु
नः अज्ञानाम्माषिप्रयोंगेनमहत्मागनुपागतम् ४६ अतिवक्षपिदंस्पृष्टो दहतेपावकः किंतु स्वंनकरोतिभूदः सं
गोमहतामपि ४७ इत्युक्त्वार्पितिः श्रीभूपराज्ञावैवनोलुगौ अन्यतुनिंदयंतौतांतस्मिन्ग्रामेस्थलांतरम् ४८ प्राप्तगंगास
मीपंचजगमतुःकर्मेहोपुरा आराम्भेऽपमनुगंगभसूलेभांतरात्मनाम् ४९ प्राप्यगंगातटंपश्चान्नोभोदद्दृष्टयंतुश्चतौ
सर्वेचावगाहंतिनेत्रयोर्जलदर्शनम् ५० अथकेपिकत्वस्यापिगंगायामुद्दतोरपि आगंगासागरांतंचकाशीमार
भ्यैवतौगतौ ५१ अपिगोष्पदमात्रंवाजलंग्रंजलमेतयोः सर्वंसर्वेवगाहंतेतस्मिंस्तुभवतराजनाः ५२ तथापिनैतयो

पाहं णादिभिः ८५ उपतस्थेमहागंगा संभ्रमाकुलमानसा सहागतौमुनींद्रौतौजलपूर्णांमहानदीम् ८६
मा०म्मा० दृष्ट्वा प्रहृष्टमनसौ तेनैवनुजातमेवाप्यच तैः सार्कंचक्रतुः स्नानंसिद्धिमापुश्चपंचते ८७ ततः सर्वेऽपिमुदितमन
५४२ सो लोकविमुक्तपापाशुभाः ददाति सर्वान् यीश्वनात्रकार्य्याविचारणा ८८ कृतान्यपिचकर्म्माणि दिनादिमुकथा
शुभाम् अजागलस्तनमिवव्यर्थानि विदोविदुः ८९ इति श्री वायुपुराणे माघमाहात्म्ये विंशोध्यायः २० ॥
शांडिल्यउवाच योगाहि ग्राममकालेतुमनसाचिंतयेच्छुभाम् कायस्थाश्चिंतयेत्कापिते नदुःखानिविंदति १ मनएव
52 मनुष्याणां कारणं बंधमोक्षयोः तस्मान्मनो जयेनित्यं यत्नंकुर्याद्विचक्षणः २ जितेमनसियत्नेन सर्वान्कामानवाप्नु
यात् तस्मिन्नेवाजिते सर्वाः कामानैवाप्नुयात्कचित् ३ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् सुशीलपुत्रयोर्वृत्तं
श्रवणाद्धर्ममहर्षिणम् ४ सुकर्मानुजद्रूपः सुशीलोनामवैद्विजः काशीदेशेमहापुण्ये ग्रामेनंदिग्रहेशुभे ५ सुवृत्तदे
वनामानौतस्यपुत्रौवियोगतौ पाजकौ रूपसंपन्नौनानाविद्याविशारदौ ६ कदाचिद्दटमानौतौप्रयागंयियतुर्मुनी कुरुक्षे
ष्टमुस्तदमासीत्तस्यांरात्रौगुणोत्तमौ ७ देवालयेमहापुण्ये माघवसमहात्मनः तौचोत्सवंदृष्टुकामौ प्रतोलक्षपूरुषध्वजौ
८ महावृष्टिस्तदा चासीत्तथाभ्रूत्पथावुभौ वेश्यागारमगात्देकएकोदेवालयंगतः ९ देवजो देवालयंगत्वाचिंतयामास राम
सदुष्टधीः सुव्रतो गमद्वेश्यागारंक्रीडाप्रदंशुभम् १० कोमलांग्यंतपाश्चार्द्धमुपविष्टः सहासने यथासुखंचसर ५४२

शनैरपि अपिपापस्य सहस्राणि क्षयं निःशेषं भविष्यति ६९ विष्णुविष्णुकथानां च तद्भक्तानां च निंदया यत्पापं तत्क्षणे नापि ज्ञाय
ते नैव नश्यते ७० विष्णुविष्णुकथालापपरो नित्यं महामतिः किंचानायुर्ध्वतं तेनैतेन सर्वं मनुष्यितम् ७१ अपराधसह
स्रं वा सहस्रांग केशवः क्षमते नु भक्तानां नित्यं कुर्वन् केनापि कर्मणा ७२ भक्तावमानं क्षमते नैव कोपि कथं चन कथंचि
द्भक्तोऽपि यत्कृतं विष्णुः क्षमते कोचित ७३ तत्कुरु त्वं हि तत्कार्यं [illegible] तस्मात्प्रसाद्य तं विप्रं पुण्यधामा नमा
दरात् ७४ नानाविह [illegible] विष्णुः [illegible] कृपया विप्रो [illegible] ७५ नामाप्य नु सम [illegible]
मु [illegible] ७६ एवं संभवितो दया [illegible] मुनिपुंगवौ आमंत्र
मु [illegible] श्रीवृंदावन [illegible] पंडितस्यानिर्व्यां निंदितस्तव महामुने
सकृतं [illegible] हिजम ७७ [illegible] ७९ पुण्यधामाततस्तांप्रस्तुतं स
७८ [illegible] ८० [illegible] समाप्य [illegible]
गुरुदेवदेव [illegible] ८२ इत्युक्त्वा वृत्तु
का मितनपरं ८१ [illegible] ८३ [illegible] महामती
[illegible]
[illegible] ८४ [illegible]

आहिआहीति नोजातु मार्गितोहरिरीश्वरः प्रदातिर्णेर्नमस्कारैः स्तोत्रैर्नानाविधैरपि २८ मयानतुष्टोभगवान्संसारार्णवतार
मा०मा० कः कथं पुंसो ह्यभाग्यस्य भविष्यति सुमंगलम्: २९ कथं तेन सहाज्ञानः कथं भिन्नत्वमागतः विनाह्यमागमं सद्भिर्दुष्टैर्मध
५०३ युग्मयते ३० कालोविफायतेमेघ कस्मात्तुमसेवितः क्रियतां जन्म नापापं फलितं मेदुरात्मनः ३१ दुरदृष्टमहाद्वि
स्वरूपेणाद्य चागतम् एकस्येवसुता वापि स्याद्वैकेन चागतो ३२ आमभेकं गतोविज्ञोस्त्यातिर्भिनाद येकस्य कुलज
53 मादिस्ने पुण्येनचार्घ्यविश्ववेदितम् ३३ नजागरःकृतोरात्रौ प्रीत्येयेमधुहारिणः मयाश्रुतानिशास्त्राणि वेदाश्चैवविचा
रिताः ३४ कथं नोत्पादयंत्येतत्दुःखं दुःखस्य हि मुग्धमाम मनोदार्ढ्यविहीनानां मयाविष्णोर्दुरत्यया ३५ सुपुष्टं वक्ष्य पापेः
उः ख कायमेवेपतिष्यति अनेकदेहदुष्टेस्मिकथं लोभोमयार्जितः ३६ तेधन्याःप्राणिनो लोके दुःखदुःखसहिष्णवः येषांग
तिर्महाविष्णुर्योगिध्येयांघ्रिपंकजम् ३७ शरीरपोषणेराजकादुरात्मानश्चप्रमादतः पुष्टादेहं विनश्यंतंतं त्विहायपतं
त्यधः ३८ इतिसंचिंतियानस्य रात्रिशेषोगतोभवेत् पुनःशांतर्मिलितयोराज्ञोदेवानुकूलतः ३९ अस्मदृशानिपातेन
युग्यपतमरणंतयोः आजग्मतुस्तुतौनेतुं दूतौविष्णुकिंकरौ शुभौ ४० यमदूता ह्यपि आपि सहसा लोकशिक्षकाः एन
सुवृत्तं विष्णुदूतौ द्वौ विमानेस्थाप्यतस्थतुः ४१ स्थितेदेवालये वृत्तं च बंधुस्तेयमानुगाः दूतास्तेविष्णुपमयोःतो ५०३

संसहात्मा पंविनाशकम् ११ तांबूलं च वर्दया कालकमात्मकं गमिष्यति निर्मोरं परिरंभं च करिष्यति निमंत्रायः १२ स
येन तेन यत्नमास्ता ॐ प्रथमे केवलमनोरमे इमादि किंत्वा नीति शिरोधार्य राजनः १३ पश्यन् प्रियदा विहंसु स्वर्जित्तं च न प
श्यति स एव कृष्णमरादि यान् स्मरेत् जितेन्द्रियः १४ नमस्करोति काये न मनसा नम्र भक्तिमान् स्तोत्रं पठं स्थापि
न बद्ध येषु संचेलः १५ सर्वोत्तमं [illegible] जयति सुप्रसन्न भावान्तरात्मा लपन्निवृत्तिष्यति १६ गतेषु
नरि यान्मन्त्र चित्तापेति दृश्यः [illegible] धन्यानि सर्व चित्ताय राजन् १७ किं तेन सुकृतं पूर्वं कृतं जन्मसहस्रकैः
तन्तु कलितं तत्र यो दृष्ट्वा विनाशकम् १८ [illegible] राधिका दिनमादितः नेत्राभ्यां माधवस्यास्य पूजोप
रूपाणि निश्चयः १९ [illegible] कृष्णं मनसा ध्यानेन फलं सम्यगमं नसंशयः २० पुष्पांजलिं
मुहा विष्णोः यस्य भावे करिष्यति नमस्करोति भूमौ [illegible] नमेत् २१ कथा श्रोष्यति वैकुण्ठपतेर्नाम पुराणस्य च २
श्रोत्रा रामांजलि पुण्यं सुदृढं [illegible] नाम २२ नमस्कृत्य देवेशं महत्त्वानि निश्चितम् धूपकाले हरेर्मूर्तिं धूपध
स्मां च पश्यति २३ कोऽनेन सदृशो लोके कृतकृत्यो भविष्यति प्रसादं मम पुनर्दिवसे कृष्णवल्लभे २४ दे [illegible] भवद्द
ह: सर्वपापालये शुभे सकालो [illegible] २५ [illegible] महोत्सवं मम पश्यतः कारुण्यं मार्यते।
[illegible] निर्मलं भजेत् घृतः २६ दर्शनं तेन मे हृतो [illegible] वांजलिः [illegible] विष्णवे परमात्मने २७

मा॰मा॰ ५६

भुक्तिंकरे ५८ यद्यस्मिंस्तद्यात्तस्मिन्माघस्नानफलंशुभम् पूर्वजन्मकृतंतेधर्मनःपूर्वंस्त्वनुष्ठितम् ५९ देहिनस्तस्य
मत्तुलंमुक्तिरस्यभविष्यति विष्णुदूतवचः श्रुत्वा सुदूतः सुमना द्विजः ६० दृष्ट्वा तेनो क्रमार्गेण पुण्यं तस्मै समाहि
तः तेनपुण्यप्रभावेणमुक्तोऽभूद्धर्मपाशतः ६१ ततोऽभ्यागात्सहस्रायविमानं पतगद्युतिः विष्णुलोकं ययौ धी
मान्विष्णुपार्श्वदबोधितः ६२ तस्माद्दानं तपो होमः स्वाध्यायपितृतर्प्पणम् नित्यनैमित्तिकं वापि चरेत्सुदृढचे
तसा ६३ तेनकामानवाप्नोति भुक्तिंमुक्तिंनसंशयः अवशीकृतचित्तस्य कुतो योगसमाधयः ६४ मनोनिग्रहणे
तस्माद्यत्नंकुर्याद्द्विजसत्तमः सर्वकामप्रवृत्तेनैवमनसो निग्रहो भवेत् ६५ संप्रदायं तु गुरूणां संशयच्छेदशक्तिना मो
तवं सततं भक्त्या तत्कर्म श्रुतिपूर्वकम् ६६ तेनान्तःकरणकालुष्यं प्रजात्येव न संशयः गुरुं [illegible] तया प्राप्नुया
चदमेनच ६७ यमेननियमेनैव योगी योगित्वमाप्नुयात् ॐ इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये एकविंशोऽध्यायः २१
शांडिल्य उवाच चित्तस्यास्य यदा नास्ति तदा विष्णोर्महीयसः स्थूलरूपमनन्तस्त्रोधिया संधारयेद्बुधः १ विश्वं वस्तु
स्पदेहोऽयं यथा नाभिमहीयसाम् जितेन्द्रियो जितश्वासो निःसंगो यतमानसः २ भूतभाविभवच्चापि दृश्यते यत्र चाखिलम्
विराड्रूपमनन्तस्य निध्यायेदव्यय आत्मनि याधारणात्तस्य पुंसो देहमाश्रुम तोमलम् पातालं पादमूले वा चिंतयेद्बु
रसातलम् ४ साचार्द्दे पदे गुल्फयोस्तु रसातलम् तलातलं जंघयोस्तु जान्वोः सुतलं तथा ५ तलातलं तस्य चोर्वो
विष्णु

राम ५६

S4

कर्मार्यं तु सद्यताः ४२ श्रुत्वेति विस्मितो भूत्वा विष्णुदूतान् नु वोऽब्रवीत् दैवस्यं क्रियते केन साकं भोगो पुण्यपापयोः ४३
नश्रुतं न च दृष्टं वै दैविकैर्लौकिकैर्द्विजा वदतै चैतद्भक्त्या हे देवसेनयं तां कुलवल्लभे ४४ अत्याग्रे वसितं तेन तत्र त्वामायवमन्दिरे
जागरस्तु कृतस्तेन कृष्णाद्याधीनिवेदितम् ४५ उत्थानास्तिः कृतस्तेन श्रुता विष्णुकथा शुभा तथैव महतां संगो जातो दै
वान्महात्मनः ४६ तुष्यागेवभ्यागतस्थितं द्वादश्यामामया नकृतः पुण्यदिवसे जागरो विष्णुवल्लभे ४७ तथा तस्मज्जये
तां नोकृष्णायाधीनिवेदितम् सर्वपुण्याधिकः कालो दृश्यतीतो भवान्तरे ४८ महद्वंसिहकमाणो सद्यायीतो सहाश्रुतो
तथा निर्गमित दैवसद्भक्त्या विष्णुकिंकरौ ४९ कस्मात्नामं नु वा श्रुतां विस्तारात्मेम महामती इति तद्वचनं श्रुत्वा सुवक्त्र
स्वमहात्मनः ५० अत्र वाऽविष्णुदूतौ सुहृन्निमिषाकुलम् श्रुत्वा धर्म्मरहस्यं तं विचित्रं रोमहर्षणम् ५१ कर्म
णां कृतिनां सर्वफलं विफलं भवेत् सर्वकामेषु धर्म्माणां मनःशुद्धिर्हि कारणम् ५२ मनसा च वचले नैव कृतं कर्म च
दुःखदम् शुद्धेन चेतसा कर्म्म कृतं भवति सुखदम् ५३ मनसा चिन्तितं वापि धर्म्मः फलति पर्द्धनः कृतं स्मर्य्य सहृत्कर्म्म ।
चित्तेनाशुचिनात्मना ५४ तस्मात्तु नरकं याति घोरं चान्यत्र सो लयात्तु गम्यते लोके त्वत्ता पश्च दुरात्मनाम् ५५ वि
नया शुभया नृस्वां विस्वादंदस च किंकराः इत्युक्ते विष्णुदूतौ मार्गं सुकृतो ब्राह्मणमब्रवीत् ५६ नैनं विहाय गन्तुं मे मनवृत्से हेते ह
प्रभूः कथं वा यममार्गो मोक्षः स्याद्वीतु दस्य च ५७ यदं तु शुभयाद्वि एव चित्तेनानुचरस्यमे श्रात्नुत्मैव सुरतो कसुं चजुर्दि

चैव कीर्त्तनं वै गराभृतः २३ कलौ कलुषचित्तानां नराणामसमेधसाम् एकं संकीर्त्तनं विष्णोः सकलाघापसंधितः २४
मा०मा० विष्णोरेकैकनामापि सर्ववेदाधिकं मतम् नाम्नि संकीर्त्तिते विष्णोः किं तस्य सुकृतैः पृथैः २५ मृतभर्त्तुर्यथा नार्य्याः सर्वलक्ष
५६५ णसंयुता शरीराणां गतास्वान्यथालंकरणक्रिया २६ विष्णोरपुरुषस्येह सर्वेंद्रियपरिक्रिया नपुंसकस्यापि वपुंसो
वंध्यापरिग्रहः २७ तथैवापयशाः पुत्रा कुलस्यैव दुरात्मवान् विष्णुभक्तिविहीनस्य तथा जन्म निरर्थकम् २८ यावच्छक्तिः
पापनिर्हारे नाम्नोस्ति महती विभोः तावत्कर्तुं न शक्नोपि पातकं पातकीजनः २९ परोपेक्षचरितं वापि श्रुतं नाम सवाच
कम् नयस्यूर्ध्वमसंदेहो नरकस्थानपि ध्रुवम् ३० न जानंति जनाः किं वा नारदस्य महात्मनः वृत्तांतं यमलोके तु नारका
णां समुद्धृतिम् ३१ श्रावयितुं शांडिल्य तु किं मनागद्य यमलोके पि नारदो भगवान्मुनिः कथं वा भून्नारकाणां मुद्ध
रणपद्मर्मणाम् ३२ एतद्दृत्तान्तदाश्चर्य्यं परं कौतूहलं हि नः शांडिल्य उवाच पुरा तु नारदो गत्वा वैकुंठं विष्णुमंदि
रम् ३३ स्तुत्वा तु विविधैः स्तोत्रैर्नारायणमनामयम् अनुज्ञातस्ततस्तेन देवेंद्रभवनं ययौ ३४ दृष्ट्वा च विष्णुं तत्स्वं वि
शेषं नाप्यचिंतयत् इतः परं तु गंतव्यं मया कुत्रेति नारदः ३५ सर्वलोका मया दृष्टा विशेषा अपि तत्रगाः कदाप्यदृष्टो राम
लोकोयं यमस्य च महात्मनः ३६ सदृष्टव्यो मये दानीं नरका अपि दारुणाः विचार्य्यैवं ययौ धीमान्यमलोकं दुरास ५६५

जघने च मही तस्य नाभौ नभस्तलं विष्णोरूरोर्ज्योतिर्गणं विदुः ६ ग्रीवायां तु महर्लोकौ वदने तु जनं तथा ललाटे तु तपो लोकः
सत्य शीर्षे महात्मनः ७ इंद्रादयो बाहवस्तु स्पर्दिग्देवाः श्रोत्रयो विदुः आकृत्स्नादिङ्यशः सूनासायामश्विनौ विदुः ८ घ्राणं द्वि
धेतस्यगंधं तु देवाग्निं मुखे स्थितम् तस्य पादस्तथा नेत्रे चक्षुषी शशिदिवाकरौ ९ पक्षमणी चाहनी तस्य संध्येवा स्थवन्नास्त्रसी भ्रे
भ्रामाध्यंतु रुग्राज्जानन्ते दस्य महात्मनः १० तस्थोनिम्हस्थातु स्वनिलो समत्तुजं विदुः ११ गंधर्वचारणाश्चाप्स रेविष्णोर्महात्मनः
व वाचितं प्राहरेतं स्तनौ वस्तु स्तनौ १२ मम्भम्यपरावे श्चोषं मी गांदेव महात्मनः कुक्षौ समुद्राः सर्वेपि नद्यो नाड्यस्तु संस्थि
ताः १३ निहिनश्चास्थि संघे तु ग्रावश्चान्तर्न रुहाः प्राहृपादतु मुखस्तस्य बाहुः स्तन्याद्रि दोर्विदुः १४ उरो वैश्यं पदे शूद्रं तस्येतस्य
ह्रदयः गुह्ये प्रजापतिं वायुं वृषणौ मित्र मेव च १५ वीर्यं चास्य स्थितं वाहुः व्यक्ति तस्य सदा गतिम् गति वेगश्च जन्तूनां ब्रह्मा
बुद्धिं वितिं भोगम् १६ तालुस्थो रसो जिह्वाग्रेषु रुद्रोद्विज हरेः दंष्ट्रा यांर्यमस्तस्य दंतानु रुगणान् विदुः १७ मनोन्मादकरी
माया हासश्च स्य महात्मनः जगन्नन्दि च महीनि दृश्य या पांगं विशेदयाम १८ तन्त्रो देशेश्व महाविष्णोलेभि लक्ष्मा धर्मो पृष्ठके धर्म्म
वृत्तश्च श्रोष्ठं कृष्ठे चाधर्म्म पद्वोतिः १९ पदजाम्रकल्लोको विष्णो रंगे सुचिंतयेत् मनसा चिंतितो पेवम्सह चक्षुमक्त्वासुप्या
न २० अनायस्तुष्ट्या चित्तं तु भगवन्नार्दविष्णोः कर्णान्तु गात् नरश्च भ्रामिकमेगिनानामायोनिर्भुवहुमपि २१ गीतान्यपितरद्र्यानि
विलज्योनिः स्ते शिवशम् गाधस्नारन्त देवो प्रथेकुन्वादिसंबन्न २२ अवलभेतो यथा पुंसां पापानैर्हरण्यदे गुणानां के एवं
र्मे

वागनिवधावर्त्तिनी तथापिनरकेघोरेपतंतीमनुजमहत् पापीनांकर्म्महीनानांमलसानांदुरात्मनाम् ५३ जीव
मा०मा० नंहरिनाम्नैवगतिर्नान्याहिविद्यते विचार्य्यैवंसुदुःखेनक्रपयाकुलचेतसः ५४ शिलामारूह्यमहतींवीणामोदाय
५६ सुस्वराम् सजगौहरिनाम्नानिभृतसुवेर्मुदान्वितः ५५ गोविंद नारायणवासुदेवमुकुंदकृष्णाच्युतमाधवेति
नृसिंहदेवेशहरेमुरारेरमेशलोकेशजगन्निवासे ५६ अनंतवैकुंठदुरंतराक्ते समस्तलोकस्यनिदाननम्रते
56 निरंजनानंतगुणाकरेशचिद्रूपनिःशेषजगद्विहारे ५७ निरूपनिस्सायपानिर्विकारनिराशयानंतविचि
त्रकर्म्मन दाशार्हकेशमुखगवाहनवादिजाननारायणाखिलनदेजगन्नामधीश ५८ विश्वादप्रस्थितिलया
त्रिगतिप्रदेतिम्मय नमुमोदः प्रदमापितवानजनानाम् नक्रुत्वानरकस्थास्तेहरेर्नामामृतंशुभम् ५९ उत्तस्थुर्न
रकस्थास्तेमुक्तपाशाःकृतांजलः तत्क्षणात्सुमुखाकारादिव्यरूपामनोरमाः ६० दिवंजग्मुःप्रांजलयःस्तुवंतोनार
दंमुनिम् नदायमपुरीहस्तजनानेस्वर्वर्जिताः ६१ अभदनतत्क्षणादेवयमदूताःसविस्मिताः मूर्छामभ्यताः
रूपहीनाःयथासेतन्यावेदयन् ६२ धर्मराजोपितच्छुत्वानारदस्यादिवेचितनम् आगच्छन्नारदोमत्वाशीघ्रमगाद्दा
तीवविह्वलः ६३ नमस्तेनारदमुनेलोकानुग्रहकारकः स्वस्तितेसुंदरीपाहिवर्त्मेवातःपरंमुने ६४ लोकेनाथा राम
त्वयाविप्रपालितेयमपुरीस्त्वया हस्त्याज्ञानाद्रयाचेत्सा हस्त्याहारेहिकिंफलम् ६५ आगतःसंपदोलोकेना ५६

दरं ३७ तत्रापश्यन्मुनीन्द्रोसौ पुरीं संयमनीं महान् नरकान्दारुणांश्चैव भूरामाक्रंदितान्जनान् ३८ तमतामिस्रकु
ट्यस्थान् धावतश्चारितस्ततः तैलकुंभेषु केचित्तु पच्यमानान्कांश्चित्कैचिन ३९ तैलयंत्रे पीड्यमानानिक्षुयंत्रेत
थापरान् कांश्चैवाग्निघमानांश्छिन्नांगान्नासिपत्रके: ४० भुजंगकृष्णनलकाभिर्गृध्रैःकंकैर्महोत्कटैः शिशुमारै
स्तथाग्रासैर्मकरैश्चसुदारुणैः ४१ पच्यमानान्घोरैर्मांसाशैर्जलवासिभिः विशत्कूपे महाघोरे छिन्नांगान्व
रार्दंष्ट्रिकान् ४२ यमदूतैर्महाघोरैः पादयाहाभिर्जलात् शिलाग्निलेपात्यमानांश्च शीर्णांगान्जनानपि. ४३ पा
चितांश्चाग्नितान्नापितग्राम्येष्टिभ्यतः तमसीसरसं श्रोतकांश्चमानकांश्चित्कांश्चित् ४४ सर्वीपूरितजिह्वांश्च जिह्वो
त्पाटितदुःखिताम् वृश्चिकैः शिलावर्षैः शस्त्रवर्षैश्च पीडितान् ४५ तथा याचा खादता मांसं स्वकायस्यानकल्पयत् १
चारिभिः पीड्यमानांश्च भक्ष्यमाणान्वृकादिभिः ४६ केचिच्चाद्युपसंभ्रसान् सर्जनैर्भर्जनैरपि वज्रपादश्च नादंदान्स्पृष्ट
जान्तुहतान्जनान् ४७ शस्त्रछिन्नांगसंधिर्महादृद्धांश्चजंतुकैः अंगारराशिमध्येतु भर्जितान्दग्धधातुकान् ४८
मूत्रवह्नितिपाशुदरैर्याशैः सिंहैर्व्याघ्रैस्तथा भक्ष्यमाणान्विशीर्णांगान्गिरिपाताहिचूर्णितान् ४९ केचिद्विषमगर्ते च
तप्तपंके सुदारुणे आकंठमग्नान्दुःखार्तान्दुर्भाराम्मयाकुलानरे ५० सोप्यधमः स्वानि कर्माणि स्मृत्वा स्मृत्वा पुनः पुनः
नांहस्तु कृपयाविष्टो भगवान्नारदो मुनिः ५१ अपि विस्मयमापन्नो वाक्यमेतदुवाचह नारद उवाच नारायणेतिमंत्रोस्ति

मा०म० वकर्म्मणा १ कथं नष्टानि ब्रह्मर्षे दैहिकान्यपि तद्वद: शांडिल्य उवाच अनायासमहापापनाशनफलेनुप्रयोजको २
जंतुकर्मस्वरूपं हि करणं तद्धि दोविदु: गुरुत्वं च लघुत्वं च न फलेनुप्रयोजके ३ अपि चाल्पप्रयासेन दृष्टं साध्यमि गो
५७ न्यथ नहीनं तावता लोके सर्वदु:खनिवारणम् ४ दुरापमपि प्राप्तं ली दुग्धं साध्यं ने प्राप्यते लघुदीपीगृहेति दृष्टमो नाथ
पतिध्रुवम् ५ अतिधौतं कांस्यपात्रं स्थूलमप्येव हि मो तम: माघे मासि जलस्पर्श: स्वल्पो ऽघनिवारण: ६ प्रभाते मकरे ना
नैविचित्रा कर्मणो गति: पूर्वोक्तकर्म्मणा यस्तु माघस्नानं करोति वै ७ तेन सर्वाणि कर्म्माणि कृतानि वै न संशय: अन्न
तापविहीनस्य विफला: सकला: क्रिया: ८ जलपानविहीनस्य जलते सिक्रिया यथा अपि गोष्पदनीरे वाय: स्नानं कर्तुं
57 मिच्छति ९ तावन्मात्रेण मुक्त: स्यान्नात्र कार्या विचारणा पुराणं विष्णो: कथां श्रुत्वा य: स्नानं कर्तुमिच्छति १० तावन्मात्रेण
विप्रत्वं कोटिजन्मसु लभ्यते यो माघे मकरे भानौ श्रुत्वा विष्णो: कथां शुभाम् ११ प्रात: स्नात्वा तथाभ्यर्च्य माधवं पुरुषोत्तमम्
मो दिनमेवं समाप्यैवं कोटियज्ञफलं लभेत् १२ माघे केतकीपुष्पैर्माधवं य: समर्चयेत् स भुक्त्वा सकलान्भोगान् विष्णुलोके
महीयते १३ सुवर्णतुलसीपत्रैर्माधवं यस्तु पूजयेत् पत्रेणैकेन कोटिवर्षं पूजितस्तेन केशव: १४ माधवं प्रतिमां कृत्वा
माघे मासि ददाति य: सर्वपापविनिर्मुक्त: स याति परमं पदम् १५ यो माघस्नानधर्म्माणां सहायं कुरुते नर: सोपि तत्पुण्यमासा राम
द्य महत्फलमवाप्नुयात् १६ अत्रैवोदाहरंतीममितिहासं पुरातनम् ब्राह्मणस्य च संवादं याजकस्य महात्मन: १७ अ ५७

ण्यं तित्वलीयसा ऽथ्यवानेन भुजंगेन स्मा त्वं साधि मे पुरीम् ६६ इति कीनाशवचनं श्रुत्वा सो नारदो ऽब्रवीत् भावादीयर्मिरा
जैवं मया कृतमपि नो हृतम् ६७ कस्माज्जातां पुरीमद्य न जाने हे सुरोत्तम स त्वं कि दृष्टकामा हं देवादिह समागमम् ६८
यान्तो नारदस्येने लोके कृपा संजायते ध्रुवम् ममापि करुणा जाता भृत्यानां तव दर्शने ६९ कृपयाद्य दिने मनसान्यो गौ
मा हे स्वभावतः मद्दिने तत्र सर्वे गता नगता जन संस्थिताः ७० यमः स्वर्गादि सरूपाः किं मयात्र हे तंवद ३ सं कस्मात् वेद
मेयं याम्यां वक्तुमर्हसि ७१ तेषु रेनागमि मिक संघ भ्रम जीतिस ना ऽभक्तोऽपि यमतस्मै ददौ शापं सुदुःखितः
७२ एतद्धि विस्तयंति सुरवरो सितं मुर्वनाम ऽथ भ्रम मिलं विभवाभुक कलहप्रियः ७३ यये मुनिस्तु केलासंघ
मा श्रीपाद स्तु पुरीयको तस्मान्नाम तं निसंसेवेन्मुक्तिमवाप्नुयात् ७४ नानेन घादृशो मंत्रो लोके नादौ यतो महान् स्नांतः
स्मारयंतस्य विष्णोर्नाम नित्यशः ७५ ये स्मरंति दिवारात्रौ जंग कोति हरेः पदम् शौचाचारविहीना स्थ पुल्ल ब्रम्ह विवर्जि
ताः ७६ तपोहीनाः ज्ञानहीना नाममंत्रैक जल्पका भक्ता यान्ति मां सा लेन ना सर्वेपि धार्मिकाः ७७ जिह्वाग्रे वर्तते यस्य
विष्णोर्नाम सदं शुभम् श्वपचोऽपि गरीयः सा ना न्नः कार्या विचारणा ७८ इति श्री वायुपुराणे माघमाहात्म्ये द्वाविंशो
ऽध्यायः २२ श्रीकृष्ण उवाच केनिस्मृ कर्मणि केनाम स्नानं जसा ऽन्नायासेन कन्नो नास सुपर्णसे

मा०मा० स्यादृजस्वा दुष्टाः स्पृष्टाभांडाद्युपस्करा। अज्ञानाद्वा भयाद्वापि कामाल्लोभात् च चित्तस्त्रिय ३५ अवेरयित्वा गच्छंतित्तनदुष्यं
जित्सत्क्रियाः क्रियालोपकराह्येता पापादस्माद्दुरत्ययात् ३६ दृष्टामिमांस्त्रा पूर्वं सर्वा अपि नसंशयः वाल्ये पिमोवने वापि वार्द्ध
५८ केवाकदाकचनः ३७ वेत्रयाजेदुरावारापुरा नेवाभिकांक्षति स्पृष्टोप्यपतिवं स्थूनानि संवाचादि दुःखदा ३८ स्वतः स
हायतोनारी याद्व्यतिय क्रियाः वाल्ये वैधव्यमाप्नोति सानारी नात्र संशयः ३९ ऋतुस्नातातु यानारी वोरकान व
हि लोकयेत् लब्धात्ततोगर्भं तु वाला नाम्नुपयातिवी ४० एतत्कर्म सहायेन रजसा दूषिता तु या मतापसात पाल्ल्
नावैधव्यं दोवनेव्रजेत् ४१ यानारी रजसायुक्ता सर्वभांडादि संकरम् प्रकरोतिच सानारी वैधव्यं वार्द्धके व्रजेत् ४२
58 याचानुकूल्यरहिता पतिधर्मेषु सर्वदा वाल्ये वैधव्यमाप्नोति पतिहीना भवत्सलम् ४३ सर्वासामपि वैधव्यानि
हानं पुण्यसंभवम् शांतितस्य भवत्सामिकर्मलोप्सापिलक्षणे ४४ कृतेतु अष्टम पंचम्यां व्रते वै सावशेषितम् पा
पं गच्छंति नारीणामिति वेदविदो विदुः ४५ सर्वस्य वाहनेदत्ते कृते लक्ष्मीव्रतादिके सूत्रावदिवं व्रजन्निरजो दो ए
षोनसंशयः ४६ निर्मलं तु व्रजत्याशु लब्धवर्णि व्रते कृते रजसो संभवपापं नारीणां वैनसंशयः ४७ इतितद्
चनं श्रुत्वा पुत्रः पप्रच्छ लक्ष्मणा मनस्वापांकितान्नं त्वा साप संस्मृति गंगवम् ४८ साधु साधु महाभागे दितं मे ५८

यमेवर्त्तं पुराकश्चिद्धैरण्याम् [illegible] तस्याभूज्जंगमस्तोमद्दासोनामसुवावलिम् १८ सालहाम्म[illegible]तु स्थातांस्थितां गोदावरी
तटे दालवैभम्दुःखेन[illegible]कुमारिकाम् १९ म[illegible]भिः परिक्षिरितामम् आक्रेदितीतनोवीसपानेस्कांजत्य
पम्नतः २० लुठंतीसुविपानिममुक्तप्ताम्ीसुरोमुक्ः जडानामपिकारुण्यंजाप्यंतोमानुपश्यनाम् २१ गंदाम्ला लदएम्बालंस्वभुजं
गमुनायदं कुब्जजानांचुनारीणांतंत्रोयंवसुदारूणा २२ [illegible]सुवासांग्रेनिपंचुमुदारूणा कन्यांतं जीवपत्नीतं दिधवातु
[illegible] २३ [illegible]कम् [illegible]पेनापुन्नतोस्त्विय २४ [illegible]तं तु वै
भवंतभुवाननस्य [illegible] उवाचरासनामासेभु
जंगः [illegible] २६ [illegible]काप्रित्रकोविदा २७ [illegible]
प्रभगवान्सजीवानां [illegible] २८ [illegible]शापुनः तेत्रा
यंतस्तावु संयजकं नामवेद्विजम् २९ [illegible] तरुणेमाच पुनेत्वु [illegible]ए बाएकुल
दासस्तागहूया ३० [illegible] सर्वसमाभ्रुवि ३१ दुंधोवासुगधोवा
[illegible]भवेत्त [illegible]सह ३२ कर्मस्यागायते केन केनदा स्यान्निवर्तते एतदिद्धो[illegible]तवि
[illegible]सुव्रतः ३३ इतिनिसाव[illegible]देवेकर्मणि[illegible]संस्थितः ३४ भक

यः ६३ एवं ब्रह्मेति हि स्त्वा नामभिः पूजयेद्धरिम् शिरो ललाटनेत्रे च कर्णौ नासां मुखं तथा ६४ कंठं स्कंधौ तु पाणी

मा०मा० हृत्स्तनौ वत्सलक्ष्म चोदरम् नाभिं कटिं च जघने ऊरू जानू च गुल्फकम् ६५ पादस्तदंगुलीमतो ह्यंगान्येतैः प्रपूजयेत् धू

पदीपौ ततो दद्यान्नैवेद्यं तु निवेदयेत् ६६ अर्घ्यमंत्रमेवं प्याद्गुरुं सर्वबिंदुपुरोजनम् गोदानं पालयन्सार्थ घृत

५८ कारागुणान्विता ६७ त्रिंशत्पलं कांस्यपात्रं घृतेनापि प्रपूरितम् सुवर्णवर्त्तिसंयुक्तेनाचाप्याय निवेदयेत् ६८ किं

वा दशपलं कांस्यं तथा घृतसमन्वितम् सुवर्णवर्त्तिसंयुक्तेनाचाप्याय निवेदयेत् ६९ अथवा तु यथाशक्त्या द

घात्कांस्यं च पात्रकम् व्रताभावेनुयोदद्यात् कांस्यं च घृतपूरितम् ७० यावज्जीवं जीवेल्लीभवेत्ते तत्संशयः र

59 जो दोषविमुक्तोस्मात्सोपीमांयाद्ददाति च ७१ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्दक्षिणां चैव दापयेत् मासैवं कुर्वतोना

री तस्या पुण्यफलं श्रृणुः ७२ व्रताचान्यपि पापानि इह सेन कृतानि च न श्यंत्येतानि सर्वाणि व्रतस्यास्य प्रभावतः

७३ चंडाल गर्भिणी गपि तस्या परूभिभाषिणी बाल घीवापि विन गीमातापितरौ वैरेता ७४ गोघ्नी वा तस्करी वा

पिजः संकरकारिणी वहिद्गरदा चैवनिंदी चास्त्रिद्वशिनी ७५ पशोजीवति जा नारी भर्त्ता वाप्यभिचारिणी ५८

एवमादि महापापैराद्वनाहि कुलांगना ७६ कृत्वा चैतद्व्रतं पुण्यं मुच्यते नात्र संशयः व्रतानामुत्तमं चैतत्स्त्री राम

णामावश्यकं त्विदम् ७७ ऐकान्तिकप्रदानेन विसोरमिततेजस कोटयो ब्रह्महत्यानामगम्यागमकोटयः ७८ ६२

भयविह्वलम् नतवर्त्ति व्रतसास्य विधानं की दृशं वद ४९ कस्मिन्मासेनु कर्त्तव्यं कस्य वा नु समर्पणम् उद्यापनं कथं
कार्यं किं फलं तस्य वा भवेत् भगवान् केन चाज्ञप्तो लोकानां हितकाम्यया फलं विधानं तत्सर्वं तदा वाच महामुनिः ५०
कालो हि कार्त्तिको मासो देवस्तोमाय पूर्वमुच्च सहस्रगुणितं तस्य फलं भवति तत्कार्त्तिके ५१ तत्कोटिगुणितं प्रोक्तं मासे मार्ग मं
शीर्षोत्तमम् तस्माद् व्रतं गुणितं फलं तु माघमासिके ५२ एकविंशत्कार्त्तिकेयो मासि समाप्यते तस्मिन्मासे
त्र्यम्बकं प्रार्थ्यं व्रतं विदुः ५३ मासि मासि कर्त्तव्यं मुनिसत्तमाः सहस्रवर्त्तिभिः कुर्याद् दीपं विप्रवेत्त्व
हम् ५४ घृतेन पायसं तेन सम्यग् नैवेद्यम् कस्मिन्मासे समाप्ति स्यात् तत्तत्कालेन ५५ उद्यापनं वि
धानेन व्रतसंपूर्त्तिकारणम् आज्यं पायसं दीपं न प्राशयेत् ५६ आपाद्य वा चन्द्रं तु तदा वाप्यमुत
मम् उत्तमं वा तिजं श्रेष्ठं कुर्यात् ५७ सप्तमे पक्षे कुर्यात् द्विजैः वतं दक्षिणां प्रदत्त्वा तु
कुर्यान्निवेदनं सततम् ५८ तस्मात् कुर्यात् होमं कुर्वीत विधानतः ततः प्रणम्य संचय्य जानिति तत्
ला ५९ पौर्णमास्यां च मन्त्रेण नैवेद्यं विलुम्पन् आदौ पुराणं विधिवित् ६० कलशं तत्र स्थापयेत्
धान्ये सर्व लक्षणं तत्र स्थापयेत् देवं सम्पूज्य भक्तितः ६१ तत्र विप्रान् पाद्यं हिरण्यं दीपानि पाकं रुद्रं
जगद्व्यापी निजो रूपी महेश्वरः ६२ निरंजन फलाध्यक्षो विश्वरूपी जगत्प्रभुः स्वप्रकाशः स्वयंज्योतिः श्वेतवर्णे हे जनाश्च

मा०मा० गं संप्रेष्य पिता नीता पात्रं च कांस्यकं कुमार्यै दापयामास सर्वैश्वर्याप्तये एतत्पुण्यप्रभावेन कुमारी सापि
शोभना यावज्जीवं जीवपतिर्बभूव बहुपुत्रकाः ९५ कुमारी शोभना नाम तत्पतिः कुशभोजनः महाधना
त्या सर्वेतुष्टवृत्ताचलक्षणम् ९६ याजकं चैव सुश्रीसाजग्मुस्ते च निकेतनम् लक्षणा सापि दासेन भुजंगे
६० न च संयुता ९७ माघस्नानं तथा कृत्वा भर्तृमेतत्प्रकारसा तेन [illegible] दासलक्ष्या सहाय[illegible] ९८
गर्भि नाम महाराज चक्रवर्ती बभूव सः लालक्षणा च तत्सती सर्वलक्षणसंयुता ९९ बभूव लोकविख्याता
जीवपत्नी सुपुत्रकाः तस्माच्छोभा माघमासस्य महोद्यं चकारिष्यति १०० धर्मसंततफलं प्राप्य विष्णुलोके महीय
मा ते [illegible] माघे चरेद्बुधः १०१ [illegible] संध्यावन्दन
60 कर्मेदं महापातकनाशनम् यो न स्नाति द्विजो माघे मकरस्थे दिवाकरे १०२ ब्रह्महा स तु विज्ञेयः सर्वकर्मसु गर्हि
तः नारी वापि नरो वापि न स्नाने नारोग्यदयम् रौरवं नरकं प्राप्य तिष्ठत्याभूतसंप्लवम् रोगग्रस्तोपहतो यस्तु पातोय ६०
तान्सवायप्रतः योजवस्त्रं परीधाय त्रिरात्रं सम्यक्चवारिणा १०२ माघस्नानमंत्रितं चा [illegible] सोपि
स्नानफलं प्राप्य मोदते विष्णुमंदिरे १०५ इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये त्रयोविंशोऽध्यायः २३ शांडिल्य
हि

तथैवात्राश्च पापानां कोटयोऽयुतसंहतयः। नश्यंति नात्र संदेहो नाभावादपि निश्चयः ७९ किं तद्वा वर्णितैर्विप्राः कृते
चार्हितकार्पिणे किमत्रच्छलोकैर्नानैर्नसंदेहः पंचकर्म ८० अलोपि ब्राह्मं कृत्वा पूर्वैः पापसंचयैर्मुच्यते नात्र सं
देहो जुष्टाकम्पेन सत्यात् ८१ एवं संवत्सरात्मानं तप कृत्वा मानवमानंदे ब्रह्मांकुर सुखं तिष्ठ यथा ते रोचते मनः ८२
इति हि देवनं श्रुत्वा पुनः प्रकृत्य तस्य: [illegible] नाभिप्रायो विभ्रमो ममेदं वद ८३ प्रत्यब्रवीत्ततो ब्रह्म
ब्रह्मांकुर तेऽग्न इति तद्वचनं श्रुत्वा राजकोऽवाक्यमब्रवीत् ८४ कथं तेन मेऽभूत्सादितिमां करुणानिधिः सा
वो वा रघुनांबेश्वरियश्चकुलतो वना ८५ नन्वबेभु श्रमापन्नार रजो वा कुमारिका तस्यापतति कर्म जीवेदु
भरं सेवं शृणुहि ८६ नपाकुरस्तु निविसेरेदुदाचतमुक्कांडम् इतीतद्वचनं श्रुत्वा राजकोऽवाक्यमब्रवीत् ८७
मे धैवमकुरं प्रांप्रीमा कैरो लोकं माईसृतः मासोपवनतु मासः सर्वकृतु फलाधिकः ८८ ननाथ त्वं कुरस्नानं ल
ब्धातेनातुलं फलम् स्नानकं माघकोके नादेहितो कोमतावत् ८९ तेन जीवेदपन्नं मम प्राणं सुतापि च
तस्मादर्थं राजत्वमरो रोगेण वन्मुनिगतः ९० न चापि पुनाय्येतापृच्छतयातु जीवति ध्रुवम् तथापि नाहरेण
निकांस्यपात्रं नवैव च ९१ जीवपुत्रीभवेदाशु स्थानराजरंगांतिकम् तत्तस्याव च त्वं श्रुता राजलक्ष्मणा च वा
ग्मता ९२ स्नानं विस्मयं कोकनादशतैस्ते फलं तदुदा नमस्कारप्रभावेन ततस्ते राजदेवचोमितः ९३ अजं

मा॰मा॰ प्रस्थं तु यो दद्यान्माघे माधववल्लभे १३ अलक्ष्मीमपमृज्यैव जयं ज्ञानसंपदः तिलदीपं तु यो दद्यात्पौर्णमास्यां विष्णु
मंदिरे १४ कालमत्स्युजपक्वाशुभमुपासनपासनात् योददाद्धि दानं तु श्रीनारायणद्विजातये १५ पूर्णिमासु पुन
६१ रावर्त्तेति विष्णुलोकं च गच्छति तांबूलं भ्रमहं दद्यान्माघे मासि द्विजातये १६ दारिद्र्यदोषतो मुक्तो महदैश्वर्यमा
प्नुयात् योददातिलपात्रं तु माघे स्नानपरो नरः १७ निर्दूत सर्वपापस्तु ग्रहपीडाविवर्जितः यो माघे नुदिहि स्नात्वा
61 माधवस्य महात्मनः १८ कुर्यादवमहतीं पूजां न पुनर्जायते भुवि रंभाफलैर्हि तु दंडैः पूर्वैःपुष्पैर्मनोरमैः १९ स
म्यक्पूजितो विष्णुः पूजितः कोटिवत्सरम् एकस्मिन्वा दिने यस्तु प्रातर्माघे जलाप्लुते २० तुलसीमालया हरिं वा-
काञ्चनीस्त्र मनोरमाम् सर्वपापैर्विनिर्मुक्तो विष्णोः सायुज्यमाप्नुयात् २१ मन्नाम्नुग्रहहरं तीर्थमिति हा संपुरा
तनम् प्रवक्ष्याम्यजनेषापाःसर्वजन्मणानार्जितान् २२ पुरा सुदासो नाम लुब्धको लोककंटकः संपूजनवा र एन
सीचकालमत्सुरिवाण्र २३ पक्षिणाश्च मृगांश्चैव मत्स्यान्कूर्मांश्च कर्कटान् पतंगान्मूषिकांश्चैव गोधान्कर्म ६१
र दैहि नः २४ जालैः शस्त्रैः भग्नलेप्य भल्लमुखैः शिलाकणैः स्वानैर्बंधनलेपैश्च तथा हुंकारलोष्टकैः

उवाच माघेमासि रवं संप्राप्य मकरस्थे दिवाकरे एकैकं विधिना स्नात्वा कोट्यः स्वैस्कुलसंतदलैः १ माघवंत्तुसमभ्य
र्च्य स्तुतानंसदराजतः माघमासि भार्गस्नाआजपितान्हि जोजुसान एवंकृत्वा नारमेकं मत्तमेतत्समाप्य पेन
कोटिकन्याभीतंतपर्णि द्विमाति लसंपदः ३ भूमौह सर्वभोगं मपुत्रपौत्रादिभिर्वृतः स कोटिकुलमुद्धृत्य वि
ष्णुलोकं प्रमाणुयात् ४ कलौ कलुषचित्ता ये नरा पापकर्मणाः माघस्नानगमिते सर्वपापैर्वि
मुच्यते ५ शीतार्तानांतु यः कुर्यात् माघमासे ... पुण्यं स्वर्गलोकं स गच्छति ६ माघे मक
रगे भानौ प्रातःस्नानपरो नरः ... भोजनः ७ ... लोके महि
मते ... ८ ... मोक्षमुच्यते माघे माघवद
र्पंतु सौवर्णं तु ... ९ यो माघे ... जात
ये १० ... ११ ... माघे
... १२ ... नरकं नैव गच्छति घृत

नं

१·६

मा०मा०
६०१

62

स्मतुर्विस्तुमंदिरम् पतितौतुमतौपश्चाद्विमानेदिव्यरूपिणौ ३८ गीयमानोप्सरोभिश्चलुब्धदृष्टिपथंगतौ
तौदृष्ट्वालुब्धकःपापिविस्मयोत्फुल्ललोचनः ३९ निरतोऽदृष्टभावेनपप्रच्छरूतमहामुनिम् मुनेदृष्टंमयाश्चर्यंमत्स्थानात्संनुमिकृता ४० ध्यानेसंगःस्वर्गोम्यार्थदेवाख्यौखेठमेगतौ तत्रांस्थितौ नयोद्भ्योमर्कट
पुत्रवेतदा ४१ जग्राहसत्वसंशोषितेनसाऽरूपमानवं युगपत्तौजलेमग्नौमानाह्वौदिवंगतौ ४२ तौ
दृष्ट्वाविस्मयोभ्यस्तादृष्टभावंविमलंच तौमत्स्यकामौनिर्भिन्नवंशितिकस्य भागतं ४३ तौकौपुरारव
गहरीकेनवाकेर्भणमुनि निर्भ्याभ्योनिंसमाप्तुत्रौमुक्तौकेनचकर्मणा ४४ तच्छ्रुत्वाभ्यञ्चश्चद्धानु
पृष्टोतोवदविस्तरान् लुब्धकस्यवचश्रुत्वागालवोमुनिसत्तम ४५ तदुवाचमहात्मानंपश्यातापमुपेयु
षम् पृष्टस्ताभेवसर्वेषांस्नानार्थंसमुपेक्षुकाम ४६ तत्तलुब्धकपरोसाम्मिलोरे तांतमंजसा खदंपंदि
तमत्स्योर्थमर्कटस्तुपराद्विज ४७ तेद्रीनसीऊलीनौपूर्वमर्कटःकनकाह्वयः संस्यातपरकर्म्मातिमूएव राम
तांचहरेःकथाम् ४८ निंदाचक्रेद्विजेंद्राणांहास्यपूर्वंदुराग्रहः परैसत्कानिकर्म्माणिवैर्मिस्तान्नविषा ६०२

२५ सारखैथैः सैनैरै हिना जीवनना पद्यः पग्निका न्याजोनिसं चोरव्रुत्ति पंतुई॥ २६ आकान्वार नहि नीनागवादी
न पुट्टनिश्चन् हत्वा सरू नि मकरौ न्यवान्ना लुथ कोल्ह मम् २७ वातिहीन् लुपाच्या सीन्मह ताकर्म गाहिसः क
राचिन्ना घमासि तु मात मेन्स्रानि कांदुपा २८ सलूपवनेव मे पुतन हेतेकु टीरकै उपविपपज लेजा लं जल
याहीविनू म्पत २९ आहं मानंग ह ही ना तु उनत दाता मि छत: आतः सोलुन ह जगु प्राह्य पाव्र सवादिनुः
३० सरह गुनह पुवं लासे मकरगेरेः नुस्वं काना मका पुरुषं करां कर्मानिदर्मिच ३१ तत्तीरिचन सम् लेनु
सुमनामन्न मनगुरवन मानतारवनुने लोगिगुमनु म्मस्त कथा ३२ महरचमकैनुः कम्पिनार सम्मवि
ह गमः पासे उभे सभा भ्रिमन रगान्नेमति एक ३३ मुतासांम्पाक थां दिव्या हुएं कम्मानुरोपन: हुएं ज्ञानं
मघोरासीनि मन्मोनि रपोतपि ३४ पम्मात्स्वभाव दोच स्या सु सुदे मकेदरुदा पोरवानुसारस्या कांतासैरसः
जहतो क्षमा ३५ गह हेताम्र केदनोपिपतो पुरी विरुमव लाक पपात हरिणमात न धाज लेतरा ३६ जले
निमर्यो वम्भौनिदा सारसमकैसे विमानेषनगओमिशरु हौदिमरुपिली ३७ अकापंनौदिराः सेवीज

मा०मा० स्वदेहेऽस्मिंस्तस्माद्दोषात्कुयोनिता · अयं श्रुत्वा वचस्तत्रास्य माघमाहात्म्यमुत्तमम् ६३ निर्वेदं परमापेदे पू-
६१२ र्वजन्मकृतं स्मरन् विधिना मर्कटः स्नातः प्रातर्माघजले मुनेः ६४ पापान्मुक्तो विहंगोऽथ यान्यारूढो दि-
वं ययौ एतत्सर्वं समाख्यातं तुभ्यं गरुडवाहन श्रुत्वा तम् ६५ श्रुत्वा तद्दत्तमाधः पुनर्गालवमब्रवीत् जन्म
म प्रभृति पापीयानहं हिंसापरायणः ६६ न किंचिदपि जानेऽहं सुकृतं नैव मत्कृतम् पापाचारस्य मे मुक्तिः
२ कथं वा स्यान्मुनीश्वरः ६७ किं द्रावयति चास्मै तन्मे वद सुव्रतः इति तद्वचः श्रुत्वा गालवो वाक्यमब्रवीत्
मु ६८ इदानीं सुपर्दष्टोऽसि न जानासि त्वं चिंतया नेष्यते ह्यद्य हुं मरणं च भविष्यति ६९ इदानीं माघमासस्य
पुण्यकृष्णैकादशी कालश्च प्रान्तरे वायं तत्स्नाहि श्रीगंगनदीजले ७० स्नात्वा माधवं देवं कुरु स्नानं यथाविधिः
63 पश्चात्स्मरिष्यतां श्रुत्वा कथां विष्णोर्महात्मनः ७१ पुत्रमित्रकलत्रादौ ममतां त्यज चेतसा हरौ चित्तं समाधा-
य त्यज त्वं जकलेवरम् ७२ मुक्तिस्ते भविता नूनं माधवस्य प्रसादतः इति तद्वचनं श्रुत्वा गालवस्य महा- राम
त्मनः ७३ ततो हृष्टमना भूत्वा स्नात्वा नद्यां यथाविधि माधवेन माघे पापगालवेन गुरोरतथा ७४ के ६१२

पभिः ४९ कथाकथेमहरहर्दिशि पुलिनमानिलिः मदानेनान्मलाभर्यविदंति वसवादिनम् ५० हासंक
रोमंकुर्दिर्नहे भोलोषानुहरोदेवनर उकोकानेचक्रदानि सभाभयंदु रावदी ५१ नतेषो संगतिः कांपिपापक्षीने
नकांतिमा नेमरांभेनपाकिमान् उकृकं स्मनवेपिच ५२ नारकी जातनामु भाविर्यग्यो निपातानिच भुत्वा
भुत्वा एनमा एमकैरि सानिमुखिना ५३ भावेनुदीपदानेन तस्मिकेदनुमन्यनि जन्मस्तु सिन्तएं आमापूर्व
जन्मसंस्थितिहरिः ५४ कस्याश्वननुसंभोमिम्नानाधीमान्कपाशुभाः देकुंर्तिके चाहेपंचपापंडितमानिनः
५५ निषेध्येनोनिद्रहेषुआयंपुनेन रठानि प्रवंगमभ्रसंगेन प्रसंगोतं समागतः ५६ तदानीमुहरिंस्तु
त्वाप मामापं तु यांजको पुनमसोनिमासेभान्ता सस्थेनदिवेनः ५७ उभुवेदिहगमो हीननसार्कपर्पोच न
भानमोघेज नेदैवानिमज्जनमभिगतः ५८ आभिरमामाहंपुलावाचमानांहरेःकथाम् भातमोघेज
लसपर्णानुमों मृदि समागतः ५९ सर्वदंपुः सारमीपतु राजोगेमलोलुपः वेषाखो कर्नेकीमघीनस्त्रा
मानेनलुब्धकः ६० भद्रातात्र अपदेता भन्ना तारतानि सानासुना किमुनान्या भानिपयो वथानीताम्य किंतु
६१ कदाचिद् देविमांत माघवे माधिदेद्दिजम् भूरिरंमोजयामा सेउस्या सञ्जभावतः ६२ जातिसरः

८६ कौतुकान्वितभगवान्कथालापामृतं पिबन् मनांसि च प्रसन्नानि पापान्यपि गतानि च ९० गगउव
मा०मा० ६६ स्मुनेः संगात्संशयाश्चापि छेदिताः शुश्रूषाणां च शिष्याणां वद विश्वोकस्यां शुभाम् ९९ इति श्रीवायुपु
राणे माघमाहात्म्ये चतुर्दशोऽध्यायः १४ गालव उवाच यः स्नाति माघवर्षीस्ये शान्तमाघे बहिर्जले सुरुस्यमा
लकि पुष्पे विष्णुलोकमवाप्नुयात् १ गीतापाठं तु यः कुर्यात् हिमे माघे जलाप्लुतः तस्य पुण्यफलं वक्तुं वि
श्रुनापि न शक्यते २ विभूतिं विश्वरूपं च युक्ताध्यायद्वयं पठेत् तस्य पुण्यस्य विस्तारं वक्तुं नो मेनि शाम्भवः
61 ३ विभूतिं विश्वरूपं श्रेयःपाठं पठतो नरः माघे पापैर्विनिर्मुक्तो दिवि देवैश्च गीयते ४ श्लोकार्द्धं पठते यस्तु
मासि माघे जलाप्लुतः सप्त कुलसमुद्भूत्य स्वर्गलोके महीयते ५ प्रातः स्नात्वा शुचिर्भूत्वा यः श्लोकं प
64 ठते नरः स चैकविंशतिकुलं सत्यलोकमवाप्नुयात् ६ माघे स्नानव्रतो यः कुर्यात् पाठं श्लोकद्वयस्य च ए
केन पापनाशनः स्याद्द्वितीयान्मोक्षमाप्नुयात् ७ माघे माताहरिं स्मृत्य यस्तु श्लोकत्रयं पठेत् एक राम
स्मात् स्वर्गस्ततो नाशः सायुज्यं च द्वितीयतः ८ मुक्तिं ददाति वै विष्णुस्तृतीयेन माधवः माघे चाध्या ६६

उ
यांतं दृष्टिं सुबालानां योगासंचितं ना जहौ कलेवरं सीतैकमालिका उपस्थिते ७५ विमानं दिव्यमारुह्य
जगाम हरिमंदिरम् एवं मोहिनी दुःखं कष्टं दुर्मेधा अपि नवधा ७६ माघस्नानस्य माहात्म्यात् कथया च मधु
रिपुः पश्य जायेद्धर्मे यो निदानमपि दुर्लभम् ७७ गतिमापुः महाभागाः तेनैव दिनेन च ८० कुटीर
स्था जनाः सर्वे गतवंतु मुनिं प्रति तम् ७८ पुत्राः पितृविधेयो मे विलयो लक्ष्मीलोचनाः तं मत्त्वा महात्मनं
सं तेषां कुलरोचनाः ७९ माघस्नानं प्रभावं कथया च विदेह देः भव तेषां बहु शोभितं चित्रमहोत्स
वः ८० श्रुयतं पुराणं लोक नानाधर्मा लोकमुने भक्त मानव सर्वमनुनाहृष्यातवः ८१ सुमतिमोहिम
हतं सर्वे हेमादिकलोत् सर्वे धर्माः महत्त्वं श्रेयस्कं तथा महत्त्वम् ८२ नृपिपा स्वकथा देवदेवकिं कु
वैति सजनाः सर्वपि लाकेतो पर्माणं मे च चेतसा ८३ पुनं तिनाथसंदेहो न तु संविदु महान् पुत्र
कोत्तुमि कानो माघमाहात्म्यमुत्तमम् ८४ श्रुवद्विविधधोत्तमं दुःखदमानि ये मानवेन सद्धर्मो ना
मेनेत्र सद्धर्मं तत्पः ८५ मानवेन सह लोकेसोद्धजिनो भानिरुत्तमाः वदु यावद् एवं तत् च त्रिमिनोधापि च तमे

कं मतम् २१ यः प्राकृत्संपूर्व्यहृदयात्मतातापितामाधवस्तवराजं तम् माधवस्तवराजं नुमा येनि संपठेन्नरः तेनेदं
मा०आ० तेन दत्तं च तेन सर्वमनुष्ठितं २२ विष्णुनामसहस्रस्य हि सारं यात्युपरं फलं तत्फलं सम वाप्नोति माध
६८५ वस्तवराजतः २३ कुंदीरस्याउत्तुः स्तोत्रमेतन्महापुण्यं यत्त्वयोक्तं द्विजोत्तम माधवस्तवराजं तु श्रो
तुमिच्छामहे वयम् २४ किं फलं तस्य पठने केन लोके प्रकाशितम् मालवदत्त्व पादौ म तो स्य
65 चाचस्मृत्व तेनाखहृतासनः २५ स्तोत्रमेतत्पठेन्नित्यं माघेमासि विशेषतः श्रादौ नत्वा गुरून् देवान्
४ श्याद्यमेव च पार्श्वके पार्श्वं चतुरस्रं ध्यायेत्स्पष्टा रत्निलहस्ततः उत्सहस्तायिरस्कं च सर्गास्तियमजह
यम् २६ सुरापानरतायुक्तं गुरुतल्पकटिद्वयम् तत्संयोगीपदद्वंद्वं संगसंगपातकम् २८ उप
पातकरोमाणं रक्तश्मश्रुविलोचनम् खड्गचर्मधरं कृष्णं कुक्षौ पापं विचिंतयेत् २९ नाभिस्थं ध्यात
तः पश्चाद्वायुबीजमनुस्मरन् षट्कोणचक्रगं लिंगं भगवंतमनुस्मरन् ३० देहस्थं पापपुरुषं वा राम
युनाशोषयेत्सुरा ततो हृदिक रंध्रस्थवह्निमंडलगं हरिम् ३१ त्रिकोणचक्रगं रक्तं भगवंतमनुस्म ६८५

नीलं २

क

यपठेत्कोकगस्थानेनचोभवि ९ तस्यपुण्यफलंवक्तुंमहोंत्माशतैरपि यथ्याध्यायद्वयंनित्यंमानः स्तानतुराष्ठेन
१० श्लोकार्धपदंवैमनित्यंमुचंराजुभासा नयवक्तेनफलंवक्तुंमहाकल्पशतैरपि ११ माघस्नानेहरेर्भोगी
तापार्दहत्रयोभारि एकांलि गहिलमेवमसमुक्तिनस्यकरेस्थिता: १२ स्नातानुभटकालि यथानुमीयेदह्रिजले स
हस्त्रनामभिः पूजकहरिं सोभुवेनवः १३ सहस्रनामपुलं पूजाकालेनुमःपठेत् नष्टंरणानांभवेन्मुक्तिकिंकिस्तुन
स्यमहात्मनः १४ गाथाचैकेनवायस्तु पूजयेन्मधुसूदनम् कोटिसंवत्सरंविष्णुं पूजितस्तेननिश्चयः १५
योमानान्नासहस्रेण स्तोत्रभिकुसिजाधवम् गावक्षोभनवैकुंठासस्तुनएवनसंशयः १६ एकंश्लोकंपठेद्य
स्तुनित्यंभागवतोद्भवम् तस्यपुण्यफलंवक्तुंकःशक्तोदिविवाभुवि १७ पूजयेन्माधवंदेवंभातर्माघेजला
त्तुतः पठन्भागवतेयस्तुमुक्तिभागीनिसंशयः १८ गर्भेदुःखंसपठंथेकुर्याच्चाघेजलाप्लुतः तस्यविष्णुः
स्वयंश्रीमन्रह्वातीष्टाकंगोरथान १९ श्लोकार्धंश्लोकपादंवानित्यंभागवतोद्भवम् यःपठेत्सानत
स्यजीवन्मुक्तोनसंशयः २० पठेद्देहेविधिवित्तेयःकंउसंभागवतेसुभम् तर्पितंतदूहंसएषसर्वहेनाधि

मा०मा० यस्त्वाच्युदितोनस्मादक्षौरगेः ४३ जिह्वात्मा वरुणस्त्वंच माधवानंतशक्तिभृत् जिह्वांत्वरसास्वादे व
६१६ र्तेयस्त्वं महाप्रभो ४४ आघ्राणात्मकोविसुत्वे कसुगंधात्मा महाप्रभुः त्वक्स्पर्शेभ्यां कृतं पापं ना
शयाच्युत माधवः ४५ त्वक्स्थः स्वनाम्ना भगवान् सर्वव्यापिन्महाप्रभोः हस्ताकार्यात्म दत्तं च पापं प्रश
मयाच्युत ४६ वायुगो वायुनामा त्वं जगन्नारायणाच्युत नावृषः वायुमूर्त्तात्कृतं पापं शमयाच्युत माधवः
४७ तेजस्थितो वह्निनामस्त्वं ज्योतिस्त्वमादिकृत् तेजोमूर्त्तात्कृतं पापं शमयाच्युत माधवः ४८ स्थ
व स्थितो भगवान्विसुखात्मा जीवनप्रदः अंभमूर्त्तात्कृतं पापं शम० ४९ भूमिस्थितो भूमिनामाज
66 गदाधारकेशवः भूमूर्त्तात्कृतं पापं शम० ५० महन्महत्तत्वोविसुर्जगद्धेतुर्जनार्दनः नियतं कर्म
त्वोविसोशम० ५१ पुनश्चाहंकारगोविसुर्जगद्धेतुकारिकाभ्रमः अहंकारात्कृतं पापं शम० ५२ मनः
स्थितः कामरूपीसर्वेनेकनिषर्भकः मनसात्कृतं पापं शम० ५३ बुद्धिस्थो बुद्धिनामा त्वं बोधात्मा हरि
रीश्वरः बुध्यानुमत्कृतं पापं शम० ५४ वाक्स्थितो वह्निरूपोऽसात्मा सोमिराश्रमः वाचाकृतं मह ६६१

रन् देहस्थं पापपुरुषं निर्देहेद्ध्रूं बीजतः ३२ पश्चात्स्मरेद्धिकारं सस्थितं वरुणमंडले त्रिकोण चा
कोर्ध्वं रैकं अमृतप्लावनं स्मरन् देहस्थं पापपुरुषं वायुना क्षोभयेद्बुध ततो हृदि करे बलसद्धिमंड लगं
ना हरिम् ३४ शुद्धं देहं स्फटिकाभं स्ततोचामृत वृष्टिभिः आप्लाव्य सकलं देहं प्राणायामं ततश्चरेत्
३५ न्यासं च्चा चैव संपूर्णं सर्वांगन्यासमाचरेत् आवाहयेद्धरिं त्रिःस्तस्ततस्तोत्रं चैकेशवम् ३६ ना
नादेहस्थं रिरुणा चा चतुर्भुजं रक्तनेत्रपाणि पि सेवे चक्रभरितिवदेद्ध्यायफलततः ३७ मंत्रमेतत्प्रपे
क्लेशं सर्वपापप्रणाशनम् भुक्तिमुक्तिप्रदं नृणां सर्वरोगनिवारणम् ३८ नैवेद्यं नाना गोविंद प्रण
नामि प्रणम्य वं दहिमे धर्मं चतुर्भिं तिनो मुक्तरूपहर ३९ देवी केशव जगद्धात्रि सर्वसाक्षि
२ दयानिधे इंद्रियाणि ते कुलानि महापापं सुभूतेषुकरं ४० यच्चेतुगः सूर्यगमनं सूर्याद्रः सूर्यस्ते
स्थितः दर्पित महाचाहृद्धरमे वशीपद्धतिम् द्विज जीवबुद्धि स्थोयः सर्वप्रमथ गोवरः वर्त
मलकं पालये क्रोधे मे भुक्ति बोधितः ४२ नासत्य रुद्रिभग दानासास्थोह रितस्मयः नासामेवर्त

६७ मा०मा० [illegible]

कुरु० ७० कृष्णद्वैपायनहरेर्बुद्धकल्किन्शुभप्रदे अज्ञानादिमपान्निसंकुरु० ७१ केशवाच्युतगोविंददामोद
रजनार्दन प्रातःसंगमनध्याह्नेकुरु० ७२ श्रीवत्सलांछन [illegible] कालरूत्तैर्महा[illegible]भावैर्पद्मनाभगदाधर प्रदोष [illegible] मा
[illegible] कालेभ्यःकुरु० ७३ श्रीवत्सलांछनःश्रीमन्चक्रपाणेभयार्त्तिहन् अज्ञानतिमिरान्निसंकुरु० ७४ वासुदेवज
गद्योनेजितामित्र चतुर्भुजः भयाज्ञानकृतात्पापात्कुरु० ७५ वेदसारजगन्नाथसत्सवाक्सत्यविक्रमः अनंतानवम
हापापात्कुरु० ७६ समस्तपातकध्वंसिन्सर्वाबुद्ध्यानिवामकः त्वद्विस्मृतिमहेत्पापात्कुरु० ७७ परानंदपरब्रह्म
न्सत्यबोधात्मकाव्ययः अध्यानात्तेमहापापात्कुरु० ७८ सर्वकर्त्तासर्वसाक्षीशिवरूपशिवप्रदः अशिवाज्ञानराहिता
67 कुरु० ७९ यज्ञकृद्यज्ञस्वरुपिन्यज्ञभुग्यज्ञसाधन क्रियालोपान्महापापात्कुरु० ८० भक्तिप्रियादितिधारेषु ला
लकीर्तेनिरामयः अरतेस्तुमहादोषात्कुरु० ८१ निरंजननिराकारनिर्गुणानंतनिष्कलः गुणत्रयकृतात्पापात्सम
कुरु० ८२ सेव्यसेव्यकृतैःसेवीसेव्यहृत्पापकृत् सेव्यतापमहापापात्कुरुमाधवरक्षणम् ८३ अनिष्टस्वप्न [illegible]
नगरुढनरपिवेलेजनरविजंभयन पश्चात्पं क्रियतेतस्मात्कुरु० ८४ सन्निपातदर्शलोभाद्यामेमाहाद्दुष्टसंगते न

सार्पदंशाद्भयात्० ५५ हंसात्मको भगवान्विष्णुर्हंसतः पुण्यवर्द्धनः ध्रुवस्थाप्यं कुरुतां पापं मम० ५६ अ पादस्थो जयतं
होमगवान्गरुडध्वजः पुण्डरीकाक्षं नरायणो० ५७ मुकुन्दविततो गदरूपी मत्स्यविष्णुरमापतिः पदुद्धेन कुरुतंश
ग्रहम्० ५८ हरेकृ त्सहरकेशव चक्रगदाधरः सर्वदा सर्वतो मह्यं कुरु माधवः रक्षणम् ५९ वेदनेत्रमहामी
न मुखेन रक्षितो याताः यो ग्रामो भोदेवेश कुरु माधवः रक्षणम् ६० श्रीमद्वामनविष्ण्वात्मा बलिधर्म नेता हरिः क
मलो पुरुषलोक नंकुरु मा० ६१ त्रिविक्रम त्रिकालज्ञ त्रिधामा संत्रयीमयः सर्वाभयं कुरु मे योगि कुरु० ६२ म
हाविष्णो नृसिंहतनो महाकाय महानखः अर्यावृ भीन्महारिभ्यः कुरु० ६३ यथा दुकुलालस्थाक लंका इव मेदिनी
वराह धनिमे संकुरु० ६४ शार्ङ्गधन्वा महावीर्यो जामदग्न्यः परशुरामदेवः भयाद्रा धान्महादुःखात्कुरु० ६५ ब्रह्मसुता
गर्भस्थले योगीशं प्राञ्जि गोद्विजः योगे पापविहीन स्थकुरु० ६६ सनत्कुमारकपिलहयग्रीवजनार्दनः देवहेले
नवधे मं कुरु० ६७ मम जगदाधार सर्वदेवभयापहः चौरेभ्यो नरकेभ्यः कुरु० ६८ धन्वन्तरे विद्वानंद स्तरू
पिन्निं भयमेवत्वं सर्व ध्वजान्महादुःखात्कुरु० ६९ विजितात्मा महायज्ञ केवलम्पञ्ज दयावैपः इत्यादिषु महादुःख

सर्वं तत्पुण्यमाप्नोति संकीर्तनात् यः पठेत्सुकृती कालेषु माधवराजमहात्म्यमुत्तमम् कल्पकोटि सह तेषु मोदते विष्णुमंदि-
मा०मा० रे ९० इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये माधवराजपंचविंशोध्यायः २५ गालव उवाच एतत्तस्मि-
६६ न्नेमहापुण्यं वशिष्ठाय महात्मने येषा उपदिष्टो द्राक्षायामन्मजशोकनः १ कुत्र तीर्थे स्थितो तु कुतो वाभू-
वामस्मुत्र शोको वशिष्ठाय महात्मने शोकनाशः कृतमभूदुपदेशान्प्रजापते २ एतदाचक्ष्व नो ब्रह्म-
शुश्रूषाणां महामते गालव उवाच कदाचिन्महातेजा विश्वामित्रो महातपाः प्रतोषितं समासाद्य वे-
68 शिष्ठधर्षकोहया तपस्तेपे महाघोरं दिव्यं वर्षायुतं ततः ४ वशिष्ठादधिकं मेने सात्मानं च तपोबलात् क-
दाचिदिंद्रसदसि देवेंद्रो देवसेवितः ५ महर्षिभ्यः संपृष्टो देवानेतावमब्रवीत् भोभो देवाः समासीना महर्-
षयः शंसितव्रताः ६ कोऽजीवं पश्य कोऽजीवः को वा ब्रह्मादिकोमतः ब्रह्मर्षीणां च कः श्रेष्ठो देवर्षीणां को उ-
त्तमः ७ यथा पृष्टा महात्मानो बृहस्पतिपुरस्सर सदस्येंऽम हात्मानो बलसूदन चोदिताः ८ नारदं तत्र
चोदयामासुदांतं मन्तु वरांगिराः ते एव शोभ महाभाग्यस्तो नारदो वाक्यमब्रवीत् ९ सर्वज्ञ ब्रह्मसभामध्ये मां

व्याकृताम्बुजेपापात्कुरु० ८५ माजसाधुख्यातासोलोपाये जकारितः अमराधौदैवासिंधोकुरु० ८६ अगम्या
गमनापापादभयम्भुताहितो भकार्यकेलारहितकुरु० ८७ अंगलोकादुःखशाडुद्धानांचु समागमात् प्रति
ग्रहादुरात्मारात्कुरु० ८८ कुंभिस्थामादुरवाणांस्थाकर्मादिलोपनात् अगुजनाजगन्मूर्तेकुरु० ८९ एकाद
त शाद्यानास्वार्थाद्धादशत्वां चरितक्रियाः निमर्कर्मणोमात्राकुरु० ९० वेदभंगाद्दुष्टाशेदेवाक कर्मवेधयाद्दुराग्रहात् निंद
नादुष्टशास्त्रात्कुरु० ९१ अग्निकामादनुआजाद्भव्यात्कुलं अनुकः अग्निसाधाद्दुरोनिमंत्रकुरु० ९२ दूरगात्कुल
न्या कन्याकौ विवाहसम्बन्धकंटकेषु भाव्यादैवोत्साहात्कुरु० ९३ मार्गेषुधर्मविमोगादेकेयाः दुष्टवैतसः परदारा
भिमुखाच्छङ्कुरु० ९४ भुक्त्वा अहं दिविसमात्याधतुरवधवन्धनात्कोवां मृढदत्तादिपापाच्च कुरु मां पुनरुत्तमान् ९५
पुण्यं इत्यादि कोटिनाम महापापकनामानम् हरिस्त्रनाशनंधमपार्पुधं धर्मसाधकम् ९६ यः इदं पठते नित्यं मा घ
स्नानेद्विजोत्तमः अस्याश्चेत्र गंगापुंकोटिकोटिगुणं भवेत् ९७ विष्णुं ज्ञात्वा नरो देवतास्तुतिः प्रांजलिसिद्धिदः देवैरपि
सहस्राः स्याच्चैवलोकोत्तरोनरः ९८ आपत्तिसर्वदुर्जनकुः पठेन्नियतः शुचिः सर्वभावात्विमुक्तो केवल एव साम्बनू
नार्दनः ९९ पठतः सर्वराजस्वमेवहादिवशाम्यतिन माघस्नानसत्फलं पापस्यसादैवानुसः १०० ४ मादिमा

तद्दिस्मृतं पृष्टं विचार्यार्थाय पुनर्वदः २३ इति तद्वचनं श्रुत्वा सह ससमुत्वा वह भवता च वशिष्ठस्य विवादं तु पितामह
मा०मा० हः २४ तवैव वचसा सम्यग्नो हरिष्यति न संशयः ब्रह्मणः सदनं गच्छ वशिष्ठेनापि संयुतः २५ स एव वेत्ता सर्वस्य
श्रुणु गाधितनूद्भव इति तद्वचनं श्रुत्वा कुतो चापलगृहदः २६ ओमित्युक्त्वा वशिष्ठं तं समाहूय पदं तद्भूतः व
६६ शिष्ठोपि सह तेन विश्वामित्रेण धीमता २७ शाकंभयौ ब्रह्मसदे विश्वयोरुग्रलोचनः अपश्यतां महात्मानौ
ब्रह्माणं मुनिसेवितम् २८ प्रणामं चक्रतुस्तस्मै लोकस्य परमात्मनः जानन्नपि स्वयं ब्रह्मा मुनिं पप्रच्छ सन्मना
२९ किमर्थमागतावत्र भवन्तौ लोकपूजितौ पुत्र यो रागनेत्राभ्यां विनैव दर्शनं कारणं त्विति ३० विश्वामित्रस्तदा चाह
68 ब्रह्माणं नाम्नलोचनः अन्योन्याधिक्यबुद्ध्या हौ विवादः स्योपरस्परम् ३१ तत्राभ्यागो समापन्नावत्र तां प्रभु
मीप्सितौ पश्यताविश्वलोकानां वेत्तारं तातदोब्रवीत् ३२ निधार्य्य स्वयमेवो कलह चावयोर्हरः विश्वामित्र
वचः श्रुत्वा ब्रह्मा वाक्यमथाब्रवीत् ३३ विवादनिर्णयः कार्यो त्रिभिः साक्षिभिरन्वितः तस्मात्क्षेत्रं तया स्वयम राम
गस्यं वस्समाहूयः ३४ इति ब्रह्मविनिर्दिष्टो विश्वामित्रो गमत्तु तत्र नागलोकं प्रवाचापुन्नागेन्द्रं मुनिपुंगव ३५ ६६
अन्योन्याधिक्यविषये वशिष्ठस्य ममापि च विवादोऽभून्निमाध्यस्थ्यार्थे हि समाहूये ३६ इति ब्रह्मविनिर्दि

त्रलिः सत्तमाख्यया: नारद उवाच तिर्यक्तु यन्ततु मेतुमरिपेभुवुयेभुच १० भारतीलक्षणः श्रेष्ठो जी वेभ्यो
यं पर: पुमान् परं ब्रह्मदृशे: साक्षाद्देवे योरखापतिः ११ प्रत्नं रत्नं च शिष्टोयं वेदवेदांगपारगः देवर्षिणा
महं विहानि निमिषं माति निरवयं १२ सम्मा लोत तु उपःसर्वे भुवानारदेभाषितम् भयत्रर्षी वेदसारः साधुसा
धितिचातुर्वीन १३ विप्रा निर्व तुरां चतु साच शिष्टाभुव यरूपा उत्र श्योनुसभामध्याच्चलत्याशोविनिंदन
न १४ कोधात्ताल यवमानसं नारदं सभभाषितम् पृथ्वीरमत्तं मोक्षे हंसी यत्कृति नाम्य पा १५ तथाजीवा
विको वायुरेनसत्यं नवसंशयः ब्रह्मर्षीणां यविशिष्टं वरे वर्षी त्माम इति १६ सितुमेतद्रूपं प्राक्रमं वीणानं
नवसदि कथन्मन्त्रसंभावा सेतां रिरमाविला १७ मार्कंडेये स्थिते पार्श्वे लक्ष्याविनतं सदि वि
श्वामित्रे सभामध्ये भौ वल्मीकिसज्ञे १८ कथमस्मानमामात्र विशिष्टे नाभिमानिना नारदः ससंवादीति प्र
सिद्धं भुवनत्रये १९ आमानं वा कथं सौतिस्तनकादिसस्त्वेपि ब्रह्मर्षीतं म यामासं तत्प्रसादुमरेणच २०
किं न जानाति लोकोयं प्रसिद्धं भुवनत्रये नवसाभूरिक्ष शक्तो ब्रह्मलक्ष्मीविक्रमः २१ किं वशिष्टं न जानासि त्रिषु
कुशिको विमान् सभेयपुत्रं नभासे वर वर्णपं दैत्यनाविना २२ नैनज्जानासि किं विप्र नारदे निचविभ्रमः तपो

मा०मा० गच्छेतिचाब्रवीत् स्वाधिकारं निवेद्याथ नरकमिति सोऽब्रवीत् ५१ तच्छ्रुत्वा महसन्तं दैवशिष्टो ब्रह्मनंद
७० नः उदयादिनिधानं तेषां तीसूर्यं चेतिवत् ५२ पदैनैव यथा पूर्वे सूर्यके ऽस्मिन्नेतेऽसति सहागमो चैषां
सूर्यो लोकपितामहम् हरिश्चन्द्रं गतो गत्वा तु निवेद्य पानि वेद्य च स्वकं तं यथा पूर्वं तन्मागच्छेति चाब्रवीत्
५४ स्वाधिकारं निवेद्याथ नरकमिति सोऽब्रवीत् आगमस्य स्वाधिकारे तु स्थापितः स्वकमंडलुः ५५ इति
चोदकपात्रेण स्वहस्ते तत्र निस्थितः साकं च सूर्यगोयाभ्यां ब्रह्मलोकं जगाम ययौ ५६ श्रीनाहूय नयो
र्मध्ये वशिष्ठो ब्रह्मणः पदम् उपवेश्य च तान् ब्रह्मा विवादं चानयोस्तथा निवेद्य निश्चितं ब्रूते पितामहः हरि
तामहः ततो ब्रह्मणा दृष्टो विश्वामित्रस्तथाब्रुवन् नराधिके पराधासीदस्मद्धा हानुकर्माणि अस्मद्भावा
नयं वीक्ष्य स्नानाहूय ययौ अनेन पुत्रयोर्विस्फुटम् न्यन्तरस्य च आधिसंतं विचार्यैवं मनः पुनस्तुने ऊँ ७०
हरिः सत्यं त्वमेवेति श्री उवाच निश्चलोऽभवत् तल्लोगतेऽगाधि पुत्रोऽहि मान्यस्तु देवि च याहूणि चाप्ता
तावृयुः स्थानं यथा कं न अंतरे ज्वलमानो विश्वामित्रोयमोऽस्तु वस् विस्तानं स्माप्य व... विश्वामित्र रान
मयौ विश्वामित्रस्ततः क्रोधाद्दृष्टिपस्या हि मंत्ररत् ब्रह्मण्य अतीकारं चिंतयन्स्तथा ...ं तपोत्तम
सिद्धिं तः
स्व

ष्ट नवांति कमगांसुनि तस्याराग स्तं रोमुसतं त्रुटिसमागतः ३७ इतितद्वचनं श्रुत्वा विश्वामित्रमुवाचस नम
स्कार्दनितृपं पवनोमर्दु सहस्रधाः ३८ लोकभातो हरे राजाग कं नंबिशतेमुखं पश्चात्सर्वं कृपोधामानितिन
नृतिरत्नाः ३९ कस्मिन्ममहूयांनकुसलकमातेभिरेपच सोध्यहं नमपात्रं संगनुलोकरितेक्षपा ४० निशु
कोर्हीस्याद्दृवं भजार्य वसुजोश्वर कालसनाथजन्मनांनस्याइ वैतितंशुचिः ४१ कालतं पयोधीमानस्ततं स
सामिचिरहेताः सुनीमाहूयांचक्रोविवेशात्मीयसंस्थितिम् ४२ ततस्तेपितृमाहेवं मुने पूर्वं निर्वितिस्त्वयं
हितल्पतैनदैत्तैनकृ वन्तोमानितुःपिता ४३ सोऽद्य तुस्यापरुत्वाहंदिनमात्मापितिस्तुना हिलोजगर्ने स्तेन
स्यापिनोव पुमन्नाहि नभार्दरसितामाराणां स्याप्तिसोक्ता शुभोतिनः त्रिराकतुलतां तेन प्रदसोकंतु नृपपो
४४ एतद्गांनमेवितं शुभोचुमवेदयन् स्नात्वागानादिकृतसाधिकारे वसंस्थिता वसिष्ठं प्रेषया
मात्मनीमाहूयसहर्षिभिः ४५ एतेर्भोहा सभिःपीप्रस्तनामकं श्रिवैपुनः सोपि देवानां तिकेयत्नातमगाके
निचाब्रवीत् ४६ तापिकारंनिवेद्यो यत्नुयदेवाश्विनिसाब्रवीत् नरेतद्वचनं श्रुत्वा वशिष्ठो ब्रह्मनंदनः ४७
रखदं स्थापयामास लोकोहहनकर्म्मिणि इंद्रेणच ४८ तेलोकभारतेन सहायचो तनःसर्वं समाहूयतस्मा

६

त्पुरोहितः वशिष्ठः श्राद्धदिवसे आजगाम नृपालयम् ततो मध्याह्नवेलायां किंचिन्मंदायिने रवौ ब्राह्म
मा॰मा॰ णान्भोजयामास स नृपः श्राद्धमाचरितः तदा स राक्षसः पापी वशिष्ठाय महात्मने भक्ष्ये पं चाम तस्यामं दुष्टं
मानुषमामिषम् दृष्ट्वा श्राद्धे मुनिश्रेष्ठोपि ज्ञात्वा दुर्गंधतोऽशुचि मांसं नाम्ना नुखाति तेन कोपसमाक्रांतलोचनः॥
७१ शापं ददौ नृपायासौ त्वया यद्दत्तमामिषम् मानुषं तद्भवान्भूयात् त्वं राक्षसो मानुषाशनः मुनेः कोपं न प्रस्थापि ज्ञात्वा
सूदः प्रलापितः नमयेदं कृतं कर्म्म दृष्ट्वा शापं ददौ मुनिः अविचार्य्य ततस्तस्मै पुनः शापं ददाम्यहम् इति
चांजलिना नीरमादाय शापितुमारभत् भार्य्या निवारयामास गुरुरित्येव बोधयत् भार्य्यानिवारितो नीरं पाद
युग्मे न्यक्षिपत् तेन दग्धौ च तत्पादौ बभूव कल्माषपादस्ततः शापं दत्त्वा वशिष्ठोपि स्वाश्रमं समपद्यत त
७८ तः स राक्षसो भूत्वा वने चासीत् स भूमिपः राज्यसंभोगनिर्मापन्नं विश्वामित्रस्तु भूमिपं जनितो सा दुष्टबुद्धिर्बो
धयामास चित्रधा दुर्जनाद्दंडमाश्राहि मगुरुणेन कदाचन मपं स्वभावतो दुष्टो मुनि च माडराग्रही विदुषा एम
नासु संपत्सुरत्यानाभिविवोजितः त्वया शासते गोदंडः कार्य्यसम्यक् न संशयः पुराणेनन्तपः शमत्रिशंकुः
पृथिवीपतिः चांडालत्वं समापन्नो दिविदेवैर्निराकृतः मच्छिष्योस्मत्त्वदासोपि तस्मै स्वर्गमिकल्पच स्थापितो ७१

हिमैवमतिरुष्टिंचकारह गत्वाश्रितं तं नरे कांश्चित्सुलसोलोकृयं कुटः तपसातोषयामास शंकरं लोकशंकरम्
विधिप्यावितरजेतस्यस्ती वृतेत्वितिः आगत्यसपुनश्चाह मांतं रहीत्रिशंकरं शंकरोपिविचार्याथ पापिशाये
दमब्रवीत रे ह्याहारं चोपियाय दुष्टमाल्पमासनुः स्त्रैनेदकर्मा गमर्वेगतिस्वार्यातिनिश्चयम् तदुक्तिर्म
त्रिगाम्नितक शत्रुहिमिश्चायम् इतितत्सेवर्द्दत्वानंबवातरथीपतः विश्वामित्रतपस्तुष्टोवशिष्ठाहितकाम्य
या तस्मैदत्तवरं दर्पकौशिकः प्रतितपोभयार रात्रपालो हृस्तुदृष्टकश्चित्सोपिसकेटकः आत्मरणाद्धि मुमोक्षं जानन्
दुःसहः मुक्तिश्चाख्यातिलानाज्येष्ठ आगत्यागात्य सहदृशः श्राकश्मादुभयतृष्टोहं मासदृष्टे परतमः हत्वोत्तदुष्टमन त
सानवोड्यास्मा चैतद स्यात्सर्वविरोधोलीनतत्त्वगोष्टं प्राय माहन हासकल्मषवर्द्दकरं नेने दोष भविष्यति तस्मात्
पादरंचास्मैशंकरोदासराजते शत्रतसोप्युदरः संस्कृत्य बुद्धिदृष्यः उपायान्सवशिष्ठायदातुंमानुषमांसिजम् वि
श्वामित्राश्रमंप्राप्तस्य तनात्सदोदमम् तच्च तान्यवचनं पश्चात्स्तिमितभावनुलम्भावनः आगतो राजसंबंधी सुपायसो ब्रवीन्मु
निः नृपकुरन्नपतेत्यसा दीपकृतोहितः भर्त्तृगतनृपतापुत्रं सहः पाकविशारदः आचिरोणकालेनपित्रुः श्राद्धभवि
ष्यति उतोहितो वशिष्ठस्य नृमांगच्छेति निश्चयं तदा तं कदर्ध्ये नैव देहि मनुष्यमांसिजं मुनोमनात्तव लेन भवितानात्र
संशयः इतितेनस माशाजे मांसाशयनस्तोत्राहसः कल्माषपादस्य वंसदृष्टीचदुष्टो पश्चात्सेन कालेनतेनाह

भा०मा० त्वाहूयमितरणम् सर्वंतत्स्वंमिलहव्योरात्रीशेषमनीनियत् बांधवाःमातरागमत्तांत्वैहत्वपर्य्यस्तांतयन् मायेमा
७८२ ह्रिमत्तानां स्वपुत्राणां मुदात्मनाम कथंचित्कावकाशमासतेकामेवोर्द्दैहिकम मत्सहंचगरहंगच्छन्त्यांतापुत्रा
नघ्नाहूयमत्र मलपन् मपुत्रञ्जित्सं न सोहं शरणागकह मरणो धर्मचक्रे विंशंपूर्वजयासमः मुंक्तांजीर्णविशं
72 नस्त्वभोक्तव्यानद्य कर्म्मणः प्रविवेशानलंपश्यन्मेरुमंदिरसन्निभम् एवंतोभवन्तद्दावहिभोक्तव्यात्तास्वकर्म्म
णः मेरुशृंगसमाशाद्य मेवानाधानुत्तेमुनिः ततोपिमरन्तिमज्ञाय भोक्तव्यात्वा स्वकर्म्मणः हिंसया ग्रादि
सुदेनेमवेशमपितेकृतिः जगत्कुर्वेनेन्मास्तेषुमदगः केपिकस्तावनः गिरिं वज्रादरूपश्यद्धयोध्योम्नपात
ह तत्राविनमूर्तिशाप्य भोक्तव्यात्वा स्वकर्म्मणः पश्चात्तव द्रुमस्थाहाम शिर छेदुम योधनः वृद्धैवात्र
जगामाथ स्वपुत्रमनुशोतयन् उवाचात्रु कृ तापातं भ्रांतंभ्रांतपुनःपुनः निबोधतात मद्वाक्यं वयं शंकरदू
तिकाः बलिंवहामहेवायशदानहृष्टवर्त्तिनः अस्माप्य सत्त्वरंतुःखंमक्तैवैशुणकर्म्मणः चतुर्म्मतानी राम
ममानोचतुर्भानिविनिस्सृणः ईशस्तंचभोक्तव्यंमनूवैकिमुतापरैः कर्म्मणाधाम्यमाणोनोनज्ञानामरण ७८२

द्विविधापि द्रुपतेर्भार्यरजनै गत्वात्र राम्रमंदुत्रैणस्यान्रुर्विषिवीपते धर्मि रोषान् शत्रुंतन्त्रानभत्तयेत्तिवाधि
त्तः मुनिरे आत्मप्रपेगत्वातो श्रेणराम्यम सम्राधिष्वृषि चत तुर्या श्रे वृतिष्ठिताः भद्रा पाभ्या सपापा त्सु
तूप्मिर्वमहाणुतः भवंशांति तरातदापानु तिवृकुसांमुचि श्रांत स्वतं ततः श्रु त्वादापिष्टोत्र सनंदनः पुत्राणि
त्रांसतीन्दृष्ट्वा कालभावि हृविन्नू मूलभावप्रहर्तुं व तुतुः श्रीकांडुभेदः किमर्वी त्रिधिभाद्रातुष्ट संपत्सु खा
बुद्धाः द्रुतान्न मेवविधि माद्यहिमे नवाकुल तुषेवजन्मनः गुरुः सदासोद्गुरुलक्षः श्रायुः सुमेनपरमाभिका २
रणं चतुर्विधिविना पाकृत्वं गौरश्वेअनहत्तुतिप किंवाकुरु गकिंभद्रकुपगर्वैर्वितं मयामाकंनुहो वृजः नाप्रियंचो
दितं त्वाप्रियाभ्रमापिकलवनः कुमोवाद्वैर्विपिट्टर कुंभोर्मातं परेवताः अत्याविनाकुटीरणीकवंधपरमाभिचा
न्वेहं कोवाभक्त्यादिकोजात लाभाशक्रश्वम्भूति मुंसग्गवधर्ते हुदुकोचेतनानां दृश्यति किंभुक्ता ककुमार
मेणानुदिश्यवरामुतम निर्वधित्वमतेनां केकुट्वासकलंलिंदम। चहुदीश्वेन विधिनादुर्जनालोककंटकाः नद
ष्टानिकट स्थानेपुनाहृष्टिपुष्पता अवलोके ह्रिभमोसापि दैववृत्तताड्वे मारिपमंगपुंधिता निवृपानेत्रेतिता
डवन ऊर्ध्वा तम यौभांवैद दृष्टृह ष्टु जनप्रजः तत्रेतनाहूपांचके पुत्रजनेतिनिवेदनकुंडलानितदीयानिग्रही।

एतातः सर्वलोकेशेऽव्ययम् मंत्रागमप्रकारं ते कथितं तु मुनीश्वराः ॥०४१॥ इति श्रीवायुपुराणे गयमाहात्म्ये ष
मा०मा० ष्ठि शोऽध्यायः २६ गालव उवाच विश्वामित्रं महात्मानं ततो हत्वा रातं मुनिं पीडयामास नियतं परिवार्य पापहर्नि
७१३ शम् ऊर्ध्वकेशं विरूपाहं भूर्ईवाऊं भयंकरम् निष्ठं तु बस्वपं तं च निःश्वसंतं भयाकुलम् गच्छंतं प्रस्खलंतं च धा
व तं च महामुनिं दुद्रुवे भयतः शीघ्रं यमस्यांतिकमाप्य सौ तमुवाच ततो भीत त्राह्यस्मादिति सादरं ततः पाशध
73 र प्राह नमे शक्तिरिति स्फुटम् एवं निराकृतस्तेन धिष्ण्यांतिकमाययौ तमुवाच ततो भीत त्राह्यस्मादिति सादरं त
तो देहसानिः प्राह नमे शक्तिरिति स्फुटम् एवं निराकृतस्तेन सूर्यस्यांतिकमाययौ तमुवाच ततो भीत त्राह्य
स्मादिति सादरम् हरिदश्वस्तं प्राह नमे शक्तिरिति स्फुटम् एवं निराकृतस्तेन कालोऽनस्यांतिकमाययौ तमुवाच
ततो भीतस्त्राह्यस्मादिति सादरम् तमुवाचाग्निजवं हुनमे शक्तिरिति स्फुटम् एवं निराकृतस्तेन देवेंद्रस्यांतिकं य
यौ तमुवाच ततो भीत त्राह्यस्मादिति सा--दरम् ततो वज्रधरः प्राह नमे शक्तिरिति स्फुटम् एवं निराकृतस्तेन ब्र राम ७१३
ह्मस्यांतिमाययौ तमुवाच ततो भीत त्राह्यस्मादिति सादरम् कृताञ्जलिं सह गत्वा तत्रैवांतर्धीयत ब्रह्महत्या ।

संस्तौ तत्वानुबंधश्रेणा भयमाशिनसंयमी: ईश्वरोऽपि मनः कृत्वा जनानानंदहो वली। नासाग्रध्यानान्निवृत्तावधारान्निगु
णाहृदये पापत्रयसमाहं देवाद्यवृत्तिनिकां हरिः नकेनरत्निराक नुं भक्ताहः शंकुनमश्चेन इत्यादिवृत्तिभिर्वीक्षैः सततं वैष्ण
पिताम्बरः ॐ मूर्तं नमामासवेतिविष्णुमहोत्सवः पुनः प्रभुः क्रमेणनांवालिस्तुतिपुंगवः सततमभ्यकपंभू पादभोच्चद्वि
रितः प्रयम नमेकोऽप्यवृत्तिरामहृदये यावितमहस्त्राणि कृत्वामेषां मानेंचट्टि पुरवंशाम्ययमाः मकम इति प्रष्टस्ततेष्वाह ब्रह्मा
समन्विताश्वरः ध्रुवाद्वंगेगताभक्ताय माधुप्रसादतः यद्भक्ताभवियमं तितेनाग्नाहिर्यात्तरो जपा पुनरुज्जीवनेनेयां कृतः
णाक्रिभिर्विष्णाति तस्यां ध्रुकेवध्नार्थेजगतोंनीनीलोकसुंदरी: विष्णाविभुजा यामत पुनरेतां नुगर्भेस्ती हानिष्यतिन संदे
हो हास्यादेवांगमनः गनुलानेनमोत्तरजुमगोगर्भिणीमुंभे माघवलक्ष्यराजेव द्रुपदेवेरविष्णुना तेन ...न वेदिहसुवास
दृपीजनार्दनः इतितिवेष्ट गुभातुमाहतुराभेवैभवतृतः विष्णासिञ्चरुतोमाद्यात्रिराध्याततुभविष्यति माघेमकरगेभा
नौकुरस्नानंपरविधिं तेनवंशेभवेद्धि सुवासरूपीजनार्दनः इतितं बोधपितानदंदोमंत्रमनुक्रमन् मत्वायषोत्तमः प
ण्मान्नुमनः कुरो नवे: प्रोक्तमुक्ताव तीर्थे श्रीसवराजेनगर्भेषी इत्यभ्याह हस्ताभाकुर्वेक्मा होजलानुति तेनपुण्यप्रभा
वेनपौत्रोभवत्परात्पर: तस्मा जोत्महाविष्णुर्धीरूपोरमापति: दृष्टमंत्रसपौत्रमसोदिमासाथ अथानवदत इतिक्रमाध्रुवि

वनं वेदमातुर्जपान्माघ्यां स्नात्वा द्रूपस्थापनात् ब्रह्महत्यायुतेनापि सद्यो मुक्तो मुनीश्वरः ततः प्रभृति गायत्र्यादि
मा॰मा॰ स्थानि ब्रह्मर्षिमुनिः गोवधाद्युपपापानि तु द्रूपापानि यानि च तानि सर्वाणि नश्यन्ति गायत्र्येकशतात् ध्रुवम् गायत्रीं यो जपेत्
७४ माघे सकृदङ्गुलिपर्वणि प्रातः स्नात्वा शुचिर्भूत्वा ब्रह्महत्यां व्यपोहति गायत्रीजपतो वसुनित्यं माघे जलान्तरे तु नलिप्यते पाप
केन पद्मपत्रमिवाम्भसा स्नात्वा माघे जपन्वेदमातरं तु द्विजोत्तमः सर्वान्कामानवाप्नोति सर्वयज्ञफलं लभेत् यो वेदमातरं नि
74 त्यं माघे स्नात्वा बहिर्जले कुष्टरोगाद्विनिर्मुक्तः पराशरमुनिर्यथा विश्वामित्रस्तपःसिद्धिं गायत्र्याश्च प्रभावतः प्राप्तवांस्ततो
मनुत्तमं स्नात्वा माघे जलं पुनः मंत्राणां तत्तु ... कायाः ... जपन्वै वेदमातरम् द्विपद
स्त्वहं त्वं तु वर्णानां कोऽयं विहूलः ... सप्तो॥ तपसोजसमुद्भूतो वह्निरूपे द्विजसत्तमः त्रीलोका
नभितोऽहोनानादिशश्च प्रज्वलतो महान् इंद्रस्तु भयसंत्रस्तः ... महात्मनः किमुद्दिश्य तपस्तेपे ... मिच्छति
तपो विघ्नस्ततः कार्य इति देवैः सुमंत्रितः ... तपोविघ्नसिद्धये ... श्रीमान् माधवेन सुसंग एम
तः पुष्पधन्वा ... प्रचोदितः ... माधवः ... इष्टकालं वसंतर्तुः किमेतदिति ७४
चिंतितः इंद्रकं ... रूपं समास्थाय ... कामं ... जितं ... नवांतं

तंस्त्र रुमन्तुयावृतिभावृतिं ममस्तु ध्यायतं रुद्रंभयंचं तंम्भहेम्भ्यम् . संध्यात्स्तोम हांत्तेजोपन्ना मः स्मृतिमावृतः ॐ ॐ वे
नंततोद् हसैं हृदाय नेमुमः मन्त्राभस्मरणनाद्यं द्रु वेच रुतेजः श्रीगोमि हूं रौं हिभगवन्ता सैतुभ्यंनमोनमः
सुप्रापुस्मारपीडादी श्र्यापोह्नादयन्तोहवं श्रीगोहं ऊदृदन्तेनां कुण्डःस्थसिद्धः प्रजाः हृदं ह्रादमतेम सोन्तु स्मादु इति
ऊ युधाः नवेहैमगंदतेनिरस्नाभविष्यापि स्वं मार्गेभिवितृणकं स्नाभगिनिद्वेसनामः श्रीगोह्इरितिपाकृ नंमः सन्ना
गैहितवे हृद्रौंलदाशनुः ह्र्यागतिदःकान्धनाईन मंत्रुरानकं स्नाम्भवाद्रु हूं लंनमु नमोविदुः ज्येष्ठः सर्वलोकानां
पतेहृ ह्रींमनोमुवः श्रीगोहं ऊतितां प्रकुरुवसेभः गौंः ह्वेनमः हृदं मानकस्यादिना नाकु प्रेदिविदेजनाः तस्मारःपा
वकोप स्मादुःहृ तुभ्यंनमोनमः शेंगुरणाद्भुदस्तम्भं श्रुदाराभिषिंतेवनम् अमोघानिततोहृ द्रौं मदऊ हसैनमोनमः हृदि
तिज्ञानमुद्दिष्टं तद्दामस्मारदुःतः दृश्यैवंहरमागिं नमस्तु सैप्रहास्तवे रुद्रौंकिंपासमुद्दिष्टान्तांतासाहीपतोहरः श्री
गोवदंहि तोहृ नमस्तसैवृत्रभंजः रुद्रौंयवनिरु सैदंतुशेरु द्रौंमलाभंजः नाध्यांजपेन्निगामन्त्रीतमुवा सांतरिह्णः . त
तः सततं जेदीसंगं भाष्यमः चांमहामुनिः श्रीवादंऊ प्रति स्नाप्यसमाप्तं प्रहरभक्तितः गायत्रींच गजापाः होपर ब्रह्मविदि

मा.भा. सहिष्णुना सोहं वनेन सनिना पुनर्याभितवांस्तिकस्म तमप्याप्य स्मगतः राजपुत्रसूनपुत्वंकृत् सभायांनेनुपस्यंतु वशिष्ठ पाद
७५ निवेद्य इति तस्य वचः श्रुत्वा प्राक्के कौतूहलाकुलः आहूय विश्वकर्माणं प्रशं निर्मलहितनि सूत्रचंद्रसुवर्णसपुष्पा
सिंहासुगुणकरा: कुरुणीषमुवंगत्वा तत्मिन्नान्ताषयो भुः शोषिभूमिं समासाद्य तु रौलसितो विनिर्मिष तत्याह भोजोनं पाः कु
स्मवेरणमेलावल सोमपिलीसुखशि तांतु पात्राजोशिलासपि सामसूर्यानृपोपन्नाकृतमना दुंदुभिगज्जो विवादवत्क
तुलत्वे कुच्छवि वपुस्सरम् एकोराजशिलासाप्यमुखमासीन्निराकुलः भयाप्युङमम्हू तत्रनदावै चंद्र सूर्ययोः तसतकि
नविषमाद्रसादेशांतस्तजनाः डुडुवे स्वयमथाकामं राजविदुरतोजसा कश्चित्पतिं सुतंकाचित् काचिद्रुं ह स्तनविह्वायच
उवे पीयु तदागमसाधीरूपमुपेयुषी मार्गभ्रष्टेच साविनारूढ तीव पानैर्भयान् स्मरंति पतिपुत्रादीन् सपत्नीता
नृदिषोदयः अपि स्नानमहूयांचक्रे पद्योलोकवसंकरी पानैसदाप्रसंप्रायमापहेन समागताः इदंतीसावलावि
लोगतेतीनां मनः स्वकाम तां दृष्ट्वा कुपयाविष्टो विश्वामित्रो मुनीश्वरः प्रमच्छ कुसलक्काहिके सपुत्रा पति एन
स्वकः कस्मादुद्दहिते वालेकुतश्चेन समागता इतितस्यवचः श्रुत्वा सानारी वाक्यमब्रवीत् नारायणास्य कन्या
हं नाम्नारकाता लकेतिच पाजन्तकस्य पत्नीच विद्धि निसंहिमांमुने अहं सूचपतिपुत्रासी नहदतौकरणं त्वरा राज ७५

75

दृष्ट्वा दुःखेन मया: कोपावेशेनोक्तं पुत्रेनोजज्ञेनमागतं मुनिः तपस्वी कविमिमं वदे वें ज्ञायमिवेदयत उवाच भगवान्निशो तेम्बिं
ताम्बूलकरण्डवाहिनी आहकेन हृतोपि घ्राणवृद्धस्य महात्मनः दुःखेन चोदितेषा केशाहं देवं दृष्टदर्शी श्रावणशाकप्रवस्थितेर ग
खंडुं ददय जयाभी गेनुषी रक्तकापद्येनेव यो विद्वान् अहा पकुरु भक्ता नवमनजवंदह पंजस्य महांतोपि हि मुक्तं दि नाथ
दर्शनविधिं मुनम् अकस्मात् त्वमेवनेन भ्रा कुरमस्तकः रुवकांगदः पंच तु मम तुआशु हि गुणापरे तद्भस्मीभूत माहृय राजः
चौप तु विधिं आज्ञापयन्महावाचो हे दुर्लेक ... रुक्ता लिखि कुरु सो मे भजाजी वेडुं परस्य केशवकृपा: विदूवं तु जना: सर्वे राज वि
दूरलोभ मार समीक्ष्य पंचमात्मयपुरे स्वदेशेन युक्तोभिज्ञः ततो भ्रमंश्च सा माहृत्य भैवातीव सुंदरी गृहेषु पति पुत्रादेः यास्यह
विरहातुरा: सदा मानिनी कालेषु ... सत्यवत्युक्ता ... कोमलांगी च जायां तु ... शक्नोति: ततश्चातिष्य को
ललाटं नीनांगी च मे ताम्बूलम् ... कृत्वा ... धनैः ... ततः हंत प्रवसामि चूतमार्गे तानि शिरिष तपस्व
मध्यमां दृष्ट्वा मातां स्वामिनां ... पतिं ... सुतादीनां ... तिपुत्रि पकृतिम आज्ञानां प्रतिहीनानां अंगनानां तु आगते स
प्रजा च महांतोपि तं कालेविधिनिर्णयः तस्मान्माम् च संरक्षत मेव दिप्रलंभमेत राज्ञां कामो तु नीदे हतु सुभवाणप्रसवरां
करोति तेन विद्धः स ... सो मन्मे तिनिष्क्रमन् आज्ञापयन्नतः पीयक तां कार्ये पुन वृजे सान्मेस्वरूपेण विरहं ... मे
स्य

वधाक्रमाद्रिकाम् तस्यास्तां सान्त्वयामास सर्वदूरं नगरनिश्रुतैः विश्वस्ता सौ ति श्रुत्म सुनिता सम्यक्त्रब्रवीत् नत्वा जाहं प
रा॰ बा॰ रा काधि सुनिश्चेयो समाप्य च से छुत्वागमने विसर्ध्या सालीति संवदः ओमित्युक्ता तया देवेन्द्रे वसिष्ठे सहस्र कं निम कर्ता
७६ रिकं सर्वे सत्कृत्वा काकुत्स्थो मुनिः तेन दोषेण तस्यापि ऊर्ध्वम् ...स्वादेहिकः गन्तुं विहाय तं ना री सन्निधेः सा दोषचक्रमे
विश्वामित्रं तत्रासाह मुने दूरे किं वा धवाः मातु लेम कान्तं दूत्य मिदिशत्राजा मन्नेभ्यम् मन्योग भूमि तंति दृष्टुम ग्रोमि
नुत्वाय इतितस्याव चः श्रुत्वा विरहाकुलमानसः त्वयैव सह चायामां विनानोत्सहे त्व एम इतितद्वचनं श्रु
76 त्वाप्राब्रवीन्मुनिपुंगवम् जानंतु तां च विनाय मातुलेगृह निष्यामि मां चात्र नदेहेत्तः कोंसत्वया सह गंतु
चनोत्सहे निष्ठुणी मूयामिश्रुनमुने पुनरास्यावचस्तु तास्तु निर्वाक्समुवाच ह माप्य हं शायेयत्वं त्वया साकं व्रजाम्य
हम् तन्मालितं जानंतिनव यो विरहोभवेत् उरोह मन बचो सत्यं भ्राम्य महतापिपम् सोई तेन सुनी दूराय यो राज
शिलांपुरीम देवेंद्रस्य सभा मध्ये स्थिते यं कामरूपिणी विश्वामित्रं वशिष्ठं तु किमेतदिति चाब्रवीत् श्रुत्वा नं श्चा राम
ननारीदं दीड्यावनतोभवत् विश्वामित्रनिरीक्ष्याथ देवेंद्रं वाक्यमब्रवीत् नत्यं वदाम्मिनात्प्यहितं तु वा सुर ७६
त्वं व्रजः महदतिकमर्यं मुक्ती सन्नि धायम वे ध्रुवम् वशिष्ठ स्नाह सन्नूजा विपदः स्वमवाग ताः तस्मा नेतुम्रता

विरुवरकोमीनाभनुष्कर्वेदत्रा मिता: ऋकनाडऊरेचाद्वंदिताप्तामनुकानानिह निग हाडुजनावालाभदंशिरत्नकंवि
ना ओहतीमिजिनिभिम्पूर्वंकमाहंतन्पानिकम सापाद्रूचागतार्थोरज्ञाबाज्जेनातसेलिंभिः साधीनांतुसुमरत्न०
यातिवृतसपर्याशिनम् मुनीति मंसिंतुग्रोमपदसनत्नानांतसंशाप तस्कान्नामचरत्तरुकुरचातिध्यनेवुच इतिन
स्तावेचकृनाविमल चोलुनीभ्नुत: उंसितुमाकेरानकेराणि मंसरफताविमि: गुनाधंतातिनिद्रिमस्वधन्नुरि
त्विवेधनैः तुस्वंगिमंचकातेतोतन्वभिकानतडलस: घटेदिवाय मंदिवंतेनासोत्वृरितोभवन् निंदयनतदसामन्न
वंवद्धमापितुनोभ्नुत: चाहनाट्टमचउनिमनसत्स्ताइरायहान घतचारेनं नीदीतोअस्पगवच्चतग्रंत: तथा
पिनघाघाकाः कोतनोरिमेरोप्तुमि: चामिदत्तोनलिलिद्विगेकाभरोपितिकिनिदिर्तां सातुधाअलपद्धिंवृंसाधी
वाव्यवसंगुना: कोकटे पिनडोसितंतांति भिक्षार्थेशाम्रता अविचारद्वनानामेगतिःकाभविष्यति भर्भासिंभ्र त
भन्वोचकुति गानन्निमुनम् विहन्तोकन्नलयाभूवनो भवर्षगता पर्विभ्रस्याविहानन्वांपतिर्भेचारेरांस्वति लोक
भीमा हुमाना दूमनोनिभिन्नसहते कन्नावंदृविता सोकेन्नंविहायगमिष्यति केहमेकानकुनस्तापुजनोमूल्यात
तः इतिनिर्भत्संतवानानिर्वधोचमत्स्करानट गुर्विरैत्रस्यस्तनंवालावलाकारानुनोभ्नुत: मथनागोमतिंचक्रेयवे

मुवंति पुनर्जन्मनि यो दानं भाद्रमासस्य पौर्णिमायां कुरुते नरः तस्य पुण्यफलस्याप्यंतो नैवोपजायते यो
मा०मा० दद्यात्कपिलां माघे पौर्णिमायां विष्णुतत्परः स कोटिपितृगणैः सोयं विष्णोः सायुज्यमाप्नुयात् गोक्षीरेण च यः कुर्या
७९७ त्स्नानं विष्णोर्महात्मनः प्रीणंति पितरः सर्वे नात्र कार्या विचारणा सहस्रनामस्तवनं पठन्माघे जलान्तरः
संपूज्य माधवं देवं विष्णोः सायुज्यमाप्नुयात् यो माघां तु गृहे स्नात्वा नैव स्नाति ह होमकः स जीवन्नेव चांडा
लः सर्वकर्मसु गर्हितः या नारी कुरुते स्नानं सर्वमुन्मत्तसोपायनं शुचिः माघशुक्ले च यो दद्यात् गौरीलुछियसाद
77 रं मनस्याः कुरुते तस्य बाधा नैवोपजायते सर्त्रितं माधवं दृष्ट्वा स्नात्वा यो द्विजोत्तमः तावन्मात्रेण मुक्तः
सन् विष्णोर्लोके महीयते यो दद्याच्चंदनं विष्णोर्धूपं चापि महात्मने स सेवते सकलान्कामान्दाता विष्णुर्नेत्रस्य
यः मंत्रेणानेन देवस्य तुलसी समेत्य धर्मः सर्वेषां समास्याघातिष्ठत्यामृतसंत्ययम् कन्यादानशतं यज्ञाद्वा फ
लमवाप्नुयात् तत्फलं सम्यगाप्नोति माघ्यां कांस्यप्रदानतः घृतस्य कांस्यपात्रं यो दद्यात् तिलसंयुतम् नैवेद्य एम
मवाप्नोति नागलोकं चाधिगच्छति पंचगव्यामृतैर्विष्णुं यः स्नापयति केशवम् राजसूयसहस्रस्य फलं प्रा ७९७
प्नोत्यसंशयः कांस्यं दद्यात्पौर्णमास्यां विष्णवे परमात्मने क्षीरान्नशर्करायुक्तं सघृतं विष्णवे पंडितः सार्वभौमो

येनं पुरं तंलोयं मुनीश्वर: इतीरितं हरे: श्रुत्वा पञ्चमाश्रमपशुपेषितवान् वसिष्ठं प्रार्थयामास त्वमसीति पुनर्वदन् नि
र्गितं तं तदा दृष्ट्वा पाशैरदिक्षितैः इद्दोत्र मायमत्र लंनिष्कासित्राय श्रीमते उपाविश्यत त्वाकुरूनि वृत्त येमुनी
श्वर: प्रजानां हर्तुं यज्ञं त्वमेव न पतितोद्धारी यथा तं तनेवोत्तरीश्रीमतः कपिलारी यथो स्वर्गे पुनि स्नात
पुण्यपदो माघस्नानं कर्तव्यं विमाघस्नानं जन्मनः जन्मकोटि आयुः कोटि अजोभवत् तस्मान्माघ
स्नानं पापघ्नं कर्तव्यं सर्वदा तस्मात्पुण्यतम माघे नित्यं १०१ इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये सप्त
मोऽध्याय: १२ श्रीभगवानुवाच माघे श्रीपद्मनाभं ध्यायेत् पुरुजन्म गोत्रापहरं सततं नित्यमतपस:
स्नानं येन कृतं माघे तस्य पुण्यं भवति द्विज: सर्वेकुलं सुरलोके लोके हीयते येषां देयस्तु दिव्य
स्नानं येन कृतं भाति श्रद्धया नियतं हि तो विष्णुलोकं सायुज्यं प्राप्नोति विष्णुना प्रभविष्णुना यो माघ
कुर्याते श्रद्धया तु विष्णुमानव: स्वर्गमासाद्य तेन कृतं सत्यं येषां कृतं तेषां लंपितृ तु दिवि सर्वोत्
जेन पितृलोके ... तेन सर्वं कृतं तु भ
गवान् विष्णुर्देव: येषां ... नो विष्णुमंदिरे प्रकाशयन्ति ... यद्वा भास्कर: विष्णो:
सायुज्यं प्राप्नोति नात्र कार्या विचारणा इति ... माघे ... चवसद: येषां स्वर्गा नदस्याविना

दुहत्वातं ब्रह्मवर्चसम् ॥ आपुरुषं इति विप्रोक्ताः संतिएता वेषु नेकधा हतिहीनस्य विप्रस्यावृत्त पंचो स्मिता इमे नो वप
भा०भा० स्याः तत्र धर्मो हिंसाभिवृत्तो द्विजोत्तमैः गामान्यदि द्विजेनैव तत्र दर्शितं यं चनः हिंसारूपा तत्र वृत्तिस्तानि नाचरेद्विजन्मनां
७८ सोपासाद्यासहीत्रा पूर्वमेवं प्राहजनार्दनः ग्रामेनैनो चरेदि द्वारं द्विजन्मा वेदहोममी वर्णा दूषं स चांडालो ब्राह्मणाद्वि
विहीयते तिलपर्यंतं चैव तु पर्यंतं त्रिवर्णयः करोति च ब्रह्महा सद्विजो यो ब्राह्मणाद्विविहीयते सर्वत्राना चूडामणि वि
78 हान्यो रिमान्स्वह येतिलान् द्विजाधमः स पापी यान्ब्राह्मण्याद्विविहीयते ब्रह्मरूपं सर्व दारं तु स वेमो निषेद्धलभम् ॥ न्म
थिकारी निर्भेद्यकुरु भजाता सुयोनिषु वृषुण्णवृषाजीवो ब्राह्मणी योनिमाविशेत् किं चैतद्वचनमिदं नबो ते ष्वांतिवि
विधापुनः कोटिघ्नं इत्यधान्सा मं स्त्रीवधः सविदो विदुः कोटिस्त्रीवधतुल्यं तु गोवधं तु मनीषिणः कोटिगो वधतुल्यं
तु ब्राह्मणस्य वधं विदुः एतास्मिन्निजनपस्य कोटिब्रह्मवधाधिकम् दुष्टानां शिक्षणं चैव शिष्टानां प्रतिपालनं उभौ त्रिति
पुधर्मतौ नृविप्रस्य करवचनः ब्राह्मणः कपिला हन्तु लौकां लोके ख्यात संयुज्यान किंतुमत्त दाशिष्टाले ब्राह्मणवृत्तवा
दिनः कार्यतत्र चेदमेदंडो विहिजस्तोपि यत्नतः म्लेच्छानां ब्राह्मणी घोरां ब्रह्मपत्नीकुलाधमाः ब्राह्मणं ब्रह्महनि सातो राम
नः गुरुस्तस्य द्विशिष्यते समर्थान्मनतिपूर्वाप राज्ञो सर्वं समवेदयेत् स्मृतौ धर्म. ग्या: सर्वेन ख्यातिं दुनार्वितम् ७८॥

भवेद्राजा सत्स्वपि च जन्मसु वाजीरान्नं पौर्णमास्यां विसृजेत्परमात्मने सोऽश्वमेधसहस्राणां फलभाग्नात्र संशयः यो श्वं दद्यात्
पौर्णमास्यां पुष्येमासि छिन्नानिमे [illegible] ब्रह्मानुवशायः अन्यानुनं दुमाराज्ञा सप्तद्वीपवतीं महीम् प्रशशास म
हावीर्यः कर [illegible] उर्वीं हतु [illegible] भगवान्मुनिः सकृदापि [illegible] भस्मिन् हेशिनः । उत्सर्ग
कोर [illegible] महात [illegible] राजा तेनं [illegible] सर्वे [illegible] वार्ता [illegible] सार्कं [illegible] ति स वृहस्पतेः ग्रा
जान्वारि विप्र [illegible] राज्ञा [illegible] तां दृष्ट्वा मोहितो राजा पुनरं तेः पुरी गता
निरुध्य [illegible] नम [illegible] समासे [illegible] नो [illegible] तं च महात्मनः
ब्रह्म [illegible] संतति [illegible] पद [illegible] सर्वे हंति कुलं
मना [illegible] नानामं [illegible] सर्व [illegible] पको
विदः मम [illegible] विज्ञात [illegible] समविज्ञानोद्ध
लोभे इति संतो [illegible] राजानो [illegible] मम [illegible] महा [illegible] नरिपः [illegible] ना [illegible] प्रचेन
नसंशयः विप्र [illegible] भार्या [illegible] मम [illegible] धर्मे [illegible] का [illegible]
[illegible] विष्यति [illegible] विष्यति वेदा [illegible] कुलीनं [illegible] विख्या तस्यापि विद्या

मैत्रेयीपि नोराजा न तन्माज गुरोस्तिम गीष्पतिं ततः छिन्नाः श्रोतुः समर्थोपि हि नास्माभिर्बोधितुं श
मा०भा० क्तो राजा यं चेद् गुरा गृही वयं धर्मस्य वक्तारोन वयं छित्र काम्रुवि मन्दूनिश्चानि वेपेव त्वं कार्यं कुरु मानदः
७६ तेभ्यः शिष्यो गुरुः पश्चाद्देवं दूसदनं ययौ सोम राज्यस्य दोषात्स्वं देवेन्द्राय न्यवेदयत् सर्वेभ्यश्चैव देवेभ्यः
मजेशेभ्यो निवेदयच मनुष्यस्य वृत्तम् अस्य महामतिः देवाचार्यं ततः श्रोतुं देवा इन्द्र पुरोगमाः ना
स्मापि हन्मे राजा सा यो कोपं बलाकटः महेशवल दर्पेण जयिष्णुर्देवतानपि समुद्रमथने पीत्वा
विषं लोकसंकटम् विष्ण्वा लोपकान्तं नंदधौ चन्द्रकलां हरः तदावरं देन तस्मै य दात्राजा भविष्य ति
७९ तदा सर्वैः प्रभूपालैर्दैवैश्च मनुजैस्त्वया रहसैन्यरणे दैत्यैर्वधार्हेनि च संगरे तस्माद्देवगणैः सु
वैनरेन्द्रो मृगलांछनः किं वास्माभिर्नकरस्य पार्श्वं नकराम्बुधः अभिषिक्तश्च राज्ञा ये ततो हेतुं तान
न संमतम् विशालकोपिनश्छेद्यो वृषः स्वेन करावनेः तस्मान्नरेन्द्रो भूपो यं प्रयात्विति सप्राकुरः नि ७६
रा हुत लोकस्तस्यो गुरुदुःखाकुलो भवत् ततो देवानुवाचेदं सोपादोपेन गीष्पतिः वि[illegible]स्तुनाधिकृताहू

५

[illegible] लोकानां [illegible] भवन्ति [illegible] सुखम् [illegible] स्वामिनं [illegible] च चतुर्मुखम्

पं सर्वलोकम् [illegible] महारुद्रं [illegible] लोकस्य [illegible] मेरुं [illegible] राज्यं [illegible] दृष्ट्वा

[illegible] लोकानां [illegible] राज्यं [illegible] लोकस्य [illegible] प्रति [illegible] कारं तु [illegible]

[illegible] कम [illegible] वशो [illegible] हायिकारं तु [illegible] कस्य [illegible]

पंचाशत् [illegible] एकोन

[illegible] निधानं [illegible] स्थान

[illegible] नृपतिं [illegible] च [illegible] पंच [illegible]

[illegible] राजा [illegible] पदं [illegible]

[illegible] गुरुः [illegible] नीलो [illegible] गुरुः [illegible] लोक

सुन्दरी [illegible] इति

रिरीश्वरः। पूर्वकर्मानुरोधेन भवितव्यमुदाहृतिः सर्वं प्रपद्यते दैवाधीना मानापमानौ जयाजयौ लाभालाभौ सुखं
भा॰ मा॰ दुःखं भयं चाभयमेव च पूर्वकर्मानुरोधेन दाता विधुनिवर्त्तकः न स्यादात्र प्रथके कार्ये नो विषादो महा
८१॰ त्मनाम् निवर्त्तिरिपि पद्मासक्षाद्वितानेन संशयः नोपेक्षां कुरुते ब्रह्मा लोकानां च पितामह गुरुं दि
ष्ट्वा सते देवा ब्रह्मणा सहतं ययुः देवब्रत सह गत्वात सेश सर्वं न्यवेदयत् श्रुत्वा ब्रह्मापिता आह्वदे
वाद्रानि दुःखरोगमान् प्रस्तोवाच भामेच्छविवादे तु शत्रुगणापत्तु भमुद्देरेन विवादेमित्रयोः भामे सांत्वे
80 नैव धर्मं नयेन देववंधुः सदा सोमो गुरुरस्यापि महात्मनिः न सा ह्यत्र विमोक्ता चं देवाचार्य सुधीमतः
पुष्पाभिः सहगंतव्यं यासोमनिकेतनम् इत्युक्त्वा प्रययौ ब्रह्मा देवैः सोमनिकेतनम् ब्रह्माणं चागतं वी
क्ष्य देवान् मुनिगणैर्युतान् व्रीडया नम्रतो भूत्वा तत्र सोमो विनिर्ययौ पूजयामास विधिवद्देवान् ब्रह्मादि ला
कांस्तथा किंचित्रोवाच ह पुष्पा सोमो राजाभयाकुलः देवानां सन्निधौ ब्रह्मा सोमं राजानमब्रवीत् मा भै राम
र्नास्तां गुरोः पत्नीमानुरूपाधिकां ततः एषां च धर्मशीलानां निश्चयं कर्म नेचोदितम् किंचविज्ञुष्म ८१

यं लोकधर्मस्तपुरुषे नविचासोहि[?]मंत्रामोधर्मस्य विद्यते स्वामिकारयितुकामो विलुनामस्य विभु
ना तैः श्रापत्न्यामपि[?] प्रजाः संग्रामे धर्मादिकं दि राजानो देवतास्तुयं महंतेषां गुरोहितः एतोयारु
हतं पापं रत्नः पापपुरोधसः पत्नुभिः र्थ्याकृतं पापं शिष्य पापं गुरोरपि मत्किंच्च त्वाद्येननगुरुत्वा
दपि देवताः भर्तुर्हि मकृतं पापं भामेवतसमुद्भवति यथापवाघं दोहितलाद[?] किंचनेमया आसेना ए
वयकात्मा[?] हिंसा मेभनतामपि मुक्ताहि चार्ह देवेन यस्मात् [illegible] ज्ञानि तो न पापानुपापचितिः सदुस
भवतावपि भवतापमानार्थ[?] कुरुपौरभ्रामदम तैर्हि दुमदन्ता निमविद्यामिन संशयः सदैः
वानुभविष्या हं कृतकरा राते देहगः इत्युक्त्वा विरराम च स्वेद्वं वृहस्पतिः किय[?]कालं निरी[?]क्ष्य वनो वि
न तमनि[?] तिष्ठान्दने समस्ता कुरु रुद्रापि देवानां मानि विदेशाद् पश्यतामेव सर्वेषां ज भार्ये स्वैव संप्रहि दूरा
त्मार्थ[?] यां सक्त निर्जिताः तरामुरः देवब्र[?] कारणमस्येत्पकतिष्यामो यति कुतिम तत्र उक्तं वत्रैना
मतेभ्यो विमोतरान तावत्तमसा[?] सिष्यामा विवादं व यावत्कथाः कारणं तु रवदुःखानां भगवानहं

81

पुत्रजन्मनचापरे तस्मादेवैवगङ्ख्याइतिनिश्चितस्तेसुतः बुधमाहुयतंसोतुजननिपृच्छवालकः तथि
मा०मा० कस्माज्जानिरम्भ्यामतथ्यंनचान्यथा नान्तातस्रसंपापमितिर दृष्टानिवेदय इतिदेवैरुषाजातोवुधो
८१ पृच्छन मातरम् तथिकस्माज्जानिरम्भ्यामतथ्यंनचान्यथा नानतात्मसंपापंदेवानांचैवसंसदि
इतिपृष्टात्मजेनापचंद्राज्ञेतिवाब्रवीत तच्छ्रुत्वाहवुधः माहदेवान्नेसमुरागमोन मातहजनिंदे
वान्यदारितिचहेरिणी तच्छुत्वादेवगणउपुरुरपृच्छामिकोसिणम चंद्रचवीजरंमातृकुलाको
रापमोविधुः नजानंतित्वचापूर्वमतंन्मोहंनिभुवम् गुरुदेववचः श्रुत्वाउत्तचंद्रमसेपीयेत स
भार्यकोगुरुतस्योसभामध्येनुवीतिनः मादाद्रूजंवुधाचामोप्रजाप्राहुमचंद्रमाः एजंनिवेदितं
तस्मैसुतवःपालयिष्यति इत्युक्तेनुपाप्नांकेनप्रजाउचुम्बसंसदि मत्तउ चंद्रमदसाम्नः उजनतो
नवात्मजः एवंनाईतिकुउत्वा नेस्वधर्मेमतिकुत्नः अन्नवानकुलीनस्पराज्यमईतिनापदः नती एन
चकुःकोविदासंवुधंचंद्रातनदुवम् गुरुमाहनिजांभार्यांदुःशानांनतुपालयेत नहंनिस्यामि ८१

५

धर्मार्थाय्यर्मवि घ्नकृतःज्ञानान् द्विष्ममित्र्नसंदेहोयक्तोधर्म्मवपुर्हरिः धलामदाहिद्य र्भसक्तानिर्भवृत्तिषान्व
ति नदान्तएवनाचोस्या लोपमानः स्मजवी द्व बुल जाम्नामुष्वंतवोःरितम् निवामनहचोरत्नातसाद
तिचविहृतः। प्रज्ञागोव्रह्मणांर्नक्रंसत्नामुज्ञानेन तत्रदेवाः सभाहूयदेवाचार्य्यमहामतिम् जाप्ता
निवेदयामासुन्तभेषिन्नकूलतामते। कृष्णनन्यंजातवुध चंद्रस्यंवेभणि श्रोतिसान्यपिवयीत्याविहिंपं
चचवार्धिकः यामासेत्यूजंवासनुरुसंद्रहमहामतिर ब्रह्मीप्यजकुमारायंत्ततदा स्थामि चंद्रमा रति
माहकुमारायेथित्विवरद्वनरपमन्त मनोग्रन्थाम्नबीनवेक स्मायमितितइदः हेते[illegible]र्षितोपसुत
रीपेताम जाखिंतिः परहेवबीजेनाभीकन्नेनमोमितिमनुथम पुलाकापस्नदवेवेवीजामुफलमध्युत्ते
नरांक स्वयमेपहेनामावेवकूलसमच पुत्रेहितीवकेवदीकेलगमयेनेपुत्रक मुनिष्मत्तुनदाज्ञसा
तुभ्याधर्मविनिर्देशंपुं भवदम्भवदा ब्रह्मामुरवंद्रमसोत्तथा यदीर्भमतिनाचत्तेगुरुताहीवसंसदि
मद्दीप्मिमितिवाचवेचंद्रमा सुतनः परम् ततःसंपा[illegible]प्राप्नादेवाप्येवं न्मेत्रयत मानैव तद्दीजानां

२

पूज्यामानाच कार्य्याविचारणा उपविश्यजनान्सम्पृच्छन्स्मैवबुधंजया अह्लादयकारयामासहरिगोकु
मा०मा० त्रेयंतत्रया ब्रह्मजायातदाल्लसर्वाणिव्रतप्रभावजाः स्वाधीनासमग्रगणाभू तपासर्वाघनाशनस
८०२ कंजगत्हेमायांवैविप्रसनब्रह्मणोदितम् बुधंजनास्य जगत्हृन्निव्यापंमेनिरेविधुम्र हरिर्वादेवाः गुरोक
र्यंत्रिहाघाप्रमय्यागताः माघप्रभावयांसंतुस्वस्वधामानिर्भयमुः गालदृउवाच तस्मान्माघप्रभावो
यंलेखमात्रेणकीर्तितः नतत्त्वाणिचगणयंतेगणयंतेनोयविंदवः भूकणाश्चगिणयंतेयेनकेनमहा
त्मना नगृह्यतेमाघमासस प्रभावोसैषानोपिवा विधातृनिमया सर्वेसर्वेशालोकचोदिता नमाघमास
स्यहृणोधर्मदिशोनवेद्मुतः यत्किंचित्कुरुतेकर्म्ममाघेमासिद्विजोत्तमाः तद्दत्तयफलंप्राउर्द्धेतेवटवी
जवत् माघधर्म्मायदाभुत्वानुकरोतिनराधमाः स बालहा ब्रह्महा च नरकानेवसम्भवति यइदंशृणुयान्नि
त्यमितिहासंपुरातनम् सर्वपापविनिर्मुक्तः सर्वान्तु सर्वेपितृन्भुक्तेहकामान्सर्वान्सविष्णुलोकेम मा० ८०२
हीयते १६ इतिश्रीवायुपुराणेमाघमाहात्म्येदत्तलग्नित्रिनिर्णयोनामाष्टाविंशोध्यायः २८ श्रीगणे
शो

मां पापं यावद्दामरणांतिकम् कुंडमध्ये विनिर्मुक्तिं चिंतो जीवनं ददौ गुरोर्विशांतरा वाक्यं श्रुत्वा मानान् मरकः
संसारं तु सम्माधामी पु चतुर्भि मासमेव जाप्याजहोगुरुतपाचांगीकुर्वीत माजनाः निष्कृतिः शांतिः सो
मेनकृत्वा च ब्रह्मोभावाय जातिर्येषु धर्मे यो हिंदे हिंसापादर्द्दनं साम नदेवान्तन्न्यपकं मसिनाशि निष्कृतिः कथं
त्वायामद्रुतकृतिसासो नाचं काम्यौ निभार्यया इतके च ते पालाम्भं नु नीचमस्मादिलोकयत्न ब्रह्मणोद्धरयं तं
नास्यमतां निर्येसत तु पतोजीवन्ते वामारां मता व्यभिचारिणी पाजलो सत्तुति जयासत्त्कर्म सुगर्हिता दा
तिपणाद्यन्तमाद्युल्लंगवेगंजुकर्नेते नेनर्वनरकं पापि पाव दाहृतसंकृत्म मां सुतोकष्ट चांडालो हीमो
कोकारगोत्यो इतितु नेमुनिभिः सर्वेस्तदाअर्म्यमुनिशांये गृहानिर्देदमापन्ना देवाब्राह्मणमानि हि
नासाकं तु यजायाताः प्रयासः कमलासनः सान्त्वेनेविभुनायाकं आयभिन्नं प्रचोदयत उत्तमा चैव
वनारी यां महापातककोटिभिः लक्षवर्ष दिनं वैवमाचे स्नानं तु निष्कृतिः नाद्यां साला योदयाद्भतदाण
संडतन उत्तके लादिमुक्तिः स्यादेवमहजनार्द्दनः नलादेने हि भिः काम्यमेतद्गतमञ्जुममन नेयुद्धालेवे

83

ना॰मो॰ न संपराय: पंगुर्भवामि हे तिष्ठ नेत्रेण चिंतासमाकुलः नाहं कर्तुं दुःहं गंतुं पंगुत्वात्स कुलाधमः सा तेन त्या
८१२ जितं भवद्विरहात्कामिनी न हेम न खादामि न चाश्नामि न शंतेन च वर्तामि कामानलसमुद्भूत ज्वालामाला
विलोडितः तं मा हत्भक्षी पुत्र प्राण न त्यक्ष्यामि किं करोमि यदि दृष्टः केशिध्यामि न शंकामत्रि योमनः
मि नैव तत्र देवान् कालेन मरणं यद्वै धीयं सुखं लोके तत्फलं शेषं मे मतिः मो तादृग्प्यधिकं मन्ये सेवा
याग्मसुखं नवः कस्मादप्यहिथ्राणो शकेन त्वं निर्धयो वद इत्युक्तः द्विजश्चाह तां भार्यामनुवादिनीम
वेश्यायास्तव मे चित्तं नाम वर्तते निमज्जेते त्वया भुक्तेतु भुंजामि पीतेतु च पिवामि च देहयात्रापि सर्वाणि
त संकेन चान्यथा या विनातेन दुर्बुद्धिं तद तं न शृणुवे तस्याश्च चिंतया मे च भोजनादिन रोचते
विरहव्याधितंतुस्तु प्राणान् हरति निश्चयम् त्वं स्कंधाभ्यां वेश्यागृहाय दिवेश्यालयं नयेत् तदात्वपे सुखं भ
वेद्याधिर्मे तुयमिष्यति इति तद्वचनं श्रुत्वा सा नारी तु पतिव्रता मनसा तीव संतुष्टा ओमित्युक्ते पतिव्रता स्व राम
स्कंधे निहितकामलः कृष्टमो दिनम् मा सेभाद्रपदे चैव तस्या घोरतमे घनं निलम् तस्मिन्मये पंकरेकाले सा ८१२

नरउवाच स्वयंभूतस्य विभेः प्रभावमहात्म्यमुत्तमम यच्छ्रुत्वा मुच्यते जंतुः किंमनुष्यानतामयः १ पुराको
शिकदेशेतु आमासार्थ नगरहृये वेदपाठी द्विजोराजा त्वनस्यपुत्रीचचित्रला २ तास्मैविहृ लात्वाय धर्मरतः
सुतांपिता। किंयतुसा कालेन वल्लिपनांसमागमात लब्धवनिमिंतं चक्रे विहृला सानिके विना वेश्यांगना
गुणं तोकिंचित् दुष्कर्म नचाल्लितः पुत्रश्चमांत देहातुजातासृष्ट वाक्कृहतुसा द्विजकर्मेति तद्भार्यासुजातः कोपि
कामुये वेश्यपुनिर्वेदं व्यासीद्वर्तकर्माचुरोधाः दत्वानुवंधरूपेण सेवुत्तावावृत्त्वच पूर्वजन्मनुपचिना
लब्धवने मुमातनः अनुन्नत्रिसमास्यानापौजले दृढाभ्युत् विख्याताते सुलोके सुलपातीसनुवर्तिनी पति
भुं कामहेनितां वेश्यामार्वरतिसुदा नोधृत्वस्थ कर्मतः कालेन चकार गृहोचितम् श्रेष्ठ नाम्नंगतां दलपाद
ति
मुं
संवाहकर्माभिः पतिमेवसदाधेनैदेवंवत्स यामुहुम भवसोवेदनांकोपिनुचकार दृढवता श्रतीव दुःखितेर
शाप्रापितेमतिनाकथा सर्वेसुताश्चतनतुखनामीलवेनिश्चिता किंयताकालेननद्वर्णास्तावाधिगमपीडिताः
उत्पन्नायं गुरुत्वं वकार्मवस्तनिनेवे द्विजः भक्तकदेः पुण्यपापै द्विवफलमश्नुते दुरमयाकर्मगतिमनुष्य...ं

84

नुः शङ्कः कालात्मकोरविः भर्तुःप्राणहरोभानुः कापिनोरेनुमेप्रियः इत्युक्तेतुतयासाध्व्यानेनोदेति दिवाक
मा॰ मा॰ रः आवर्षं तु क्रियासर्वाः लुप्तास्तान्दृष्ट्वा देवौ ततश्चेन्द्रादयोदेवा ब्रह्मांतिकमुपगमुः नेसौ नुचे
च॰ ४ तियज्ञभागो देवापुष्टिकरः शुभः पतिव्रतामहापुण्या त्रिषुलोकेषुविश्रुता शूलारोपितमांडव्यका
पत्नीसामहासती भर्तुरिष्टकरीउग्रा रूपभाग्यसुपेयुषी उदयं वंधयांचक्रे सूर्यस्यासमहासती
अस्यातकालात्सेनैवजनाशीतार्दिताभ्रवि नयत्नकार्याभाव्युनापिनित्यक्रियाअपि अस्तकंवि
तश्चीचक्रेमद्यन्यान्मंदिरोदुलान् ग्रेदाघार्पुथजीतानितत्रस्ताकानि भक्षिणः भग्नास्मेवाभवन्स्तर्गया
तिरूपप्रभावतः तंयंतानिनांविष्णुधनुर्वाणधरोविभुः ततोभग्नाश्चयंसर्वेदेवांतिकमुपागता पूजभा
गविहीनान्तः शीतवातकोन्मुपनिभान् शीतार्दितान्जनान्सर्वान्श्वोरवाधार्तिपीडितान् त्रिलोकनाथदे यथः
वेशत्रादिहिनोयापितिपीडितान् इतिदेवैःप्रार्थितःस नृसिंहाश्रमिविदांवरः तान्नादिसान्त्वयन्प्रोचेनेपदंआश्रमे राम
म्यता लक्षवृत्तिमूरतानुष्टः एवंजनाकात्मारूपे वैश्यवाद्दिमहादुःखात्त्वर्षयंत्यति चाप्यथक त्रैलोभंकिं च॰ ४
नुलोकेस्मिहरौतुष्टेजनार्दने हरौतुविमुखेलोके विपदस्ताञ्जनाधुवन् नालभंतेविघातेकापिलक्षवे

सानारी दृट्ठ मत्ता कंभम्भतहुभनविंधयैथ्रभांतरंख्यितम वेषणभार्दमद्दाउत्तमाश्रीणयंनीप्रियोक्तिभिः राज
कीयाम्बदर्प पु मोरा श्रप पुहारितः अन्यथावंतत्राचौयुमांडयसमहोत्मनः श्रेनुपृष्टुनुविति पडु दु ंवुर्भ
यतादनं रुमाभिस्सं चभांड यंराजभमामहा नृलम् वृङुंधातंविनिर्भस्य चक्रुसंयरलरोपितम श्रपघ्यतीचु
सा चाग्रेभांड वृयत्लरोपितम्राप्रस्वलंतीपुपातह्दभांडत्रोयत्लत्रीदिहत ममदुःखकर: कोदायहूला स्वपथत
निगित् द्दुकौबिहु लमाहमांड मयरलरोपितम श्रलेभांस भ्रतांविदि पहुरिषामौकांदितां तवदुःखकर
त सानाडेवीम्ासमसु भतः पत्निकृममसाव्यागावदि श्रानीवदुःहुता नजानेतेनमार्गत्तुगतांभि न्सातनुलापा
पतिंदेवंमव्यम्यनोससाम्नु हिंसुकरि कंथेवोहापतिंदेवस्याअर्हंगनुमहोघता देवाधीनामसुखलंगी तवदुः
खकराभहूर कोसिकलागतिबुधिप्रकस्यातेवेदु सीदत्ता स्मुलेः तुबता वाहमांडश्चोस्मातिदुःखिता: एकलेवां
रोपितोवर्पराजभ.मैभिरोकिर्तिः भभ्ररतुभोरथेश्राभेभ नोतुनुमीरिश्यति ममदुःखकरीमम्मादिनिता
एापरः एगपंत्मही तासाना रोदुः खिनातीर्वाविहृला उदयंतंथयांचकेपातिभ्रसभभावतः नोदेतु नभन्ह

85

मा०मा० लब्धवर्त्ति प्रगोऽद्भुतं तत्त्वपुरुषमनुत्तमम् शापयामास विप्राय ये नाम निर्ध्वयो मुनिः मुनिनानुद्रुतं प्राप्यासक

८०५ तं स्नानं तथा तद्वै शापयां चक्रे कालमृत्युविनाशकृत पूर्णायुष्यं तेन लेभे तद्ग्रो सुहृतेन च पापानां

विनिर्मुक्तः पूर्वसुत्वस्यापि मानुदः व्यसनं तु महासाध्यं निकृते च महाप्रभुः तं तु सम्मुने व्यासदेवा नाव महात्मनो

लब्धकामैः सुरैः सर्वैः साईधामरुकंपयो देवाश्चाविशितामरे नादेवं प्राधाम महादेवाः तुष्टुवुः सुव्रता पुण्यं

लब्धवान्ति व्रतं तथा माघस्नानस्य महात्म्यं साधु साधीतिचाब्रुवन् तथैवानुमतास्ते वै ब्रह्मणा सह ते ययुः पु

भुंजे सकलान्भोगान्यज्ञातिनमहात्मनाम् सोपि निर्वृतमापेदे पापीयान्निजिनिम्नगः तथा सा इंमहात्मा च माघ

स्नानं चकार च लब्धवान्निवृतं सापि पुनर्माघे चकार वै तेन भोगान्महाभोगान्मुक्तो दारसहलकम् पुत्रपौत्रस

मायुक्तो जीविनो मोक्षमाप्नुः तस्मान्माघस्यमाघधर्मोनु राजन्पापकर्म्मणाम् नास्त्यन्य धर्म इत्येव सर्वधर्म

विसंमतम् इति वायुपुराणे माघमाहात्म्ये एकोनविंशोऽध्यायः ॥ ॐ दीर्घस्यादेवुः दत्तं येन दुरंतं तु व

३ शिष्टाय महात्मने राजन् सोपं तुंडिः नावागजिप्रकोपभः नहीश्वरत्वादजयः ३ त्वं सम्यग्दर्शीसितरु राजर्षिकां राम

गतिं प्राप्य ब्रह्मस्य सायुज्यतां लयः विशाम्यैतद्यं संप्राप्तस्यानोधर्मसुव्रतः इति पृष्टः ॐ दीर्घस्यो गौतवोवाच ८०५

र्त्रि नामनाम लक्षवर्त्ति आकदीसुभगा पूर्वजन्मनि तेन पुण्यप्रभावेन प्रापासावीपुत्रिं ब्रता पातिव्रत्य
प्रभावेण कमितेर्माहर्षामुदा: नृपराज्ञ मोक्षयं रेडं तत्सामा धारुके चेनः। तस्माङ्गेनुदयार्पितांजार्पयामोदयं
निति. भोमोप्य दंवजा: सर्वाः तैः साकंमुक्तिमायौ तदुत्साधर्मं महापुण्यप्रतिं वैषागदंगतस्य त्वनुम्भस्तपुनः पुं
गानि नेषस्य दंडगणत. आजगमतदागेहं ब्रह्मादैः समन्वितः प्रार्थयामास तां ब्राह्मीसार्वे वेदविधैरपि
विहितामणतां मे ताबानारी विधिमनुतीत पत्युर्हितकरं वायणं प्रतिमूहा महानिधिः कुंतीकृतदागारं त्रिवृ
पेषदलरोपितास माज्य मम्मसाति गतानम मालिभालिभिर उदयंबंधयांचक्रे मन वैधव्यकातराः विप्रदीना
मनार्तीभिः सहजीभाकथ्यचन. वैधव्यविषदः हाप्रिवा श्री सम्मालिभाभिह. सा किमप्यालक्यं मे पत्रतानां मुने
लप्त्व इत्युक्तोदिराः माहसाप्रीचप्रतिभ्रतार. अपुत्रा समहापुण्यमगलायाः प्रिये वचः लक्षवर्ति व्रतो
द्यापनेविकृत पुण्यतनुभम मोड्मलोन पुत्रोनिर्वचो जामनुविभाति आज्ञाजनाय वैणपोभवेद् नामकाल
मा नाथिमुक्ताभिरं देहं पुनर्जीवं विदोविदुः शरीरन्मागम्ने दाहुमरणं नमयोखितः शरीरे पातिताः पुना
नजीविवामनामनामनि तस्माक्कोषाघाविमोहामवमिति दुर्द रोमांचयंति चर्यानिन्परः लोकरामतमजा

86

ति संवंधोविष्णुनावाक्यमादरेणमहात्मना तेनोक्तोभविताडकं नरा बाहुसहस्रकम् छित्वाजित्वाचतं

ना॰मा॰ तजलदासम्यगुपेयुषम् युद्धं विधाय त्वां पश्चात्सतु मोक्षं दास्यति वै त्वयाविष्टोवाणसंज्ञस्तवरुद्धदेह

८६ पुरः। नस्तु द्रोह महापापी नरकोनैव विंदति त्वयि जाते वले पुत्रे द्वारपालो भवामिते सर्वसंपत्सम

न्वितः पुत्रपौत्रैःसमन्वितः भुक्त्वा कल्पं महाभोगान्कैलासे तेमोक्षमेष्यति इत्युक्त्वांतर्दधे द्रोरात्रसंग

मकल्मषम् हरःशायायच्च:सर्वेयमहनामदानवाः विहायपरांसंकरंममकेतनमाययुः तविंध्याद्रिं

नतोगत्वातपश्चकेपेसु दारुणम् श्रीनीयत्नप्रसादविष्णुनेनदत्तोवदःपुनः पातालेवलिपुत्रत्वमापासौचमहा

मतिः तत्रभुक्त्वामहाभोगान्कैमान्कोतनुपेष्यति सराजर्षिर्दुराराध्यंसंचरह्यवनेवने नृपएषह्

सर्वंकिंचिद्धारेभ्योरंतदंनिशि अभ्यधावद्गुणगर्वक्रुद्धकर्मासरासतः सभार्य्ययाप्रार्थितोपिपति

श देहीमक्त्वभ्राभर्तृवनतोभार्य्यातेंशापानिदुःखिता अन्तकालेप्रभाप्याप्त्वंगमिष्यासि रक्षिप राम

तदातेमरणंभूयान्नोम्यथानेवचोभवेत् चिंतोदेहंविसृज्यैवंपश्चान्नारीदिवंययौ प्रसह्यसोपिप्रति ८६

कैश्चभार्य्या[हे]तुंपुनःपुनः इत्युक्त्वस्तवराजेनगच्छतेवनवनांतरम् व्यधुरंराक्षसीभार्य्यासामपा

पब्रवीत् महाभुमिति वाक्यमसाधुसाधीति चार्जुनः श्रीभगवानुवाच कालमद्युसमवाप्नं राजसंस
कृतागसम् नमेनुमावधुर्धोराक्षसं दुरात्मसेदनां मोदक्ष्उ ऽ कृष्णोब्धींकैलासाधीशमीश्वरम् प्रण
म्यो बान्धवं नकिंतमव वृसोनया सोजायदि पियं दर्याद्विना शिक पनेसुतं राजा हरति सर्वं हुतानिकं
परिदेवना पितृणां कुरु सर्वाम्मन् त्राहि माशात् नागतम् महाकायमनानाहो विश्वरूप नमोस्तुते श्रीव
कमहादेव सुगंधिं पुष्टिवर्द्धनं वं नादुर्वाररुपकं अन्यासुलोकमांजपा इतिमन्त्रा द्वैकेवोवीत्यतः यं
मुईच्या निधिः श्रीवासकपयादेनं मेघगंभीर भाषिणः दुर्द्धिनाशप्रार्थितो हंसो हुभिमेवपापना अंज
राम रामणं मे मोसं सर्वास्ति नागुरा कांसभनंदव रश्मीनदुरे भेवचेतसा निंदं हानिरहंकारो निर्ममस्तु
जितेन्द्रियः वे हम्भासो विमुभक्तो जिमशनिसत्विवेकवान् निःसंदेहो मो भवेति नान्यथा तु कदाचन तस्मा
त्रिकालमुकोभ्लाननि इ हो भिरह कृतिः स्यावान्सर्वभूतेषु दिव्या दृष्टिं तपः कुरु श्रीतांतनपसा दिसः स
र्वान्कामानवाप्नोति च एवमेकं जिनमानेवालि पुत्रोभविष्यति महसवाकुर्वी णत्वस्तदावक्षभावेष्ण

87

मा॰मा॰ वंशजयामास पयाम् तिर्यग्बलम् गोमतिलहिताणैर्धनैर्वरविमनुयौ: मुनेर्मुखं गपङ्कजन्मानुहृत्
८० विविधैरपि अनुज्ञातो गृहं जगाम लवे नुमहात्मना तदानुनिर्भिना हृतो यहार्थं शांति मन्नत: गोदावरी
तटीयात्रा कौमुदैः सहतपोनिधि: एवं दुर्ज्ञातमखिलं शांडिल्यो य महामुनि: अष्टाविंशति संख्येभ्य: पुत्रेभ्यो
यथा न्नत: श्रुत्वा तेपाति संतुष्टा माघमाहात्म्यमुत्तमं शांडिल्य मञ्चयामासु: सुयशं च महामतिम् अनुज्ञाता
स्तनस्तामायथा कामं गताश्रुते तत्रैकतुंदिलो नाम गंधर्व सुरिंमयौ सप्तविंशति संख्याका: पुत्रा: शांसितव्र
ता:॥ बुभुक्षुसुतास्तस्य पुत्रस्य महात्मन: नाम्नापंचशिखा: सर्वे तपोनिष्ठा महाबला: माघमासि पुत्र: कु
त्वा स्नानं माघवरं जनम् तेन लब्धा महद्ज्ञानं मुक्तिं चापि प्रपेदिरे श्रीसूत उवाच शांडिल्योपि सुयशेन स्नानं कं स
गृहमाययो एतद्वृत्तांतमखिलं नारदायो बुजोवदत् श्रुत्वाथ नारदो दिव्यां सुधाकल्पां मनोरमाम् संतोष ५
ॐ मतुलं लेभे स्फुरद्देगद्गदोमुनि: विधिं प्रणम्यपूर्वधाकृत्वाकृत्वा प्रदक्षिणाम् अनुज्ञातस्ततस्तेन त्रीश्रोक्त्वाकृतम्सर्य
द मुनि: श्रीसूत उवाच एतत्सर्वं समाख्यातं माघमाहात्म्यमुत्तमम् शुश्रूषवोभवन्तश्च सदागोप्यतरं नृणाम् राम
कस्यापीदमनाख्येयं श्रद्धाहीनस्य दुर्मतेः देवेषिण्यो यत्पुत्राय च विरंजाने खलरूपिणे सर्ववेदसमं शास्त्रं सारभूतं ८०

वैकुण्ठवासत्वम् स्वाभाविकमभाद्दोहि देवानामपि देहिनाम् योगेशः कथं कालो नेयो स्वामिन्महामते का
र्त्तिमासादिके हृष्टा सह निमज्जति नो ध्रुवम् न स्मान्मुनेक पालो नृप पमोदं इतं कुरु: पुत्रकलत्रादि स्त्रियो
दयापात्रनतोमिमु: श्रमात्कर्मानुसारेणतु: स्वान्ते वाभिजजिरे राजामिनिनन्नमात्रं तुत स्नातस्सिनरवा कु
रु: सुमात्र वाधितो विनोदविशिष्टेऽनं दन श्रासाय पालिन्या वाटीसक मंडलुन: पुच्छि: दत्ताभावं:
तानफलं प्राप्तिं पुनरागतम् तस्मात्समुक्त पापः सन्नूर्धरूपमुपेयिवान् श्राग छंततदा भूपं पौराः सा
हेमपाणयः केलंकरा पुरीसर्वा हृष्टदरांचिचिये पुः पौरान्संभाव्य राजर्षिर्वृद्धकाम यथाक्रमम् प्रविव
शान्तःस्वांतःपुरीराज्ञीभिरलंकृतः किंयत्कालं सुखं तस्य त्वामदत्तां कुमाहयन्तु तस्मासमागत पातक मतिमा
पन्नसमन्ना वृष्टिश्च समस्ता देनमुक्तिमाप सुदुर्लभाम् श्रीगालवउवाच इत्येतत्कथितं सर्व माघमाहात्म्य
मुत्तमम् निर्विशोकाणसे वक्तुं कालं वर्षशतैरपि माघस्नानस्य माहात्म्यं संक्षेपेन मया कीर्तितम् तस्मादे
तत्तदुद्दीपं धर्मभागवतं शुभम् धर्मशास्त्रे न नेतु दृः सम्यक् कीर्तिनिवहति: इदान्त्वभिमतान्कामान्कि चे
त्सुदुर्लभाम् इत्युक्ता विरराम यत्याद्वो मुनिसत्तम: सर्वेकृत्वा देवन्स्याश्रमस्नात्रसवादिन: ग्यास

88

मनोरमम् मंथितं सर्वशास्त्राणि पयः सारं मयोद्धृतम् नानेन सदृशं शास्त्रं विष्णुप्रीतिकरं शुभम् विज्ञाते मे नयाख्ये
मा॰मा॰ णास्य बहुशास्त्रविस्तरैः श्रवणाद् देवताः सर्वे स्वभिलप्यंति सर्वदाः दुरात्मानि पापानि बहुजन्मार्जितानि च भक्ता
नुष्ठानयोर्यस्तु लिखितं पुस्तकं गृहे तद्गृहं तु कुरुक्षेत्रं तस्य मुक्तिः करे स्थिताः लिखित्वा पुस्तकं यस्तु भक्त्या दद्याद् द्वि
८८ जन्मने वा न स्पृशंति स मोरस्रो जायते ब्रह्मयोनिषु स्मृत्वा शास्त्रं सकृद्वापि पुनर्मातुः पयोरसम् बहुकर्मकरो वापि
न पिबन्ये वनिश्चयम् पुत्रार्थी विंदते पुत्रान् धनार्थी धनमाप्नुयात् रोगान्मुच्यते रोगी जयार्थी जयमाप्नुया
त् धर्मार्थी प्राप्नुयाद् धर्मं भोगार्थी भोगमाप्नुयात् किं भूत्र बहुनोक्तेन मोक्षार्थी मोक्षमाप्नुयात् इति श्रुत्वा वचोन
कादा माघमाहात्म्यमुत्तमम् संतोषमतुलं प्राप विस्मयोत्फुल्ललोचनाः सूतं पौराणिकं तेतु पूजयामासुरं राम
जसा ३० इति श्रीवायुपुराणे माघमाहात्म्ये ब्रह्मनारदसंवादे माघप्रशंसानाम त्रिंशोध्यायः ३० श्रीरामकृष्णा
भ्यां नमः श्रीरामकृष्णाभ्यां नमः श्रीरामकृष्णाभ्यां नमः श्रीरामकृष्णाभ्यां नमः श्रीरामकृष्णाभ्यां नमः श्रीराम ८८

929

[illegible]

[illegible]